

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
ДЕПАРТМАН ЗА ГЕОГРАФИЈУ, ТУРИЗАМ
И ХОТЕЛИЈЕРСТВО

Милосава Матејевић

КИНОЛОШКИ АСПЕКТИ ЛОВНОГ ТУРИЗМА У СРБИЈИ

- докторска дисертација –

Нови Сад, 2015

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
УВОД	6
1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА	8
1.1. ДЕФИНИСАЊЕ ПРЕДМЕТА ИСТРАЖИВАЊА	8
1.2. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	11
1.3. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА	12
2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА	13
2.1. МЕТОДЕ	13
2.1.1. <i>ИНФОРМАЦИЈЕ О УЗОРКУ</i>	14
2.1.2. <i>ПОСТУПАК АНКЕТИРАЊА</i>	16
2.1.3. <i>ПОСТУПАК СТАТИСТИЧКЕ ОБРАДЕ И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА</i>	16
2.2. ИНСТРУМЕНТИ ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	17
3. РЕЗУЛТАТИ ТЕОРИЈСКИХ ИСТРАЖИВАЊА	20
3.1. СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ ЛОВНОГ ТУРИЗМА СРБИЈЕ	20
3.2. РАЗВОЈ ОРГАНИЗОВАНЕ КИНОЛОГИЈЕ	22
3.2.1. <i>РАЗВОЈ ОРГАНИЗОВАНЕ КИНОЛОГИЈЕ У СВЕТУ</i>	23
3.2.2. <i>РАЗВОЈ КИНОЛОГИЈЕ НА ПРОСТОРИМА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ</i>	25
3.3. ЛОВАЧКИ ПСИ ДАНАС	30
3.3.1. <i>КИНОЛОШКА СИСТЕМАТИКА ПАСА</i>	30
3.3.2. <i>ПОДЕЛА ПАСА СА ЛОВАЧКОГ АСПЕКТА</i>	32
3.4. ЛОВАЧКИ ПСИ У СРБИЈИ	33
3.4.1. <i>СРПСКЕ ЛОВАЧКЕ РАСЕ ПАСА</i>	33
3.4.2. <i>ОСТАЛЕ РАСЕ ЛОВАЧКИХ ПАСА У СРБИЈИ</i>	35
3.4.3. <i>НАЈЗАСТУПЉЕНИЈЕ РАСЕ ЛОВАЧКИХ ПАСА У СРБИЈИ</i>	40
3.5. БИТНИ ОБЛИЦИ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ ЛОВАЧКОГ ПСА У ЛОВНОТУРИСТИЧКОМ ПРОИЗВОДУ	47
3.5.1. <i>ЛОВАЧКА ПОПУЛАЦИЈА У ЕВРОПИ</i>	47
3.5.2. <i>ЛОВНО-ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОД</i>	51
3.5.3. <i>ФАЗЕ ЛОВНО-ТУРИСТИЧКОГ КРЕТАЊА</i>	52
3.5.4. <i>УПОТРЕБЉИВОСТ ПАСА У ЛОВУ И ЛОВНОМ ТУРИЗМУ</i>	54
3.5.4.1. <i>НАМЕНА, ЗАДАЦИ И РАЗЛИЧИТИ ОБЛИЦИ РАДА ПСА У ЛОВУ</i>	54
3.5.4.2. <i>УПОТРЕБНА ВРЕДНОСТ НЕМАЧКОГ ОШТРОДЛАКОГ ПТИЧАРА</i>	58
3.5.4.3. <i>УЗГОЈНИ ИСПИТИ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА</i>	59
<i>ПРОЛЕЋНИ УЗГОЈНИ ИСПИТ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА</i>	61

<i>ЈЕСЕЊИ УЗГОЈНИ ИСПИТ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА</i>	63
<i>СВЕСТРАНИ ИСПИТ ЗА НЕМАЧКЕ ОШТРОДЛАКЕ ПТИЧАРЕ</i>	66
3.5.5. <i>ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ КОРИШЋЕЊА ЛОВАЧКИХ ПАСА У ЛОВНОМ</i> <i>ТУРИЗМУ</i>	72
3.6. ОБУКА ПАСА КАО ДЕО ПОНУДЕ ЛОВНОГ ТУРИЗМА	75
3.7. КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ, КАО СЕГМЕНТ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ, У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЛОВНОГ ТУРИЗМА	82
3.7.1. <i>ПОЈАМ И КЛАСИФИКАЦИЈА ДОГАЂАЈА</i>	82
3.7.2. <i>ПОСЛОВНИ ТУРИЗАМ</i>	84
3.7.3. <i>ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА МОТИВАЦИЈЕ ТУРИСТА У КОНТЕКСТУ</i> <i>ТУРИЗМА ДОГАЂАЈА</i>	86
3.7.4. <i>ДЕФИНИСАЊЕ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА У КОНТЕКСТУ</i> <i>ТУРИЗМА ДОГАЂАЈА</i>	88
<i>КАРАКТЕРИСТИКЕ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА</i>	89
3.7.5. <i>ТУРИСТИЧКИ ЗНАЧАЈ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА</i>	94
3.7.6. <i>КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СВЕТУ И СРБИЈИ</i>	99
3.7.6.1. <i>КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СВЕТУ</i>	101
<i>СВЕТСКА И ЕВРОПСКА ИЗЛОЖБА ПАСА</i>	102
<i>„CRUFTS“</i>	106
<i>ТАКМИЧЕЊА ПАСА У РАДУ</i>	108
3.7.6.2. <i>КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СРБИЈИ</i>	109
<i>ТАКМИЧЕЊА У ЛЕПОТИ ПАСА</i>	111
<i>ТАКМИЧЕЊА ПАСА У РАДУ</i>	116
3.8. НОРМАТИВНО-ПРАВНА РЕГУЛАТИВА УПОТРЕБЕ ПАСА У ЛОВУ И ЛОВНОМ ТУРИЗМУ	123
4. РЕЗУЛТАТИ ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА	125
4.1. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТИРАЊА ЛОВАЦА	125
4.2. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА НА УЗГОЈНИМ ИСПИТИМА У ПЕРИОДУ ОД 2006. ДО 2013. ГОДИНЕ У СРБИЈИ	135
4.2.1. <i>ПРОЛЕЋНИ УЗГОЈНИ ИСПИТИ У ПЕРИОДУ ОД 2006-2013. ГОДИНЕ</i>	135
4.2.2. <i>ЈЕСЕЊИ УЗГОЈНИ ИСПИТИ У ПЕРИОДУ ОД 2007-2013. ГОДИНЕ</i>	148
4.3. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА ТАКМИЧАРА ИЗ СРБИЈЕ	164
4.3.1. <i>ОПИС УЗОРКА СРПСКИХ ИСПИТАНИКА</i>	164
4.3.2. <i>КАРАКТЕРИСТИКЕ СРПСКИХ ИСПИТАНИКА/ТАКМИЧАРА</i>	164
4.3.3. <i>АНАЛИЗА ФАКТОРА МОТИВАЦИЈЕ КОД СРПСКИХ ИСПИТАНИКА</i>	167
4.3.4. <i>ФАКТОРСКА АНАЛИЗА МОТИВАЦИОНИХ ФАКТОРА</i>	170
4.3.5. <i>ТЕСТИРАЊЕ ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА</i>	171
4.4. ОДНОС ДОМАЋИХ И ИНОСТРАНИХ МАНИФЕСТАЦИЈА	173
4.4.1. <i>ФАКТОРСКА АНАЛИЗА</i>	175

4.5. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА ТАКМИЧАРА ИЗ ИНОСТРАНСТВА	177
4.5.1. ОПИС УЗОРКА ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА.....	177
4.5.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА/ТАКМИЧАРА.....	178
4.5.3. АНАЛИЗА ФАКТОРА МОТИВАЦИЈЕ КОД ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА.....	180
4.5.4. ФАКТОРСКА АНАЛИЗА МОТИВАЦИОНИХ ФАКТОРА КОД ИНОСТРАНОГ УЗОРКА.....	182
4.5.5. ТЕСТИРАЊЕ ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА.....	186
4.6. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА МЕЂУ КИНОЛОШКИМ СУДИЈАМА	188
5. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА.....	195
6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА	212
7. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА	218
СПИСАК ТАБЕЛА, СЛИКА И ГРАФИКОНА	229
ПРИЛОЗИ.....	232
БИОГРАФИЈА.....	241
КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА	242
KEY WORDS DOCUMENTATION	244

ПРЕДГОВОР

Кинологија, данас, из хоби активности прераста у одређену врсту „производне“ делатности у оквиру које се власници паса труде да произведу што квалитетније јединке одређене расе паса. Ловна кинологија се, у том смислу, посебно издваја, с обзиром да јој је циљ двоструког карактера – постићи екстеријерну вредност јединке, али и, не мање важно, испунити употребну вредност те исте јединке. Наравно, ова употребна вредност, односно радна способност ловачких паса, свој смисао проналази управо у ловним активностима, ловству и ловном туризму. Као учесник у ловно-кинолошким активностима увидела сам неоправдани недостатак научне и стручне литературе из ове области, што је био један од фактора који су утицали на формирање теме ове докторске дисертације.

Овом приликом желим да се, пре свега, захвалим својим родитељима, Снежани и Србиславу, на великој подршци током читавог периода основних и постдипломских студија - хвала вам за све брижне савете, помоћ и љубав! Захваљујем се свом супругу Ненаду на свеукупној подршци и разумевању, а посебно у тешким тренуцима - Неле, хвала ти за тимски рад и ослонац! Захваљујем се и Нади и Зорану на подршци – тетка Надо, хвала Вам за сво време проведено уз Марину које сам ја изгубила током израде дисертације. Захваљујем се мом стручном ловачко-кинолошком ментору, Боровоју Јоксимовићу – чика Борко, хвала Вам за све стручне савете, дискусије и безусловну помоћ и љубав!

Овом приликом се посебно захваљујем ментору професору др Зорану Ристићу на пруженој помоћи и подршци током студија и у изради докторске дисертације. Подједнако се захваљујем и професору др Ристи Прентовићу на свим веома конструктивним и добронамерним саветима, смерницама и сугестијама током рада на дисертацији, али и током целокупног периода проведеног на факултету. Захваљујем се и колегицама Ксенији Валрабеништајн и Тамари Јовановић на пруженој помоћи и психолошкој подршци и свим драгим колегама са факултета.

Хвала запосленима у Кинолошком Савезу Србије и генералном секретару Махмуду Ал Дагистанију на помоћи и пружању најновијих података. Захваљујем се и др Миливоју Урошевићу, великом српском и светском кинолошком судији, на врло корисним саветима и уступљеној литератури.

И наравно, највећу захвалност дугујем мојој Марини – Маџика, љубави мамина, хвала ти што си ми својим постојањем и осмехом дала снагу да истрајем у сваком тешком тренутку!

Нови Сад, мај, 2015.

Милосава Матејевић

УВОД

Према Светској туристичкој организацији (*World Tourism Organization - UNWTO*¹) и Светском савету за путовања и туризам (*World Travel and Tourism Council – WTTC*), са учешћем од 5% у светском бруто друштвеном производу у 2010. години, односно 9% у 2011. години, туризам представља једну од водећих и најбрже растућих светских делатности. Туризам данас представља основни извор девизних прихода за једну трећину земаља у развоју, односно један од три главна извора девизних прихода за половину слабо развијених земаља (UNWTO, 2010). Према подацима из годишњих извештаја Светске туристичке организације, услед глобалне економске кризе 2009. године забележен је пад у туристичким кретањима, али је већ у 2010. години уследио нагли пораст интернационалних туристичких кретања (UNWTO, 2011) који се наставио и у 2011. години (UNWTO, 2012). Међународни доласци широм света су се више него удвостручили у односу на 1990. годину када су износили 435 милиона. Године 2000. остварено је 675 милиона, да би се 2011. забележило 982 милиона (WTTC, 2011). Према званичним предвиђањима Светске туристичке организације, број међународних туристичких долазака ће до 2030. достићи 1,8 билиона, што значи да ће у наредне 2 деценије, 5 милиона људи дневно прелазити границу због туристичких путовања. За европски контитнент се током овог периода предвиђа просечно 16 милиона додатних долазака годишње, по чему ће Европа бити на другом месту иза земаља Азије и Пацифика (UNWTO, 2011a).

Наведени подаци потврђују да је област туристичког пословања једна од водећих светских делатности и основни или један од главних извора девизних прихода за велики број земаља, услед чега је постала генератор развоја одређених региона, као и читавих земаља. Предвиђања указују да ће се одржати тренд пораста међународних туристичких кретања. Из великог броја туристичких путовања, односно великог броја туриста, произилази и значајан број различитих мотива који карактеришу ова путовања. Промене у мотивима и потребама савремених туриста проузроковале су стварање нових и различитих типова туристичких кретања, па тако и различитих облика туризма. Промене туристичке тражње доносе и нове навике и потребе које се могу реализовати само кроз посебне (селективне) облике туризма (Штетић, 2006).

¹ Године 2003. Светска туристичка организација приступила је Уједињеним Нацијама, па од те године користи акроним UNWTO, уместо дотадашњег WTO, при чему је пун назив организације остао исти

Ловни туризам, као селективни облик туризма представља додатни извор прихода, пре свега, периферних или недовољно развијених региона у којима нису развијени други облици туристичких активности, а уједно је и основни покретач развоја ловства једне земље. Једна од специфичности ловног туризма је чињеница да дивљач представља основни природни ресурс који условљава развој ловног туризма, а самим тим и основни мотиватор ловно-туристичких кретања и активности. Дивљач се изловљава на различите начине, а у готово свим врстама лова неопходна је помоћ ловачког пса.

Кинологија, као наука о псима, проучава псе са различитих аспеката. У контексту ловног туризма, кинологија има важну, а може имати и још значајнију улогу. Ловачки пси својом врло специфичном улогом у лову пружају непроцењив допринос ловном искуству сваког ловца и подижу квалитет ловно-туристичког аранжмана. У ловачке расе паса спадају специфичне расе чији представници имају задатак да ловцу помогну у лову на различите начине, тако што ће му дивљач показати, подићи, гонити или апортирати. Данас постоје ловачки пси јамари, гоничи, крвоследници, птичари, ретривери и цуњавци, а свака од ових група има своје карактеристике у начину рада у лову. Ови пси су неопходни за квалитетан лов, а у ловном туризму то значи и успешан лов са проналажењем рањене дивљачи, а нарочито рањене крупне дивљачи. Проналажењем дивљачи пре и након пуцња, ловачки пси омогућавају успешну реализацију ловно-туристичких активности, чиме, посредно, доприносе одрживости ловног газдовања у ловишту у којем се ове активности спроводе. Овај допринос кинологије у одрживом ловству и ловном туризму долази до изражаја нарочито у ловно-туристичким аранжманима обуке паса, јер током њиховог спровођења не долази до уништавања природног ресурса на којем се ловство и ловни туризам заснивају. Међутим, употреба ловачког пса не подразумева и успех у лову, с обзиром да немају све јединке подједнако развијене радне карактеристике. Успостављање узгојних циљева за ловачке расе паса има за циљ њихово генетско унапређивање. Провера радних карактеристика ловачких паса врши се на кинолошким такмичењима у раду, док се оцењивање екстеријерних особина паса спроводи на кинолошким такмичењима у лепоти. Екстеријерне карактеристике ловачких паса подједнако су важне као и радне, с обзиром да представљају предуслов за способност паса да извршава функције које су им намењене, односно ради којих се узгајају.

Ловни туризам се у Србији, а понајвише у Војводини, постепено развијао у другој половини 20. века, да би свој врхунац доживео осамдесетих година истог века. У том периоду, када је ловно-туристички промет био најинтензивнији на овим просторима, кроз ловни туризам су остварена значајна девизна средства како за ловачке и ловно-туристичке организације тако и за државу у целини. Војводина је била врло популарна ловно-туристичка дестинација међу иностраним европским ловцима, а највећи део остварених средстава улаган је у производњу дивљачи, пропаганду, увоз ловачке опреме и реализацију научно-истраживачких пројеката у ловству и сл. Последњих година, Србија је, у ловачком и кинолошком окружењу, постала препознатљива као веома атрактивна ловно-туристичка дестинација за обуку ловачких паса. Прентовић (2014) сврстава ловачког пса у специфичан ресурс ловног туризма. Он ресурсе ловног туризма, односно битне факторе пословања ловног туризма, класификује у природне ресурсе, материјално-техничке ресурсе, људске ресурсе, знање као ресурс и кинолошке ресурсе (Прентовић, 2014). Ова докторска дисертација се фокусира на управо на кинолошке ресурсе ловног туризма, те су у њој идентификоване расе ловачких паса, специфичне улоге ловачких паса у лову, ловнотуристички аранжмани обуке паса, провера радних способности ловачких паса и значај такмичења паса у екстеријеру.

1. ПРЕДМЕТ, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

1.1. ДЕФИНИСАЊЕ ПРЕДМЕТА ИСТРАЖИВАЊА

Лов и ловство, као и ловни туризам, су у многим заједницама, осим значајног облика привређивања, и врло битан део културног наслеђа (Bauer, Giles, 2004). Ловни туризам представља „кретање, боравак и потрошњу ловаца-туриста у природним просторима – ловиштима у којима основни фактор задовољавања потреба представљају дивље животиње и сам чин њиховог ловљења“ (Марић, 2003, 100). Према Ристићу се под ловним туризмом подразумева „пружање услуга заинтересованим домаћим или страним ловцима туристима, ради организовања посете нашим ловиштима због одстрела дивљачи, или само посматрање или снимање дивљачи уз плаћање одређених надокнада које су прописане у ценовнику сваког ловишта“ (Ристић, 2004). Сличне дефиниције се проналазе и у страниј литератури, где се под ловним туризмом подразумева путовање ловаца од својих домова и ловишта најчешће до иностраних ловишта ради лова (Brainerd, 2007). Прентовић (2007, 192) истиче да је ловни туризам врло специфичан

облик туристичке делатности, а истовремено и битан сегмент ловства који представља “комплексну људску активност, односно делатност од посебног друштвеног интереса и значаја у функцији рационалног и одрживог лова прожетог духом хуманог, витешког и пермисивног односа према дивљачи и природи уопште, у ком циљу се спроводе пратеће активности ловног привређивања (нега, заштита и коришћење дивљачи и ловних простора), научно-истраживачког рада и заштите односно унапређивања природних станишта и животне средине ловне дивљачи”. Према одредбама Закона о туризму (члан 90-92, Сл. Гласник РС, 88/2010) услуге у ловном туризму обухватају прихват и смештај ловаца туриста; организовање лова, изнајмљивање ловачких паса, ловачког оружја, превоз до ловишта и по ловишту, обука ловачких паса и др.

Ловнотуристичка делатност и успешна реализација ловнотуристичких аранжмана условљена је постојањем одређеног фонда дивљачи, због чега ловни туризам представља специфичан облик туристичке привреде, где се непосредно троше природни ресурси (дивљач) за разлику од већине других селективних облика туризма (Прентовић, 2009). Марић, такође, истиче да „за разлику од производа који су намењени другим сегментима туристичке тражње, која природни простор и његове елементе користи у задовољавању потреба без њиховог физичког уништавања, код ловног туризма (нарочито одстрелног и оног који се одвија уз коришћење ловних животиња) јавља се својеврсна експлоатација и непосредно физичко уништавање основног природног ресурса и фактора развоја, уз његову директну продају“ (Марић, 2003, 102). Међутим, са еколошког становишта, добро планирано и организовано ловство и ловни туризам могу бити врло корисни за заштиту природе (Bauer, Giles, 2002) и ловни туризам постаје поново прихватљив, након што је дуг низ година био дискредитован од стране заштитарских покрета (Bauer, Herr, 2004). Одрживи развој ловства у домаћој научној литератури дефинисан је на основу општих дефиниција одрживог развоја, односно одрживог управљања. Према Марићу (2003, 109), одрживи развој ловства подразумева све видове „управљања природом који у континуитету обезбеђују изворност станишних услова, разноликост, бројност и квалитет дивљих животиња које чине ресурсну основу за задовољавање разноврсних потреба садашњих и будућих генерација – рекреативних, еколошких, економских, научних и др.“ Одрживо газдовање у ловству дефинисано је и Законом о дивљачи и ловству (члан 4, став 28, Сл.Гл. 18/10) као газдовање популацијама дивљачи на начин и у обиму који не води ка дугорочном смањењу бројности, генетичке разноврсности и ареала њихових популација, одржавајући њихов потенцијал ради задовољења потреба и

тежњи садашњих и будућих генерација. Марић (2003, 111), такође, истиче да је овај развојни концепт ловства процес у коме однос човека и друштва према природи „омогућава да се развој реализује без битнијег исцрпљивања и већег уништавања оних ресурса на којима се оно заснива“. Домаћи аутори се слажу да се одрживо ловно газдовање огледа кроз рационално управљање ресурсима и мањом експлоатацијом дивљачи, кроз очување биодиверзитета и диверзитета дивљачи, производњу, узгој и заштиту дивљачи (Прентовић, 2006; Марић, 2003).

Предмет докторске дисертације, у ширем смислу, јесу ловачки пси, односно њихова улога и значај у ловном туризму, док у ужем смислу предмет дисертације обухвата улогу и значај ловачких паса у ловном туризму Србије. Проблеми који се решавају овим истраживањем су: врсте и радне карактеристике ловачких паса у Србији; специфичне улоге ловачких паса у лову; карактеристике и значај пролећних, јесењих и свестраних узгојних испита ловачких паса и провера и оцењивање урођених и стечених радних особина ловачких паса на овим испитима у периоду од 2006. до 2013. године; ловнотуристички аспекти обуке ловачких паса за рад у лову у Србији; такмичења ради провере радних карактеристика (оспособљености) ловачких паса у Србији; карактеристике кинолошких такмичења на којима учествују ловачке расе паса и утицај тих кинолошких манифестација, као и других организованих кинолошких активности, на ловно-туристичка кретања и туристичка кретања уопште у Србији. Докторска дисертација анализира и законске прописе који третирају ову проблематику.

„Организоване кинолошке активности“, у ширем смислу, представљају активности у вези са узгојем, селекцијом, такмичењима и коришћењем расних паса, а које обављају чланови одређених кинолошких удружења. У овој докторској дисертацији, организоване кинолошке активности се, пре свега, односе на радње које се спроводе ради узгојне селекције расних паса, посебно ловачких раса, затим употребе ловачких паса у ловиштима, испитивања радних ловачких способности ловачких паса и организовања националних и међународних такмичења ловачких паса у раду и лепоти.

Од времена припитомљавања паса начин лова се мењао и усавршавао, што је код ловаца проузроковало потребу да ствара и гаји псе прилагођене различитим начинима лова и потребама ловаца. Временом су организованом и осмишљеном селекцијом настале различите расе паса код којих су биле развијене различите особине како би се они прилагодили испуњавању различитих задатака током лова. Даљим гајењем паса створене су расе које нису имале употребну вредност у лову, а међу њима су пастирски

пси, пси за пратњу и разоноду и други. Значај ловачких паса није се умањио ни након толико година, јер и данас квалитетан рад ловачких паса током лова представља својеврсну неопходност за успешан лов. Са аспекта ловног туризма, ловачки пси омогућавају успешну реализацију ловно-туристичких активности.

Различите групе ловачких паса извршавају различите задатке током лова. Узгојни циљеви у одгоју одређене расе јесу управо да се радне способности одређене популације побољшају или учврсте, што се проверава на такмичењима у раду ловачких паса. У овој докторској дисертацији је посебно поглавље посвећено управо такмичењима у раду ловачких паса организованих у Србији. Квалитет радних карактеристика ловачких паса у Србији утврђиван је на популацији немачких оштродлаких птичара у Србији, с обзиром да је ова раса паса селекцијом створена и узгајана да својим радним карактеристикама обухвата особености скоро свих група ловачких паса, а као свестрано употребљива раса једна је и од најзаступљенијих ловачких раса паса у Србији. Међутим, да би ловачки пас могао успешно да извршава све своје задатке и да прикаже квалитетан рад током целог ловног дана, неопходно је да задовољава и одређене екстеријерне стандарде. Екстеријерне карактеристике паса испитују се на такмичењима паса у лепоти, стога је посебно поглавље дисертације посвећено карактеристикама ових такмичења у Србији.

Проучавање наведене проблематике треба да допринесе бољем разумевању значаја кинологије у ловном туризму у Србији и укаже на позитивне ефекте организовања кинолошких манифестација по економију локалне заједнице, али и земље. Предмет истраживања ове докторске дисертације је интердисциплинаран, тј. обухвата садржаје кинологије, ловства и туризмологије.

1.2. ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ докторске дисертације је да прикаже везу између кинологије, ловног туризма и других облика туризма, а ова проблематика није досад обрађивана у домаћој и иностраној литератури:

1. *Научно-теоријски циљ истраживања* – стицање научних сазнања превасходно нивоа дескрипције и класификације, са елементима експликације и предикције о битним кинолошким аспектима ловног туризма и посебно ловног туризма у Србији. Стечена научна сазнања, будући да је реч о првом истраживању ове проблематике, требају да послуже као извор емпиријске грађе за постављање хипотетичких оквира за будућа истраживања ове проблематике.

2. *Практични (апликативни) циљ истраживања* је усмерен на утврђивање: квалитета ловачких паса који се користе у лову у ловиштима Србије и њихову економску исплативост; удела обучавања ловачких паса у ловиштима Србије, тзв. „продаје мириса“ у финансијским ефектима ловног туризма; колико организовање кинолошких манифестација може утицати на развој и побољшање понуде ловног туризма и туризма уопште у Србији. Компарацијом са кинолошким манифестацијама у иностраним земљама треба утврдити степен адекватности организације (са аспекта кинолошких стандарда) и ловно-туристички ефекти аналогних дешавања у Србији, а ради успешне практичне примене добијених научних сазнања на даљи развој ловне кинологије у нашој земљи.

1.3. ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Задатак докторске дисертације је фокусиран на неколико елемената:

1. утврђивање бројности ловачких раса паса у ловном туризму Србије у последњих 20 година;
2. утврђивање употребне вредности и значаја најзаступљенијих раса ловачких паса у туристичким лововима у Србији;
3. утврђивање специфичности ловно-туристичких аранжмана обуке паса у Србији;
4. утврђивање квалитета урођених и стечених радних (ловачких) карактеристика немачких оштродлаких паса, као свеупотребне ловачке расе паса, у Србији на основу анализе постигнутих резултата на пролећним и јесењим узгојним испитима у раду одржаним у Србији у периоду од 2006. до 2013. године;
5. дефинисање кинолошких манифестација у контексту туризма догађаја;
6. утврђивање бројности кинолошких такмичења ловачких паса у Србији и степена посећености на истим у последњих 20 година;
7. утврдити предности и недостатке такмичења ловачких паса која се организују на ловним теренима Србије;
8. утврђивање основних карактеристика такмичара на кинолошким манифестацијама и фактора мотивације ових учесника кинолошких догађаја: који су то фактори и колика је снага њиховог дејства на саме такмичаре да се определе да буду учесници одређеног кинолошког догађаја, односно који су то фактори привлачења кинолошких манифестација за такмичаре;

9. анализа степена атрактивности радних и екстеријерних кинолошких такмичења у Србији и компарација са афирмисаним такмичењима паса у Европи.

2. МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Проблематика којом се бави ова дисертација до сада није научно третирана, те ово истраживање има за циљ да се сагледа, систематизује и уопшти садашње стање ловне кинологије у Србији, за шта је довољно да доминантни буду приступи дескрипције, класификације и незнатно експликације. Стога је примењено научно истраживање типа Survey².

2.1. МЕТОДЕ

Поред општих научно-логичких поступака (анализа, синтеза, апстракција, генерализација) коришћене су и друге научне методе. При изучавању свеукупне грађе коришћено је *кабинетско истраживање*, тј. *анализа* теоријских (литературних) и документационих садржаја. Током проучавања архивске грађе и докумената од значаја за сагледавање развоја организованог кинолошког рада коришћен је *историјски метод*.

Главна научна метода у области теренских истраживања за потребе рада јесте *писмено испитивање техником анкетирања* пригодног узорка ловаца из Србије, српских и иностраних кинолошких такмичара и српских кинолошких судија. У оквиру анкетног истраживања испитивне су основне карактеристике ловаца, задовољство ловаца радом својих ловачких паса и значај ловачког пса у лову, као и основне карактеристике учесника кинолошких манифестација, задовољство такмичара и судија организацијом и особеностима кинолошких манифестација у Србији, а извршена је и анализа фактора мотивације српских и иностраних испитаника (власника паса) за учешће на кинолошким такмичењима, како би се утврдило у којој мери су учесници кинолошких манифестација заинтересовани за учешће у туристичким активностима на дестинацији и које карактеристике кинолошких догађаја имају највећу снагу деловања на такмичаре при избору манифестације на којој ће учествовати.

² Survey – „истраживачка метода помоћу које се остварује прегледни увид у различита својства популација“ (Педагошка енциклопедија, 1989, стр. 327). У овом случају реч је о тзв. дескриптивном сарвеју, што је у складу са претензијама овог истраживања.

У процесу прикупљања података коришћен је и дубински или нестандардизовани интервју. За разлику од стандардизованог интервјуа који подразумева употребу затворених питања, дубински интервју је много слободнији, допушта импровизацију и усмерен је на стицање потпунијег увида у дотад недовољно израженом подручју (Милас, 2005).

У области теренских истраживања примењена је и метода *научног посматрања*. Метода научног посматрања спроведена је кроз непосредно *посматрање са учествовањем* и *посматрање са присуствовањем*. Посматрање са учествовањем подразумева посматрања у којима посматрач има одређену улогу у остваривању процеса³, док посматрање са присуствовањем подразумева да посматрач не учествује директно у процесу, већ је само непосредно присутан збивањима⁴ (Миљевић, 2007).

У истраживању је коришћен и метод студије случаја (немачки оштроглаки птичар). Немачки оштроглаки птичар се у дисертацији детаљније третира у односу на остале расе ловачких паса у Србији. У дисертацији је акценат стављен управо на ову ловачку расу паса, сходно чињеници да је карактерише свеукупна употребљивост у лову, односно да је селекцијски створена да испуњава различите задатке у лову и да поднесе рад у различитим условима и на разноврсним ловним теренима. Стога, ова раса није представник само групе птичара већ представља својеврстан спој већине осталих ловних група паса.

2.1.1. ИНФОРМАЦИЈЕ О УЗОРКУ

Извршена су четири анкетна истраживања, односно анкетно истраживање међу ловцима, домаћим излагачима, иностраним излагачима и кинолошким судијама. Најадекватнији могући приступ узорковању, за сва четири анкетна истраживања, било је *неслучајно узорковање*, односно *пригодан* и *намерни узорак*. Циљну популацију за анкетно истраживање међу српским ловцима чинили су ловци-власници ловачких паса на територији Србије. Циљну популацију за анкетно истраживање међу домаћим кинолошким такмичарима чинили су власници расних ловачких паса на територији Србије који су најмање једном учествовали на кинолошкој манифестацији, док су циљну популацију за анкетно истраживање међу иностраним кинолошким такмичарима чинили власници расних ловачких паса на територији европског континента који су најмање

³ Рад у својству кинолошког судије, односно ловца (учесника у лову).

⁴ Присуство и посматрање активности обуке и такмичења ловачких паса.

једном учествовали на кинолошкој манифестацији. Кинолошки савез Србије води евиденцију о броју уписаних штенади на годишњем нивоу и броју регистрованих расних паса, али се тај број не може односити и на величину циљне популације (више паса може бити у власништву једне особе или један пас може бити у власништву више особа). С обзиром да учесници на кинолошким такмичењима и власници паса не морају бити и чланови Кинолошког савеза Србије или неког иностраног кинолошког савеза, тачне информације о власницима паса и попис целе популације били су недоступни. Стога су се пригодно и намерно узорковање наметнули као једини могући приступ узорковању. Оправдање за њихово коришћење лежи и у чињеници да су анкетна истраживања спроведена у овој дисертацији прва истраживања у оквиру наведене проблематике у Србији.

Узорак српских ловаца у истраживању чинило је 126 испитаника који су желели да учествују у анкетирању. Током процеса уношења података, 16 упитника је одбачено јер нису били исправно попуњени и нису се могли користити за даљу анализу. Коначан узорак српских ловаца и власника ловачких паса чинило је 110 правилно попуњених анкетних упитника. С обзиром српски ловци власници гонича (пре свега српских и српских тробојних гонича) нису показали велико интересовање за учешће у анкетирању, умањена је могућност да се извуку што егзактнији закључци у вези са овом групом ловачких паса у Србији.

Узорак такмичара из Србије у истраживању чинило је 152 испитаника који су желели да учествују у анкетирању. Током процеса уношења података, 43 упитника је одбачено јер нису били у потпуности попуњени и нису се могли користити за даљу анализу. Коначан узорак из Србије је чинило 109 попуњених анкетних упитника. Овај узорак може представљати популацију учесника на такмичењима паса, имајући у виду да износи 11,11% укупног броја такмичара на међународној изложби паса свих раса у Београду 2012. године када је спроведено анкетирање (а на којој је учествовао 981 такмичар) и малу варијабилност.

Ради потребе да се добије шири увид у тему, као и због могућности да је узорак у Србији био сувише узак, изолован или мали, спроведено је слично истраживање на значајно ширем узорку који је обухватао целу Европу. Електронским путем послато је 11.537 хиљада анкетних упитника, на енглеском језику. Као неиспоручена електронска писма вратила су се 620 електронска писма, односно на адресе је пристигло 10.915 анкетних упитника. Процент одговора је било мали, око 2,65%, те је укупно 290

испитаника одговорило, а за коначну анализу резултата узето је у обзир 252 потпуно и коректно попуњених упитника. Мали проценат одговора, делом, се може приписати и томе да је упитник био обиман и било је потребно солидно знање енглеског језика да би се упитник могао у потпуности разумети и правилно испунити, као и да многа електронска писма вероватно нису ни прочитана јер су примљена као „*spam*“ поруке. Одговори су добијени од испитаника са целог подручја Европе, тј. из 26 држава са европског континента (осим из Шпаније).

За потребе овог рада анализирани су резултати 211 немачких оштродлаких птичара, колико их је учествовало на пролећним узгојним испитима у посматраном периоду од 2006. до 2013. године и резултати 35 немачких оштродлаких птичара из Србије колико их је положило јесењи узгојни испит у посматраном периоду, од 2007. до 2012. године. Почетни узорак чинило је 236 немачких оштродлаких птичара који су учествовали на пролећном узгојном испиту, али су у току обраде података одбачени резултати 18 немачких оштродлаких птичара који нису положили пролећни узгојни испит, као и резултати 7 паса за које није било потпуних података о освојеним бодовима по свим дисциплинама.

2.1.2. ПОСТУПАК АНКЕТИРАЊА

Подаци су сакупљани на терену и електронским путем, односно путем електронске поште. Анкетни упитници су дистрибуирани домаћим испитаницима (такмичарима, ловцима и кинолошким судијама) путем електронске поште и у штампаној верзији током кинолошких манифестација на територији републике Србије у периоду од новембра 2012. године до децембра 2013. године. С обзиром да су изложбе паса свих раса међународног карактера најпосећеније и са највећим бројем пријављених паса и такмичара, анкетно истраживање међу домаћим испитаницима је спроведено за време одржавања међународне изложбе у Београду у новембру 2012. године. Анкетно истраживање међу иностраним такмичарима је спроведено путем електронске поште у периоду од фебруара до априла 2013. године.

2.1.3. ПОСТУПАК СТАТИСТИЧКЕ ОБРАДЕ И АНАЛИЗЕ ПОДАТАКА

При анализи резултата истраживања, коришћене су, најпре методе дескриптивне статистике. Овим методама вршен је пре свега опис узорка, односно, опис ловаца и такмичара на кинолошким манифестацијама у Србији, и њиховог понашања, као и

анализа постигнутих резултата ловачких паса на узгојним испитима. У оквиру дескриптивне статистике одређиване су екстремне вредности (минимум и максимум), аритметичке средине, стандардне девијације и релативне фреквенције за појединачне ставке. Аритметичка средина представља количник суме свих вредности обележја у некој серији и њиховог броја (Мужић, 1973). Стандардна девијација је показатељ варијације посматраних појава, односно представља меру одступања појединих вредности обележја од просечних вредности (Турјачанин, Чекрлија, 2006).

За обраду података коришћене су и статистичке методе попут експлораторне факторске анализе (EFA - Exploratory factor analysis) која је служила да се издвоје фактори мотивације такмичара на кинолошким манифестацијама. На крају, коришћене су и методе параметријске статистике за утврђивање евентуалног постојања статистички значајних разлика између различитих група посетилаца, у односу на издвојене факторе мотивације, тј. за идентификацију евентуалних субсетова података који би указивали на постојање различитих кластера. Такође, коришћена је и Пирсонова корелација.

Подаци су обрађени уз помоћ статистичког софтвера су SPSS 17.0 (*Statistical Package For Social Sciences*), а резултати су приказани табеларно и графички.

2.2. ИНСТРУМЕНТИ ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

Својства анкетног упитника за ловце - За испитивање српских ловаца коришћен је анкетни упитник који је формирао аутор – истраживач, а комплетна верзија упитника приложена је у прилогу 7. Испитаници су одговарали на неколико питања затвореног типа која су се односила на расе и бројност ловачких паса које испитаници поседују и са којима лове, степен задовољства њиховим радом у лову, као и на врсте и учесталост посеђивања ловно-кинолошких манифестација. Други део анкетног упитника чинила је скала од 5 питања која у се односила на значај добро обученог ловачког пса за поједине елементе лова. На петостепеној скали Ликертовог типа, испитаници су се изјашњавали о значају паса за проналазак дивљачи пре и након одстрела, успешан одстрел и укупан ловачки доживљај. Трећи део упитника чинила је скала од 10 питања која су се односила на различите карактеристике утакмица ловачких паса у Србији. На петостепеној скали Ликертовог типа, испитаници су оцењивали квалитет одређених елемената утакмица паса у Србији, заокруживањем једног од бројева на скали са значењем од 1 – веома лоше до 5 – одлично. Три питања у упитнику су отвореног типа, а односе се на информације у вези са поседовањем ловачких паса.

Својства анкетног упитника за такмичаре - Инструмент коришћен у оквиру анкетног истраживања био је анкетни упитник конструисан од стране аутора у складу са потребама и истраживачким задацима. Обзиром да из литературе није могао да се стекне увид у нека ранија истраживања о кинолошким манифестацијама и мотивацији учесника на кинолошким манифестацијама, није било могуће по том основу формирати упитник, стога се због тога пре самог конструисања упитника приступило разматрању резултата досадашњих истраживања мотивације туриста у области туризма догађаја уопште и обавило се мноштво разговора са кинолозима и кинолошким судијама, те су се и њихова виђења, као и лично искуство аутора узела као елементарно релевантна основа при формирању упитника. Комплетна верзија упитника приложена је у прилогу 1.

Анкетни упитник се састојао из три дела:

1. У првом делу су се испитаници изјашњавали о неколико својих социо-демографских карактеристика (пол, године старости, образовање, материјални статус), као и о свом понашању пре и током кинолошких манифестација. Овај део упитника садржао је и питања затвореног типа која се односе на одлике и понашања самих такмичара, а у вези са њиховим кинолошким статусом, искуством, понашањем, врстама и учестесталашћу посећивања манифестација и сл. Давали су одговоре на питања: да ли поседују своју одгајивачницу паса, колико паса изводе на манифестације, колико често обилазе кинолошке манифестације у земљи и иностранству, са ким их обилазе, како се информишу. Одговори на ова питања помоћи ће да се стекне бољи увид ко су уопште посетици кинолошких манифестација. Да ли је то хомогена група професионалаца која искључиво одгаја псе ради будућег профита, или постоје различити типови такмичара на овим манифестацијама. Само једно питање у овом делу анкетног упитника је отвореног типа и односи се на избор испитаника о најатрактивнијим кинолошким манифестацијама у иностранству.

2. Други део анкетног упитника чинила је скала од 41 питања која се односе на различите могуће мотиве, потребе и факторе такмичара на кинолошким манифестацијама. Питања су везана за различите нивое потреба које посетиоци кинолошких манифестација теже да задовоље, односно представљају могуће факторе привлачења кинолошке манифестације. На петостепеној скали Ликертовог типа, испитаници су се изјашњавали о снази сваког од наведених мотива за њих лично, заокруживањем једног од бројева на скали са значењем од 1 – уопште ми није важно; до 5 - јако ми је важно.

3. Трећи део упитника чинила је скала од 29 питања која се односе на различите елементе и карактеристике кинолошких манифестација у Србији. Овај део упитника налазио се само у упитнику за испитанике из Србије. Претходно су се српски испитаници изјаснили о томе које две иностране земље, према њиховом мишљењу, организују најатрактивније кинолошке манифестације. На петостепеној скали Ликертовог типа, испитаници су изказивали своје мишљење, односно оцењивали сваки од 29 елемената српских кинолошких манифестација у односу на кинолошке манифестације земаља које су навели, заокруживањем једног од бројева на скали са значењем од 1 – у Србији је знатно лошије; до 5 - у Србији је много боље.

Овај упитник је конструисан посебно за потребе овог истраживања, с обзиром на специфичност кинолошких такмичења. Претходно лично искуство из области туристичких активности у вези са кинолошким догађајима, као и неформални контакти са људима из овог миљеа утицали су на коначно формирање упитника.

Својства анкетног упитника за судије - Као што је наведено у претходном поглављу, у оквиру истраживања испитане су и кинолошке судије из Србије. Анкетни упитници су дистрибуирани путем електронске поште свим кинолошким судијама у Србији који су имали прилике да најмање једанпут суде на иностраним кинолошким манифестацијама у претходне 4 године. У оквиру анкетног упитника, испитаници су се изјашњавали о одређеним социо-демографским карактеристикама (пол, године старости, образовање, материјални статус), о учесталости суђења у Србији и иностранству, као и о туристичким аспектима својих кинолошких ангажмана. Овај део упитника окарактерисан је питањима затвореног типа (Прилог 2). Други део упитника чинила је скала од 31 питања која се односе на различите елементе и карактеристике кинолошких манифестација у Србији. Након што су се изјаснили о томе које две иностране земље, према њиховом мишљењу, организују најатрактивније кинолошке манифестације, на петостепеној скали Ликертовог типа, испитаници су оцењивали сваки од 31 елемената српских кинолошких манифестација у односу на кинолошке манифестације земаља које су навели, заокруживањем једног од бројева на скали са значењем од 1 – у Србији је знатно лошије; до 5 - у Србији је много боље.

3. РЕЗУЛТАТИ ТЕОРИЈСКИХ ИСТРАЖИВАЊА

3.1. СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ ЛОВНОГ ТУРИЗМА СРБИЈЕ

Прва интересовања иностраних ловаца туриста за лов на територији Србије јављају су у 1936. години (Ristic et al., 2009; Прентовић, 2014), али су тек 1952. године у Србији забележени први реализовани ловови иностраних ловаца туриста који су ловили јеленску дивљач у ловиштима Апатина и Бездана (Прентовић, 2014). Војводина је одувек била најразвијенији ловно-туристичко подручје како у бившој Југославији тако и у данашњој Србији. „На просторима северно од Саве и Дунава у 19. веку лов и ловство су се развијали аналогно њиховом одвијању у развијеним деловима Средње и Западне Европе и САД-а, док то није био случај са овом људском активношћу у пределима који су дуго били под турском влашћу.“ (Прентовић, 2006, 50). Војводина је пре уласка у састав Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца била териорија Аустро-Угаске монархије чије је ловство било на много вишем нивоу развоја него што је то био случај у Краљевини Србији (Прентовић, 2005в).

Из године у годину, Војводину и Србију посећује све већи број иностраних ловаца, а понајвише захваљујући добрим презентацијама ловнотуристичких ресурса Србије на међународним изложбама ловства. Овакав тренд одржао се све до почетка деведесетих година 20. века. Године 1963. ловишта Војводине посетило је око 2.000 ловаца-туриста (Ристић, 2007). Прентовић (2014) наводи да је крајем 60-тих година у бившој СФРЈ годишње боравило просечно 10.000-12.000 иностраних ловаца туриста, док је наредних деценија (70-их и 80-их година) 20. века у бившој СФРЈ боравило између 25.000 и 30.000 иностраних ловаца туриста. Прентовић (2006), такође, истиче да је ловишта Србије током осамдесетих година посетило и у њима ловило око 10.000 ловаца годишње, чиме је оствариван нето девизни прилив од 10 милиона немачких марака. Овај период се међу ловним радницима, са правом, назива „златно доба“, јер је годишње, само у војвођанска ловишта, долазило између три и пет хиљада страних ловаца-туриста у летњи лов грлица, гугутки и препелица, а хиљаду до две хиљаде ловаца-туриста годишње је долазило ради јесењег лова зеца, фазана, јаребице, дивље патке и дивље гуске (Ристић, 2007). У овом периоду у војвођанска ловишта пуштано је и до 800.000 фазана годишње (Ristic et al., 2013). Овај период интензивних ловно-туристичких активности у Србији трајао је до 1990. године (Ristic et al., 2009). Највећи допринос

развоју ловног туризма у овом периоду дале су ловнотуристичка агенција „Ловотурс“, ловно-шумско предузеће „Јелен“, Ловачки савез Србије и Ловачки савез Војводине (Прентовић, 2006). Од ловно-туристичког промета стицала су се значајна финансијска средства која су се улагала у даљи развој ловства и ловног туризма. Формиран је значајан број фазанерија у којима се производила фазанска дивљач. Велики број фазанске дивљачи се уносио у војвођанска ловишта, а тако су се и штитили зец и пољаска јаребица. Подизале су се једногодишње и вишегодишње ремизе за заштиту дивљачи. Градили су се нови ловачки домови и реновирани стари за обнављање и употпуњавање смештајних капацитета. Прентовић (2005в, 11) наводи да су наше ловно-туристичке организације и ловачка друштва била посебно мотивисана да обезбеде и веће приходе, не само од ловно-туристичке делатности, већ и од укупног ловног привређивања, будући да је у том периоду био присутан стални пораст броја иностраних ловаца заинтересованих за наше ловно-туристичке услуге, као и повећање промета у ловној привреди уопште.

Деведесете године 20. века обележене су наглим падом долазака иностраних ловаца туриста услед политичких дешавања у земљи и окружењу. Након увођења политичких и економских санкција број ловаца-туриста нагло се смањује. Почетком 90-тих година промет рапидно пада (неколико стотина ловаца-туриста годишње). Драгин (2006) наводи да је након увођења визног режима, санкција и ратног стања на простору наше земље, средином 90-тих година у Бачкој годишње боравило свега неколико десетина ловаца из иностранства. Осим што су ловнотуристичке активности замрле, у овом периоду дошло је и до опадања у квантитету и квалитету дивљачи. Последња година ове деценије, 1999., коју карактерише НАТО агресија на нашу земљу, представља и најлошију годину за ловни туризам Србије, када је забележен и најмањи одстрел (Прентовић, 2014). Прентовић (2014) такође истиче да до постепеног опоравка ловства и ловног туризма долази након доношења Дугорочног програма развоја ловства и ловног туризма у Републици Србији од 2001. до 2010. године којим је ловни туризам промовисан као „главни генератор развоја ловства“. Међутим, упркос повећању ловнотуристичких активности у Србији, оне су далеко од могућих и оних које су окарактерисале период до 1990. године.

Ловнотуристичко тржиште Србије данас карактерише одређен број илегалних посредничких агенција што условљава постојање тзв. црног тржишта, а што за последицу има онемогућен увид у тачну евиденцију одстрела и посета ловаца туриста

како у одређеном ловишту тако и у целој Србији као ловнотуристичкој дестинацији (Ristic et al., 2009; Прентовић, 2014). Прентовић (2014) додаје да овај проблем увећава и чињеница да ни једна институција у Србији не прикупља и не обједињује податке о одстрелу и туристичком промету у Србији, чак ни Републички завод за статистику. Ово свакако отежава могућност стварања јасније слике о стању ловног туризма данас.

Ристић и сар. (2009) истичу да је за даљи развој ловног туризма у Србији, најпре неопходно повећати бројност у популацијама одређених врста дивљачи, односно достићи њихову бројност из 80-тих година 20. века, с обзиром да је она сада далеко испод оне коју карактерише „златно доба“ ловног туризма. Ови аутори препознају и потребу за смањењем неопходних административних прописа (виза, такси и др.). Прентовић (2014) наводи да је, у циљу елиминасања недостатака и проблема у функционисању наших ловишта, неопходно прилагодити нормативно-правну регулативу и имплементирати та решења, спровести реструктурирање јавних предузећа за газдовање шумама и водама (ради заживљавање концепта интегралног газдовања), унапредити материјално-техничку базу ловног туризма, повећати научноистраживачки рад у овој области и едуковати нове кадрове и запослене у ловиштима и ловним и туристичким организацијама. Према Ристићу и сар. (2009) уколико би се наведени недостаци уклонили, само у Војводини могао би се забележити промет од 2 до 2,5 хиљаде иностраних ловаца туриста годишње, од којих би се могао остварити прилив од 2,5 до 3 милиона еура на годишњем нивоу.

3.2. РАЗВОЈ ОРГАНИЗОВАНЕ КИНОЛОГИЈЕ

Одређена научна истраживања су показала да су пси еволуирали од сивих вукова пре више од 16.300 година (Pang et al., 2009), а фосилни остаци откривени на одређеним локацијама у Немачкој и Швајцарској су први докази припитомљавања паса у периоду од пре 12.000 до 14.000 година (Crockford, Kuzmin, 2012). Међутим, и поред чињенице да су људи вековима узгајали псе, одгој чистокрвних расних паса почиње са формирањем кинолошких удружења и клубова који су радили на формирању и узгоју одређених раса паса. Љубитељи паса и одгајивачи одређених раса су се, најпре, организовали у клубове љубитеља паса одређене, најчешће националне, расе, и тако вршили своје активности независно од других клубова. Затим се у одређеним земљама оснивају клубови љубитеља паса раса које не припадају тим земљама. Основни циљ и жеља чланова ових клубова била је да заједнички раде на узгоју, селекцији и развоју

одређених раса. Удруживањем ових клубова се формирају свенационални клубови, а затим и национални кинолошки савези. Сваки клуб је прописивао нормативе за своје расе паса, а из таквих норматива касније настају стандарди за одређене расе. Даљим развојем кинологије јавља се жеља за размењивањем знања међу клубовима и савезима различитих земаља.

3.2.1. РАЗВОЈ ОРГАНИЗОВАНЕ КИНОЛОГИЈЕ У СВЕТУ

Ристић (2000) наводи да су се прве организоване кинолошке активности појавиле у Великој Британији, где је, у Њукастлу, 28 и 29. јуна 1859. године одржана прва изложба паса у свету, а најстарија национална кинолошка организација на свету је, управо, енглески кинолошки савез „The Kennel Club“ основан 1873. године и у његовој организацији одржане су једне од првих посећенијих изложби паса у свету. Према подацима из званичног каталога, 1886. године одржана је прва специјализована изложба теријера „Terrier show“ која је већ наредне године окупила 701 пса, а већ 1888. на њој су учествовала 1002 пса. Оснивање енглеског кинолошког савеза било је инспирација кинолозима у другим земљама да се на сличан начин удруже у националне кинолошке савезе. Како би реконструисали и побољшали квалитет својих националних раса паса, француски кинолози су основали Француски кинолошки савез, *Société Centrale Canine de France*, 1881. године⁵, по узору на Енглески кинолошки савез, а убрзо након њих 1882. године се и у Белгији оснива национални кинолошки савез - *Société Royale Saint-Hubert*⁶. Кинолошки савез Италије (*Ente Nazionale della Cinofilia Italiana - E.N.C.I.*) такође је основан 1882. године, а почетком 20. века одржане су и прве изложбе паса у Милану и Торину, где се такмичило око 400 паса.⁷ Швајцарски кинолози су 1883. године основали национални кинолошки савез, тадашње „Удружење за унапређење кинологије“ - *Gesellschaft zur Förderung der Kynologie*, а прва међународна изложба паса у Швајцарској, на којој се такмичило 625 пса, одржана је у Цириху, 1887. године. (Урошевић, 2009). Урошевић (2009) наводи интересантан податак да је број посетилаца на наредној изложби паса у Цириху (11-14. мај 1893. године) достигао 11.000 посетилаца, што показује колико су овакве манифестације биле интересантне не само власницима и одгајивачима паса, већ и широј јавности.

⁵ <http://www.scc.asso.fr>

⁶ <http://www.srsh.be/pages-fr/index.html>

⁷ <http://www.enci.it/en/institutional/index.php>

Кинологија се истовремено развијала и на америчком континенту, што је довело до удруживања мањих дотадашњих клубова паса на територији Америке и основања Америчког кинолошког савеза „The American Kennel Club“ 17. септембра 1884. године (Ристић, 2000).

Фински кинолошки савез (Finska Kennelklubben) је најстарији кинолошки савез у Скандинавији, а основан је 1889. године⁸. Скоро деценију касније, 1897. формиран је Кинолошки савез Данске (Dansk Kennel Klub), а 1898. године и Норвешки кинолошки савез (Norsk Kennel Klubs – НКК)⁹. Иницијативу за покретање покренули су норвешки ловци, пре свега ради квалитетнијег и усмереног узгоја националних раса гонича и других раса паса, отварања норвешке Родовне књиге, као и стицања кинолошког знања и одржавања кинолошких такмичења. Прва изложба у Норвешкој у организацији овог удружења одржана је 1898. године¹⁰.

Немачки кинолошки савез (VDH), основан је 1906. године, а пре њега је већ постојало неколико клубова паса попут „Клуб за теријере“ основаног 1894. године, „Клуб за јазавичаре“ 1888. године, Клуб немачких оштродлаких птичара „Der Verein Deutsch-Drahthaar“ 1905. године (Geiger, 1973). Наравно, прве организоване кинолошке активности на просторима Аустрије забележене су у истом временском периоду. Један од старијих клубова у Аустрији је и „Штајерски клуб“ („Steirischer Hundesport Klub“) основан 1884. године. Друштво за одгој паса у Бечу је формирано 1883. године (Ал Дагистани, 2013), а временом се развијало и прерасло у Кинолошки савез Аустрије (Osterreichischer Kynologenverband) који је основан 1909. године, а данас је организација која у свом чланству има 100 клубова паса (ФЦИ, 3/2009).

С обзиром да су се кинолошки клубови и националне организације почеле све више развијати, дошло је до потребе да се створи једна међународна организација која би на интернационалном нивоу радила на промоцији и очувању кинологије и чистокрвних паса и која би уједначавањем критеријума и стандарда омогућила свим кинолошким организацијама јединствено деловање и међународну сарадњу, а што би допринело развоју кинологије у ширим размерама. Управо су се чланови националних кинолошких организација у Белгији, Немачкој, Француској, Холандији и Аустрији окупили и основали *Federation Cynologique Internationale* - FCI - Међународну кинолошку организацију, 22. маја 1911. године у Паризу (Ристић, 2000). Наредне године

⁸ <http://www.kennelliitto.fi/EN>

⁹ <http://www.dkk.dk/OmDKK>

¹⁰ <http://web2.nkk.no/om-nkk/dette-gjor-nkk/historie>

се чланству ФЦИ-а придружују и Италија и Шпанија. Током Првог светског рата, ова организација престаје са радом, али њен рад обнављају кинолошке организације Француске и Беглије 1921. године када и њено седиште премештају у Белгију (Thuin). Временом се овој федерацији придружује све већи број националних савеза различитих земаља, и данас има 87 земаља чланица, редовних и по уговору, које издају своје родовнике и едукују своје кинолошке судије.

Након оснивања Међународне кинолошке организације, почиње формирање националних кинолошких савеза и у осталим деловима европског континента (Чешка, Словачка, Румунија, Пољска, Бугарска и др.) За време Другог светског рата ФЦИ опет обуставља своје активности да би 1948. године поново отпочео са радом одржавши Скупштину ФЦИ-а у Словенији, на Бледу. У периоду након Другог светског рата, кинолошке активности постају организованије у све већем броју земаља, како у Европи тако и у осталим деловима света. Оснивају се национални кинолошки савези у Чилеу (1934), Колумбији (1956), Аустралији (1958), Сан Марину (1982), Грчкој (1984), на Кипру (1984) и у другим земљама.

Почеци кинолошких активности у свету углавном се везују за ловачке активности, ловце и ловачке организације. С обзиром да су пси увек били неопходни ловни сарадници, а раније и више него данас, код ловаца се најпре стварила потреба и жеља за стварањем, узгајањем и очувањем чистокрвних паса ловачких раса. Најпре су ловачке организације спроводиле све активности на овом пољу, да би се временом, са порастом броја расних паса и интересовања за расне псе, шириле и кинолошке активности што је проузроковало одвајање и стварање клубова и удружења чији је рад био усмерен само на развој кинологије.

3.2.2. РАЗВОЈ КИНОЛОГИЈЕ НА ПРОСТОРИМА БИВШЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Треба имати у виду, већ наведено, да се организована кинолошка делатност на територији Аустрије и Немачке почела развијати у другој половини 19. века, што је свакако значајно подстакло словеначке и хрватске ловце и љубитеље паса да организованије спроводе кинолошке активности. Према већини аутора почеци развоја кинологије и организованог кинолошког рада на подручју бивше Југославије везују се за оснивање Ловачког савеза Словеније 1907. године (Ристић, 2000, Ал Дагистани, 2013).

Почетком 20. века се организују прве кинолошке манифестације. Прва права изложба паса с каталогом и оцењивањем, на којој су била изложена 103 пса, одржана је у

Загребу од 5. - 7. септембра 1906. године, прва утакмице паса птичара и прва утакмица паса јамара, 8. септембра 1906. године у Хрватској, а пар година касније и у Словенији 9. октобра 1910. године и 1913. године (Ал Дагистани, 2013). Прва утакмица паса гонича организована је након Првог светског рата и то у Словенији 1924. године, где је била и прва свеупотребна утакмица 1930. године. На подручју Србије, почетком 20. века, ловци су углавном ловили гоничима. Временом, све више ловаца почиње да се интересује за лов са птичарима, а увозом паса птичара из иностранства ловци се све више опредељују за ове расе паса. Према Ал Дагистанију (2013) лов са птичарима почетком 20. века најпопуларнији је био ловцима из Крагујевца.

Даље кинолошке активности на овим просторима су проузроковале све веће интересовање за расне псе и кинологију, па се јавља свест о потреби за стварањем кинолошких организација, попут оних у Европи. До тада су кинолошке активности највише спроводила ловачка друштва, да би временом почели да се оснивају клубови љубитеља паса. Први клубови љубитеља паса настали су у Љубљани – „Клуб љубитеља птичара“ (23. фебруара 1921.), „Клуб љубитеља спортских паса“ (9. новембар 1922.) и „Клуб љубитеља барак паса“ (22. маја 1924.). Године 1921. је у Београду основана „Подружница љубљанског клуба птичара“. Чланови ова три првооснована клуба су се удружили и формирали Југословенски Кинолошки Савез – ЈКС 1.октобра 1925. године, а са циљем да уједине све кинолошке организације у Југославији како би се заједнички радило на очувању и гајењу чистокрвних расних паса (Ристић, 2000). С обзиром да је у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца кинолошка активност била најразвијенија у Словенији, седиште савеза било је у Љубљани све до 1953. године када се премешта у Београд. ЈКС је већ након неколико година, тачније 23. јула 1928. године, прихваћен за привременог члана Међународне кинолошке организације, затим 25. фебруара 1929. године за придруженог члана ФЦИ-а. Редован члан ФЦИ-а постаје 15. јула 1936. године (Ристић, 2000, Ал Дагистани, 2013).

Након оснивања ЈКС-а, а нарочито након учлањења у ФЦИ, оснива се све већи број клубова и подружница: „Југословенски клуб љубитеља јамара“ (4. март 1926., Словенија), подружница „Клуба љубитеља птичара у Новом Саду“ (1927.), „Клуб љубитеља брак јазавичара“ (25. новембар 1929., Словенија), „Клуб љубитеља спортских паса“ (1930., Загреб), „Кинолошки клуб Београд“ (1931., Београд) и други (Ал Дагистани, 2013). На подручју Војводине, велики допринос развоју ловне кинологије дали су ловци и чланови „Савеза ловачких друштава за Војводину,, основаног 1922.

године у Новом Саду (Ристић, 2000). Прва изложба ловачких паса и утакмица лисичара (јамара), на територији Војводине, одржана је у Суботици, 24. августа 1925. године у организацији „Савеза ловачких друштава за Војводину“, „Клуба љубитеља птичара у Београду, и месним ловачким друштвима (Ристић, 2000).

Слика 1. Учесници прве изложбе паса у Србији, 1925. године
Извор: Колекција Стевана Петровића

Нова подружница словеначког Клуба љубитеља птичара у Србији основана је 11. новембра 1927. године у Новом Саду, а прво кинолошко друштво у Србији основано је 1931. године под називом „Кинолошки клуб“, односно „Cyngetica Club Belgrad“. Иницијативу за оснивање оваквог клуба дало је „Друштво за заштиту животиња“. Кинолошки клуб је 16.-17. децембра 1931. године, организовао прву изложбу на којој је било 76 расних паса (Ал Дагистани, 2013). На територији Србије је 1934. године забележено 430 енглеских поентера, 45 немачких краткодлаких птичара, 5 енглеских сетера и 4 кокер шпанијела (Ал Дагистани, 2013), што показује да су почети организованих кинолошких активности у Србији управо везани за ловну кинологију, уосталом као и другим земљама у окружењу и шире.

Кинолошка такмичења почињу све чешће да се организују: свеупотребна утакмица за брак јазавичаре код Љубљане (9. новембар 1930.), изложба паса у Новом Саду (1933), утакмица поентера у Кули (1933), смотра паса у Новом Саду (1939) (Ал Дагистани, 2013). Након оснивања кинолошких друштава у Београду и Загребу, оснива се и кинолошко друштво „Удружење одгајивача паса Дунавске бановине“ у Сомбору, 10. новембра 1937. године, а након две године и кинолози у Новом Саду су одлучили да оснују свој „Кинолошки клуб Дунавске бановине“ у марту 1939. године (Ристић, 2000).

Током Другог светског рата кинолошке активности су замрле. После Другог светског рата, обновља се рад свих кинолошких организација у тадашњој Југославији, а по републикама се оснивају републичка кинолошка удружења. Кинолошко удружење НР Србије основано је 1946. године. Сва републичка кинолошка удружења од 1958. године прерастају у Републичке кинолошке савезе, тако да се Југословенски кинолошки савез састојао од шест републичких и два покрајинска кинолошка савеза (Ристић, 2000, Ал Дагистани, 2013).

Прва кинолошка дешавања након рата одржавају се 1948. године најпре у Београду, а већ наредне године је, 18. септембра, у Београду одржана и друга републичка изложба паса са 446 пријављених паса (Ал Дагистани, 2013). У Новом Саду је 19. фебруара 1950. године по препоруци Министарства шумарства, основана „Подружница Кинолошког удружења НР Србије за Војводину“. Прву смотру паса подружница је одржала 13. маја 1951. године на Сајмишту у Новом Саду, где је било приведено 130 паса, док је на следећој смотри, 23. јуна 1952. године. приведено је 160 паса (Ристић, 2000). Прва међународна изложба паса, након Другог светског рата, одржана је 21. и 22. јуна 1952. године на Калемегдану и у оквиру ње су се такмичила 252 пса. Даљим развојем и унапређење кинологије, и кинолошке свести уопште, долази до све већег интересовања кинолога за „нове“ расе паса, па се из постојећих клубова одвајају власници и одгајивачи појединачних раса и оснивају нове клубове паса. Тако се 1955. године оснива „Клуб за гониче“, а из клуба за спортске псе се одваја „Клуб за боксере и немачке овчаре“ (Ал Дагистани, 2013).

На Сајмишту у Новом Саду 23. јуна 1957. године одржана је изложба паса, на којој су се такмичила 160 пса. Подаци из званичног каталога показују да је чак 552 пса учествовало, већ наредне, 1958. године на другој међународној изложби паса свих раса на београдском сајму, а међу њима је било 76 паса из тадашње државне одгајивачнице „Јелен“ који су у каталог изложбе били уведени одвојено од осталих паса.

Поред ловне кинологије све више се развијају и кинолошке активности љубитеља неловних раса паса, па тако и број испита службених паса расте, пре свега у Словенији, где је 1963. у Цељу одржано државно, 1965. године у Марибору републичко, а 1966. године, такође, у Марибору, прво међународно такмичење службених паса. Временом, веће интересовање и рад на развоју кинологије службених паса даје и међународне такмичарске резултате, што је достигло врхунац 1985. године, на Европском првенству службених паса одржаном у Холандији, где је у појединачној конкуренцији од 72 пса

Југославија освојила друго место. Ипак, најбољи резултати су постигнути у ловној кинологији, а пре свега у такмичењима паса птичара. На светском првенству у раду птичара одржном у Италији 1983. године у екипном такмичењу екипа тадашње Југославије заузела је треће место са енглеским и континенталним причарима, а друго место у такмичењу „Св. Хуберт“. У појединачној конкуренцији југословенски такмичари са енглеским птичарима заузели су друго (Ракуша Руди који је постао и светски првак у лову за 1983/84. годину) и четврто место (Радоје Бугарски).

У организацији тадашњег ЈКС-а и Ловачког савеза Хрватске од 17. до 19. октобра 1985. године у Умагу је одржан осми Светски шампионат за рад птичара и такмичење „Св.Хуберт“ на којем су учествовале и екипе из Аустрије, Белгије, Бразила, Данске, Француске, Немачке, Италије, Холандије, Шпаније, Швајцарске, Португала и Мађарске. У екипном такмичењу за континенталне птичаре, од 39 паса из десет земаља, екипа Југославије је заузела прво место, а у појединачној конкуренцији југословенски такмичари освојили су прво (Небојша Шурбатовић) и друго место (Радоје Бугарски). У екипном такмичењу за енглеске птичаре, од 37 паса из десет земаља, екипа Југославије је заузела треће место. На такмичењу „Св.Хуберт“ у конкуренцији од 20 такмичара из једанест земаља, југословенски такмичари освојили су прво место како у екипној, тако и у појединачној конкуренцији (Ракуша Руди).

До 1993. године Југословенски кинолошки савез био је стални члан ФЦИ-а. Међутим, услед политичких догађања почетком деведесетих година 20. века, из ЈКС-а су 1991. године добровољно иступили кинолошки савези Словеније, Хрватске, Македоније и Босне и Херцеговине, а Комитет ФЦИ-а је у Монаку 1993. године суспендовао нашу земљу из сталног чланства. Тада Југословенски кинолошки савез сачињавају: Кинолошки савез Србије, Кинолошки савез Црне Горе, Кинолошки савез Војводине и Кинолошки савез Косова и Метохије. Нови Југословенски кинолошки савез постаје поново члан по уговору ФЦИ-а 1996. године, а 2001. године на Генералној Скупштини ФЦИ-а у Порту постаје придружни члан. Затим Југословенски кинолошки савез бива преименован у Кинолошки савез Србије и Црне Горе и поново постаје пуноправан члан ФЦИ-а 4. маја 2003. године. Услед проглашења независности републике Црне Горе 2006. године, Кинолошки савез Црне Горе се одваја, а Кинолошки савез Србије наставља самостално да обавља кинолошке активности, као правни наследник КССЦГ-а.

3.3. ЛОВАЧКИ ПСИ ДАНАС

Према подацима Међународне кинолошке организације (скр. ФЦИ) из 2013. године, која је једна од 3 највеће кинолошке организације у свету, поред америчког и британског кинолошког савеза, у оквиру чланица ФЦИ-а у 2013. години регистрована су 1.650.033 штенета, а до краја 2013. број расних паса достигао је 40.412.692. Велики број њихових власника је члан једног од 8,522 регистрованих клубова паса¹¹.

3.3.1. КИНОЛОШКА СИСТЕМАТИКА ПАСА

Међународна кинолошка организација признаје 343 расе паса, које су подељене у 10 група према њиховој морфологији, географском пореклу или намени. Свака од ових раса је својина одређене државе која за њу издаје стандард расе (опис идеалног примерка расе), а у сарадњи са Комисијом за стандарде при ФЦИ-у. Стандард представља основни документ на који се сваки кинолошки судија ФЦИ-а мора ослањати приликом оцењивања екстеријера одређене расе. Свака ФЦИ група паса подељена је и на одређене секције у оквиру којих су груписане расе паса које имају сличности у пореклу, морфологији или намени:

I – група – **ПАСТИРСКИ ПСИ И ПСИ ТЕРАЧИ СТОКЕ** (осим швајцарских пастирских паса)

секција 1. Овчарски пси

секција 2. Пси терачи стоке

II – група – **ПИНЧЕРИ И ШНАУЦЕРИ, МОЛОСИ И ШВАЈЦАРСКИ ПАСТИРСКИ ПСИ**

секција 1. Пинчери и шнауцери

1.1. Пинчери

1.2. Шнауцери

1.3. Холандски пинч

1.4. Црни теријер

секција 2. Молоси

2.1. Доголики пси

2.2. Тип планинских паса

секција 3. Швајцарски пастирски пси

III – група – **ТЕРИЈЕРИ**

секција 1. Велики и средњи теријери

секција 2. Мали теријери

секција 3. Теријери типа Бул

секција 4. Патуљасте теријери

IV – група – **ЈАЗАВИЧАРИ**

¹¹ <http://www.fci.be/en/Statistics-from-our-members-contract-partners-79.html>

Подаци се не односе на територију Северне Америке и Велике Британије.

V – група – ШПИЦ ТИП И ПРИМИТИВНИ ТИП ПАСА

- секција 1. Нордијски пси за вучу санки
- секција 2. Нордијски ловачки пси
- секција 3. Нордијски пастирски и пси чувари
- секција 4. Европски шпицеви
- секција 5. Азијски шпицеви и сродне расе
- секција 6. Основни тип (пра тип)
- секција 7. Примитивни тип – ловачки пси
- секција 8. Примитивни тип – ловачки пси са шаром на леђима

VI – група – ГОНИЧИ, ТРАГАЧИ ПО КРВИ И СРОДНЕ РАСЕ

- секција 1. Гоничи
 - 1.1. Велики гоничи
 - 1.2. Гоничи средњег раста
 - 1.3. Гоничи малог раста
- секција 2. Трагачи по крви (крвоследници)
- секција 3. Сродне расе

VII – група – ПТИЧАРИ

- секција 1. Континентални птичари
 - 1.1. Тип “Брако”
 - 1.2. Тип “Шпанијел”
 - 1.3. Тип “Грифон”
- секција 2. Британски и ирски птичари
 - 2.1. Поентер
 - 2.2. Сетери

VIII – група – РЕТРИВЕРИ, ЦУЊАВЦИ И ПСИ ЗА ВОДУ

- секција 1. Ретривери
- секција 2. Цуњавци
- секција 3. Пси за воду

IX – група – ПСИ ЗА ПРАТЊУ И РАЗОНОДУ

- секција 1. Бишони и припадајуће расе
 - 1.1. Бишони
 - 1.2. Тулеарски пас
 - 1.3. Лављи пас
- секција 2. Пудле
- секција 3. Мали белгијски пси
 - 3.1. Грифони
 - 3.2. Мали брабансон
- секција 4. Голокожи пси
- секција 5. Тибетски пси
- секција 6. Чивава
- секција 7. Енглески шпанијели за друштво
- секција 8. Јапански шпанијел и пекинезер
- секција 9. Континентални патуљасте шпанијели
- секција 10. Кромфорлендер
- секција 11. Мали доголики пси

X – група – ХРТОВИ

- секција 1. Хртови дуге или коврцаве длаке
- секција 2. Оштродлаки хртови
- секција 3. Краткодлаки хртови

Кинолошки савез Велике Британије признаје поделу паса на гониче, ловачке псе, теријере, корисне псе, радне, пастирске псе и псе за разоноду (патуљасте псе). Према његовој подели, у гониче спадају и јазавичари и хртови. Група ловачких паса, по овом кинолошком савезу, подразумева ретривере и птичаре и шпанијеле. Под „корисном“ групом паса сматрају се одређене расе поларних паса, али и теријера и паса за пратњу. Радна група паса подразумева службене расе паса (доберман, ротвајлер, немачки боксер, белгијски овчари и други) и друге расе које се селекцијом направљене ради испуњавања одређених задатака попут чувања, спашавања из воде и снега, вуче санки и терета (бернардинац, њуфаундлендер, сибирски хаски и друге расе). Пастирски пси обухватају расе овчарских и пастирских паса (немачки овчар, стари енглески овчар-бобтејл, бордер коли и друге расе), али и одређене расе поларних паса попут самоједа. Пси за разоноду и забаву обухватају већину патуљастих раса паса које су и селекционисане ради пратње и разоноде људи.

Амерички кинолошки савез (*American kennel club*) врши поделу свих раса паса на спортске псе (птичари, ретривери, шпанијели), гониче (гоничи и хртови), радне псе (исто као и код британског кинолошког савеза), теријере, псе за разоноду, пастирске и овчарске псе, неспортске псе и мешовиту групу паса. Подела је слична подели Британског кинолошког савеза.

3.3.2. ПОДЕЛА ПАСА СА ЛОВАЧКОГ АСПЕКТА

Од времена припитомљавања паса начин лова се мењао и усавршавао, што је код ловаца проузроковало потребу да усавршава псе за посебне способности прилагођене различитим начинима лова и потребама ловаца. Временом су селекцијом настале различите расе паса код којих су биле развијене различите особине како би се они прилагодили испуњавању различитих задатака током лова. Даљим гајењем паса створене су расе које нису имале употребну вредност у лову, а међу њима су пастирски пси, пси за пратњу и разоноду и други.

Кинологија, са ловачког аспекта, тј. намене у лову, дели све расе паса на ловачке и неловачке расе (Ристић, 2011). Данас постоје следеће групе ловачких паса: **јамари, гоничи, крвоследници, птичари, ретривери и цуњавци**. **Хртови** се такође сврставају у ловачке расе паса, једне од најстаријих. Међутим, данас се они ретко користе у ловачке сврхе. Са аспекта поделе паса према Међународној кинолошкој организацији, у групу

јамара спадају расе паса из III и IV ФЦИ групе, гоничи и крвоследници припадају VI ФЦИ групи, птичари VII ФЦИ групи, а ретривери VIII ФЦИ групи. Основни задатак свих ових врста ловачких паса је да пронађу дивљач и на специфичан начин покажу ловцу где се она налази, а затим и да је, након одстрела, пронађу и донесу ловцу. Све расе паса у свакој од ових ловачких група имају своје заједничке карактеристике у екстеријеру (облику), али још веће сличности су у начину рада у лову.

Главна особина јамара је рад под земљом чија је сврха извлачење или истеривање дивљачи напоље. Основни задатак гонича је да пронађу траг дивљачи, да дивљач дигну, гоне и истерају пред ловца, док се крвоследници употребљавају за проналажење рањене високе дивљачи по трагу крви. Птичари су пси који када пронађу дивљач на посебан начин је показују ловцу, односно на одређеном растојању од дивљачи се заустављају и стоје мирни указујући на место где је дивљач, док цуњавци проналазе дивљач и дижу је гласним лавезом. Ретривери након пуцња доносе одстрељену или рањену дивљач. Намена и задаци различитих ловачких група паса детаљније су описани у поглављу 3.5.

3.4. ЛОВАЧКИ ПСИ У СРБИЈИ

3.4.1. СРПСКЕ ЛОВАЧКЕ РАСЕ ПАСА

Србија је матична земља само за две ловачке расе паса – српски гонич и српски тробојни гонич. Српски тробојни гонич, као и српски гонич, спадају у гониче средњег раста.

Српски гонич - Ова раса паса припада групи раса гонича који су раширени на територији Балкана. Како наводи Урошевић (2002), први опис ове расе датира из 1905. када је Франц Ласка, уз остале гониче Балкана, описао и ове псе. Први облик стандарда појавио се 1924. што је био основ за систематско праћење и узгајање гонича. Убрзо после тога урађена је најавна стандарда тако да је у Стокхолму 02.06.1939. године Кинолошки Савез предложио стандарде за већину наших гонича. Због II Светског рата FCI је тек 14.05.1948. године на Бледу прихватио стандарде који су били најављени у Стокхолму 1939. (Урошевић, 2002). Тада је прихваћен и стандард за балканског гонича. Ова раса је била најраширенија на терену Србије, тако да је Кинолошки савез Србије већ 1948. отпочео са праћењем узгоја и уписом паса у службени регистар. У периоду од 1948 - 1957. у Србији је одржано око 200 оценокских смотри где су посебно праћени гоничи. (JKC, 2001). Резултати проучавања екстеријера паса ове расе објављени су у

зоотехничкој студији о балканском гоничу, коју су 1954. објавили професор др Слободан Павловић и професор др Светислав Антић. На основу тих резултата преправљен је и допуњен стандард балканског гонича из 1948. и пријављен FCI-у, који га је верификовао 08.04.1955. године. у Луксембургу. Стандард је временом усавршаван, услед чега се 1969. и 1970. године појављују измењене верзије првобитно прихваћеног стандарда (Урошевић, 2002). Скупштина Југословенског кинолошког савеза (JKC) одржана 17.12.1994. у Темерину одлучила је да се назив балкански гонич промени у српски гонич (Урошевић, 2002) што је прихватила и одобрила и Међународна кинолошка организација 12.11.1996. године у Копенхагену (Урошевић, 2006). Последњи стандард српског гонича је објављен 2003. године (<http://www.fci.be/nomenclature.aspx>).

Прави представник ове расе је снажан и темпераментан пас, поуздан, истрајан и издржив гонич са високим до дубоким гласом. Висина гребена је код мужјака од 46 до 56 cm, а код женки од 44 до 54 cm. Дужина тела треба да је око 10% већа од висине гребена. Глава је средње широка и дуга 20-25 cm (њушка је нешто дужа од лобање), дивергентних профилних линија. Средње дугих ушију које падају низ образе и не уврћу се. Леђна линија се благо спушта од гребена према сапима. Реп је средње дужине, у корену дебљи и постепено се стањује. Длака је кратка, густа, сјајна са подлаком. Основна боја је лисичје-црвена или жуто-црвена са црним плаштом или седлом. Плашт досеже до главе са црном мрљом на обема слепоочницама (JKC, 2001).

Српски тробојни гонич - Заједно са српским и први опис југословенског тробојног гонича датира с почетка 20. века, а након што је прихваћен стандард балканског гонича, почиње рад на стандардизацији југословенског тробојног гонича. Први предлог стандарда појавио се 1957. године у часопису Ловачки лист (Урошевић, 2006), а Међународна кинолошка организација је 25. јула 1961. године објавила први званичан стандард ове расе, под бројем 229. Године 1969. призната је нова верзија стандарда (Урошевић, 2006). Скупштина Југословенског кинолошког савеза одржана 17.12.1994. у Темерину одлучила је да се назив југословенски гонич промени у српски тробојни гонич што је прихватила и одобрила и Међународна кинолошка организација 12.11.1996. године у Копенхагену. Последњи стандард српског гонича је објављен 2002. године.

Попут представника српских гонича, и српски тробојни гонич је снажан, темпераментан, поуздан и истрајан гонич. Висина гребена је код мужјака од 45 до 55 cm, а код женки од 44 до 54 cm. Дужина тела треба да је око 10% већа од висине гребена..

Средње дугих ушију које падају низ образе и не уврћу се. Леђна линија се благо спушта од гребена према сапима. Реп је средње дужине, у корену дебљи и постепено се стањује. Длака је кратка, густа, сјајна са подлаком. Основна боја је лисичје-црвена или црвена са црним плаштом или седлом. На грудима је дозвољена белина која се може протезати и на стомак и унутрашње стране задњих ногу (JKC, 2001).

Домаћи аутори истичу више радних квалитета српских гонича, а пре свега упорност, издржљивост, самосталност, интелигенцију, рад на крвном трагу (Крстић, 2009). Међутим, правилна употреба аутохтоних гонича у Србији, који се карактеришу истанчаним њухом и јаком вољом за рад, подразумева њихову претходну обуку на рад на трагу одређене дивљачи (Пјевач, 2009; Ђурђевић, 2010). Наиме, гонич се током обуке усмерава на мирис одређене дивљачи (дивља свиња, зец, лисица) у зависности од преференција власника, односно одвикава се од нагона да лови срнећу дивљач. Квалитет носа српских аутохтоних гонича посебно се процењује на трагу зеца, с обзиром на његов слабији мирис (Ђурђевић, 2010). У стручној литератури се често наводи да, поред крвоследника, уколико су правилно обучене и јединке осталих раса гонича могу се користити за рад на крвном трагу (Урошевић, 2002, 2006; Ристић, 2011)

3.4.2. ОСТАЛЕ РАСЕ ЛОВАЧКИХ ПАСА У СРБИЈИ

Немачки краткодлаки птичар (*Deutsch Kurzhaar*) - Ово је веома стара ловачка раса. Још 1897. се појављује “Књига о узгоју краткодлаког немца” (Бинић, Огњановић, 2008). У почетку је ово био пас чија је основна особина била маркирање. Међутим, даљом селекцијом створена је многоструко употребљива ловачка раса.

Немачки краткодлаки птичар је најчешће коришћена раса птичара у нашим ловиштима. Као и код свих птичара основна особина му је маркирање. Дакле, он ловцу показује на врло специфичан начин где се дивљач налази. Међутим, овај птичар је веома интересантан ловцима управо из разлога што при претраживању терена има нешто краћи радијус кретања (у односу на британске расе птичара), погодан је за све врсте терена, а и може се обучити за готово све радње које су ловцу потребне. Немачки краткодлаки птичар, добром обуком, може постати и одличан апортер, крвоследник. Дакле, универзална раса која, у рукама доброг ловца, представља спој различитих ловачких раса. Висина гребена немачког краткодлаког птичара се креће од 62 до 66 cm код мужјака, а од 58 до 63 cm код женки. Глава је сува и маркантна, са дугом и широком њушком са лаком избочином која је расна одлика. Уши су средње дужине и висе тесно

уз главу без увртања. Длака му је кратка и густа, а боја длаке може бити једнобојна браон, браон са малим белезима на грудима и ногама, браон мелирана са браон главом и флекама, бела са браон ознакама на глави и црна у истим нијансама као и браон (једнобојан и мелиран). Реп је за ловну употребу скраћен за око половину (Бинић, Огњановић, 2008).

Немачки оштродлаки птичар (*Deutsch Drahthaar*) - Немачки оштродлаки птичар¹² је изузетно снажан пас, чија је основна карактеристика врло оштра и отпорна длака која му омогућава да и у зимским временским условима апортира из воде. Како се и у самом стандарду немачког оштродлаког птичара наводи, то је „ловачки употребљив пас који показује свестрану употребљивост у свим областима лова, а одликује се одлаканошћу отпорном на различите услове“ (*ФЦИ-стандард бр.98, 25.10.2000.*). Висина гребена немачког оштродлаког птичара се креће од 61 до 68 cm код мужјака, а од 57 до 64 cm код женки. Снажан, али племенит птичар оштре длаке. Обрве су му наглашене длака што са „снажном али не предугом и по могућности оштром брадом“ даје специфичан енергичан израз (*ФЦИ -стандард бр.98, 25.10.2000.*). Боја длаке може бити браон мелирана, црно мелирана, са или без флека; једнобојно браон са или без флеке на грудима и светло мелирана. Реп је за ловну употребу скраћен за око половину (Бинић, Огњановић, 2008).

Епањел бретон (*Eragneul Breton*) - Епањел бретон је вековима био познат, али је признат као раса тек 1907. године (Riddell, 1997, преузето од Pedersen et al, 2013). Иако је цењена по својим добро очуваним радним карактеристикама, ова раса је врло популарна и на екстеријерним такмичњима у свету. Снажан пас, квадратичног тела мањих димензија, пун енергије и способан да у галопу покрије велику површину ловног терена. Расна одлика је врло кратак реп или урођена безрепост. Идеална висина у гребену за мужјака је од 49 до 50 cm, а идеална висина у гребену за женке је од 48 до 49 cm (*ФЦИ - стандард бр.95, 05. 05. 2003.*). Како наводи Шурбатовић, због специфичне грађе тела, епањел бретон се може користити на свим теренима, равним, брдовитим, обраслим и сл. Ово је пас који обједињује многе особине континенталних и енглеских птичара (Шурбатовић, 1991).

Поентер (*English Pointer*) - Поентер је птичар који је најпогоднији за равничарске терене. При претраживању терена има веома широк радијус кретања, али је врло сигуран

¹² Последњим важећим стандардом расе који је усвојен 2000. године, раса је преименована у *Deutsch Drahthaar*, односно у Немачког оштродлаког, и у називу је изостављена реч *птичар*

и чврст у маркирању. Глава поентера је аристократска са врло карактеристичном конкавном горњом линијом њушке, која ствара утисак „прћастог носа“ што је и расна карактеристика енглеског поентера (*ФЦИ-стандард бр.1/ 28.10.2009.*). Снажне и хармоничне грађе. Висина у гребену је од 63 до 69 cm за мужјаке, односно 61 до 66 cm за женке. Реп се не скраћује, дебео је у корену, а затим се сужава ка врху. Длака је кратка и чврста, без подлаке, што га чини осетљивим на непогодне временске услове у лову. Боја длаке може бити лимун-бела, оранж-бела, браон-бела, црно-бела, једнобојна и тробојна.

Енглески сетер (*English setter*) - Енглески сетер је врло елегантан птичар, како у изгледу, тако и у кретању. Креће се брзим галопом као и поентер, али, како наводи Шурбатовић, због углованости и другачије грађе енглеског сетера његов галоп ближи земљи, што одаје утисак да пас „лебди изнад земље“ (Шурбатовић, 2001). Према Педерсену и сарадницима (2013) изложбени и радни енглески сетери се већ више од 75 година узгајају одвојено, и разликују се и у функцији и у изгледу. Висина у гребену је од 65 до 68 cm за мужјаке, а од 61 до 65 cm за женке. Дуга, сува и племенита глава, овалних изражајних и тамних очију и средње дугих, припијених ушију даје му врло елегантан изглед. Врат је дуг, снажан. Тело средње дуго, равних леђа, снажних и мишићавих ногу. Реп је средње дуг, врло одлакан лугом, сјајном и меком, благо таласастом длаком. Боја длаке може бити црно-бела, оранж-бела, лимунжута-бела, браон-бела или тробојна (црно-бело-жута; браон-бело-жута).

Посавски гонич - Посавски гонич, чија је матична земља порекла Хрватска, први пут је представљен на изложби паса 1924. године, а регистрован је у Међународној кинолошкој организацији 8. априла 1955. године под именом „крашки гонич“, а 1969. је преименован у посавског гонича (*ФЦИ -стандард бр.154 / 25.10.2000*). Ово је упоран и снажан гонич, средњих димензија, односно, попут наших гонича спада у секцију гонича средњег раста. Висина гребена посавског гонича креће се од 46 до 58 cm, а идеална висина мужјака је 50 cm, а женке 48 cm. Дужина тела је за 11-13% већа од висине гребена (дакле, нешто је дужи у телу у односу на наше гониче). Боја длаке је црвена, пшенично-риђа са белим оковратником или белом ознаком на глави, прсима, доњим деловима ногу и врху репа (*ФЦИ -стандард бр.154 / 25.10.2000*).

Алпски брак јазавичар (*Alpenländische Dachshbracke*) - Алпски брак јазавичар спада у 6. ФЦИ групу, односно у гониче, и разврстан је у трећу секцију, тачније у трагаче по крви, заједно са хановерским и баварским крвоследником. Он је прелазни

облик од чистог јазавичара ка гоничу са високим ногама (*ФЦИ -стандард бр.254 / 10.10.1995.*). Врло је издржљив ловачки пас. Висина у гребену је од 34 cm до 42 cm. Длака му је кратка, оштра и врло густа, а боја длаке је различита – црно-црвена; тамно црна са флекама боје рђе; смеђа; браон са светлијим флекама; црвена; јелење црвена; жућкасто-црвена са светлијим флекама; бело шарена, сви допуштени тонови црвене боје са светлијим флекама.

Немачки ловачки теријер (*Deutscher Jagdterrier*) - Немачки ловни теријер спада у мале расе ловачких паса. Одличан је ловачки пас који се пре свега користи у јамарењу, лову на лисицу и јазавца. Врло је храбар, оштар, темпераментан, гласан на трагу и истрајан у истеривању и извлачењу дивљачи из јаме. Међутим, не сме бити нервозан и уједљив. Користи се и за лов дивљих свиња, а у појединим земљама и у лову на другу крупну дивљач, попут медведа у Канади или антилопа у афричким земљама (Стојшић, 2001). Немачки ловачки теријер се може врло успешно обучити за праћење крвног трага крупне дивљачи, као и за апорт, а радо иде и у воду. Управо ова свестраност немачких ловних теријера у лову је почела да привлачи ловце у Србији још половином двадесетог века, а његова популарност се одржала и данас. Немачки ловачки теријер се најпре почео користити у лову и ловиштима Војводине, а убрзо се његово коришћење проширује по осталим ловиштима Србије (Стојшић, 2001). Клуб љубитеља паса јамара оснива је 11. јуна 1978. године у Београду (Стојшић, 2001, Дакић, 2003). Иначе, први клуб немачких ловачких теријера основан је у Немачкој 1926. године (*ФЦИ -стандард бр.103, 05.02.1996.*). Као и сви јамари малих је димензија (висина гребена је од 33 до 40 cm) и пропорционалне грађе. Глава му је издужена и благо клинаста, са нешто краћим личним делом. Леђа су снажна и равна, али не кратка. Реп је купиран за око једну трећину. Длака је густа, жичасто оштра или груба и равна, црна, тамно браон или црно сива, мелирана са црвено жутиим палежом (Бинић, Огњановић, 2008).

Оштродлаки јазавичар (*Dachshund*) - Јазавичари су пси који због својих екстеријерних, али и радних карактеристика, свакако, привлаче велики број кинолога. Како наводе Урошевић и Шпољарић, јазавичари су били познати још половином средњег века, када су их ловци користили у лову на лисице и јазавце, чије је крзно било врло цењено (Урошевић, Шпољарић, 1993). Варијетет оштродлаког јазавичара је настао у 18. веку, а матични клуб је основан 1888. године (Урошевић, Шпољарић, 1993). Оштродлаки јазавичар је широко употребљив ловачки пас. Основна специјалност му је рад под земљом, али се може обучити и користити и за лов над земљом, у лову погоном

на дивљу свињу, као цуњавац, а веома је добар крвоследник. Ово је низак пас, правоугаоног, снажног и мишићавог тела. Оштра и густа длака га добро штити од неповољних временских услова, а на глави формира браду и обрве што му даје карактеристичан израз. Најчешћа боја длаке је светла или тамнија боја дивље свиње, као и боја увелог лишћа (*ФЦИ - стандард бр.148 / 13.03.2001.*). Јазавичари се јављају у више варијетета, дугодлаки, краткодлаки и оштродлаки, а сваки од ових варијетета може бити у три величине – нормалне величине, мали и патуљасте.

Лабрадор ретривер (*Labrador Retriever*) - Лабрадор ретривер је раса која се међу ретриверима највише користи у нашим ловиштима. Одличан је пливач, а густа кратка длака са густом и непромочивом подлогом потпуно га штити од воде и хладноће. Ретривери су гајени управо за апорт из хладне, дубоке воде усред зиме и најчешће се користи у зимском лову на патке. Основни задатак му је апорт, односно да након пуцња пронађе и донесе одстрељену или рањену дивљач ловцу. Одличног је носа и меких уста што га управо и чини одличним апортером. Лабрадор ретривер се чешће користи у лову у односу на златног ретривера, иако имају исти начин рада на терену. Основни разлог је што златни ретривер има нешто дужу длаку на коју се, током рада на нашим теренима, закачи много чичка и траве, па је тешко и мучно пса очистити. Веома добра осетљивост носа лабрадора, довела је до тога да се ова раса веома често користи за претраживање терена, објеката и ствари ради проналажење дроге, експлозива и других опасних материја. Често се успешно обучава и користи као водич слепих. Све ове његове радне особине, а највише карактер овог пса, допринели су да ова раса паса постане једна од најпопуларнијих раса на свету.

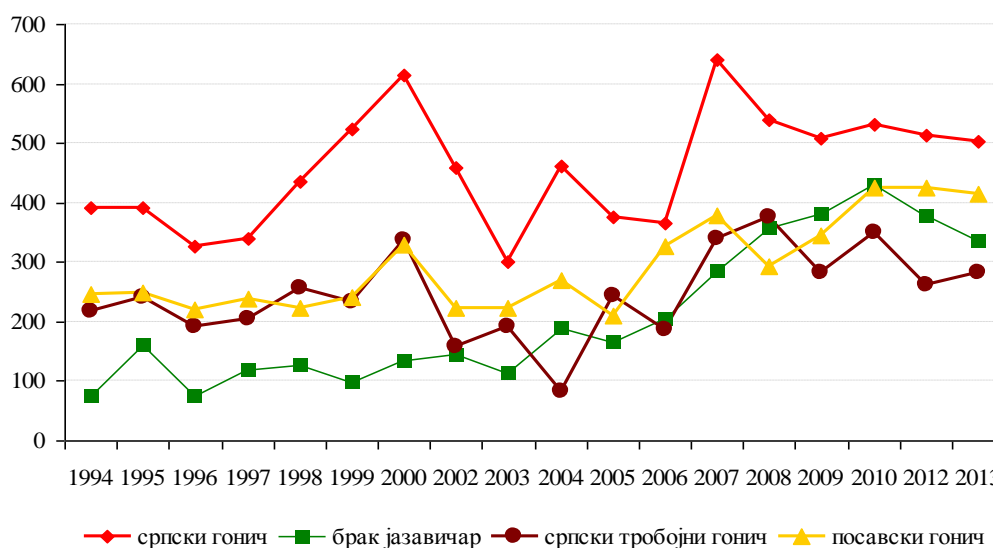
Висина гребена лабрадор ретривера је од 56 до 57 cm код мужјака, а од 54 до 56 cm код женки. Лобања је широка, стоп јасан, а уши високо и уназад усађене и добро прилежу уз главу. Леђна линија је равна. Груди и ребра дубоки и добро заобљени. Широка је и снажан у слабинском делу. Расна карактеристика му је реп који је веома дебео у корену и равномерно се сужава ка врху, средње је дужине и целом површином је одлакан кратком и густом длаком која га чини округлим. Овакав реп се назива видрин реп. Карактер лабрадор ретривера је веома значајан и представља расну карактеристику пасмине као и "видрин" реп. Наиме, свака агресивност према људима или животињама једнако као и плашљивост тешке су мане. Лабрадор ретривер се јавља као једнобојно црн, једнобојно жут или једнобојно чоколадно браон (Бинић, Огњановић, 2008).

Енглески шпрингер шпанијел (*English Springer Spaniel*) - Раса је стара и чистог порекла, најстарија раса ловачких паса. Првобитни задатак био је проналажење и изјуривање дивљачи код лова хајком, лова соколом или хртовима. Сада се употребљава за проналажење дивљачи и апортирање после пуцња. Шпрингер шпанијел се може користити за лов свих врста ситне дивљачи, од препелица лети до зимских чекања дивљих патака. Ово је снажан и активан пас, приближне висина гребена 51 cm. Тело му је снажно са дубоким грудним кошом. Длака је густа, равна и отпорна на временске неприлике. Боја длаке је браон (бела, црна), бела или свака ова боја са палезним ознакама (Бинић, Огњановић, 2008).

3.4.3. НАЈЗАСТУПЉЕНИЈЕ РАСЕ ЛОВАЧКИХ ПАСА У СРБИЈИ

Међу гоничима у Србији је, већ годинама, а може се слободно рећи и деценијама, српски гонич најзаступљенија раса гонича. Према подацима прикупљеним у архиви Кинолошког савеза Србије, највећи број пријављених штенади био је 2007. године са 641 штенетом, а након тога долази до благог пада у бројности (графикон 1). Поред српског гонича, заступљен је и посавски гонич, српски тробојни гонич, а последњих година, све више и брак јазавичар. Брак јазавичар је једина раса која, последњих година, има забележен константан пораст броја уписаних штенади. Највећи број уписаних штенади био је 2010. године са 430 паса, што је слично посавском гоничу са 425 штенета у истој години.

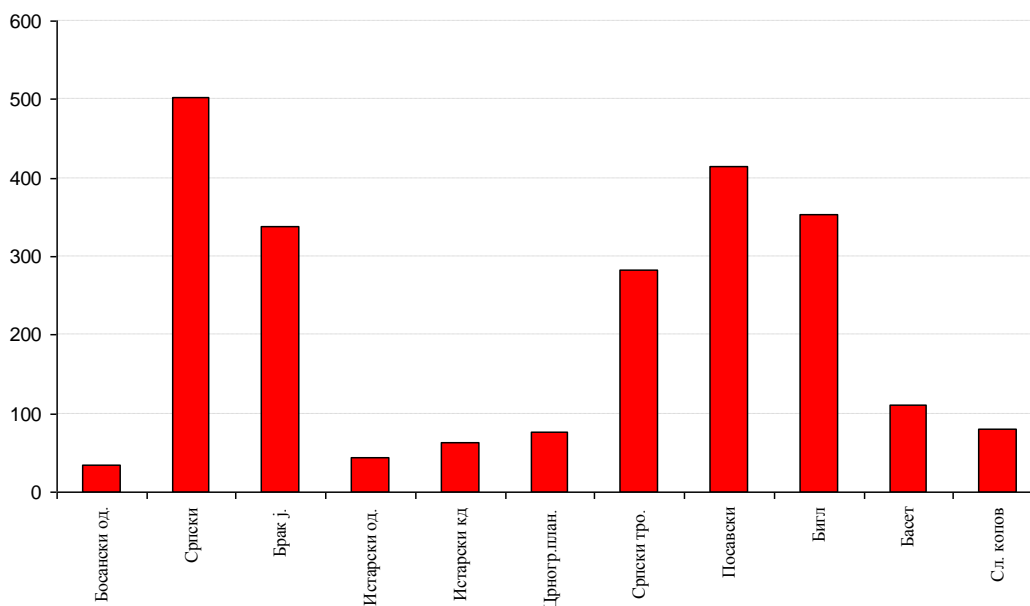
Графикон 1. Број регистрованих штенади појединих раса гонича у Србији у последњих 19 година

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Код осталих раса гонича, што се јасно види и на графиконима 1. и 3., примећују се мање или веће осцилације у броју пријављених штенади. Стога се и не може јасно дефинисати која од ових раса друга, трећа или четврта по заступљености у Србији, осим уколико се посматра свака година наведеног периода појединачно. Наравно, српски гонич се, и поред видљивих осцилација, ипак по бројности издваја на прво место. Но, како би се ипак, направио одређени поредак, посматраће се последњи прикупљени подаци у Кинолошком савезу Србије, односно подаци за 2013. годину (графикон 2). Према овим подацима, најзаступљенија раса гонича у Србији је српски гонич (502 уписаних штенади), затим посавски гонич (415), брак јазавичар (338), и српски тробојни гонич (282).

Графикон 2. Број регистроване штенади раса гонича у Србији у 2013. год

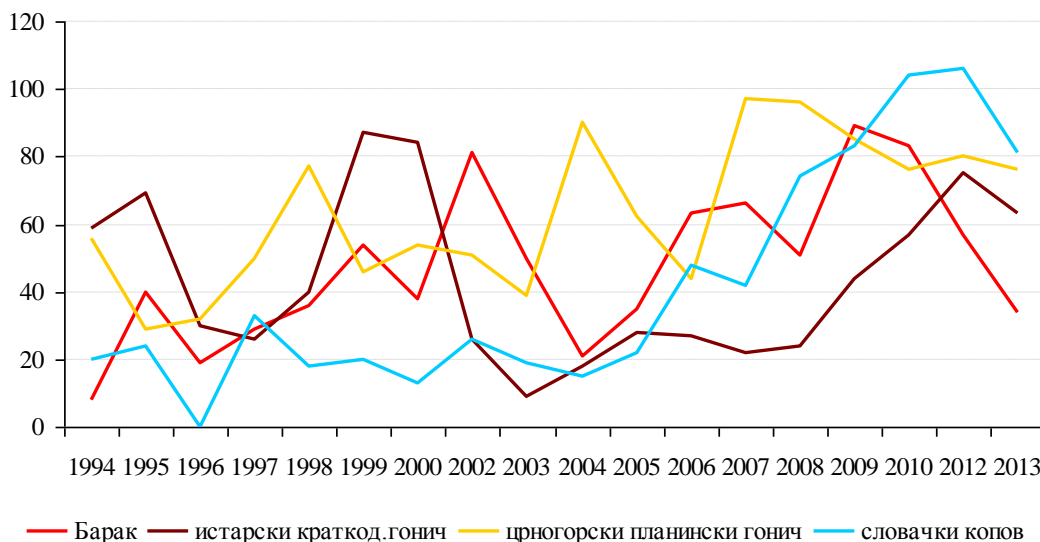
Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

У раси бигл регистровано је нешто више штенади у односу на српског тробојног гонича (353), али с обзиром да се ова раса нисконогих гонича, као и амерички басет, у Србији не користи у лову, он није разматран у анализи података.

Босански оштроглави гонич, истарски краткодлаки гонич, црногорски планински гонич и словачки копов су расе гонича које су присутне на теренима Србије, али у мањем броју од претходно наведених раса. Словачки копов, слично брак јазавичару, мада са мањим бројем уписаних штенади, бележи пораст и може се рећи, да је последњих година заузео пето место међу расама гонича у Србији са 106 уписаних штенади 2012. године и 81 уписано штене у 2013. години. Следи га црногорски

планински гонич (76 штенади), истарски краткодлаки (63) и босански оштродлаки гонич са 34 уписане штенади.

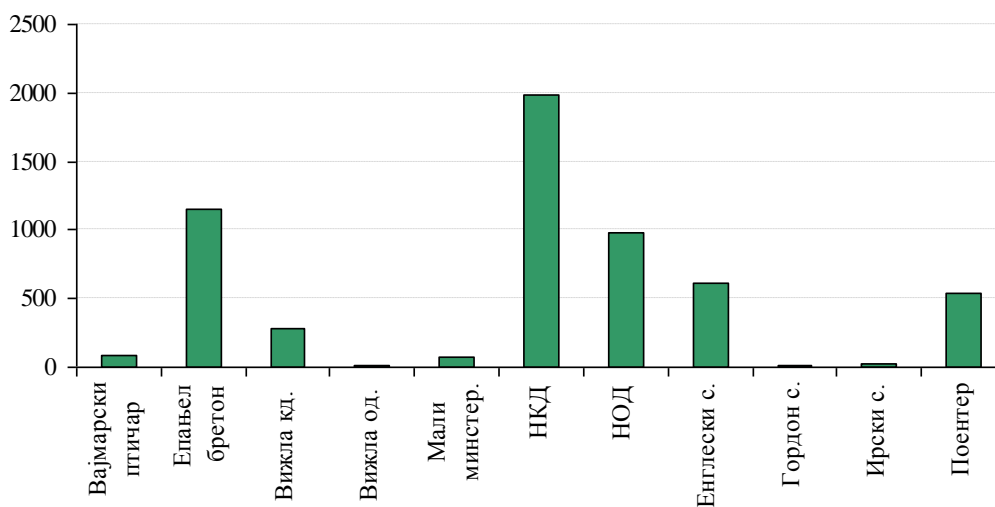
Графикон 3. Број регистрованих штенади појединих раса гонича у Србији у последњих 19 година

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Птичари су група паса која је најзаступљенија ловачка група паса у Србији. Њихова бројност далеко превазилази бројност гонича, упркос томе, што међу птичарима у Србији не постоје домаће расе паса, односно српске расе птичара. Међутим, треба имати у виду да је најпопуларнији и, уједно, најорганизованији лов у Србији управо на теренима који одговарају овој групи паса.

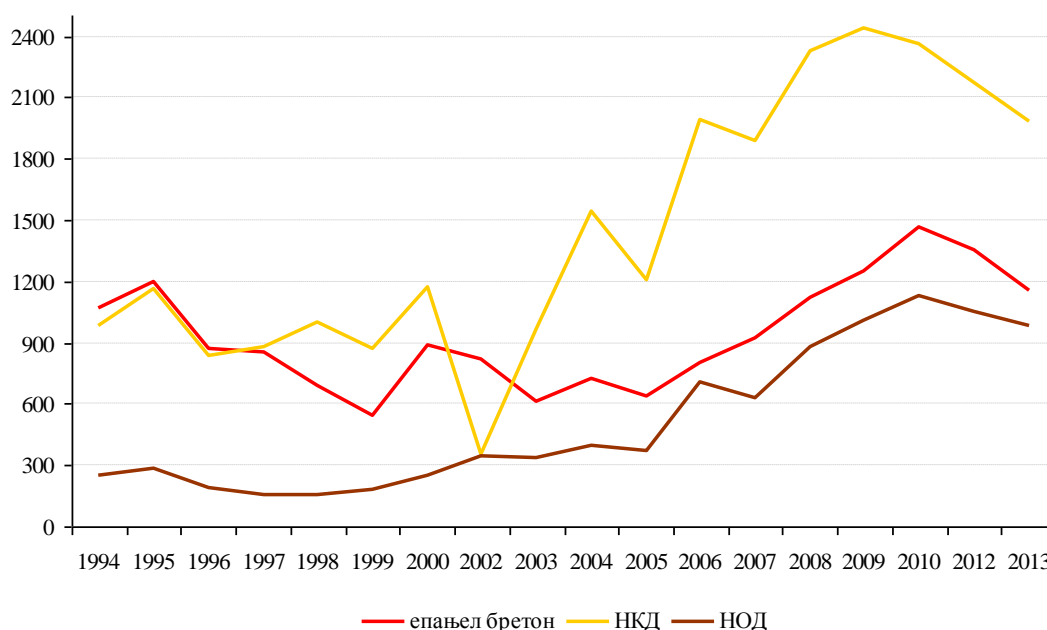
Графикон 4. Број регистроване штенади раса птичара у Србији у 2013.год

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Најзаступљенија раса птичара је немачки краткодлаки птичар¹³, којег поред тога што је најбројнији и даље, већ годинама, карактерише раст у броју уписаних штенaди. Немачки краткодлаки птичар је уједно и најбројнија ловачка раса у Србији. Године 2013. уписано је 1987 штенaди. Епањел бретон је друга раса из групе птичара по бројности, и раса птичара са благим, али константним порастом у бројности уписаних штенaди. Године 2013. уписано је 1151 штенaди. Трећа раса по заступљености је немачки оштродлаки птичар¹⁴. Године 2012. уписано је 984 штенaди.

Графикон 5. Број регистрованих штенaди појединих раса птичара у Србији у последњих 19 год.

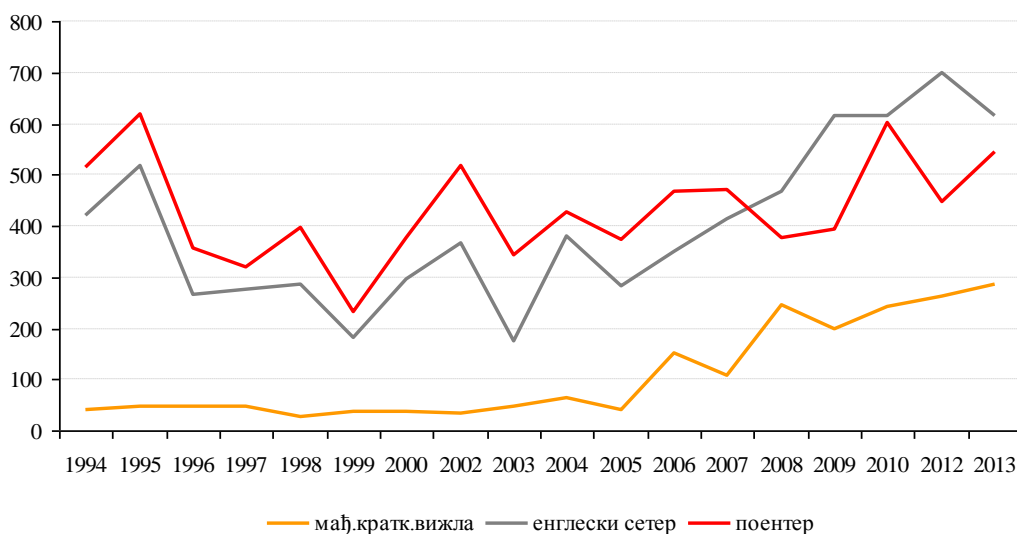
Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Последњи подаци из 2013. године приказују 614 уписане штенaди енглеског сетера, а 545 штенaди поентера, што ставља енглеског сетера на четврто место (графикон 4). Међутим, ако се посматрају подаци за целокупан посматрани период, а што графикон 5 још јасније показује, види се да је поентер последње деценије бројнији од енглеског сетера, да би се њихова бројност изједначила тек 2010. године, да би тек од тада бројност регистроване штенaди енглеског сетера надмашила бројност штенaди поентера. Затим следе мађарска краткодлака вижла са 287 уписаном штенaди. Псе мађарске краткодлаке вижле у лову користе највише ловци са подручја Војводине.

¹³ НКД – актуелна скраћеница у кинолошкој терминологији за расу немачки краткодлаки птичар

¹⁴ НОД – актуелна скраћеница у кинолошкој терминологији за расу немачки оштродлаки птичар

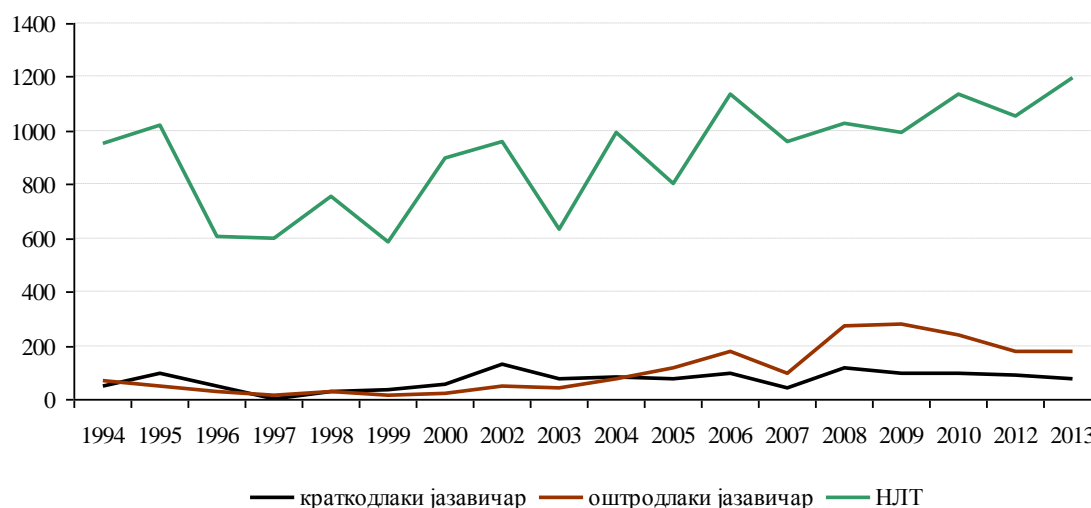
Графикон 6. Број регистрованих штенади појединих раса птичара у Србији у последњих 19 год

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Најбројнија раса јамара у Србији годинама уназад, односно током целог посматраног периода је немачки ловачки теријер¹⁵ са 1194 пријављених штенади у 2013. години, а исте године је укупно регистровано 175 штенади оштродлаког јазавичара који је друга раса по заступљености паса јамара. Краткодлаки јазавичар заузима треће место (78 штенади).

Графикон 7. Број регистрованих штенади појединих раса јамара у Србији у последњих 19 год

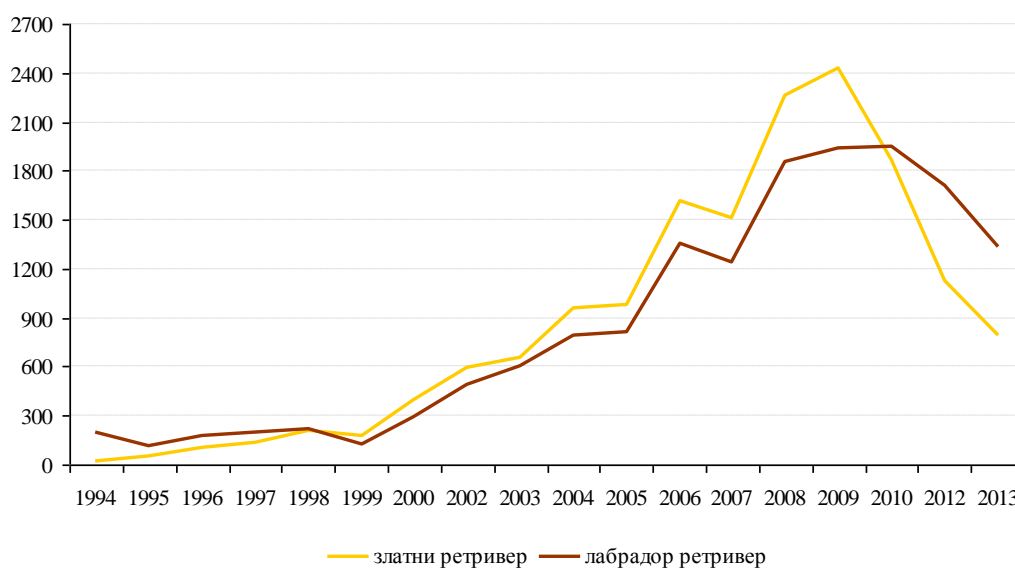

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

¹⁵ НЛТ – актуелна скраћеница у кинолошкој терминологији за расу немачки ловни теријер

Међу ретриверима, према подацима из 2013. године, најзаступљенији је лабрадор ретривер са 1330 регистроване штенади. Међутим, ако се посматра целокупан наведени период, види се да је златни ретривер током већег дела овог периода бележио већу бројност, да би се тек од 2010. године број регистроване штенади смањило у односу на број штенади лабрадора. Обе расе у последње две године бележе врло изражен тренд опадања у бројности. Иначе, са ловачког аспекта, иако златни ретривер припада ловачким расама паса, данас се у лову, бар у Србији, све мање користи или не користи уопште.

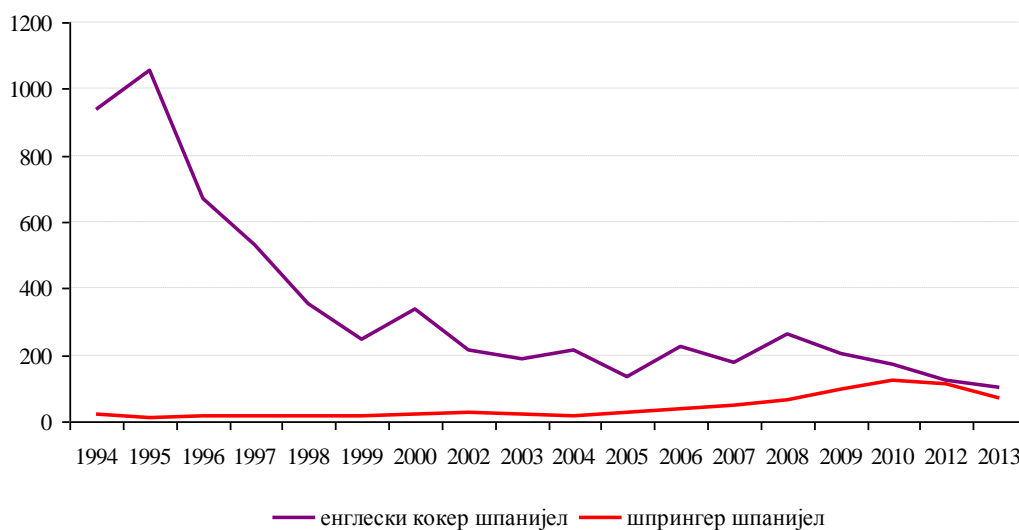
Графикон 8. Број регистрованих штенади ретривера у Србији у последњих 19 година

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Енглески кокер шпанијел је најзаступљенија раса цуњаваца у Србији (102 штенета у 2013.), али са ловачког аспекта ова раса није интересантна, јер се у Србији у лову више не користи. Од свих до сада посматраних раса, раса енглески кокер шпанијел је у посматраном периоду од 1994. године доживела највећи пад у бројности регистроване штенади (графикон 9). Једини представник цуњаваца у Србији који је интересантан са ловачког аспекта је шпрингер шпанијел, који је и иначе друга раса цуњаваца по бројности у Србији. Године 2013. забележано је 71 штене.

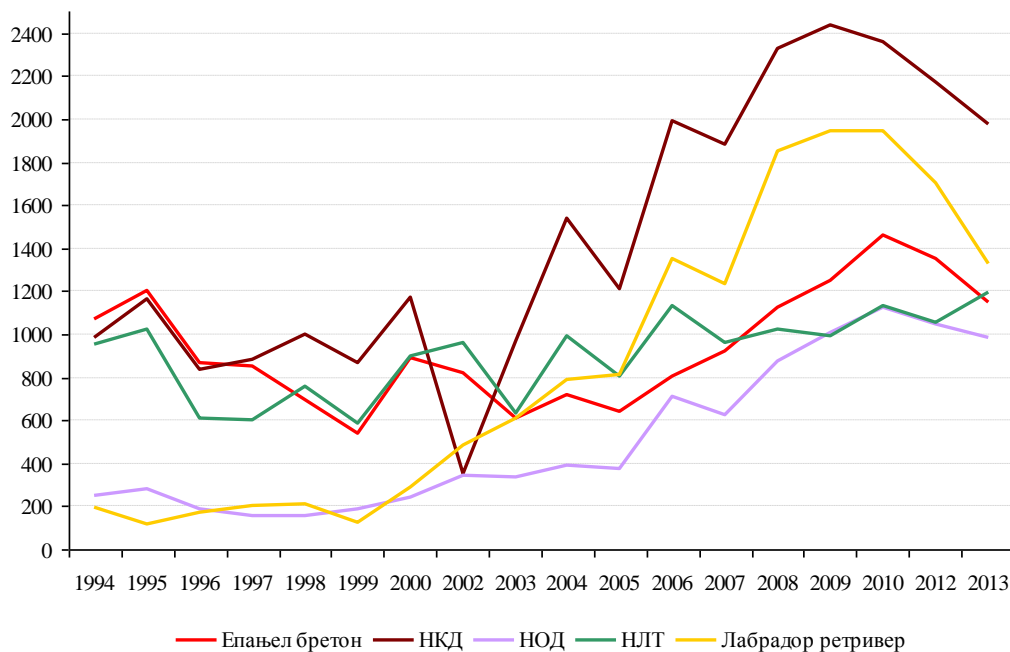
Графикон 9. Број регистрованих итенади цуњаваца у Србији у последњих 19 година

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Хановерски и баварски крвоследник представљају врло значајне ловачке расе паса. У Србији је њихова бројност врло мала, готово занемарљива. Али њихови бројност треба повећати, а нарочито се то односи на ловишта која газдују крупном дивљачи, јер су ове расе створене управо за праћење крвавог трага, након рањавања крупне дивљачи.

Графикон 10. Број регистрованих итенади најзаступљенијих ловачких раса у Србији у последњих 19 година

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Дакле, на основу наведених података, може се увидети да је најзаступљенија ловачка раса паса у Србији, током целог посматраног периода, немачки краткодлаки птичар. Затим следи лабрадор ретривер, па епањел бретон, раса чија је бројност последњих година у сталном порасту, услед чега је тек 2008. године потиснула немачког ловног теријера на четврто место. Благи пад у бројности немачког ловачког теријера и пораст штенaди немачког оштрoдлаког птичара довели су до изједначавања бројности штенaди ових раса паса у 2012. години. Међу гоничима на првом месту заступљености је српски гонич, а на трећем српски тробојни гонич.

3.5. БИТНИ ОБЛИЦИ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ ЛОВАЧКОГ ПСА У ЛОВНОТУРИСТИЧКОМ ПРОИЗВОДУ

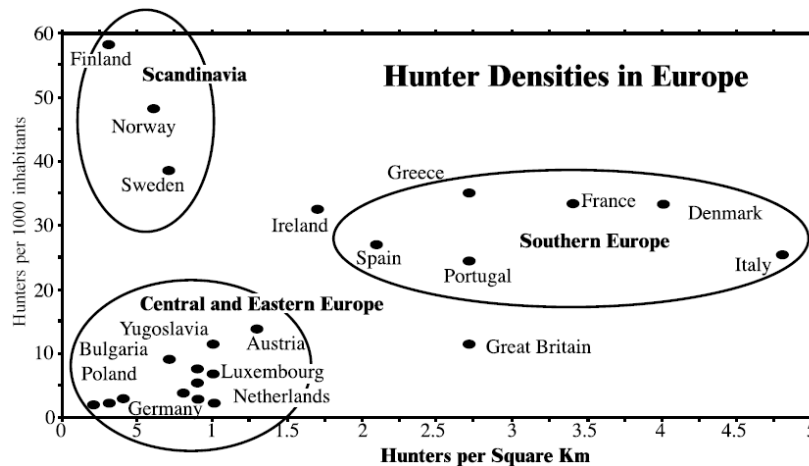
Најважнији модалитети употребе ловачког пса у ловном туризму, односно у ловнотуристичком производу, огледају се кроз рад ловачких паса у лову, обуку ловачких паса и учешће на кинолошким манифестацијама, тј. такмичењима.

3.5.1. ЛОВАЧКА ПОПУЛАЦИЈА У ЕВРОПИ

На наредном графикону може се видети приближна густина ловачке популације у земљама Европе. На хоризонталној оси приказан је број ловаца по квадратном километру, а на вертикалној оси приказани су подаци о броју ловаца у једној земљи на 1.000 становника те земље. Ловачка популација Европе подељена је на три групе:

- ~ Скандинавија са малом густином насељености ловаца (бројем ловаца на км²), а високом стопом ловачке популације (бројем ловаца на 1.000 становника);
- ~ Јужна Европа са великом густином насељености ловаца и средње високом стопом ловачке популације;
- ~ Средња Европа са малом густином насељености ловаца и ниском стопом ловачке популације (Bauer, Giles, 2002).

Графикон 11. Густина ловаца у Европи

Извор: преузето из Brainerd, S. (2007): *European Charter on Hunting and Biodiversity*

Најважније емитивне земље у ловном туризму су Немачка, Аустрија, Данска, земље Бенелукса, Италија и Шпанија, а најпопуларније и најтраженије дестинације, односно ловишта, се налазе у Мађарској, Пољској и другим земљама источне Европе (Brainerd, 2007). Према званичним подацима FACE - European Hunting Commission (табела 1) у Немачкој, од око 82,5 милиона становника, има 351.000 ловаца (пораст за 3.000 у односу на 2002. годину) што представља 0,4% од укупног становништва, а они годишње својим доприносима улажу у заштиту својих ловишта и дивљачи нешто преко билион еура¹⁶. Према истом извору, Аустрија има 118.000 ловаца (од око 8,2 милиона становника; пораст за 3.000 у односу на 2002. годину) што представља 1,4% од укупног становништва. Врло је интересантно да Аустрија има изузетно велики проценат ловаца женског пола, чак 5%, односно око 5.750. У Данској има око 165.000 ловаца (од око 5,4 милиона становника) што представља 3,3% од укупног становништва. У табели 1 може се видети да Холандија има веома мали проценат ловаца, само 0,2% од укупног становништва, односно око 27.000 ловаца (од око 16,6 милиона становника). Највећи проценат ловаца у Европи имају Ирска – 6,7% (сваки 12 становник је ловац) и Норвешка – 4,75% (сваки 24 становник је ловац), али највећи број ловаца има Француска – 1.331.000 ловаца, што представља 2,1% од укупног броја становника (62 милиона). Француска уједно бележи и највећи пораст у броју ловаца у односу на 2002. годину када је било регистровано 18.000 ловаца мање. У Грчкој и Албанији се бележи пад у броју ловаца у последњих 10. година.

¹⁶ www.face-europe.org

Табела 1. Подаци о броју ловаца у појединим земљама европског континента у 2010. години

Земља	Км ² * 10 ³	Број стан. (милион)	Густина насељености	Број ловаца	Број ловаца по становнику
Француска	643	64,1	99,5	1.331.000	1:48
Немачка	358	82,5	231	351.000	1:233
Италија	301	58,1	193	750.000	1:77
Шпанија	505	40,5	85	980.000	1:41
В. Британија	245	61,1	248	800.000	1:76
Данска	43	5,5	126	165.000	1:33
Финска	338	5,2	15	38.000	1:17
Норвешка	324	4,7	14	190.000	1:24
Шведска	450	9	20	290.000	1:31
Естонија	45	1,3	29	16.600	1:78
Летонија	65	2,3	35	25.000	1:92
Литванија	65	3,6	55	32.000	1:112
Пољска	313	38,5	123	106.000	1:363
Белгија	31	10,4	341	23.000	1:452
Ирска	70	4,2	58	350.000	1:12
Луксембург	3	0,5	192	2.000	1:250
Холандија	42	16,7	395	27.000	1:618
Аустрија	84	8,3	98	118.000	1:70
Чешка	79	10,2	129	110.000	1:93
Мађарска	93	10,1	109	55.000	1:185
Словачка	49	5,4	110	55.000	1:100
Словенија	20	2	100	22.000	1:91
Швајцарска	41	7,6	185	30.000	1:243
Кипар	9	0,8	89	45.000	1:15
Грчка	132	11,1	84	235.000	1:45
Малта	0.3	0,4	1333	15.000	1:27
Португалија	92	10,6	115	230.000	1:43
Албанија	29	3,6	124	14.000	1:257
Б и Х	51	4,6	90	50.000	1:80
Бугарска	111	7,7	69,5	110.000	1:70
Хрватска	57	4,5	79	55.000	1:73
Румунија	230	22,2	94	60.000	1:361
Србија	77	10,2	132	80.000	1:126
Турска	781	73,2	94	300.000	1:244

Извор: Annual Report 2009-2010, FACE

Подаци из извештаја организације TRAFFIC (The Wildlife Trade Monitoring Network) из 2002. године о трофејном лову у Евроазији показују да 20-30% европских ловаца (из Европске Уније, али и Норвешке и Швајцарске) путује ван своје земље ради лова, а то је око 1.330.000 ловаца туриста (Хофер, преузето од Прентовић, 2009). Прентовић (2009) наводи годишње око 330.000 ловаца туриста годишње креће на туристичка путовања у циљу задовољавања својих ловних потреба, а да источноевропске ловне дестинације годишње потенцијално посети од 450.000 до 460.000 иностраних ловаца. Ови туристи понекад добро познају ловно-туристичку дестинацију и врсте дивљачи које лове, и желе да путују и лове само у ловиштима које познају. Међутим, има и ловаца-туриста које више привлаче „егзотичне“ и непознате ловно-туристичке дестинације (Brainerd, 2007).

Одређени аутори, врше поделу ловаца, као и ловаца-туриста, на три групе која је врло слична подели ловно-туристичких кретања према врстама дивљачи (Bauer, Herr, 2004):

- ~ ловци на крупну дивљач, који се даље могу поделити у неколико подгрупа којима је заједничка тежња ка авантури, опасности и трофејима,
- ~ ловци на ситну дивљач који се желе што више ловачког искуства и вештина и
- ~ ловци који лове специфичним начинима лова (лов луком и стрелом, соколарење и слични начини лова).

У страниј литератури постоје и друга разврставања ловаца-туриста, као на пример на основу финансијске моћи и могућности за плаћањем (Bauer, Giles, 2002). Са тог аспекта постоје следеће врсте ловаца-туриста:

- ~ ловци који немају посебне жеље за одређеним врстама дивљачи,
- ~ ловци који преферирају само једну или неколико врста дивљачи,
- ~ ловци који су колекционари трофеја различитих врста дивљачи и
- ~ елитни ловци колекционари трофеја.

Истраживачи ловног туризма у Мексику су класификовали ловце-туристе на три групе – високо софистицирани, спортисти и полуформални ловци-туристи (табела 2).

Табела 2. Три сегмента тражње у ловном туризму

Класификација	Тражња	Понуда
Високо софистицирани	Велика куповна моћ и врло захтевна група туриста са потребама за врло квалитетном ловно-туристичком услугом.	<ul style="list-style-type: none"> ~ Професионално организоване експедиције, односно ловови. ~ Квалитетно организован лов који гарантује високо трофејну дивљач ~ Луксузан смештај, исхрана, професионални водичи и транспорт.
Спортисти	Врло специјализовани ловци у потрази за специфичним врстама дивљачи и трофеја која захтева велику мобилност и покретљивост.	<ul style="list-style-type: none"> ~ Самосталне или посебно организоване експедиције, односно индивидуални ловови.
Полуформални	Много мање захтевни Мања куповна моћ	<ul style="list-style-type: none"> ~ Индивидуални ловови до оближњих ловишта. ~ Лов доступних врста дивљачи у регионима који припадају пријатељима или рођацима. ~ Туристичке услуге су непотребне

Извор: преузето из REDES, 2002, прилагођено

Дакле, све наведене поделе су, иако на први поглед различите, уствари врло сличне. Ловци на крупну дивљач, ловци који преферирају само једну или неколико врста дивљачи, ловци који су колекционари трофеја различитих врста дивљачи и елитни ловци колекционари трофеја су углавном врло захтевни и са високо платежном моћи, попут високо софистицираних ловаца-туриста из претходне поделе. Ловци на ситну дивљач могу се, на одређен начин, поистоветити са спортским ловцима-туристима, док се карактеристике полуформалних ловаца слажу са карактеристикама ловаца који немају посебне жеље за одређеним врстама дивљачи.

3.5.2. ЛОВНО-ТУРИСТИЧКИ ПРОИЗВОД

Туристички производ представља збир различитих погодности, добара и услуга који служи задовољењу туристичких потреба купаца за време њиховог путовања и боравка у дестинацији. Са становишта примене маркетинга у туризму, туристички производ се може поделити на делимични (парцијални) и обједињени (интегрисани) туристички производ (Попеску, 2002).

Карактер ловно-туристичког производа одређеног ловишта одређује више елемената, од којих су најважнији ловно-туристички ресурси ловишта и природно-географске особености ловишта (Прентовић, 2005а). Према најновијим подацима, у Србији је установљено 390 ловишта, а она се простиру на 8.687.272,99 хектара (од чега је 152 ловишта са површином 2.005.031,89 ха на подручју АП Војводина и 33 ловишта са површином 1.092.203,00 ха на територији АП Косова и Метохије) што је 98,27% укупне површине Републике Србије¹⁷. Главне гајене ловостајем заштићене врсте дивљачи у Србији су срнећа дивљач, дивља свиња, европски јелен, дивокоза, муфлон, зец, фазан и пољска јаребица. У ловиштима Србије где је забележен пад у бројности одређене врсте дивљачи, ловни радници предузимањем одређених мера утичу на повећање бројности популација. Ово је посебно карактеристично за фазанску дивљач чија се природна бројност увећава уношењем јединки из вештачке производње (Ristic et al., 2013). Подаци о броју издатих ловних карата у 2013. години показују да је бројност ловаца у Републици Србији 76.396 (од чега је 22.860 у АП Војводини)¹⁸.

¹⁷ подаци из Стратегије развоја ловства Републике Србије, 2014, <http://www.mpzss.gov.rs/>

¹⁸ исти извор

Ловно-туристички производ је одређен и нивоом, квалитетом и приступачношћу рецептивних објеката, квалитетом услуге и организације туристичког лова и других активности (Прентовић, 2005а). Туристички лов представља „специфичну врсту лова која се организује за ловце чије је место обитавања мање или више удаљено од локације ловишта, тако да њихов долазак, боравак, ловне и друге активности захтевају обезбеђење посебних услова и услуга (туристичке услуге) у односу на оне које претпоставља лов домицилних ловаца“ (Прентовић, 2005в, стр.178). Комерцијални лов, с друге стране, не мора бити и туристички, с обзиром да он не подразумева и пансионске услуге.

Сви елементи ловно-туристичког производа, према Прентовићу, могу се груписати у четири категорије: атрактивност ловишта, приступачност ловишта, организованост и материјално-техничка обезбеђеност. Имајући у виду да је према Прентовићу (2005а, 161) категорији организованости за пружање услуга у ловном туризму припадају активности неопходне за промоцију, информисање, спровођење туристичког лова, смештај, транспорт и снабдевање ловаца-туриста потребним средствима, онда се употреба ловачког пса у ловном туризму свакако може категорисати у овај сегмент ловнотуристичког производа. Прентовић (2009) наводи да се, са аспекта носиоца понуде и конзументата, ловнотуристички производ може третирати као *парцијални производ*, односно одвојене услуге ловно-туристичких агенција, ловишта и рецептивних објеката, и као *интегрисани производ*, односно збир већег броја парцијалних производа. Он, такође, истиче да се основни сегменти ловнотуристичког производа могу извести из дефиниције *услуга у ловном туризму* Закона о туризму, члан 90: „Услуге у ловном туризму: прихват и смештај ловаца туриста; организовање лова, изнајмљивање ловачких паса, ловачког оружја, превоз до ловишта и по ловишту, обука ловачких паса и др“ (Прентовић, 2011, 146), али и да су и кинолошке манифестације битан сегмент ловнотуристичког производа (Прентовић, 2005а, 2005б).

3.5.3. ФАЗЕ ЛОВНО-ТУРИСТИЧКОГ КРЕТАЊА

Схема 1 приказује фазе кроз које ловац пролази пре и током ловно-туристичких активности, односно фазе једног ловно-туристичког кретања. Дакле, ловно-туристичко кретање се не треба посматрати само у ужем смислу, односно као само путовање из боравишне земље у ловно-туристичку дестинацију.

Ловно-туристичко кретање обухвата и све активности које претходе самом транспорту ловца-туриста од куће до ловишта, а то су, као што се на схеми 1 види, кореспонденција између ловца и ловно-туристичких агенција (тј. посредника између ловца-туриста и ловишта), договор агенције и ловишта која могу да пруже оно што ловац жели, резервације датума и врсте, трофејне вредности и броја дивљачи, размена низа докумената од којих поједине обезбеђује ловац-туриста (ловну дозволу, оружани лист, пасош за ловачке псе, путно осигурање) а остале ловно-туристичка агенција (дозволе за лов, документе за ловачко оружје и ловачке псе и извоз меса и трофеја). Затим следи само путовање до ловишта, смештај, организација лова, лов, припрема трофеја за изношење из земље и на крају повратак. Дакле, може се закључити да припрема за пут и сам пут трају много дуже него сам лов који представља главни мотив оваквих путовања.

Схема 1. Фазе ловно-туристичког кретања
Извор: REDES, 2002, прилагођено

Ловци-туристи врло често путују у ловишта других и удаљених земаља иако и у својој земљи имају врло лепа и развијена ловишта. Шта је то што их подстиче да избегну ловишта која су им много ближа и да потроше много више новца да би ловили у

удаљеним а често и непознатим ловиштима? Можда управо и то непознато и егзотично што још нису окусили и доживели, односно, тежња и жеља за упознавањем нових простора, нових врста ловних дивљачи, жеља за разменом искуства са новим ловцима. Komppula и Gartner (2012, стр. 11) истичу да су управо социјална димензија, потрага за новим искуствима и интелектуална мотивација саставни део сваког ловно-туристичког путовања. Емитивне земље су развијене земље света у којима се услед индустријско-технолошког развоја смањују ловне површине и број дивљачи, а нарочито природне дивљачи. У већини ових земљама могу се ловити јединке дивљачи из вештачког узгоја што ловцима не пружа прави ловачки ужитак и не представља интересантну ловну понуду. Дакле, као и код других туриста, на одлуку о избору ловно-туристичких дестинација утичу како спољашњи (дивљач, непозната ловишта, природа и други) тако и унутрашњи мотиви (бег у непознато, авантура, социјална интеракција и други).

Имајући у виду, већ наведено, да употреба ловачког пса свакако представља део интегрисаног ловнотуристичког производа (Прентовић, 2005а, 2009), може се рећи да је ловачки пас незамењив чинилац укупних ловнотуристичких кретања, с обзиром да се његова улога у лову суштински није променила још од његовог настанка. У наредном поглављу детаљније су објашњене намена и значај обученог пса у лову.

3.5.4. УПОТРЕБЉИВОСТ ПАСА У ЛОВУ И ЛОВНОМ ТУРИЗМУ

3.5.4.1. НАМЕНА, ЗАДАЦИ И РАЗЛИЧИТИ ОБЛИЦИ РАДА ПАСА У ЛОВУ

Основна особина пса која га издваја и чини неизоставним учесником сваког лова јесте чуло мириса (њуха), односно квалитет носа. С обзиром да извори мириса могу бити различити, човек је селекцијом створио различите расе паса специјализоване за проналажење специфичних извора мириса. Наравно, најпре су створене различите ловачке расе паса ради проналажења различите врсте дивљачи, а затим и друге радне расе паса специјализоване за проналажење других ствари. Одређене расе паса се користе у полицији ради проналажења наркотика, експлозива или људи према мирису који су оставили на месту злочина (Schoon, De Bruin, 1994; Schoon, 1996).

Према Урошевићу и сар. (2012) могу се разликовати две основне групе паса: пси који детектују мирисе у ваздуху и пси који откривају трагове на земљи. Да би открили

мирисе у ваздуху пси раде држећи главу високо, а за откривање трага на земљи пси раде са ниско спуштеном главом.

Дивљач емитује мирисне молекуле непрекидно, али различитим интензитетом, у зависности од доба дана и физиолошких процеса (Урошевић и сар, 2012). Ови мирисни молекули се струјањем ваздуха, у процесу дифузије, даље преносе кроз простор до пса, односно мирисне слузокоже у носу пса. Истраживања су показала да се мирисни молекули дивљачи шире од извора мириса у облику лепезе (Королев, 2005, преузето од Урошевић и сар., 2012), јер се на хоризонталној удаљености од само 1,2 м по вертикалној оси мирисни молекули детектују само до висине од 2,5 метара, док се при хоризонталној удаљености од 18 метара мирисни молекули детектују по вертикали од 4,5 метара. Средња ваздушна, односно и мирисна струја налази се на 50 до 70 цм од тла (Королев, 2005, преузето од Урошевић и сар., 2012), што је и главни разлог зашто пси птичари треба да раде са високо ношеном главом. Како се у истраживању закључује ширење мирисних молекула по хоризонталној оси је знатно интензивније него по вертикалној, па се тако мирисни молекули могу осетити и на удаљености од 50 м од дивљачи, при брзини ветра од 4 м/с (Урошевић и др, 2012). Овај лепезаст облик ширења мириса мења се под утицајем ветра, а у зависности од његовог смера и интензитета, али и бројни други параметри могу утицати на деформацију лепезастог мирисног таласа, као што су температура ваздуха, ваздушни притисак, влажност ваздуха, конфигурација терена и други. Истраживајући утицај еколошких фактора на рад паса крвоследника, Бошковић и сар. (2008) су закључили да екстремно високе и ниске температуре ваздуха, као и висок ваздушни притисак значајно утичу на молекуле мириса и ометају рад паса на крвавом трагу.

Суштински циљ који пас има у лову јесте да дивљач ловцу пронађе, покаже или донесе. У зависности од специфичних задатака које могу испунити, односно од намене коју имају, ловачки пси се деле на неколико група.

Јамари су пси којима је главна особина рад у јами, односно под земљом. Задатак им је да уђу у јаму и извуку или истерају дивљач напоље. Због тога су јамари пси малих димензија, али су у јами истрајни, упорни и непрекидно се оглашавају. Највећа одлика пса јамара је оштрина и храброст у директном контакту са грабљивицом. У јамаре спадају теријери и јазавичари, а могу се користити у скоро свим врстама ловишта (равничарским, брдско-планинским).

Гоничи су најстарија група ловачких паса од којих је настала већина ловачких раса. Главни задатак гонича је да пронађу траг дивљачи, да дивљач дигну и покрену, а затим да је гоне, уз обавезно облајавање, и истерају пред ловца. Како наводи Урошевић (2006) под називом гоничи сматрају се ловачки пси који гласно гоне дивљач. Гонич не мора да види дивљач да би је гонио, већ кад наиђу на траг дивљачи, гоне дивљач по трагу. Од гонича се захтева да тражи систематично, темељно и темпераментно, у концентричним круговима, да те кругове сужава све док дивљач не подигне. Може да тражи високим, ниским носем или комбиновано (Урошевић, 2002). Гонич не сме да се јавља, односно лаје, на трагу док не дигне дивљач. Када подигне дивљач и почне да је гони мора непрекидно да штекће, лаје. Дивљач се гони са циљем да се доведе на растојање са којег ловац може одстрелити. Гоничи се користе у лову на длакву дивљач, на брдским и теренима покривеним шумом, а у нашој земљи су највише распрострањени у западној и јужној Србији. Данас се све више преферира специјализација паса гонича (Пјевач, 2009), односно посебним поступцима обуке стварање гонича специјализованих за гоњење само одређене врсте дивљачи чиме се ствара могућност употребе гонича на свим надморским висинама. Као што је већ приказано напред, српски гонич и српски тробојни гонич јесу једне од најзаступљенијих раса гонича у Србији, а јака воља за радом, истанчан њух, упорност, издржљивост, самосталност, интелигенција и рад на крвном трагу истичу се као значајне одлике наших гонича (Крстић, 2009; Пјевач, 2009; Ђурђевић, 2010).

Хртови представљају такође групу ловачких паса. Међутим, они се углавном више не користе у ловачке сврхе. А некада су били значајни помоћници у лову, мада се може рећи да су били и главни актери лова. Наиме, и они су, као и гоничи гонили дивљач. Међутим, њихов циљ није био да омогуће ловцу да лакше нађе дивљач како би је сам одстрелио, већ да сами улове дивљач. Хртови би подигли дивљач, а затим би искористили максимално своју брзину како би дивљач стигли и ухватили. Како се наводи у литератури (Урошевић, 2006; Taubert et al, 2007) основна разлика између гонича и хртова је у томе што хртови виде дивљач, односно лове очима, за разлику од гонича од којих се захтева да користе нос како би гонили дивљач. Почетком 20. века почиње интересовање за трке хртова, те се они од 20-тих година прошлог века све ређе користе у ловачке сврхе (Taubert et al, 2007). Трке паса су и данас врло популарна такмичења и врста професионалног спорта у Британији, САД и Аустралији од великог економског значаја.

Крвоследници се употребљавају за проналажење високе дивљачи по трагу крви, уколико је дивљач рањена. Крвоследници су од великог значаја у ловиштима са крупном дивљачи, а нарочито у ловном туризму где се не сме изгубити ни једно рањено грло. За тражење рањене крупне дивљачи могу се користити и брак јазавичари, ловни теријери, гоничи, али и поједини птичари и ретривери.

Птичари су пси чија је основна особина маркирање. Они траже дивљач углавном високо дигнутом главом (носем) и користе ветар. Птичар треба да тражи неуморно и живахно, увек истим темпом. Када је пронађу на посебан начин је показују ловцу тако што стају у марку, односно на одређеном растојању од дивљачи заустављају се и остају у месту. Птичар, као и сваки ловачки пас, не сме се плашити пуцња. Користи се за лов на пернату и длакаву дивљач. Добро обучен птичар је велики човеков помоћник у лову, а при томе пружа ловцима право визуелно уживање током лова. Птичари су најпогоднији за равне терене и код нас се највише користе у равничарским ловиштима Војводине и централне Србије. У научној литератури се наводи да су преци данашњих раса птичара били пси који су показивали поремећај у понашању и заустављали се испред свога плена. У 17. веку, када су ловци почели да користе ватрено оружје, ови пси су коришћени да би указали на дивљач (Seeliger, 1976; Parra et al, 2008), а временом је узгој ових паса напредовао.

Ретривери су пси који после пуцња доносе, односно апортирају устрељену или рањену дивљач, најчешће пернату. Одлични су за апорт из воде јер су веома добри пливачи и одлично подносе хладну воду и непогодне временске прилике (лов на дивље патке). Прве расе ретривера гајене су средином 19. века као последица настанка и развоја пушака сачмарица које су омогућиле ловцима да одстрељују велики број дивљачи, услед чега је и порасла потреба за псима који ће доносити одстрељену дивљач. Користе се у лову, али и као службени пси, најчешће за проналажење експлозива, дроге, за спашавање и проналажење људи из различитих рушевина јер имају веома добар нос, а добри су и водичи слепих особа.

Цуњавци имају врло развијен њух, па лако проналазе дивљач и дижу је гласним лавезом, они упорно траже и изгоне дивљач из густиша, шевара и мочварног терена. Данас се код нас цуњавци све мање користе у лову и све више постају кућни пси.

3.5.4.2. УПОТРЕБНА ВРЕДНОСТ НЕМАЧКОГ ОШТРОДЛАКОГ ПТИЧАРА

У ловиштама Србије којима газдују ловачка удружења стално гајене врсте дивљачи су срнадаћ, дивља свиња, зец, фазан, пољска јаребица, а у ловиштима којима газдују јавна предузећа „Србијашуме“ и „Војводинашуме“ и национални паркови узгајају се европски јелен, јелен лопатар, муфлон, дивокоза, срна и дивља свиња. Ловци су у могућности да лове и дивље патке, дивље гуске, препелице, грлице, голубове и предаторе попут вука, лисице и шакала. Дакле, лови се и крупна и ситна дивљач у ловиштима различите структуре и типа, а за сваку врсту лова су, као што је већ напоменуто, селекцијом створене различите расе ловачких паса. Међутим, ловци, данас, често немају могућности да гаје више паса различитих раса, те је свестраност код ловачког пса карактеристика која све више добија на значају. И корисници ловишта, свакако могу имати мање финансијске трошкове уколико би за своје потребе гајили једну расу ловачког пса уместо неколико других.

Немачки оштродлаки птичар је немачка раса ловачких паса чији се узгој заснивао, управо, на принципу свестраности. Превазилажењем феудалног система у којем је лов био привилегија вишег друштвеног staleжа, односно феудалаца, лов временом постаје доступан и другим друштвеним слојевима. У Немачкој се у 19. веку, након политичких, економских и социјалних промена, створила потреба за псом који ће моћи да обавља све ловачке задатке, како би заменио све друге уско специјализоване расе птичара, шпанијела и ретривера. Узгајање немачког оштродлаког птичара почело је крајем 19. века, а приликом стварања ове расе циљ је био добити пса способног да пронађе, покаже и апортира дивљач са сувог и из воде, да пронађе раћену дивљач по трагу, али и да има одређену оштрину и чува власништво свог водича. Дакле, немачког оштродлаког птичара карактерише употребљивост *пре* и *након* пуцња, па се у кинолошким круговима он често назива само немачким оштродлаким *псом* (Deutsch Drahthaar), с обзиром да је то раса чије радне способности превазилазе групу паса у које су сврстани. Ако се посматрају могућности немачких оштродлаких птичара данас, циљ првобитног узгоја је свакако испуњен, а циљ садашњих генерација је да урођене радне способности ове расе, у најмању руку, одржавају. Ово се може постићи правилном обуком паса којом се најпре „активирају“ урођени рефлекси, а затим и створају условни рефлекси на одређене надражаје што се касније и проверава и испитује на испитима урођених особина и утакмицама ловачких паса. Положен испит урођених особина уједно је и обавеза прописана Правилником о ловачким псима („Службени гласник РС“, број

80/11) без које се ловачки пси старији од две године не могу користити у ловиштима Србије. С обзиром да су испити урођених особина манифестације локалног карактера на којима се испитују основне урођене радне способности, са аспекта ловног туризма, ови догађаји су од мањег значаја у односу на узгојне испите и утакмице паса.

Са аспекта овог рада, од значаја је утврдити стање у ком се налази раса немачког оштродлаког птичара у Србији, односно проценити квалитет јединки ове расе у Србији, како би се стекао увид у могућности њене свестране употребљивости у лову и ловном туризму у Србији. Најтемељнија квантитативна процена радних карактеристика немачког оштродлаког птичара обавља се на узгојним испитима у раду, који се, тек последње деценије, организују и у Србији. Резултати паса постигнути на овим испитима користе се у наставку рада у циљу утврђивања њиховог радног квалитета.

3.5.4.3. УЗГОЈНИ ИСПИТИ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА

Кинолошка такмичења, а највише одређена такмичења паса у раду, се у научној литератури и истраживањима користе да би се, на основу резултата које пси на њима постигну, проценила генетска наследност одређених радних карактеристика (Karjalainen et al, 1996; Brenøe et al, 2002; Lindberg et al, 2004). Одређени немачки и словачки аутори су још половином седамдесетих година прошлог века спроводили истраживања у којима су статистичким анализама процењивали квалитет радних карактеристика и приплодну вредност одређених ловачких раса паса (Geiger, 1973; Seeliger, 1976; Herz, 1976).

Узгојни испити ловачких паса су радни испити на којима се процењују урођене особине младих ловачких паса и као и стечене радне карактеристике, тако што се пси стављају у стандардне ловачке ситуације, а њихова реакција и понашање у овим ситуацијама се оцењује од стране судија. Смисао ових испита је да се утврди колико ће млади пси у будућности бити употребљиви као радни ловачки и приплодни пси. Испитивање радних особина младих паса указује на наследне вредности њихових родитеља, односно на њихов генетски потенцијал, што је много лакше проценити када се испитује што више јединки из истог легла. Генерални закључци о наследним вредностима одређених јединки би се извели уколико је могуће испитивати комплетна легла на узгојним испитима. Утврђивање радних карактеристика младих паса, а самим тим и генетског потенцијала њихових родитеља, од суштинске је важности у узгоју и

селекцији одређене расе ловачких паса, како би се побољшали, или макар одржали, генетски квалитет и радна ловачка способност одређене расе ловачких паса. Дакле, циљ узгоја одређене расе није само да се створи одређени број јединки врхунског радног или екстеријерног квалитета, већ да се побољша просечан квалитет целокупне популације. Са аспекта ловне кинологије, то је пре свега просечна употребна вредност ловачких раса паса у лову.

С обзиром да се у овом раду акценат ставља на немачког оштродлаког птичара, као свестрано употребљивог ловачког пса, у даљем тексту ће се представити, управо узгојни испити за ову расу ловачких паса који се организују у Србији, а то су пролећни узгојни испит и јесењи узгојни испит. Ове узгојне испите за немачке оштродлаке птичаре у Србији организује Српски клуб немачких оштродлаких птичара (*Srpski Deutsch Drahthaar Klub*), односно његове регионалне групе. На испитима учествују само пси који су уписани у узгојну књигу Клуба, односно једног од узгојних друштава (који је члан КСС-а и члан матичног клуба за немачке оштродлаке птичаре), као и пси из иностранства чији су матични клубови чланице ФЦИ-а. Пси који се испитују морају бити оштећени у претходној календарској години или старији до три месеца (односно до 18 месеци старости за пролећни и до 24 месеца старости за јесењи узгојни испит), а могу се испитати и пси оштећени у години полагања. Сваки пас има право да полаже по два пута оба узгојна испита. Водичи паса на испитима морају бити ловци са важећом ловном картом.

Предмети, односно дисциплине које се испитују на узгојним испитима могу се оценити оценама одличан, врло добар, добар, довољан, задовољава и недовољан. Све оцене се изражавају одређеним бројем бодова (одличан - 12 бодова; врло добар – 11, 10 и 9 бодова; добар – 8, 7 и 6 бодова; довољан – 5, 4 и 3 бода; задовољава – 2 и 1 бод; незадовољава – 0 бодова). Судија најпре додељује оцену за сваку дисциплину, а затим одређује број бодова у оквиру додељене оцене. Ови бодови се накнадно увећавају одређеним коефицијентом, тзв. *фактором стручне вредности*, који је одређен за сваку дисциплину понаособ, у зависности од њеног значаја. Пси који су постигли једнак број бодова рангирају се у зависности од оштрине, гласности и старости.

Систем оцењивања на узгојним испитима подразумева да се оцена одличан са 12 бодова може доделити само псима који покажу врхунски рад без грешке у одређеној дисциплини, у отежаним условима, и то у дисциплинама урођених особина, односно

нос, рад на трагу зеца и рад на трагу живе патке. Једанаест бодова је више него врло добар и додељује се само када пас у више наврата покаже убедљив рад у једној или више дисциплина урођених особина. Код дисциплина послушности и других стечених особина, на јесењем узгојном испиту, пас може добити највише 10 бодова, односно оцену врло добар.

Поред ових испита, постоји и свестрани испит за оштродлаке немачке птичаре (VGP) у оквиру којег се испитују пси са завршеном обуком у раду у пољу, на води и у шуми, па се поред претраживања поља, рада у води и апортирања пернате и длакаве дивљачи оцењује и рад на крвном трагу и апорт лисице преко препреке. Ова врста испита још увек се не организује у Србији.

Како би се стекла јаснија слика о значају узгојних испита за селекцију и узгој ловачких паса, а самим тим и за практичан лов и ловни туризам, у даљем тексту ће се детаљније објаснити систем испитивања и пожељни и очекивани рад ловачких паса на њима, по предметима испитивања.

ПРОЛЕЋНИ УЗГОЈНИ ИСПИТ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА

На пролећном узгојном испиту (ПУИ или VJP) испитују се урођене, односно наследне, ловне особине младих ловачких паса. Пролећни узгојни испит се спроводи само у пролеће и захтева довољну висину вегетације, према чему се и одређује датум одржавања испита. Циљ је оценити радну ловачку основу ових паса која би даљим радом могла још више надградити. Судије испитују вољу за рад на трагу, нос, претраживање, маркирање и водљивост младих паса. Пси се испитују појединачно за сваки предмет, а допушта им се да више пута покажу своје урођене радне карактеристике, али не више од пет пута. Судијска група може оценити највише 5 паса у једном дану. Осим наведених предмета (табела 3), судије испитују и плашљивост пса на пуцањ и начин терања, односно гласност пса.

Плашљивост или чврстина на пуцањ особина је пса која се процењује током рада у пољу. Наиме, током претраживања терена у близини пса (од 30 до 50м) се испалују два хица из ловачке пушке, а судије процењују реакцију пса на пуцњеве. Осетљивост на пуцањ је када се пас уплаши пуцња, а степен ове осетљивости се огледа у виду лаке осетљивости на пуцањ (пас се тргне на пуцањ и наставља са радом), осетљивости на пуцањ (пас прекида рад да би га у року од минуте наставио), јаке осетљивости на пуцањ

(пас прекида рад да би га у року од једног до пет минута наставио) и плашљивост на пуцањ (пас прекида рад и ни након 5 минута га не наставља или бежи и ван контроле је свог водича). Пси плашљиви на пуцањ не могу положити испит.

Гласност пса се односи на особине пса да гласно тера видног зеца (видогласан), да тихо тера видног зеца (нем), да је гласан на трагу невиђеног зеца (следогласан) или да је лажно следогласан (кресач).

Табела 3. Предмети испитивања на ПУИ-у

Предмети	Фактор стручне вредности
Рад на трагу зеца	2
Нос	2
Тражење	1
Маркирање	1
Водљивост	1

Извор: Правилник Српског клуба немачких оштроглаких птичара

Рад по трагу зеца – Рад на трагу зеца испитује се тако што се пас ставља на траг зеца којег није видео или се више не види, односно пас се ставља на траг када му зец више није у видокругу. Посматра се и оцењује начин на који пас израђује траг. Дозвољено је да, при изради трага, водич води пса на поводнику по трагу зеца око 30 метара, након чега пас мора сам, без поводника, да изради траг. Судије процењују и оцењују урођену вољу за праћењем трага и сигурност на трагу. Воља за праћењем трага се огледа у степену заинтересованости пса за траг као и у нивоу концентрације којим пас ради на трагу, при чему судије морају имати у виду временске услове, квалитет и структуру земљишта, с обзиром да су ово параметри који могу значајно утицати на квалитет и јачину мириса, односно трага. Сигурност коју пас показује на трагу огледа се у томе колико га самостално и сигурно израђује.

Нос – Квалитет „носа“ једна је од основних и неопходних урођених карактеристика ловачког пса на којој се заснива готово сав његов даљи рад и усвршавање у лову, као и његова приплодна вредност. Квалитетан нос је од суштинске важности за сваког свеупотребљивог ловачког пса, па је, сходно томе, и процењивање његовог квалитета веома значајно. Нос се процењује у зависности од учесталости проналажења дивљачи, раздаљине приликом маркирања, сигурности у маркирању и повлачењу и других реакција пса на мирисе дивљачи током претраживања терена, као и у зависности од губљења и поновног проналажења трага при изради трага зеца. При процени квалитета носа уважава се целокупан рад који пас мора да уради служећи се носем, чији се квалитет, у основи испитује на пернатој дивљачи. Приликом оцењивања

ове дисциплине судија мора узети у обзир: атмосферске прилике, а пре свега ветар (правац, јачину, променљивост смера, неуједначеност итд). Птичар доброг носа не сме спуштати нос на земљу. Пси који траже дивљач на земљи нису за приплод

Претраживање – При испитивању ове дисциплине, најважније је проценити вољу пса за проналажењем дивљачи. Пас мора да претражује терен дубоко, широко и истрајно и са вољом, и усклађено са конфигурацијом терена, како би могао пресеца ваздушне струјнице са мирисним честицама, а да при томе не прескаче и оставља дивљач у терену. Најбоље је када пас претражује у широким, а плитким петљама испред водича, односно да се креће широко лево и десно од водича, окретањем у напред пролаз испред водича на пушкомет. Окретање натраг према водичу није пожељно. Током претраживање пас треба да тражи истим темпом све време испитивања, а непожељно је да пас током рада драстично смањи брзину трчања и проузрокује пад у темпу. Нарочито се цени ако пас при неповољном правцу ветра самостално прилагоди тражење према ветру.

Маркирање – Стајање, односно маркирање, једна је од урођених карактеристика пса и огледа се у томе да пас пред нађеном дивљачи стане или легне. Кад пас нађе дивљач мора пред њом стајати све док му се водич мирно не приближи и не изда другу команду. Пси који не испољавају ову особину искључују се са испита и нису пожељни за приплод.

Водљивост – Водљивост представља однос пса према водичу односно сарадњу пса са водичем, и процењује се на основу воље пса да је у контакту са водичем и да извршава све његове команде које разуме. Водљивост се посматра и оцењује током целог испита.

ЈЕСЕЊИ УЗГОЈНИ ИСПИТ НЕМАЧКИХ ОШТРОДЛАКИХ ПТИЧАРА

На јесењем узгојном испиту (ЈУИ или НЗР) се поред урођених радних особина испитују и дисциплине обуке (табела 4), односно способност пса да прихвати обуку, рад у пољу и води и рад пре и после пуцња (доношење из воде и сувог, влечка). Јесењи узгојни испит се спроводи само у јесен. Судијска група која оцењује рад на пољу може оценити највише 6 паса у једном дану, док друге судијске групе могу оценити максимално двадесет паса у току једног дана.

Дисциплине рад на трагу, нос, претраживање, маркирање и водљивост спроводе се и оцењују као и на пролећном узгојном испиту. Испитивање понашања на пуцањ спроводи се такође као и на пролећном узгојном испиту, али је на јесењем узгојном испиту процењује и стрелоплашљивост на води.

Табела 4. Предмети испитивања на ЈУИ-у

Предмети	Фактор стручне вредности
Рад на трагу зеца	3
Нос	3
Претраживање	2
Маркирање	2
Воља за рад	1
Водљивост	2
Тражење изгубљене патке	1
Рад на трагу живе патке	3
Влечка фазана	1
Влечка зеца	1
Апорт	1
Послушност	1

Извор: Правилник Српског клуба немачких оштродлаких птичара

Воља за рад – Воља за рад, односно урођена жеља за радом и упорност у раду, процењује се током целог испита и оцењује након свих дисциплина. Неопходно је да пас сваку дисциплину одрађује без велике подршке или бодрења водича.

У оквиру испитивања рада на води, најпре се пси испитују у стрелоплашљивости на води, односно **понашању на пуцањ**, тако што се мртва патка баци, док пас гледа, што даље у воду, а псу се даје команда да је донесе. Уколико пас након одређеног времена не уђе у воду, он се даље и не испитује. Када пас уђе у води и почне да плива, испаљује се један хитац у правцу патке, а уколико се пас уплаши и не донесе патку, он се искључује из даљег испитивања на испиту.

Тражење изгубљене патке у обраслој води – У овој дисциплини од пса се очекује да нађе патку и самостално је донесе водичу. Мртва патка се баца у део воде зарасао у трску и шаш, тако да пас и водич не виде ни бацање патке нити патку. Затим се пас пушта у воду на месту које је бар 25 до 30 м удаљено од патке. Дозвољено је да водич бодри пса и усмерава га, али то псу може смањити број освојених бодова. Приликом израде ове дисциплине, судије процењују вољу пса за тражењем у води, упорност при тражењу и нос. Пас мора положити ову дисциплину, као и стрелоплашљивост на води, како би стекао услов да се испита и у дисциплини рад на трагу живе патке. Судије оцењују и начин на који пас доноси и предаје дивљач, односно патку, током ове дисциплине, али број бодова уписују у посебну дисциплину – апорт.

Уколико пси положе прве две дисциплине у раду на води, испитују се и у раду на живу патку са доношењем и у начину доношења.

Трагање за живом патком у води (шарање) – Суштина ове дисциплине је да пас мора самостално да тражи пловни траг патке у води, нађе га, и пратећи траг по води истера патку из густиша. Жива, онеспособљена, патка се пусти да отплива у зарасли део водене површи, али тако да водич и пас то не виде. Затим водич пушта пса са поводника командом "тражи", а пас треба да прати пловни траг патке при бегу све док је не ухвати или не истера на чисту водену површину пред пушку да би је одстрелио пуцач или водич по налогу судије, након што судија процени да је пас почео да гони патку видом. Дозвољено је да водич бодри пса и усмерава га, али то псу може смањити оцену. Пронађену патку - патку коју пас ухвати или која је одстрелена мора самостално донети и предати водичу. Судије процењују вољу за радом у води и истрајност на пловном трагу. Пас који први пут пронађену патку не донесе самостално водичу не може положити испит. Сматра се да је патка пронађена када је пас први пут угледа. Уколико пас пронађе другу патку и изради је, рад се оцењује исто.

Апорт (начин доношења) – Ова дисциплина подразумева процену научених способности пса при доношењу дивљачи, односно начин узимања, захвата и предавања дивљачи. Апорт се процењује посебно за доношење длакаве, пернате дивљачи и патке, а затим се одређује средња вредност која се уписује. Правилно доношење дивљачи се огледа у томе да пас пронађену дивљач са вољом и без гласне команде доноси свом водичу, седне и мирно чека команду како би је предао водичу. Пас мора прилагодити захват величини и тежини дивљачи како би је правилно и са што мање оштећења предао водичу. При доношењу дивљачи кажњава се, сходно значају грешке, уколико пас испусти патку да би се истресао од воде; ако пас „жваће“ дивљач; уколико пас цепа или закопава дивљач

Влечка пернате дивљачи – Влечка се поставља тако што судија пре испита развучи влечку најмање 150 метара са две благе кривине и на њеном крају поставља свежу дивљач. Судија се, затим, сакрије како га пас не би видео. Пас не сме видети развучење влечке. Водич има право да води пса на поводнику првих 20м, а затим га уз команду пушта и чека да му донесе дивљач. Пас треба да самостално и са вољом пронађе и донесе дивљач водичу. Судије оцењују целокупан рад на влечки, до дивљачи и назад. Судије оцењују и начин на који пас доноси и предаје дивљач, али оцену уписују

у дисциплину апорт. Пас који пронађе дивљач, али је не донесе водичу не може положити испит.

Влечка зеца – Влечка длакаве дивљачи испитује се као и влечка пернате дивљачи, али треба бити најмање 300 м дуга, са две благе кривине

Послушност – Послушност се, као и водљивост, процењује све време трајања испита. Послушност је особина пса која се огледа у томе да пас радо следи наредбе свог водича, односно да реагује на гласовне и видне команде свог водича, што подразумева и смирено посматрање рада других паса, јер само тако неће ометати друге ловце у практичном лову. Пси који се самостално удаљавају, и тако ометају испитивање, не могу положити испит.

СВЕСТРАНИ ИСПИТ ЗА НЕМАЧКЕ ОШТРОДЛАКЕ ПТИЧАРЕ

Свестрани испит је крајња провера радног квалитета немачких оштродлаких (птичара) који заокружује рад паса у пољу, води и шуми. То је испит не само радне способности, већ и зрелости пса. Пас својим радом треба да задовољи различите потребе које ловци могу имати у лову, како пре, тако и након пуцња. Пас који положи свестрани испит може, заиста, бити свеупотребљив ловачки пас. Оно што и матичне организације истичу као циљ свестраног испита, јесте управо свеупотребљивост паса и узгајање паса чији рад одговара етичком понашању у лову.

Ова врста испита спроводи се у јесен, а пси се испитују у 27 дисциплина које су, у зависности од карактеристика или од врсте терена на којима се спроводе, подељене у пет предметних група: Рад у пољу, Рад на води, Рад у шуми, Послушност и Апорт. У табели 5. приказане су све дисциплине подељене према предметним групама, а према Правилнику о свестраном испиту немачког матичног клуба оштродлаких птичара (Verein Deutsch-Drahthaar e.V.). Прегледом дисциплина у којима се немачки оштродлаки птичари оцењују на свестраном испиту (табела 5), уочава се да пас који положи овај вид испитивања може представљати веома вредну јединку у лову и ловном туризму. Овакав пас способан је да ловцу помогне у свакој врсти лова, како на ситну тако и на крупну дивљач, а свакако је од непроцењивог значаја за проналажење рањене крупне дивљачи. Да би се стекла јаснија слика о томе шта се у лову очекује од једног свестраног радног пса, у даљем тексту ће се свака дисциплина посебно описати, а према Правилнику о свестраном испиту немачког матичног клуба оштродлаких птичара.

Табела 5. Дисциплине на свестраном испиту

СВЕСТРАНИ ИСПИТ			Фактор стр. вр.
ПОЉЕ			
1	Нос		6
2	Претраживање		4
3	Стајање		4
4	Повлачење		3
5	Рад на пернатој дивљачи после одстрела	а) тражење рањене перната дивљачи б) тражење изгубљене пернате дивљачи ц) влечка пернате дивљачи	4 3 3
ВОДА			Фактор стр. вр.
6	Шарање у дубокој обраслој води		3
7	Шарање у дубокој обраслој води за пуштеном патком		3
8	Доношење изгубљене патке из обрасле дубоке воде		3
ШУМА			Фактор стр. вр.
9	Рад по трагу крупне срнеће дивљачи	- рад на ремену (обавезно) - облајавање (необавезно) - показивање (необавезно)	5 4 3
10	Доношење лисице по трагу (влечка лисице)		5
11	Шарење		4
12	Грмарење		3
13	Влечка зеца		4
ПОСЛУШНОСТ			Фактор стр. вр.
14	Понашање на стајалишту		2
15	Уздржљивост:	- на зеца - према одлетелој пернатој дивљачи	3
16	Послушност у шуми		3
17	Одложљивост		2
18	Послушност у води		3
19	Послушност у пољу		3
20	Слободно кретање уз ногу		2
21	Мирноћа на пуцањ		2
22	Кретање у шуми на кратком поводнику		1
АПОРТ			Фактор стр. вр.
23	Апорт лисице		2
24	Начин доношења и предаје длакаве дивљачи - зеца		2
25	Доношење лисице преко препреке		3
26	Начин доношења и предаје пернате дивљачи	- патке - фазана	1 1

Извор: *Richterbuch für Verbands-Gebrauchsprüfung (VGP)*

ПРЕДМЕТНА ГРУПА – ПОЉЕ

У већем броју дисциплина у којима се оцењује рад у пољу на свестраном испиту, пси су већ претходно оцењивани и на пролећном и јесењем узгојном испиту. То су дисциплине „Нос“, „Претраживање“, „Стајање“, „Повлачење“. Ипак, на свестраном испиту се од паса тражи доста виши ниво рада, јер се судије од њих очекују да урођене ловачке карактеристике удруже са радним способностима стеченим кроз обуку и искуство. Синергија генетског потенцијала, односно урођених особина, квалитетне обуке и стеченог искуства са терена чине правог свестрано употребљивог ловног пса, у овом случају, немачког оштродлаког птичара.

У раду на пољу, на свестраном испиту, судије не толеришу грешке којима нису придавали значај на пролећном узгојном испиту, а које су пси правили услед недостатка искуства или обуке. Понашање према одлетелој дивљачи и уздржљивост на зеца се, на овом испиту, оцењују као посебне дисциплине.

Рад на пернатој и длакавој дивљачи после одстрела –

1) *Тражење рањене пернате дивљачи* - Пси треба да пронађу пернату дивљач тако што ће пратити њен траг, а по проналаску да је правилно ухвати, донесу и предају водичу. Дивљач не сме бити оштећена, како би ловац могао да је касније и искористи. Пас који започне тражење рањене дивљачи мора да заврши започету радњу без обзира да ли је током рада наишао на другу здраву дивљач.

2) *Тражење изгубљене пернате дивљачи* – Уколико пас није имао прилике да се оцени у тражењу рањене пернате дивљачи, испитује се у овој дисциплини. Пас треба пронаћи дивљач која је претходно бачена у густу вегетацију тако да то нису видели ни водич ни пас. Од пса се очекује да тражи живахно и систематично, и када је пронађе, мора је предати свом водичу.

3) *Влечка пернате дивљачи* – Ова дисциплина се спроводи као и на јесењем узгојном испиту, у случају да пас није имао прилике да донесе рањену или изгубљену дивљач.

ПРЕДМЕТНА ГРУПА – ВОДА

Ову предметну групу чине дисциплине у којима се процењује рад пса у води, односно дисциплине „Тражење изгубљене патке у обраслој води“, „Трагање за живом патком у води (шарање)“ и „Доношење патке из дубоке воде“. У овим дисциплинама пси се оцењују и на јесењем узгојном испиту, осим што се на свестраном испиту апортирање патке оцењује у посебној дисциплини. На јесењем узгојном испиту, оцена за доношење патке улазила је у просечну оцену доношења заједно са апортом фазана и апортом зеца.

ПРЕДМЕТНА ГРУПА – ШУМА

Оно што, у највећој мери, издваја свестрани испит у односу на остале узгојне испите јесте, управо, рад који пас мора показати у шуми. Ова предметна група, односно успешан рад пса у дисциплинама „Рад по трагу рањене крупне дивљачи“, „Шарање“, „Грмарење“, „Доношење лисице по трагу“ и „Влечка зеца“ представља врхунац у ловачкој и радној каријери сваког немачког оштродлаког птичара. С обзиром на значај

који квалитетан рад пса у овим дисциплинама може имати на ловни туризам, сви предмети ове предметне групе биће детаљније објашњени.

Рад по трагу рањене крупне дивљачи – Вештачки траг, дужине 400 или 600 метара, који се прави за потребе испитивања у овој дисциплини мора бити направљен у шуми, осим првих 100 метара које у, посебним случајевима, могу бити на чистини. Трагови се постављају за сваког пса посебно и морају бити удаљени једни од других око 150 метара. На крају трага поставља се свежа одстрелена срнећа или друга крупна дивљач. Правилником о организовању свестраног испита посебно је предвиђен начин постављања трага, односно дужини трага, врсти и количини крви која се може користити и начина постављања крви на тло. Пре почетка израде трага, водич се мора изјаснити да ли ће његов пас траг израђивати као облајивач или као показивач. Од пса се захтева да на трагу ради смирено, концентрисано и ниским носем. Ужурбани пси ће, најчешће, направити грешку у захтевним ситуацијама. Судије морају препознати псе који показују вољу за рад на трагу и који се труде да га поново пронађу у случају да га изгубе. Ако се пас, скренувши са трага, сам поправи то се сматра добром особином., али је дозвољено да се и пас врати на траг једном интервенцијом водича. Више водичевих интервенција знатно смањује оцену пса у овој дисциплини, с обзиром да пас показује несигурност при изради трага. Пси који се испитују само у раду на поводнику морају се испитати и на понашање према мртвој дивљачи. Када заврше обавезан рад, нађена дивљач се одвуче даље, али то не смеју да виде ни водич ни пас. Када пас пронађе дивљач, процењује се његово понашање код дивљачи, при чему су судије и помоћници сакривени и пас их не може видети. Пси који цепају и једу дивљач елиминишу се са испита. Дobar пас треба да у једном контакту утврди да ли је дивљач мртва и обиласком око ње да ли се траг продужава, односно да ли је пронашао дивљач по чијем трагу је и радио. Пас неће дозволити страним лицима приступ до дивљачи без присуства водича што се, такође, оцењује као квалитет. Облајивач се мора јавити гласним лајањем да је пронашао дивљач и истрајно је облајава најмање 10 минута док не види водича. Показивач се мора вратити код водича и показати пронађену дивљач на начин на који је водич то, пре испитивања, објаснио судији.

Шарање (слободно тражење у шуми) – За рад пса у овој дисциплини неопходно је обезбедити му већу површ шикаре са довољно дивљачи како би му се пружила могућност да покаже реалан слободан рад у шуми. Најбоље је, уколико се сваком псу обезбеди посебан одговарајући терен који пас претражује истерујући дивљач ван, при

чему су судије распоређене око шикаре, процењујући да ли је она потпуно претражена. Пожељно је да пас по могућности гласно истерује дивљач.

Грмарење (Кратко тражење под пушком) – Ова дисциплина се испитује на парцели обраслој густом средње високом вегетацијом, а потребно је обезбедити довољно велику површину под жбуњем за сваког пса понаособ. Пас мора имати шансу да покаже темељно претраживање густо прекривеног терена, што је и симулација реалних ситуација током лова. Под овим се подразумева лагано тражење пса кратко, непосредно испред ловца и нађену дивљач пас обележава стајањем. Судије требају посебно проценити контакт између водича и пса.

Доношење лисице по трагу – Траг лисице, односно влечка лисице, израђује се слично трагу зеца, с тим што је дужина трага лисице 300 метара и има 2 кривине. Лисица мора бити тешка најмање 6 кг. Водич може послати пса по лисицу максимално три пута, али то умањује број добијених поена.

Влечка зеца - Ова дисциплина се спроводи слично као и на јесењем узгојном испиту.

ПРЕДМЕТНА ГРУПА – ПОСЛУШНОСТ

Послушност пса током рада у пољу, води и шуми – Послушност се процењује све време трајања испита током којег пас треба да радо следи наредбе свог водича, смирено посматра рада других паса, не вуче поводник, не цвили или урличе, не удаљава се цамостално и тако омета друге учеснике на испиту, односно ловце у практичном лову.

Одложљивост – Од сваког ловачког пса очекује се да буде одложљив, односно да га ловац може оставити невезаног под командом на одређеном месту. У овој дисциплини сваки пас се оцењује појединачно на одређеном пропланку у близини шуме. Пас мора невезан пратити водича уз ногу до одређеног места где му водич наређује да легне. Водич затим одлази у шуму где два пута испаљује из пушке, при чему пас мора остати у лежећем положају на месту где га је водич оставио.

Понашање према одлетелој дивљачи и уздржљивост на зеца – Током лова, а испити представљају његову симулацију, од пса се очекује да остане миран и на месту у случају да испред њега потрчи зец или одлети одређена перната дивљач, без обзира да ли је на њу пуцано или није. Уздржано понашање пса у оваквим ситуацијама је неопходно како се не би ометао потенцијални одстрел те дивљачи. Дакле, пас не сме

трчати за одбеглим зецом или трчати у правцу одлетеле пернате дивљачи, а овакво понашање се постиже обуком. Ако пас почне да прогони одбеглу дивљач мора се, на позив водича одмах вратити, јер се пси сматрају неупотребљивим уколико на терену гоне пернату или длакаву дивљач и не враћају се на поновни позив водича.

Понашање на стајалишту - При оцењивању ове дисциплине организује се погон у густој шуми, а водичи са везаним или невезаним псима чекају на рубу шуме. Погоничи у шуми галаме и неколико пута пуцају, а пуца и водич по налогу судије. Пас мора да се понаша сасвим мирно, не сме да цвили, лаје, затеже поводник или да се удаљи од водича без наређења. Овакво понашање пса је неопходно како, у практичном лову, не би узнемиравао ловце и друге псе на својим стајалиштима. Евентуално рањену дивљач пас може, на команду водича да ухвати и донесе. Ако не нађе рањену дивљач пас мора одмах да се врати водичу. Не сме пратити здраву дивљач или реаговати на пуцњеве. Пас који је био везан за време испитивања добија нижу оцену у односу на оног пса који није био везан.

Слободно кретање уз ногу – Ова дисциплина се спроводи у шуми кроз коју се водич креће са својим псом који је пуштен са поводника. Судија се креће иза водича сугеришући му куда да иде. Пас се мора кретати уз ногу водича, и у истом правцу и смеру као и његов водич. Овакво понашање се очекује од пса да не би реметио могућност одстрела.

Кретање кроз шуму на кратком поводнику – За испитивање ове дисциплине користи се врло специфичан кратак поводник (слика 1), чији почетак водич ставља преко свог тела, односно рамена, а крај везује за огрлицу пса. Наиме, током спровођења ове дисциплине, која симулира реалну ситуацију из лова, водич у рукама носи пушку и спреман је за евентуални одстрел, тако да није у могућности да држи уобичајан поводник за пса. Зато се користи овај специфичан поводник чији је слободан крај врло кратак, око 15 цм, тако да пас и није у могућности да се удаљава од водича, али је од суштинске важности да пас сарађује са водичем и полако се креће заједно са водичем. Пас не сме да затеже вуче или цима поводник, јер тако омета водича у одстрелу, а у крајњем случају водича, односно ловца доводи у опасност.

ПРЕДМЕТНА ГРУПА – АПОРТ

Начин доношења и предаје пернате (фазана и патке) и длакаве (зеца и лисице) дивљачи – Оцењивање у дисциплинама апорта подразумева процену рада пса

при доношењу дивљачи, односно начин узимања, захвата и предавања дивљачи. Без обзира на врсту одстрелене дивљачи (фазан, патка, зец и лисица) и место одстрела (вода, шума или поље), пас је мора брзо и са вољом донети и предати водичу. Пас мора прилагодити захват величини и тежини дивљачи како би је правилно и са што мање оштећења предао водичу. Пас не сме цепати, жвакати или јести дивљач, закопавати је или уништавати, јер оштећену дивљач ловац не може користити ни за исхрану нити за друге потребе.

Доношење лисице преко препреке – Препрека преко које пас доноси лисицу мора бити висока најмање 80 цм и тако грађена да је пас не може обићи или проћи кроз њу и да се уклапа у природно окружење. Као препрека може се користити и јарак. Пас који не донесе лисицу преко препреке елиминише се, с обзиром да би у практичном лову, у оваквом случају, ловац морао прећи преко препреке како би узео дивљач.

3.5.5. ЕКОНОМСКИ ЕФЕКТИ КОРИШЋЕЊА ЛОВАЧКИХ ПАСА У ЛОВНОМ ТУРИЗМУ

Да би ловац-туриста био у највећој мери задовољан својим ловно-туристичким аранжманом, запослени у ловишту му морају пружити читав низ услуга од транспорта, смештаја, исхране, организације лова до изнајмљивања запрега, оружја, паса и другог, а у зависности од његових потреба. Организација читавог лова мора бити крајње професионална и без пропуста, а с обзиром да дивљач, свакако, представља основни мотив ловно-туристичких кретања, односно доласка ловца у одређено ловиште, најмање су дозвољене грешке у вези са одстреленом јединком. Ако дође до успешне реализације одстрела ловац не сме бити незадовољан обрадом свог трофеја. Међутим, иако ловац не буде потпуно успешан при одстрелу и рани дивљач, запослени у ловишту је морају пронаћи у најкраћем могућем року. Никако се не сме догодити да рањена дивљач остане изгубљена у ловишту.

За проналажење крупне дивљачи по трагу крви, уколико је дивљач рањена, употребљавају се пси крвоследници. Ова група паса је од великог значаја у ловиштима у којима се гаји крупна дивљач, а нарочито је важна за ловишта у којима је развијен ловни туризам и где се не сме изгубити ни једно рањено грло. Пси крвоследници се могу користити не само за проналажење настрелене дивљачи, већ и за проналажење дивљачи која је повређена на друму у саобраћају (Урошевић, 2008). За тражење рањене крупне дивљачи могу се користити, поред крвоследника и брак јазавичари и гоничи. Дobar пас

крвоследник мора да зна да следи рањену дивљач по траговима крви, чак и кад прође више часова од када је на њу пуцано. Крвоследник је обучен да прати искључиво траг крви, а не траг дивљачи, а треба бити способан да прати крвави траг стар и до 48 сати. По систематици Међународне кинолошке организације, крвоследници су сврстани у VI ФЦИ групу (Гоничи, трагачи по крви и сродне расе), односно у другу секцију – трагачи по крви. Овој секцији припадају расе Баварски крвоследник, Хановерски крвоследник и Алпски брак јазавичар. Уколико су правилно обучени и остале расе гонича могу се користити за рад на крвном трагу.

Ако се зна да је однос полова у популацији јеленске дивљачи (*Cervus elaphus* L.) у одређеном ловишту 1:1, а проценат изгубљене крупне дивљачи 20% од укупног одстрела (Девећ, Ристић, 2008), може се предвидети колики је могући финансијски губитак при реализацији туристичког лова јелена у ловиштима која немају квалитетног и добро обученог крвоследника. Према важећем ценовнику Ловачког савеза Србије за ловну 2013/14. годину, уколико ловац-туриста у лову рани дивљач, а она не буде пронађена, дужан је да плати 50% од вредности рањене дивљачи, односно од процењене вредности њеног трофеја или тежине. Дакле, уколико ловиште није у могућности да искористи предности пса крвоследника, ствара се моментални губитак од 50% од укупне вредности јединке. Што је рањена дивљач веће трофејне вредности и финансијски губитак је већи. Код рањених, а непронађених јелена чија трофејна вредност не достиже ни бронзану медаљу, губитак за ловиште се креће између 300 и 400 евра (према тржишном ценовнику за уловљену дивљач и њене делова за ловну 2013/2014. годину). Уколико је „изгубљени“ јелен у бронзаној медаљи губитак за ловиште се креће од 400 до 600 евра. Уколико је „изгубљени“ јелен у сребрној медаљи губитак за ловиште се креће од 600 до 1.000 евра. Наравно, највећи губитак је уколико се не пронађе рањени капитални јелен. За непронађеног јелена у златној медаљи ловиште је у финансијском губитку од 1.000 па до неколико хиљада евра. У оваквом случају, у врло незавидној ситуацији налази се и ловац који мора да плати одређену суму новца, а притом одлази кући без жељеног трофеја, што свакако није препорука за његов поновни долазак у исто ловиште.

Међутим, осим ненаплаћене пуне вредности јединке са аспекта трофејне вредности, јавља се и финансијски губитак ловишта од неискоришћеног меса дивљачи. Наиме, ако се зна да 1 кг меса европског јелена има тржишну вредност од 2 евра може се закључити да је финансијски губитак већи од 400 евра (у зависности од тежине одстрелене јединке). Проучавајући утицај начина лова, места поготка и поступка након

одстрела, Тешановић и Шкрињар (2005) истичу да у случају да не наступи тренутна смрт животиња доживљава стрес услед чега долази до одређених физиолошких процеса у телу, те месо има ограничену употребну вредност. Они напомињу да код рањене неусмрћене дивљачи срце и даље ради, а крвоток разноси крв са ране и микроорганизме у унутрашњост ткива животиње, истичући да уколико се рањена животиња не нађе у року од 3 сата, њено месо постаје неупотребљиво, јер микроорганизми доспели преко крви, али и они који продиру из пробавног тракта, у потпуности контаминирају месо.

Што се срнеће дивљачи (*Capreolus capreolus* L.) тиче, финансијски губатак је знатно мањи у односу на губитке у туристичком лову јеленске дивљачи, али ни овај губитак није занемарљив. Уколико се не пронађе срндаћ чије роговље није у медаљи губитак је око 100 евра, за срндаћа у бронзаној медаљи ловиште је на губитку од око 200 евра. Изгубљени „сребрни“ срндаћ коштаће ловиште око 300 евра, а највећи губитак, више од 500 евра, проузроковаће непронађен „златни“ срндаћ. Килограм меса срнеће дивљачи је 3 евра, што за целог срндаћа може износити до нешто мање од 100 евра (у зависности од тежине одстрелене јединке).

Што се тиче лова на дивљег вепра (*Sus scrofa* L.), уколико се не пронађе вепар чије кљове не заслужују медаљу губитак је око 50 евра, за вепра са кљовама у бронзаној медаљи ловиште је на губитку од око 200 евра. За изгубљеног „сребрног“ вепра ловиште ће изгубити око 400 евра, а непронађен „златни“ вепар коштаће ловиште 500 и више евра. Килограм меса дивље свиње је 1 евро, што за целог вепра може износити 250 и више евра (у зависности од тежине одстрелене јединке).

Према искуству у пракси, сматра се да се у току ловне сезоне због рањавања изгуби 20% од укупног одстрела крупне дивљачи, а 30% од укупног одстрела ситне дивљачи (Девећ, Ристић, 2008). Ако се ови параметри узму у обзир, као и цена зеца (*Lepus europaeus* Pall) у ловно-туристичком промету која је 35 евра (ценовник ЛСС-а, 2013/14), може се претпоставити да је од 100 одстрелених зечева у ловишту изгубљено 30 јединки, односно финансијски губитак је 1050 евра. Ако се посматра фазан (*Phasianus colchicus colchicus*) чија је цена у ловном туризму 15 евра – на 100 одстрелених јединки губитак је 450 евра. Најмањи губитак је при одстрелу 100 јединки препелице (*Coturnix coturnix*) (3 евра), од свега 90 евра.

У домаћој научној литератури, врло је мало радова, односно истраживања која су се бавила овом проблематиком, а нарочито директним економским значајем који добро

обучени ловачки пси могу имати у ловишту. Хаџи-Павловић (2008) је пратио учинак једне оштродлаке јазавичарке у ловишту „Ђердап“ (ЈП НП Ђердап) која је у периоду од 8 година пронашла 14 грла рањене и усмрћене крупне дивљачи, међу којима је било и јелена и дивљег вепра у бронзаној медаљи. Како наводе Бошковић и сар. (2008) одређена истраживања у Словенији показала су да је помоћу паса крвоследника пронађено 46,8% рањене дивљачи која иначе не би била пронађена. Највећи проблем лежи у чињеници да веома мали број корисника ловишта у Србији има у свом власништву ловачке псе обучене да пронађу рањену дивљач. Поједини управници ловишта углавном истичу да је куповина и одгој оваквих паса скупа инвестиција, те се њена реализација стално одлаже. У случају рањавања дивљачи, ловни радници у ловишту најчешће претражују сами терен до касно у ноћ.

Код реализације ловно-туристичких аранжмана у Србији, ловачки пси се најчешће користе у лову на патке, фазана, зеца и у погону на дивље свиње. За погон на дивље свиње употреба паса је неопходна како би реализација лова била што успешнија, а сами ловци-туристи који су у улози погонича доводе са собом и псе који ће им бити од користи у лову. Најчешће расе паса које се у Србији користе у овој врсти лова јесу алпски брак јазавичар и словачки копов. Приликом лова на ситну дивљач, уколико ловци-туристи не доведу своје ловачке псе, могу, уз одређену надокнаду, изнајмити на коришћење ловачке псе чији власници/водичи сарађују са корисником ловишта у којем се врши лов.

Дакле, сваки одговоран корисник ловишта мора сматрати обавезом гајење паса способних да прате крвни траг. Крвоследници се употребљавају у лову крупне дивљачи, док се је за рањену ситну дивљач најпогоднији квалитетан птичар. Наравно, са овим псима се мора константно радити и тренирати. Уколико, из оправданих разлога, нема услова за њихов живот у оквиру ловишта, корисник ловишта мора имати сарадњу са околним власницима и водичима паса крвоследника који би могли у сваком тренутку да помогну у потрази за рањеном дивљачи. И самим развијањем свести о значају крвоследника и развој понуде ловног туризма одређеног ловишта и земље биће умногоме унапређен.

3.6. ОБУКА ПАСА КАО ДЕО ПОНУДЕ ЛОВНОГ ТУРИЗМА

У важећем Правилнику о ловачким псима обука паса се дефинише као дресура (обучавање) и испит за коришћење у лову ловачких паса који се обучавају на

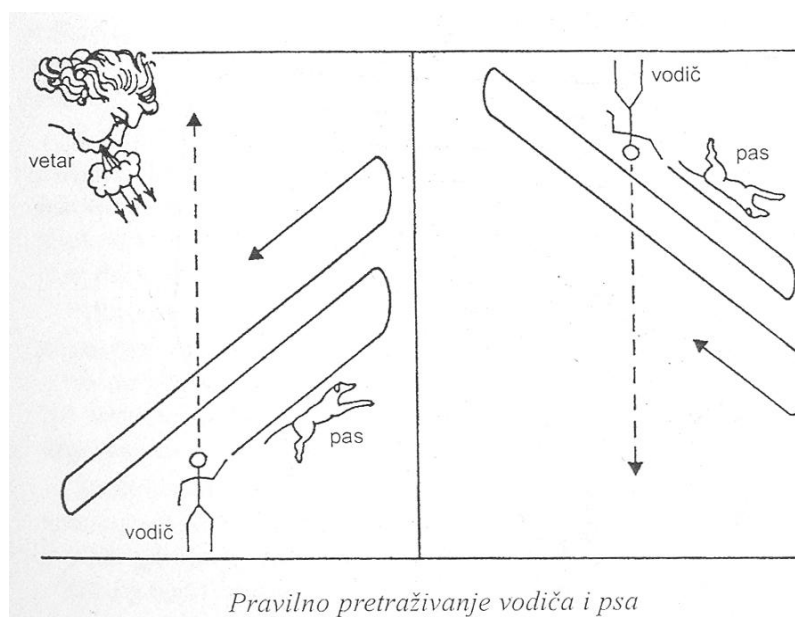
територији Републике Србије (Сл.гл.РС, 80/11, члан 2.), чији је циљ да се пас одговарајуће расе оспособи и усаврши за лов одређене врсте дивљачи (Сл.гл.РС, 80/11, чл. 3.). Законодавац у овом Правилнику истиче да су терени за обуку ловачких паса одређени Ловном основом и могу бити ограђени или неограђени. *Ограђени терен за обуку ловачких паса* је ограђени део ловишта на коме се изводи обука ловачких паса и који не може бити мањи од два ни већи од пет хектара, а на ограђеним теренима се врши обука паса за групни лов на дивље свиње. *Неограђени/отворени терен за обуку ловачких паса* је део отвореног ловишта у коме се налази одређена врста дивљачи за чији лов се у периоду од 1. јула текуће године до 15. маја наредне године обучава одговарајућа раса ловачких паса, а који не може бити мањи од 100 ха површине ловишта, и на њему се врши обука паса за лов на ситну дивљач и крупне звери. *Вештачки ров за обуку паса јамара* је ров изграђен на делу отвореног/ограђеног ловишта који је ловном основом за газдовање ловиштем одређен за извођење обуке јамара за лов дивљачи под земљом, без контакта са дивљачи (Сл.гл.РС, 80/11, члан 2.). Међутим, Законом о добробити животиња забрањена су такмичења јамара у којима се остварује директан контакт са дивљачи (Сл. гл. РС, 41/09).

Обука паса има за циљ да се код пса „активирају“ урођени рефлекси, засновани на наследним радним карактеристикама, као и да се створе одређени условни (стечени) рефлекси на одређене надражаје. Обучен пас способан је да правилно реагује на звучне и видне команде водича, а његове радне урођене и стечене карактеристике се касније и проверавају и испитују на испитима урођених особина и утакмицама ловачких паса. Према одредбама Закона о добробити животиња (члан 10. и 11., Сл. Гласник РС, 36/09) обука радних и службених животиња мора се обављати на начин примерен врсти, раси и намени животиње, а исту може да обавља правно и физичко лице, односно предузетник, који је уписан у Регистар лица за обуку животиња, а који води министарство надлежно за доброт животиња.

Иностраним ловцима, власницима и водичима ловачких паса, ловни терени у ловиштима Србије су врло интересантни за обуку ловачких паса птичара. У ловиштима у јужној Србије, а пре свега у ловиштима која су установљена на територијама општина Ниш, Лесковац и Прокупље, још увек се може наћи „природна“ јаребица, односно јаребица која је узгојена у природи, а не на вештачки начин. Управо оваква „природна“ јаребица оставља у ловишту веома јак мирис и траг који је одличан за обуку паса птичара. Птичар истражује терен испред ловца тако што прави „петље“, односно шнира

(слика 2), при чему користи ветар и струјање ваздуха како би лакше ухватио мирис дивљачи. Када осети дивљач птичар стаје у марку, па ако дивљач почне да се „извлачи“, пас је полако прати (кулира) и опет маркира дивљач. Међутим, птичар не сме подигнути сам дивљач, а када ловац подигне дивљач пас мора остати у месту и миран. Добро обучен птичар на подизање дивљачи леже и миран је док ловац не изда наредбу за апорт, односно доношење дивљачи. Све ово што ловац очекује од пса и што се на утакмицама од њега тражи пас постепено стиче обуком.

Да би се ловачки пас правилно и квалитетно припремио и обучио за практичан лов или такмичење, неопходно је омогућити му контакт са предметном дивљачи, јер само квалитетна обука омогућава да птичар, као и други ловачки пси, буде добар помоћник у лову. Међутим, у недостатку природно гајене дивљачи, појединим водичима и дресерима паса је тешко да обезбеде ове елементарне услове обуке на ловним теренима својих ловачких удружења, па су приморани да их потраже у другим ловиштима.

Слика 2. Кретање птичара при претраживању
Извор: Јањић, 1991

Ловна кинологија је данас, као што је и одувек била, привилегија богатих. Имајући у виду да је за квалитетног ловачког и такмичарског пса потребно много улагања, од почетног при куповини пса, преко улагања у квалитетну исхрану, опрему, место боравка и хигијену. Наравно, можда и највећи трошак власници паса имају управо ради обуке паса, с обзиром да морају ангажовати професионалне водиче и дресере паса којима ће финансирати пут и боравак у иностраној земљи ради обуке својих паса.

Обука паса птичара, као ловно-туристички аранжман, на први поглед можда није економски интересантна, међутим, ако се зна да дресери паса долазе увек са неколико паса и остају на теренима најмање десет дана, а имајући у виду и пратеће трошкове које водичи могу имати, уочава се да финансијаки ефекат може бити значајан. При извођењу обуке ловачких паса корисник ловишта има релативно мало директних трошкова, јер дресеру паса продаје коришћење ловног терена и „ваздух“, тачније мирис дивљачи која у ловишту живи и размножава се. Наравно, одређени трошкови постоје, а огледају се у одржавању терена за обуку и гајењу предметне дивљачи. Зато је веома важно да корисници ловишта константно раде на одржавању оптималне бројности и квалитета дивљачи, односно, у овом случају, пољске јаребице. С друге стране, велики број паса и дресера у одређеном периоду може угрозити мир у ловишту, што треба узети у обзир при продаји оваквих ловно-туристичких аранжмана. У ловиштима чији су терени погодни за обуку паса, постоји одређена одвојена површина предвиђена за обуку паса и у зависности од величине тог терена, корисник ловишта током године може примити само одређен број водича паса, односно паса који ће се на овом терену обучавати. Дакле, неопходно је да се поштује принцип одрживог ловног газдовања и да се за свако ловиште које има потенцијала да се бави овим видом ловног туризма одреди специфична врста „носећег капацитета“, односно број ловачких паса који се могу обучавати у том ловишту или делу ловишта у одређеном временском периоду, а да се при том не нарушава и угрожава мир у ловишту, станиште и сама популација неопходне дивљачи, због које, уосталом, водичи и долазе са својим псима.

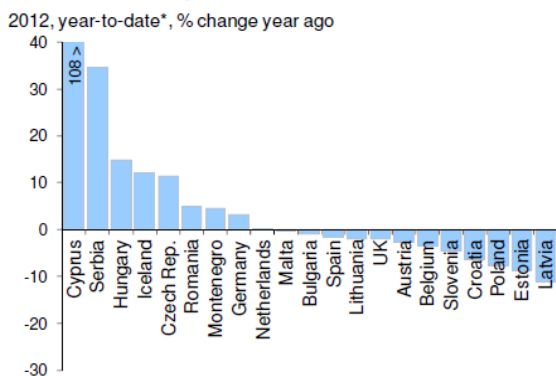
Сви корисници ловишта на чијим ловним површинама постоје повољни услови за гајење пољске јаребице, требају имати у оквиру својих Ловних основа и годишњих планова газдовања дивљачи и планове за унапређивање и/или одрживо газдовање овом дивљачи која је најбоља за обуку паса птичара. У појединим ловиштима у Војводини, пољска јаребица је скоро и истребљена. Као разлог овоме, Ристић (2006, 188) истиче не само интензивну пољопривреду, већ и неправилна употреба пестицида у пољопривреди, паљење стрњишта, велики зимски губитци, велики је број предатора у ловишту, погоршани станишни услови и други фактори). Међутим, у ловиштима која су установљена на територијама општина Ниш, Лесковац и Прокупље и других градова јужне Србије (ловиште „Нишава“ Ниш, ловиште „Арбанашка“ Житорађа; ловиште „Добрић“ Меровина; ловиште „Лесковачко поље“ Дољевац; ловиште „Топлица“ Прокупље и друга), у којима се терени не обрађују у потпуности и обилују природним

ремизама, још увек су богата природно гајеном пољском јаребицом, те стога привлаче велики број водича паса, како ради обуке, тако и ради такмичења на утакмицама паса птичара. Веома је погодно да се обука паса врши управо на теренима на којима се организују утакмице паса птичара. Ловачка удружења у сарадњи са кинолошким друштвима треба да понуде дресерима обуку паса која би трајала одређен број дана након којих би се организовале утакмице паса на истим и околним теренима.

Водичи паса у Србију долазе у пролеће (фебруар, март и април) и у јесен (октобар, новембар и децембар), а дужина њиховог боравка зависи од више фактора, а највише од тренутних временских прилика које формирају повољне или неповољне услове за обуку паса. У једном ловишту ови водичи у просеку остају до 10 дана. Међутим треба имати у виду, да они често свој боравак у Србији продужавају у другом ловишту, те укупна дужина њиховог боравка достиже и до месец дана. Према подацима добијеним интервјуисањем ловних радника запослених у поменутиим ловиштима јужне Србије, као и председника „Поентер-Сетер клуба“ Душка Шормаза, у току године у Србију дође око 80 водича паса континенталних и енглеских птичара, који са собом поведу од 10 до 20 паса, што значи да за годину дана ловне терене у Србији претрчи у просеку око 1.200 иностраних ловачких паса. Највише водича долази у фебруару, марту и априлу, а нешто мање у октобру, новембру и децембру. Укупна дужина боравка једног водича у Србији није мања од 15 дана, а корисници ловишта им услуге наплаћују по псу и према ценовнику ловишта, који је усклађен са ценовником Ловачког Савеза Србије. Поред Србије, водичи паса своје псе обучавају и у Пољској, Шпанији и Грчкој. Поједини корисници ловишта водичима наплаћују од 90 до 100 евра по комбију у који може да стане од 10 до 20 паса, а оптимални дневни број комбија, односно паса, зависи од сваког ловишта, односно од услова у њему. Водичи, најчешће, долазе у ловиште преко одређене агенције, тако да кориснику ловишта остаје око половине наплаћене цене. Током боравка, водичи сваки дан излазе на терен, за шта плаћају адекватну накнаду. Смештај, исхрану и остале индивидуалне потребе, водичи плаћају посебно.

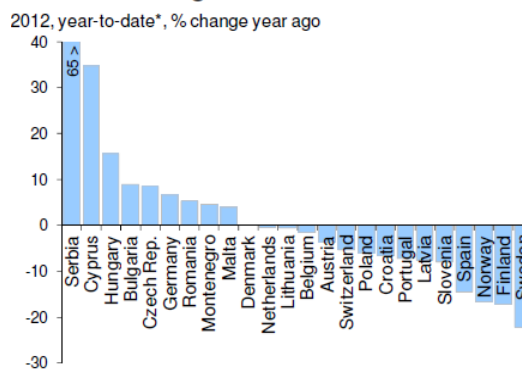
Графикон 12. Посете италијанских туриста одређеним дестинацијама јун-новембар 2012

Visits from Italy to select destinations

Source : TourMIS *date varies (Jun-Nov) by destination

Italian visitor nights in select destinations

Source : TourMIS *date varies (Jun-Nov) by destination

Извор: European Travel Commission, 2012

Интервјуисањем поменутих ловних и кинолошких радника утврђено је да је највећи број корисника ловно-туристичких аранжмана обуке паса у Србији италијанског порекла, а у појединачним случајевима су и француског, шпанског и грчког порекла. Ако се посматрају подаци које прикупља и анализира организација European Travel Commission, период од јуна до новембра 2012. године карактерише изузетан раст туристичке тражње и број ноћења италијанских туриста у Србији у односу на остале земље европског континента, посматрано у односу на претходне месеце у 2012. години (графикон 12). Италијански туристи су у овом периоду године, поред Кипра, путовали највише у Србију, у којој су се и најдуже задржали. Ако се има у виду да је у октобру 2012. године у Србији одржано Светско првенство паса птичара и Светски Куп Светог Хуберта, које прати, односно којима претходи реализација ловнотуристичких аранжмана обуке паса, може се претпоставити да је су управо ове престижне манифестације и њихове пратеће активности један од значајних фактора који је утицао на пораст тражње и повећање броја ноћења италијанских туриста у Србији.

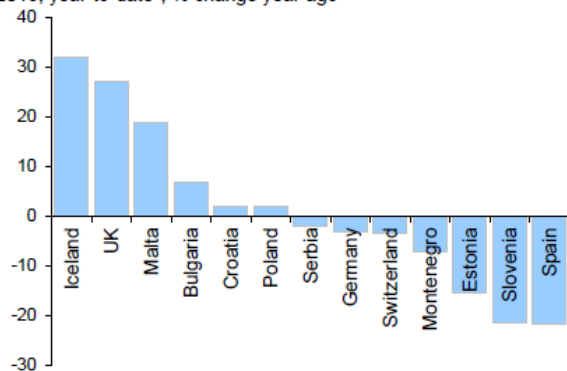
Затим у периоду од јануара до марта 2013. године, примећује се благи пад у броју посета италијанских туриста у односу на другу половину 2012. године, али пораст броја ноћења за исти период (графикон 13). Треба имати у виду да је март месец карактеристичан по одржавању националних и међународних пролећних утакмица паса

птичара које су врло интересантне италијанским ловцима и кинолозима, а 2013. је у Нишу одржано и Светско првенство немачких краткодлаких птичара¹⁹.

Графикон 13. Посете италијанских туриста одређеним дестинацијама јануар-март 2013

Visits from Italy to select destinations

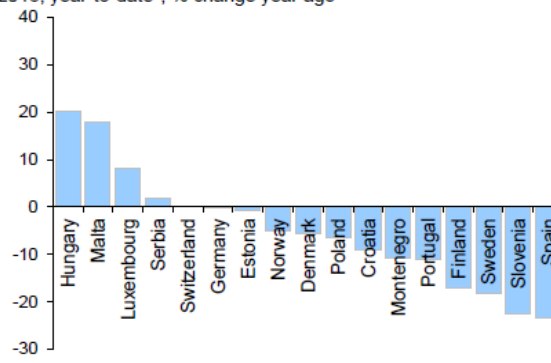
2013, year-to-date*, % change year ago

Source : TourMIS *date varies (Jan-Mar) by destination

Italian visitor nights in select destinations

2013, year-to-date*, % change year ago

Source : TourMIS *date varies (Jan-Mar) by destination

Извор: European Travel Commission, 2013

На основу одредби: члана 4. став 1. тачка 15, члана 8. став 2. члана 66. став 2. и члана 110. став 1. Закона о дивљачи и ловству, (Сл.гл. РС бр. 18/10) и члана 35. став 2. Статута Ловачког савеза Србије, Управни одбор Ловачког савеза Србије доноси сваке године ценовник којим препоручује цене одстрела дивљачи, меса одстрелене дивљачи, услуга у лову и живе дивљачи, у ловиштима којима газдује преко ловачких удружења, по врстама дивљачи и услуга. Према тренутно важећем ценовнику за ловну 2013/14. годину препоручене су и цене услуга у обуци ловачких паса (Табела 6).

Табела 6. Цена услуга у обуци ловачких паса

Услуге у обуци ловачких паса	ЕУР (дневно)
Организација обуке ловачких паса (по ловачком псу који се обучава)	10,0
Коришћење терена за обуку ловачког пса	10,0
Стручни пратилац у обуци ловачких паса	10,0

Извор: Ценовник Ловачког савеза Србије (2013)

Са аспекта одрживог ловног газдовања, организовање и реализација ловно-туристичких аранжмана обуке паса у ловиштима Србије подразумева ловнотуристичке активности које у потпуности одговарају одрживом концепту развоја ловног туризма,

¹⁹ Детаљнији подаци изнети су на странама 121 и 122

односно одрживом ловном туризму. Активности овог типа не подразумевају одстрел дивљачи, стога и не долази до непосредног физичког уништавања основног природног ресурса (дивљачи) који је од значаја за сам развој ловног туризма, а што је и једна од суштинских карактеристика ловног туризма. С обзиром да је долазак водича паса у ловиште мотивисан пре свега жељом и могућношћу да се псу омогући контакт са природном пољском јаребицом, они нису заинтересовани за сам одстрел и дивљач. Ово је свакако предност оваквих ловнотуристичких аранжмана имајући у виду вишегодишње проблеме са којима се сусрећу радници у ловном туризму, од којих је највећи недостатак адекватних лабораторија за анализу меса дивљачи, а пре свега неадекватни услови складиштења и обраде меса одстрелене дивљачи и непризнавања нашег ветеринарског уверења у земљама Европске уније одакле долази и највећи број ловаца туриста, услед чега је онемогућен извоз меса из Србије.

3.7. КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ, КАО СЕГМЕНТ ТУРИСТИЧКЕ ПОНУДЕ, У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЛОВНОГ ТУРИЗМА

Одржавање кинолошке манифестације може дати допринос развоју туризма догађаја на одређеним дестинацијама. Квалитетно испланирано и организовано кинолошко такмичење представља озбиљну манифестацију са великим бројем посетилаца, која је од великог кинолошког, али и економског и туристичког значаја за град и земљу у којој се одржава. То су специфични догађаји који се могу посматрати на више начина, имајући у виду да имају карактеристике различитих врста догађаја. За потребе овог рада, у овом поглављу је неопходно осврнути се укратко на теоријска сазнања у вези са туризмом догађаја, односно манифестационим туризмом и пословним туризмом и указати на њихову повезаност са кинолошким аспектима туризма и ловног туризма. Један од постављених задатака ове докторске дисертације био је утврђивање фактора мотивације такмичара за учешће на одређеним кинолошким догађајима, стога је део овог поглавља посвећен и сажетом прегледу резултата досадашњих истраживања мотивације туриста у области туризма догађаја.

3.7.1. ПОЈАМ И КЛАСИФИКАЦИЈА ДОГАЂАЈА

Догађаји представљају врло значајан мотив за предузимање туристичких кретања и имају веома важну улогу у развојним и маркетинг плановима великог броја дестинација широм света, а добро осмишљени догађаји имају све већи значај у подизању

конкурентске предности туристичких дестинација (Getz, 2008). Туризам догађаја као тржишни сегмент се састоји од оних људи који путују да присуствују одређеним догађајима или који могу бити мотивисани да присуствују догађајима док су на путовању (Mehndiratta, 2008, стр. 42). Бјељац (2006, стр. 8) истиче да „манифестације туристичког карактера означавају јавно извођење или приказивање било у виду изложбе, приредбе, или више приредби разних категорија људског достигнућа, а које се издвајају по својој специфичности, остварујући туристичке ефекте и циљеве а организују се у свим насељима која имају свој интерес у томе“. Према Bowdin и др. (2011, стр. 17) „догађаји су специјални ритуали, презентације, представе или прославе које се непрекидно осмишљавају и стварају како би обележиле специјалне прилике и/или постигле одређене социјалне, културне или пословне циљеве“. Getz (2008) описује догађај као јединствен просторно-временски феномен, јер представља интеракцију, узајамно дејство околине и људи, а највећа чар сваког догађаја је што никада није исти, већ морате бити тамо да бисте га доживели у потпуности.

Аутори се слажу да за понуду одређене туристичке дестинације догађаји имају значајну туристичку, социјалну и културну улогу (Штетић, 2006; Getz, 2008; O'Sullivan, et al, 2009, Драгићевић, 2012), као и да доприносе локалном и регионалном развоју (Getz, 1993; Light, 1996; Formica & Uysal, 1998; Higham & Hinch, 2002; Felsenstein & Fleischer, 2003; Gursoy, et al. 2004; Хаџић, 2006; Getz, 2008; Jackson, 2008; O'Sullivan, et al, 2009; Avgousti, 2012). Према наведеним ауторима, догађаји се све више посматрају као туристичка атракција сама по себи, и као такви могу утицати на пораст локалне туристичке тражње, на стварање лепше слике о локалној заједници и повећању степена атрактивности туристичке дестинације, на продужетак туристичке сезоне, односно на повећање туристичког пословања (промета) ван главне туристичке сезоне. Нарочито због позитивних економских ефеката које оставља туризам догађаја, дестинације широм света теже да се што више усаврше за организовање посебних догађаја. Mossberg (2000) истиче да се одређени догађај може посматрати као туристичка атракција сам по себи, али да се, за разлику од конкретних туристичких атракција, његова атрактивност мења током времена.

У литератури се најчешће разликују три основне врсте догађаја према садржају: културни, спортски и пословни догађаји (Bowdin et al, 2011, стр. 22; Van der Wagen, 2007). Пословни догађају се значајно разликују од осталих догађаја, с обзиром да се концентришу на пословни сектор, али су, и поред тога, врло повезани и са туристичким

сектором (Avgousti, 2012). Најчешћи облик културних догађаја су фестивали, који се једноставно описују као јавне тематске прославе, односно свечаности (Getz, 2007, 31), а који имају уметнички, забавни, образовани, културни или етнографски карактер (Бјељац, 2006). Спорсткни догађаји су врло значајан део туризма догађаја, имајући у виду да привлаче велики број посетилаца, имају значајну медијску покривеност и остварују значајну економску корист (Allen et al., 2002).

У зависности од величине догађаја, разликују се мега догађаји, холмарк (*Hallmark*) догађаји и главни догађаји (Bowdin и сар., 2011). *Мега догађај* својом величином и обимом утиче у економском смислу на туризам и целокупну привреду земље домаћина, а изазива велико интересовање јавности и медија (Jago и Shaw, 1998; Bowdin et al., 2011; Avgousti, 2012). Најзначајнија карактеристика *холмарк* догађаја јесте да се временом препознају према дестинацији у којој се одржавају, а на основу чега дестинација и догађај постају синоними (Jago, Shaw, 1998; Avgousti, 2012). *Главни догађаји* су они са великим обимом и са израженим интересом јавности и медија, али су мање захтевни у постављању и извршењу у односу на мега и холмарк догађаје (Bowdin et al., 2011).

Getz (2008) дели догађаје, у зависности од програма и циљева, према одређеним категоријама: културни, политички и државни, уметнички, пословни, научно-образовни, спортски, рекреативни и приватни догађаји. Бјељац (2006) је према садржају програма манифестације поделио на: уметничке, научно-стручне, привредне, спортске, верске, политичко-историјске, етнографске, забавне и туристичко-пропагандне. Како Бјељац (2006, 13) истиче манифестациони туризам „представља вид туристичке понуде, у коме је садржај манифестација сам по себи туристичка вредност (попут великих спортских, привредних или уметничких манифестација, које саме привлаче потенцијалне посетиоце и где је предвиђен читав низ пратећих туристичких програма повезаних и са природним и другим антропогеним туристичким вредностима места или региона одржавања)“. Он додаје да су туристичке манифестације допуна туристичког садржаја у туристичким местима и регионима у сезони или ван ње.

3.7.2. ПОСЛОВНИ ТУРИЗАМ

Светска туристичка организација класификује туристичка путовања, према мотивима путовања, на лична и пословна/професионална туристичка путовања. Главни мотиви којима су окарактерисана лична путовања су одмор, рекреација, посета пријатељима и рођацима, образовање и усавршавање, здравље, религија и ходочашће,

куповина и транзит (UNWTO, 2008). Под пословним, односно професионалним путовањима, Светска туристичка организација, подразумева „путовања само-запослених и запослених особа, докле год она имплицитно или експлицитно не одговарају односу послодавац-запослени са послодавцем из места или земље у коју се путује“ (UNWTO, 2008., чл. 3.17.2). И у домаћој и у иностраној стручној литератури, могу се пронаћи веома сличне дефиниције пословног туризма и пословних путовања. Пословни туризам се, најчешће, дефинише као путовање ради присуствовања неком састанку, конвенцији, конференцији, изложби или неком догађају или као део подстицајних путовања (meetings, incentives, conventions and exhibitions) (Шимчевић, Ницић, 2007, Штетих, 2006, Rogers, 2006; Bowdin et al, 2011), због чега се за ова путовања у иностраној литератури користи акроним MICE, који је и у домаћој стручној литератури општеприхваћен.

С обзиром да се, Светска туристичка организација, туристу дефинише као посетиоца који током свог путовања проведе бар једну ноћ ван места свог боравка (UNWTO, 2008., чл. 2.13), може се рећи да је, према овој организацији, пословни туриста сваки туриста чије је путовање мотивисано пословним и професионалним разлозима у које, иста организација, сврстава састанке, конференције, конгресе, сајмове, изложбе; држање предавања, концерата и представа; промоција, продаја и куповина производа и услуга; научна истраживања, учешће у професионалним спортским активностима и други (UNWTO, 2008).

Догађаји који се у стручној литератури најчешће сврставају у пословне догађаје јесу, горе споменути, састанци, конвенције, конференције, изложбе и подстицајна путовања. Према Davidson и Core (2003, преузето од Драгичевић, 2012) састанци (*meetings*) подразумевају широк спектар догађаја попут конференција, семинара, обука, лансирања нових производа, годишњих састанака које организују компаније и професионална удружења. Шимчевић и Ницић (2007) описују *састанке, конференције и конвенције* као организоване догађаје усмерене ка одређеној теми или заједничком интересу, при чему истичу да осим у броју учесника и месту одржавања нема великих разлика између ових догађаја. *Изложбе и сајмови* су догађаји усмерени ка стручној публици, потенцијалним купцима и клијентима, а у циљу презентације и побољшања продаје производа и услуга (Davidson и Core, 2003; Бјељац, 2006; Шимчевић и Ницић, 2007). Иако се појмови „изложба“ и „сајам“ често користе у истом контексту, поједини аутори истичу да „изложбе“ имају шире значење од „сајмова“ (Rittichainuwat, Mair, 2012). Ови аутори наводе три категорије изложби: **трговачка изложба** – сајам (*trade*

show; отворена само за медије, позване клијенте и добављаче), **потрошачка изложба** (*consumer exhibitions*; отворена за ширу јавност ради пружања информација и директне продаје производа) и **трговачко-потрошачка изложба** (*trade and consumer exhibitions*; отворене и за ширу и за стручну јавност). Getz (2007, 39) описује трговачку изложбу, односно сајам, као догађај „отворен за јавност, најчешће уз куповину улазница, а који је најчешће тематски повезан за аутомобиле, путовања и рекреацију, кућне љубимце, електронику, баштованство, уметност, занате и друге хобије“.

Шимчевић и Ницић (2007) издвајају две компоненте у оквиру пословног туризма – *пословну компоненту*, која обухвата објекте и пружаоце услуга који омогућавају обављање пословних активности и *туристичку компоненту* која је иста као и код осталих туристичких путовања, јер пословни туристи у слободно време током путовања често користе услуге и производе као и обични туристи. Основна разлика између пословног и класичног туристичког путовања јесте мотив, односно разлог због којег је лице кренуло на путовање (Davidson и Core, 2003, преузето од Драгићевић, 2012).

И страни и домаћи теоретичари туризма слажу се да је МІСЕ индустрија најбрже растући облик туризма (Mistilis, Dwyer, 1999; S.S. Kim et al., 2003; Ковјанић, 2006; С.-С. Chiang et al. 2012), као и да је најпрофитабилнији сектор туристичког пословања (Штетић, 2006). Пословни туризам позитивно утиче на развој туризма, али и целокупне привреде у многим дестинацијама (Штетић, 2006; Шимчевић, Ницић, 2007; Драгићевић, 2012). Позитивни ефекти овог сектора туристичког пословања произилазе из високе ванпасионске потрошње, с обзиром да пословни туристи у дестинацији троше знатно више од осталих туриста (Oppermann, 1995; Штетић, 2006; Шимчевић и Ницић, 2007; Veres, et al., 2008), затим из продужетка главне туристичке сезоне (Jackson, 2008, Блешић и др. 2008) и инвестиција у инфраструктуру, обнављање и оживљавање дестинација (Драгићевић, 2012), услед чега догађаји у оквиру МІСЕ индустрије имају значајан директан и индиректан утицај на локалну економију (Grado et al., 1998).

3.7.3. ДОСАДАШЊА ИСТРАЖИВАЊА МОТИВАЦИЈЕ ТУРИСТА У КОНТЕКСТУ ТУРИЗМА ДОГАЂАЈА

Већи број аутора је већ раније истакао значај истраживања и разумевања мотива посетилаца одређених догађаја (Getz, 1993) ради бољег планирања, промовисања и позиционирања догађаја (Scott, 1996; Crompton & McKay, 1997) и привлачења већег броја посетилаца (Dewar и др, 2001). О туристичкој мотивацији оних који посећују

догађаје је доста истраживано и дискутовано у литератури, нарочито о мотивацији туриста за посету фестивалима (Getz, 1991; Uysal et al., 1993; Mohr et al., 1993; Backman et al., 1995; Formica & Uysal, 1996, 1998; Scott, 1996; Crompton & McKay, 1997; Nicholson & Pearce, 2001; Lee et al., 2004; Schofield & Thompson, 2007), а издвојено је више различитих фактора који утичу на мотивацију посетилаца фестивала, међу којима су најчешће бекство, социјализација, истраживање нових култура, али се они и даље не могу приказати као јединствени за све догађаје.

Досадашња истраживања на тему посете изложбама и сајмовима су показала да је у процесу доношења одлуке за посету сајмовима један од најзначајнијих фактора сакупљање информација о производима и тржишту (Munuera & Ruiz, 1999; Smith et al., 2003; Kozak & Kazar, 2009, Whitfield & Webber, 2011; Lee et al., 2010), а затим повезивање и умрежавање, специфичности изложбе, посета семинарима и специјалним догађајима (Smith et al., 2003; Rittichainuwat & Mair, 2012), квалитет изложбе, углед дестинације (Breiter & Milman, 2006), пословна повезаност (Kozak & Kazar, 2009), куповина (Munuera & Ruiz, 1999; Tanner et al., 2001; Smith et al., 2003; Rittichainuwat & Mair, 2012), репутација изложбе (Breiter & Milman, 2006; Whitfield & Webber, 2011).

Спроведена истраживања о посети конференцијама показују да су најважнији фактори који утичу на посету овим догађајима најчешће повезивање и пословне могућности (Oppermann & Chon, 1997; Rittichainuwat et al., 2001; Severt et al., 2007; Yoo & Chon, 2008; Mair & Thompson, 2009; Tanford et al., 2012). Lee и Back (2007) као најважнији атрибут дестинације за посетиоце догађаја у оквиру MICE индустрије наводе приступачност, безбедност и хотелске објекте, док се у њиховом истраживању туристичке атракције котирају као најмање значајни атрибути дестинације. Други фактори које истичу ова истраживања, а који су такође од значаја, су у вези са програмом конференција и дестинацијом (Oppermann & Chon, 1997; Rittichainuwat et al., 2001; Severt et al., 2007; Yoo & Chon, 2008; Mair & Thompson, 2009; Tanford et al., 2012; Tretyakevich & Maggi, 2012). И Yoo и Chon (2008) су указали и на појаву безбедносног фактора као последицу тероризма и здравствених кризних ситуација, што се потврђује и у истраживањима других аутора (Mair & Thompson, 2009). Whitfield и сар. (2012) истичу да, у контексту атрибута дестинације, иако је квалитет изложбеног простора веома значајан, суштински значај за посећеност одређеном MICE догађају имају управо основне карактеристике дестинације, као што су амбијент, безбедност, репутација и инфраструктура.

3.7.4. ДЕФИНИСАЊЕ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА У КОНТЕКСТУ ТУРИЗМА ДОГАЂАЈА

Кинолошке манифестације, односно такмичења паса, нарочито велика међународна такмичења, данас су догађаји који привлаче велики број посетилаца, а могу се посматрати и окарактерисати на више начина. Кинолошка такмичења, као догађаје, је тешко класификовати и сврстати у једну одређену групу, с обзиром да имају обележја различитих врста догађаја. Имајући у виду да један кинолошки догађај може имати привредни, фестивалски, спортско-рекреативни, сајамски, пословни и туристички карактер, он може задовољити различите потребе и жеље посетиоца. озбиљно испланирана и организована велика такмичења паса са великим бројем пријављених паса и такмичара, без обзира да ли су националног или међународног значаја, окупљају велики број људи међу којима нису само такмичари, већ и чланови организационог тима, судије, записничари, приправници, волонтери, излагачи на пропратним штандовима, ветеринари, посматрачи и остали, а међу посетиоцима је велики број људи који путује из места пребивалишта како би учествовали на овим такмичењима. С обзиром да они најчешће проведу бар једну ноћ ван места сталног боравка, могу се сматрати туристима.

Кинолошке манифестације су врло специфични догађаји, који трају најмање један, а највише четири дана, у зависности од њиховог карактера (значаја), а у оквиру којих се пси оцењују и класификују у лепоти или одређеној врсти рада. Ова такмичења често прати и низ других активности нетакмичарског карактера, од демонстрације различитих врста спортова за псе („agility“, „mondioring“, „dog dancing“) до презентације и продаје различитих производа за псе у оквиру потрошачких изложби. Већ је наглашено у оквиру овог рада да кинолошки догађаји могу имати локални, регионални, национални или међународни карактер. Бјељац (2006) истиче да ранг извођења манифестације одређује порекло учесника и посетилаца. Он наводи да уколико су посетиоци и учесници претежно домицилно становништво, манифестација има локални ранг одржавања; уколико су учесници и посетиоци из региона где се одржава манифестација, манифестација је регионалног ранга. Учесници и посетиоци са територије целе државе дају манифестацији национални значај, док манифестације на којима учествују инострани учесници и које обилазе инострани посетиоци имају међународни (интернационални) значај, те су кинолошке манифестације националног и интернационалног ранга и најинтересантније у контексту туристичких кретања и

активности. Међутим, треба имати у виду да се значај и ранг кинолошких манифестација одређује, пре свега, значајем кандидатура које се додељују на такмичењу. Додела кандидатура за интернационалног шампиона, даје манифестацији међународни значај, а додела кандидатура за националног шампиона чини манифестацију националног значаја. Добро организована и атрактивна државна такмичења паса могу представљати манифестацију националног значаја са међународним учешћем, док међународне кинолошке манифестације не подразумевају и учешће иностраних такмичара, нарочито ако носе репутацију лоше организованих.

КАРАКТЕРИСТИКЕ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА

Кинолошке манифестације се најчешће посматрају у контексту манифестација са такмичарским карактером. Бјељак (2006, 47) изложбе паса сврстава у спортско-рекреативне манифестације и посебан вид манифестација спортског карактера у којима су главни актери животиње, и истиче да „квалитету оваквих приредби, не доприноси првенствено реноме учесника, већ и квалитет садржајне компоненте манифестације“. Међутим, велики број такмичарских паса на одређеном такмичењу, који подразумева јаку конкуренцију и висок квалитет паса, фактор је који значајно, ако не и најзначајније, утиче на посећеност манифестације.

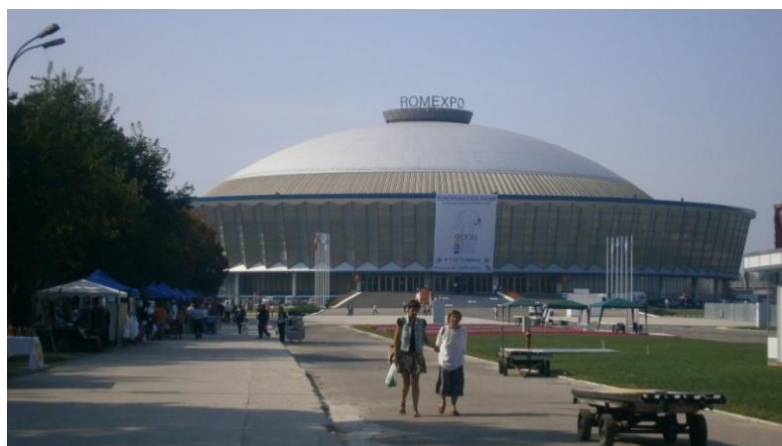
Свакако најзначајнији елемент кинолошких манифестација јесу учесници и такмичари, односно власници и излагачи пријављених паса. Ова група посетилаца је, наравно, и најинтересантнија са аспекта туризма, с обзиром да су такмичари спремни да пређу одређену удаљеност како би са псима учествовали на одређеном такмичењу. Међутим, међу такмичарима се могу одвојити две групе такмичара које нису једнако мотивисане када је реч о такмичењима. Наиме, прва група подразумева *власнике* пријављених паса који долазе са својим псима на кинолошки догађај у циљу њиховог излагања и такмичења са другим псима, а друга група су *професионални водичи паса* тзв. „хендлери“ (handlers, енг.). Ова друга група представља људе који немају пријављене своје псе, већ у контексту пословног ангажмана на одређеном такмичењу излажу пса одређеног власника или више паса једног или више власника. Дакле, то је група посетилаца која је првенствено мотивисана пословним разлозима, с обзиром да за свако излагање одређеног пса добија одређену новчану надокнаду. Професионални водичи паса на такмичењима раду ловачких паса су најчешће и професионални дресери паса. „Хендлери“ су на изложбама паса последњих година у све већој експанзији и све чешће

се може видети да власници паса препуштају „хендлерима“ да им излажу псе. Међутим, још увек је значајан број власника паса који сами излажу своје псе. Дакле, оно што и њих мотивише за путовање јесте победа на манифестацијама од већег значаја ради постизања и веће вредности својих паса, како за репродукцију, а тако и штенади. За разлику, од типичних пословних туриста којима су услуге путовања, смештаја и исхране плаћени, ови одгајивачи самостално сnose све трошкове путовања, смештаја и учествовања на изложби. Ако знамо да се према већ наведеној дефиницији Светске туристичке организације, туристом сматра путник који проведе бар једну ноћ ван места сталног боравка, а да иста организација у пословне туристе сврстава и само-запослене (који сами финансирају своја пословна путовања), ова група такмичара се може сматрати и туристима. С обзиром да основни мотив њиховог путовања није чисто туристичке природе, већ је инспирисан такмичарским духом и пословном амбицијом, они се могу сврстати у групу пословних туриста.

Кинолошке догађаје, поред такмичара, посећују и припадници шире јавности, односно посетиоци који се не такмиче у оквиру манифестације коју су посетили, а међу њима се, такође, издвајају две групе посетилаца. Наиме, једну групу чине *кинолози и одгајивачи паса*, тачније посетиоци који се иначе баве кинологијом, али се не такмиче у оквиру конкретног такмичења које су посетили. Они нису дошли на манифестацију како би се такмичили са својим псима, већ само да посматрају сам ток такмичења и резултате које други пси остваре тог дана. Другу групу чине *љубитељи паса* којима кинологија није професионална или хоби активност, који се не такмиче и не излажу псе, већ једноставно у слободно време уживају у псима. Ова група посетилаца ређе посећује ловно-кинолошке манифестације, већ чешће изложбе паса које се организују у њиховом граду или веома блиској околини, а најчешће долазе са пријатељима или породично, с обзиром да су ове манифестације веома интересантне деци. Сви власници и излагачи се труде да на тим манифестацијама прикажу своје псе у најбољем светлу, што је посебно привлачно обичним посетиоцима изложби, који, често немају прилику да виде ретке расе паса или псе посебно припремљене за оваква такмичења. Посебно је питање, колико су обични љубитељи паса спремни да пређу одређени пут како би посетили одређену изложбу паса и колико је ова група посетилаца туристички интересантна, али треба имати у виду да се на великим изложбама паса мора закупити посебан изложбени простор, па се сходно томе и наплаћује и улазница. Ако не туристички, онда са економске тачке гледишта, сваки посетилац је за организатора врло вредан. Дакле, за

љубитеље паса посета кинолошкој манифестацији представља један облик разоноде и активности у слободно време.

Са аспекта кинолошких судија, кинолошке манифестације представљају одређену врсту пословног ангажмана и може се рећи да су кинолошке судије прави представници пословних туриста, који се у литератури дефинишу као људи који путују из пословних разлога (Davidson, Core, 2003), а да при томе одлазе од куће барем на једну ноћ (Swarbrooke, Horner, 2001). Организатор манифестације дужан је да, по Правилнику Међународне кинолошке организације о организовању међународних изложби паса свих раса, као и према правилницима за одржавање националних изложби паса, покрије трошкове пута, смештаја и исхране кинолошког судије којег ангажује, као и да му плати одређену дневницу. Дакле, основни мотив путовања кинолошког судије јесте пословне природе и представља пословни ангажман. С обзиром, да се у научној литератури и наводи посао као основни мотив пословних путовања (Davidson, Core, 2003; UNWTO, 2008), кинолошки судија који путује ради суђења на одређеној манифестацији, а при чему проведе бар једну ноћ у месту где се манифестација организује, може се сматрати правим представником пословног туристе. Након манифестације, судије углавном обилазе знаменитости дестинације, купују сувенире, односно, понашају се попут класичних туриста, што се у стручној литератури и наводи као једна од карактеристика пословних туриста (Davidson, Core, 2003, Штетић, 2006, Шимчевић, Ницић, 2007, Драгићевић, 2012).

Слика 3. *Rotexro – изложбени простор Европске изложбе паса 2012*
Аутор: Матејевић, М., 2012

Дакле, кинолошке манифестације, заиста, представљају специфичне догађаје. На први поглед, ако се посматра основни и суштински разлог њиховог организовања, а то је

такмичење у лепоти илу раду паса, оне представљају спортске догађаје, односно догађаје такмичарског карактера. С обзиром да се у постојећој и досадашњој литератури спортски догађаји и спортски туризам дефинишу и описују само у контексту спортских активности људи, питање је колико се може са сигурношћу кинолошко такмичење сврстати у ову групу догађаја. С друге стране, треба имати у виду разноврсност посетилаца ових манифестација. Наиме, најзначајнији број посетилаца јесу управо власници и одгајивачи расних паса међу којима се велики број професионално бави кинологијом. Они се баве узгајањем, селекцијом и репродукцијом паса одређене расе што проузрокује производњу штенади те расе која је намењена даљем пласману, тј, продаји, која је у вези са квалитетом штенади. Тржишна вредност одгојене штенади расте са бољим оценама и већим бројем титула њених родитеља, што додатно мотивише одгајиваче да посећују велики број такмичења паса. За њих су такмичења шанса да квалитет својих паса упореде са квалитетом паса из других одгајивачница²⁰ и да своје псе представе у што бољем светлу како би остварили што бољи пласман на такмичењу, а што ће им бити добра референца код продаје својих паса или избора племењака за даљу репродукцију паса. Дакле, није кинологија само као хоби активност присутна у оквиру ових догађаја, већ све више управо као одређена врста „производне делатности“. Стога, кинолошки догађаји представљају и привредне манифестације.

Ако се имају у виду претходно наведена одређења сајмова и изложби, онда се може рећи да кинолошка такмичења у раду и екстеријеру имају и сајамски карактер, с обзиром да у оквиру њих одгајивачи и власници паса презентују своје псе (производе), упоређују своје псе са псима других власника (испитивање конкуренције и тржишта), одржавају и стварају нове контакте са власницима других одгајивачница и паса, размењују идеје и информације са кинолошким судијама, а водичи паса презентују своје услуге. Потрошачке изложбе, које су често значајан пратећи садржај великих изложби паса, омогућавају власницима паса и одгајивачница и да прикупе информације о новим или актуелним производима из области исхране паса и опреме за псе, као и да купе одређене производе директно од произвођача.

²⁰ Према Закону о добробити животиња (члан 5., Сл.Гланик 41/09) одгајивачница за животиње јесте објекат за репродукцију животиња у комерцијалне сврхе.

Слика 4. Сегмент пратеће потрошачке изложбе
Фото: Матејевић, М., 2012

Међутим, имајући у виду пратеће забавно-рекреативне активности и садржаје који се посетиоцима нуде у оквиру кинолошких манифестација, оне се, на одређен начин, могу и фестивалски окарактерисати. У оквиру изложби паса, посетиоци, поред самог тока оцењивања и такмичења, могу посматрати презентације различитих активности које се изводе са псима, а популарно назване спортовима са псима (*dog sports*). Најчешће је то *agility* (окретност, гipкост - прим.аут.) који представља врсту спорта за псе у којој водич упућује пса да слободно трчи и савладава одређене препреке попут различитих рампи, клацкалица, тунела, препона, кругова и других сличних препрека које отежавају стазу, односно терен који се претрчава. Посетиоцима изложби се често омогућава и да учествују и испробају се са својим псима током ових презентација. *Dog dancing*, односно плес са псима је спорт који представља спој обуке и плеса, у којем пас и његов власник, уз музику, изводе одређену „плесну“ кореографију, а што је посетиоцима врло интересантно и симпатично. *Mondioring* је врста одбрамбеног спорта за псе, у којем пси показују способност да заштите себе и своје власнике у различитим условима, а кроз различите дисциплине попут послушности, одбране и скокова. Ту су и други спортови за псе попут *Flyball* (хватање лоптице). Постоје и посебни кинолошки догађаји који се организују управо ради такмичења у овим спортским дисциплинама, али на великим изложбама паса свих раса, они се презентују ради сопствене популаризације и популаризације кинологије уопште.

Дакле, имајући у виду наведене карактеристике свих врста такмичења паса, како у раду тако и у лепоти, кинолошке манифестације се могу окарактерисати као специфични, тематски, интерактивни и јавни догађаји са спортско-рекреативним,

привредним, пословним и забавним карактером, а у оквиру којих се пси оцењују и класификују у лепоти или одређеној врсти рада. Када се користи интерактивност у контексту догађаја, Getz (2007, 27) објашњава да интерактивни догађаји представљају „оличење /отелотворење/ међусобног дејства особа-особа или особа-окружење“, за разлику од пасивних посматрачких догађаја, и управо та интеракција и учешће у самом догађају дају посебност и јединственост сваком догађају, што је важан елемент у препознатљивости једног догађаја. Имајући у виду у претходном тексту наведене функције и улоге које осмишљени догађаји могу имати, кинолошке манифестације представљају догађаје учешћа, тзв. „participant event“, које Getz (2007, 27) описује као догађаје који се организују и одржавају управо да би људи у њима учествовали, а не само посматрали. Учесници су више од посетилаца, јер се без учесника догађај не би могао одржати и не би ни постојао. Бјељац (2006) такође одваја догађаје у односу на учеснике и публику на догађаје са учествовањем (где су учесници истовремено и публика) и догађаје са представљањем (где су учесници одвојени од публике). Ово је управо и суштинска карактеристика кинолошких догађаја, јер без учесника, односно такмичара, кинолошка такмичења се не би могла ни одржати. Дакле, организатори кинолошких догађаја, имају обавезу да пре свега привуку што већи број такмичара и створе услове за јаку конкуренцију што на такмичењима у раду представља предуслов за бројну публику и промоцију ловно-туристичких потенцијала. Велика бројност такмичара на такмичењима у лепоти паса обезбеђује и већи број пословних организација као излагача у оквиру сајамских потрошачких изложби које су често пратећи сегмент великих изложби паса. Све ово је добар основ за привлачење и других посетилаца који нису такмичарски настројени, већ имају намеру да своје слободно време искористе на квалитетан и забаван начин. Управо резултати истраживања спроведеног зарад потреба овог рада, могу користити организаторима ових манифестација, као смерница за усавршавање организације и постизање одређеног квалитета такмичења, јер квалитетно кинолошко такмичење може донети, поред других, и значајне економске бенефите како за организатора, тако и за локалну заједницу.

3.7.5. ТУРИСТИЧКИ ЗНАЧАЈ КИНОЛОШКИХ МАНИФЕСТАЦИЈА

Како одређени аутори истичу, за посетиоце дестинације манифестације могу представљати врло интересантан део туристичке понуде дестинације (Бјељац, 2006), док

са друге стране, управо манифестација може бити примарни предмет интересовања посетилаца одређене дестинације. Ако се кинолошка такмичења посматрају са аспекта организатора, а нарочито велике међународне изложбе, оне представљају начин за остваривање озбиљних финансијских средстава. Озбиљно организована такмичења могу имати велики економски значај за организатора, а сличан ефекат могу оставити и на дестинацију и локалну заједницу.

Искусствено је познато, а и у литератури већ забележено, да је одржавање многих пословних догађаја нераскидиво повезано са пословањем хотела, одмаралишта, конгресних и изложбених центара и да због тога представљају важан елемент у туристичкој и хотелској индустрији (Getz, 2007, 38). И кинолошка такмичења, а нарочито, велике изложбе паса и сам ток њиховог одржавања повезују се управо са изложбеним, спортским центрима који су једини у могућности да приме значајан број такмичара, паса, посматрача, као и возила. С обзиром на дужину трајања манифестације, неопходно је да такмичари са својим псима преспавају у месту одржавања такмичења или у близини, па се свакако остварује позитиван ефекат на попуњеност хотелских капацитета у дестинацији и околини. Овде треба имати у виду, да су такмичари и власници паса, пре свега, љубитељи паса који се неће лако одвојити од својих љубимаца, који за њих представљају велику личну вредност, али и тржишну, нарочито уколико су квалитетног порекла или и сами шампиони. С тим у вези, може се претпоставити, а и искусствено је познато, да такозвани „dog friendly“ хотели, односно хотели у чије се смештајне јединице могу увести и пси, имају предност над осталим смештајним објектима кад је реч о избору преноћишта. Дакле, није довољно да сами организатори кинолошких манифестација буду добро обучени, припремљени и способни да организују и спроведу једно велико кинолошко такмичење, већ је неопходно да им и дестинација која ће бити домаћин таквог догађаја, пружи подршку у виду одговарајуће инфраструктуре, смештајних капацитета, изложбеног простора и сл.

Ако се посматра календар манифестација Кинолошког савеза Србије, уочава се да се кинолошка такмичења током године одржавају од почетка марта до почетка новембра, чиме значајно могу допринети продужетку туристичке сезоне и проширивању туристичке понуде одређене дестинације. У досадашњој научној и стручној литератури доста је писано о утицају осмишљених догађаја који они могу имати на дестинацију, односно место њиховог одржавања. Аутори се, углавном, слажу и истичу велики позитиван значај одржавања догађаја на економију дестинације, региона и земље у којој

се они одржавају, а у зависности од карактера и величине догађаја (Walo et al, 1996; Felsenstein & Fleischer, 2003; Veres et al., 2008). Getz (2008) истиче да дестинација и организатор (у контексту овог рада је то кинолошко друштво, клуб или национална кинолошка организација) пре организовања догађаја треба да одлуче шта од њега желе и чиме ће мерити његов значај. Национална кинолошка такмичења имају најмањи туристички значај, иако могу представљати значајан догађај за локалну заједницу, како у економском, тако и у друштвеном смислу. Getz (2008, 407) сматра да су локални и регионални догађаји проблематични са аспекта туризма, али да могу имати туристички потенцијал који се може даље развијати. Локални догађаји не захтевају додатна улагања у инфраструктуру и људски капитал (Gursoy et al, 2004). Ово свакако, тренутно, важи за национална и међународна кинолошка такмичења у Србији која, данас, окупљају релативно мали број такмичара и паса. Међутим, уколико се посматрају кинолошки догађаји уопште, међународна кинолошка такмичења могу бити од значаја за развој туризма, а нарочито домаћег туризма, једне земље, што зависи и од степена кинолошке културе и традиције те земље, као и од броја манифестација у години, броја регистрованих паса, одгајивачница и сл. Европска и светска кинолошка такмичења, а нарочито изложбе паса свих раса, имају највећи туристички потенцијал. И Европска и Светска изложба паса свих раса одржавају се једном у току године, а Међународна кинолошка организација одлучује које ће земље чланице добити право да организују ове манифестације. Упркос томе, што су кинолошка друштва, клубови паса и националне кинолошке организације суштински непрофитне организације, често се у кинолошким круговима води права борба око добијања могућности за организовање великих међународних изложби и утакмица паса.

Датуми и дестинације одржавања европских и светских кинолошких такмичења најчешће су познати неколико година унапред, што је и неопходно, с обзиром да овако специфичне догађаје треба посебно осмислити и припремити. Ово оставља доста времена организаторима и туристичким радницима у дестинацији да удруже своје активности и заједничким деловањем организују догађаје који би својим специфичностима привукли велики број такмичара и посетилаца. Да би се и кинолошке манифестације мањег ранга значајније туристички валоризовале и искористиле неопходна је и туристичка промоција и пропаганда. Бјељац (2006) истиче да успешно одржавање манифестација утиче како на домицилно становништво и на посетиоце кроз одређени културно-социјални и образовни утицај, али истовремено доприноси

политичкој стабилности региона. Како истиче Хацић (2006, 142) планирање догађаја и његова успешна реализација је процес који захтева формирање организације за управљање догађајем која ће сарађивати са бројним стејкхолдерима, како примарним (радници у организацији, волонтери, спонзори, учесници), тако и секундарним стејкхолдерима (влада, туристичке организације, локална заједница, медији и други). Она, такође, наводи да је за успешну реализацију догађаја, између осталог, неопходно да се планирању и реализацији догађаја приступи систематично, након анализе других сличних одржаних догађаја, а како Бјељац (2006) истиче квалитетно и успешно реализована манифестација која ће у будућности привући посетиоце условљена је управо чврстом сарадњом организатора са туристичким и другим привредним чиниоцима и повезаношћу са хијерархијским нивоима унутар државе. Подршка примарних стејкхолдера и постојање јасног плана организације догађаја у свим његовим димензијама услов су за успех догађаја (Хацић, 2006).

Слика 5. Презентација националне кухиње током
Европске изложбе паса 2012
Фото: Матејевић, М., 2012

Дакле, многи аутори су истакли да је добро планирање кључ успеха манифестације (Getz, 1991; Хацић, 2006; Бјељац, 2006; Драгичевић, 2012). Бјељац (2006) наводи одређивање циљева и задатака, избор теме и назива, избор датума, времена и локације као активности у фази припреме одржавања манифестације. Са аспекта кинолошких манифестација, првенствено Кинолошки савез Србије мора утврдити циљеве одржавања одређених такмичења, а затим у складу са њима одредити кинолошка друштва као организатора одређених манифестација. Избор организатора који ће извршити утврђене задатке, мора бити заснован, између осталог, и на избору пожељне

дестинације, односно локације, имајући у виду да се кинолошко такмичење на одређеној локацији може организовати само од стране кинолошког друштва које је основано на нивоу општине којој та локација припада. Датум и време одржавања манифестације треба утврдити у договору са туристичким организацијама изабране дестинације, како би створила почетна основа да се одржавање манифестације може и туристички валоризовати.

Такмичења у раду паса, у односу на такмичења у лепоти, окупљају мањи број такмичара, судија и посматрача. Ово не значи да су таква такмичења мање интересантна, већ значајно сложенија и захтевнија у организацији. Није редак случај да је број судија и организатора оваквих такмичења много већи него број паса који на њему учествују. Специфичност такмичења у раду, нарочито оних европског и светског значаја, је у томе што се такмичари на дестинацији задржавају дуже у односу на учеснике тамичења у лепоти, с обзиром да се пси пре такмичења припремају на ловним теренима где ће се одржати манифестација. Одржавање утакмица паса птичара, које су у Србији најбројнија врста радних такмичења паса, захтевају, пре свега, велике површине одговарајућег ловног терена. Под „одговарајућим ловним тереном“ подразумева се довољно простран терен, испресецан мањим парцелама под различитим културама, који обилује природном дивљачи како би сваки пас на такмичењу имао прилику да прикаже своје ловачке квалитете. Утакмице паса су, са аспекта ловног туризма, врло интересантне, с обзиром да упркос мањем броју учесника, овакве врсте такмичења представљају, пре свега, одличну презентацију ловних потенцијала одређеног подручја. На кинолошким манифестацијама ове врсте учествују водичи са својим псима, као и професионални водичи и дресери који се такмиче са ловачким псима својих клијената. И водичи и њихови клијенти су, пре свега ловци, и утакмице паса треба посматрати као одличну прилику да им се, на најбољи начин, представе ловно-туристички потенцијали ловишта, али и друге туристичке атрактивности Србије којима би се обогатио ловно-туристички производ.

Дакле, највећа светска и европска такмичења паса имају највећи туристички потенцијал, а припадају групи манифестација које се одржавају сваки пут у другом месту. Бјељац (2006) истиче да атрактивност оваквих манифестација увећава и туристичку вредност места у коме се она одржава чиме дестинација добија могућност да искористи масовност посете на тим манифестацијама за презентацију своје понуде. Организатори кинолошких такмичења, али и дестинације, треба да усмере своје

активности на испуњавање неопходних услова за добијање могућности организовања највећих кинолошких такмичења. Кинолошко знање и традиција коју имају и негују српска кинолошка удружења добар су основ за постављање и постизање оваквих циљева. Међутим, пре свега, српске кинолошке организације морају довести квалитет националних такмичења на одређен задовољавајући ниво, који ће их произвести у националне догађаје са међународним учешћем.

3.7.6. КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СВЕТУ И СРБИЈИ

Кинолошка друштва представљају друштвене, стручне и спортске организације, односно удружења грађана која окупљају у своје чланство кинологе, одгајиваче, власнике и љубитеље расних паса. Делатност кинолошких друштава своди се на унапређење развоја кинологије кроз одржавање кинолошке традиције и етике.

Кинолошка друштва и клубови паса, као чланови националних кинолошких организација, организују кинолошке приредбе које имају јавни карактер. Кинолошке приредбе у Србији имају заштиту Кинолошког савеза Србије, а тиме и заштиту Међународне кинолошке организације. Дакле, све оцене и кандидатуре које се доделе на овим приредбама могу се признати од стране Међународне кинолошке организације.

Према одредбама Закона о добробити животиња (члан 8., став 1, Сл. Гласник 41/09), изложбе, такмичења, приредбе и други облици јавног приказивања животиња (то се, између осталог, конкретно односи на кинолошке манифестације) могу се организовати само ако не угрожавају живот, здравље и добробит животиња, односно ако се њима животиње не присиљавају на понашање несвојствено врсти и ако се не извргавају руглу физичке и психичке особине животиња. Овим чланом се, такође, прописује да се јавно приказивање животиња (у овом контексту, кинолошке манифестације) може вршити само уз дозволу Министарства, а која се издаје у складу са законом којим се уређује ветеринарство.

Према Правилнику о стручном раду Кинолошког Савеза Србије из 2013. године, кинолошке приредбе се по намени деле на:

- Смотре
- Узгојне смотре
- Изложбе
- Испите
- Утакмице

- Пропагандне приредбе

Правилник о стручном раду разврстава кинолошке приредбе и према значају на:

- локалне приредбе – смотре, узгојне смотре и испити,
- националне приредбе – изложбе и утакмице одобрене од стране КСС-а
- међународне приредбе - изложбе и утакмице одобрене од стране Међународне кинолошке организације, а на предлог Кинолошког савеза Србије.

С обзиром да се у овом истраживању пошло од претпоставке да само изложбе паса и утакмице паса међународног карактера могу бити туристички и ловно-туристички интересантне, у даљем тексту рада ће се под кинолошким манифестацијама подразумевати управо ове кинолошке приредбе, односно такмичења.

Изложбе паса су кинолошке приредбе на којима се на основу складности телесне грађе и карактера пса спроводи такмичење у лепоти уз додељивање кандидатура и евентуалних награда. У зависности од раса паса које се оцењују и такмиче на изложбама, могу се издвојити изложбе паса свих раса и специјализоване изложбе паса одређене или одређених раса паса.

Без обзира од врсте изложби, на изложбама пси се групишу и оцењују по разредима који се образују према старости пса или према титули (беби разред, разред најмлађих, разред младих, разред интермедија, разред зрелих, разред радних, разред шампиона, разред ветерана). На националним изложбама додељује се кандидатура за првака државе у лепоти – САС (*le certificat d'aptitude au championnat de beaute*), као и Резерва САС (R.CАС) по раси и по полу. Исти називи се додељују и на међународним изложбама на којима се додељује и кандидатура за интернационалног првака у лепоти – САСИВ (*le certificat d'aptitude au championnat international de beaute*), као и Резерва САСИВ (R.САСИВ) (Правилник о стручном раду, 2013).

Утакмице представљају такмичења паса у раду, на којима се поред проверавања урођених особина, проверава способност и припремљеност и врши оцењивање обучених паса у раду. Оцењивање паса врши се према посебним правилницима за дотичну расу односно пасминску групу. Постоје утакмице паса птичара без одстрела, утакмице паса птичара са одстрелом, утакмице гонича, утакмице ретривера, утакмице јамара (брзинска на лисицу, рад у лову, у гатеру, дужинска на јазавца, свестране) и утакмице шпанијела. У зависности од значаја приредбе, на утакмицама паса се додељују кандидатуре за националног првака у раду (САСТ – *le certificat d'aptitude au championnat de travail*) као и Резерва САСТ (R.САСТ) и интернационалног првака у раду (САСИТ – *le certificat*

d'aptitude au championnat international de travail) и R.CACIT (Правилник о стручном раду, 2013).

Кинолошка такмичења на којима учествују ловачки пси сврставају се у ловачке манифестације које се у научној литератури дефинишу као „догађаји друштвено-економског односно културног карактера аутономног или ловним активностима пратећег садржаја и значаја, који мање или више партиципирају у структури ловно-туристичког производа, односно ловно-туристичке потрошње, и представљају средство активне ловно-туристичке пропаганде“ (Прентовић, 2005в, 267).

3.7.6.1. КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СВЕТУ

У последњих десет година, у периоду од 2002. до 2012. године, број регистроване штенaди на европском континенту на годишњем нивоу је, уз мање амплитуде, износио приближно милион штенaди, односно око 200.000 легала годишње. Прве године посматраног периода, 2002., у Европи је забележено 1.053.891 регистровано штене, односно 157.889 легала, док је 2012. године регистровано 1.148.202 штенaди, односно 255.995 легала (табела 7). Дакле, број штенaди у леглу се смањује, док укупан број штенaди остаје приближно константан, па се може закључити да се све више одгајају мале расе паса, за које је карактеристичан мали број штенaди у леглу. У табели 7. приказани су подаци за земље чланице ФЦИ-а, што искључује податке о броју паса у Северној Америци.

Табела 7. Број штенaди, легла, националних и међународних изложби паса

	Европа ²¹				Свет ²²			
	штенад	легла	САС	САСИВ	штенад	легла	САС	САСИВ
2002	1.053.891	157.889	2502	314	2.027.186	179.020	4131	496
2003	986.607	125900	2089	286	2.008.648	413413	4453	423
2004	973.390	189.456	2617	346	1.998.997	517.885	4822	489
2005	913.257	174.249	3083	327	1.923.051	501.993	5116	490
2006	1.133.904	197.974	3297	404	2.155.464	537.248	5714	588
2007	965.299	173.372	797	372	1.870.253	459.440	2792	540
2008	1.239.871	256.066	1593	471	2.196.185	558.807	4717	694
2009	1.260.703	255.933	1680	484	2.225.281	559.662	4452	729
2010	1.185.634	264.282	1800	521	2.066.528	518.348	4876	760
2011	1.181.921	258.811	1914	527	2.064.171	524.438	5140	752
2012	1.148.202	255.995	1994	510	2.072.218	533.505	5071	743

Извор: статистика ФЦИ-а, www.fci.be

²¹ све земље чланице ФЦИ-а са подручја европског континента

²² све земље чланице ФЦИ-а из Азије, Африке, Јужне Америке, Аустралије

Последњих година посматраног периода број националних изложби паса свих раса у току године на европском континенту је у порасту, мада је и даље знатно мањи у односу на првих пет година посматраног периода, док се број међународних изложби паса константно повећава (табела 7). Дакле, упркос релативно константном броју штенади на годишњем нивоу, број кинолошких манифестација расте.

Највеће кинолошке манифестације које се организују под заштитом Међународне кинолошке организације су Светска изложба паса и изложбе секција, односно Европска изложба паса, Изложба секције Јужна Америка и Кариби и Изложба секције Азија и Пацифик.

СВЕТСКА И ЕВРОПСКА ИЗЛОЖБА ПАСА

Ако се посматра период од последњих осам година, уочава се да је број пријављених паса, на светским изложбама које су се одржавале на европском континенту, углавном уједначен и креће се око 20.000 пријављених паса. Значајно мањи број пријава је карактеристичан за светске изложбе на другим континентима, где је на изложбама у Мексику, Бразилу и Аргентини излагано у просеку око 2.500 паса. Дакле, као што је и наведено у првом поглављу, европски континент је подручје где кинологија има најдужу традицију, највећи број расних паса, а самим тим и најразвијенији такмичарски кинолошки дух. Ако се европске земље посматрају као најзначајније емитивно подручје, са аспекта такмичарске кинологије, при чему треба имати у виду, већ доказано у литератури, да број путовања опада са удаљеношћу (Bohlin, 2000, преузето од Getz, 2008), онда је јасно зашто су изложбе у Европи најпосећеније. С обзиром да такмичари најчешће користе друмски саобраћај (аутомобил, аутобус), авио или бродски превоз представља компликован, скупљи и спорији начин путовања.

Табела 8. Светске изложбе паса свих раса 2002-2013

год	земља / град	термин	број паса
2002	Холандија/Амстердам	4-7. јул	14.500
2003	Немачка/Дортмунд	29. мај – 2. јун	18.716
2004	Бразил/Рио де Женеиро	15-18. април	2.000
2005	Аргентина/ Буенос Аријес	10. јул	3.187
2006	Пољска / Познан	9-12 новембар	19.766 (20.839)
2007	Мексико	24-27 мај	2.000
2008	Шведска/Стокхолм	3-6 јул	21.295 (35.000)
2009	Словачка / Братислава	9-12 октобар	21.021 (30.000)
2010	Данска / Хернинг	24-27 јуна	19.350
2011	Француска / Париз	7-10 јула	21.589 (36.354)
2012	Аустрија / Салцбург	18-20 маја	18.600
2013	Мађарска / Будимпешта	16-19. маја	18.030
2014	Финска / Хелсинки	9-11. августа	21.000

Извор: Званични каталози изложби

У табели 8, у колони са подацима о броју пријављених паса у загради се налази укупни број пријава како са саме Светске изложбе тако и са других пратећих специјализованих клупских изложби паса које су се тад одржавале у оквиру светске изложбе. У зависности од организатора, додатна специјализована такмичења паса могу бити специјализована такмичења у лепоти одређене расе или групе паса, у послушности пса, такмичења у тзв. јуниор хендлингу, такмичења у агилитију и друга. Број пријављених паса не претоставља и истоветан број такмичара на манифестацији. Постоје власници паса који на једној манифестацији излажу више паса, али, са друге стране, власници паса на такмичења не долазе сами, тако да је број посетилаца манифестације знатно већи од броја пријављених паса.

На последњој Светској изложби паса свих раса која је одржана у мају 2013. у Будимпешти поред самог светског шампионата, одржано је и 37 специјализованих клупских такмичења, међу којима су Светски куп мађарских раса паса (скоро 1.000 пријављених паса) и Светски шампионат у послушности, али и међународна изложба мачака и других кућних љубимаца. Поред свих ових такмичења, у оквиру манифестације реализован је и низ различитих забавних и едукативних програма и презентација за учеснике и посетиоце (такмичење у агилитију и „Flyball“, презентације националних раса и различитих школа за обуку паса, различити квизови, али и стручна предавања за посетиоце). Према подацима из званичног каталога, више од стотину компанија је презентовало своје производе за псе. Број пријављених паса износио је нешто више од 18.000 из 72 земље, а током 5 дана (светска изложбе и међународна изложба дан раније) псе је оцењивало 222 судија из 44 земље, од чега је било 65 мађарских судија. На међународној изложби паса која је у Будимпешти организована дан пред Светску изложбу такмичило се 6.000 паса. У оквиру Светске изложбе, највећи удео такмичарских паса имала је Мађарска са 3.374 пријављених паса, а затим Русија (2,837 паса) и Италија (1,734 пса) (Donvil, FCI Newsletter 15). Пријављен је и значајно већи број паса са других континената у односу на претходне светске изложбе – САД (57), Јапан (41), Израел (40), Бразил (38), Канада (20), Мексико (20), Аргентина (17), Аустралија (13), Египат (6), Јужна Кореја (5), Обала слоноваче (4), Кина (8), Казахстан (5), Перу (3), Порторико (4), Индонезија (2), Руанда (2), Тајван (1), Уругвај (1), Киргистан (1), Колумбија (1), Малазија (1) и Филипини (1) (Donvil, FCI 15). Амерички стафордски теријер је била раса у оквиру које је било пријављено највише паса – 420.

Светска изложба паса 2003. године у Немачкој, Дортмунду, окупила је 18.716 паса, од чега је 37 било из Србије (Ал Дагистани, 2013), односно 0,20%.

У Шведској, 2008. године, захваљујући додатним изложбама, у оквиру изложбеног простора светске изложбе и ван њега, број укупних пријава је био 35.000. Број пријављених паса за светску изложбу из Шведске износио је 8.383, што значи да је било скоро 27.000 иностраних пријава (ФЦИ, 3/2008). Пси су били пријављени из 53 земље, а највише из Финске (3.235), Норвешке (2.563), Русије (1.461), Данске (1.028) и Холандије (494). Најмање паса (по 1 пас) је било пријављено из удаљених земаља попут Аргентине, Чилеа, Индије, Уругваја, Турске, а из Србије су била пријављена само 3 пса. Према подацима из званичног каталога, најбројније расе паса биле су расе из групе ловачких паса ретривера - лабрадор ретривер, равнотлаки и златни ретривер. Псе је оцењивало 288 судија из 33 земље. Током 4 дана у ринговима је радило око 390 људи, а 350 људи је било задужено за друге активности попут обезбеђења, ветеринарских услуга, пружања информација и осталог (ФЦИ, 3/2008). Током сва 4 дана ове светске изложбе 136 фирми је имало своје штандове у оквиру изложбеног простора кроз који је прошло око 50.000 посетилаца и посматрача (ФЦИ, 3/2008).

Главни град Словачке, Братислава, био је домаћин Светске изложбе паса свих раса 2009. године. Број пријављених паса био је само незнатно мањи у односу на претходну светску изложбу, тачније 21.021 пријављен пас на самој светској изложби, и још око 9.000 пријављених паса на пратећим националним изложбама организованим у истом временском периоду. Током изложбе судило је 160 судија из 38 земаља (званични каталог). Пси су били пријављени из 59 земаља, а највише из Чешке (3.474), Русије (2.667), Италије (2.111) и Пољске (1.586). Најбројније расе су биле амерички стафордски теријер, родезијски рицбек и лабрадор ретривер (ФЦИ, 4/2009).

Године 2010. Светска изложба паса свих раса одржана је у Данској, у граду Хернингу. На самој изложби било је пријављено 19.350 паса из 54 земаља, а судило је 81 судија из 21 земље (ФЦИ, 3/2010). Најбројније расе паса биле су расе лабрадор ретривер и златни ретривер. Највише пријављених паса било је из земље домаћина (3.866), затим из Шведске (2.972), Норвешке (2.200), Финске (1.861), Немачке (1.778), Русије (1.378), Холандије (966) и Италије (820), а најмањи број паса из Кореје, Перуа, Тајланда и Аргентине. На овој светској изложби је учествовало 37 паса из Србије, односно 0,19%.

Највећи број пријављених паса до сада на једној светској изложби паса свих раса био је на изложби у Паризу 2011. године. Пријављено је 21.589 паса за Светску изложбу

и 14.765 паса за националне Француске шампионате, односно изложбе. Према подацима организатора са званичне интернет презентације ове манифестације, од 36.000 пријављених паса, било је 22.000 излагача и око 25.000 посетиоца, и 240 штандова различитих компанија и произвођача углавном хране и опреме за псе.

Табела 9. Европске изложбе паса свих раса 2006-2013.

год	земља / град	дужина трајања	број паса
2006	Финска / Хелсинки	9-11 јун	9.750
2007	Хрватска/Загреб	8-10 јун	10.326
2008	Мађарска/Будимпешта	3- 5 октобар	14.925 (24.000)
2009	Ирска/Даблин	30. мај – 1. јун	4.126
2010	Словенија / Цеље	30. сеп. – 3. окт	10.089
2011	Холандија/Лееуварден	1-4 септембар	7.239
2012	Румунија / Букурешт	5-7 октобар	6.123
2013	Швајцарска/Женева	29. август – 1. септембар	8.000

Извор: Званични каталози изложби

На европским изложбама број пријављених паса је углавном значајно мањи у односу на светске изложбе (табела 9), са изузетком у 2008. години када је у Будимпешти било пријављено скоро 15.000 паса, од чега је 8.617 различитих власника паса, а укупан број пријава заједно са пратећим кинолошким манифестацијама, у и око Будимпеште, био је око 24.000 паса. Према подацима из званичног каталога, пси су били пријављени из 61 земље, а највећи број паса био је из Мађарске (3.459), Русије (1.901 пас, 1230 власника), Италије (1.633 паса, 806 власника) и Чешке (1.174 пса, 713 власника). Из Србије је учествовало 140 власника паса са укупно 242 пријављена пса, што је 1,62% од укупног броја пријављених паса. Судијску листу чинило је 220 судија. Најбројнија раса паса била је амерички стафордски теријер (ФЦИ, 4/2008).

Најмањи број паса у посматраном временском периоду био је на изложби у Ирској, нешто више од 4.000 паса. Овако мали број пријављених такмичарских паса може се објаснити чињеницом да је најједноставнији транспорт са псима био авионски превоз, што знатно поскупљује трошкове превоза, нарочито власницима крупних раса паса. Јефтинији превоз аутомобилом, подразумевао је и изнајмљивање трајекта што са псима компликује процедуру.

Значајан број пријављених паса, 10.089 забележен је на европској изложби 2010. године у Цељу, у Словенији, што је била и најбројнија изложба паса одржана до тада у Словенији. Око 5.000 паса учествовало је и на пратећим специјализованим такмичењима. Учествовали су пси из 49 земаља, а највише је било паса из Италије (2.206), Русије (1.701) и Мађарске (775). Најбројније расе паса биле су амерички

стафордски теријер и златни ретривер. Псе је оцењивало 97 судија из 30 земаља. (ФЦИ, 4/2010).

Неочекивано мали број паса био је на европској изложби у Румунији 2012. када је пријављено 6.123 пса, од чега су 1.183 пса била из Румуније, 1.819 из Русије, 436 из Украјине, 378 из Мађарске и исто толико из Италије, 218 из Пољске. Српска кинологија се представљала са 201 псом, што је 3,28%, али овако висок удео паса из Србије је последица малог броја пријављених паса уопште, а не пораст броја пријављених паса из Србије. Према подацима из званичног каталога, псе су оцењивале судије из 27 различитих земаља, а ангажовано их је укупно 71. На изложбеном простору је штандове закупило 53 организације, како пословне тако и друштвене.

Оно што се такође може приметити је да се и европске и светске изложбе углавном одржавају у месецима ван главне туристичке сезоне, што многи аутори и истичу као једну од карактеристика манифестационог и пословног туризма (Штетић, 2006; Getz, 1993; Jackson, 2008).

„CRUFTS“

Једну од највећих изложби паса свих раса организује Кинолошки савез Велике Британије, а позната је под називом „Crufts“. Име је добила по човеку који је био и њен први организатор, Чарлс Крафт. Прва Crufts изложба паса одржана је 1891. године у Лондону (Royal Agricultural Hall, Islington) и већ на њој је учествовало 2.437 паса у оквиру 36 раса паса. Временом је ова изложба постала традиционална и прерасла је у значајну манифестацију чији програм није усмерен само на такмичење паса, већ на истицање значаја пса у животу човека. Још 1898. године је у оквиру ове манифестације постојала изложба уметничких дела. Након неколико година, поред такмичења паса, на изложбеном простору место су имала и 16 привредника који су излагали своје производе потребне за одгој и негу паса. Након благог пада у бројности пријављених паса на овој изложби у периоду од 1901. до 1921. године, следи константан тренд пораста броја пријава на годишњем нивоу који и данас траје. На Crufts-у одржаном 1950. године број такмичарских паса је достигао 5.720, односно достигао је двоструко већу цифру у односу на прву годину одржавања ове манифестације, а 1978. године такмичило се нешто више од 10.000 паса (10.016).

Средином 20. века, у оквиру ове манифестације организују се и такмичења паса у послушности, а временом се такмичења допуњују и другим спортовима за псе (агилити,

флајбол). Осамдесетих година, због повећаног броја посетилаца, трајање манифестација се продужава најпре на три, а затим на четири дана колико и данас траје. Према подацима на званичној интернет страници изложбе, 1988. године на овој манифестацији присуствовало је више од 110.000 људи, а убрзо након тога изложба је измештена из Лондона и од тада се одржава у Бирмингему (Birmingham National Exhibition Centre). Према подацима прикупљеним из званичних каталога изложбе, 2008. године ова манифестација се одржавала на простору од 101.900 квадратних метара, а учествовало је 22.964 паса (из 34 земаља) у 183 различите расе и нешто више од 2.000 нерасних паса који су се такмичили у послушности, плесу и агилитију. Од 2009. године се дешавања са Crufts-а преносе уживо путем интернета и један је од најгледанијих „You Tube“ канала у Великој Британији.

Са порастом бројности такмичара и посетилаца расте и број излагача на потрошачким изложбама које су постале саставни део манифестације. Према подацима из званичних каталога, још тридесетих година прошлог века било је и преко 100 привредних излагача, а на последњем Crufts-у одржаном 2013. било је 462 излагача у оквиру потрошачке изложбе.

Графикон 14. Број пријављених паса на Crufts-у од 1891. до 2014. године

Извор: подаци из званичних каталога изложби

ТАКМИЧЕЊА ПАСА У РАДУ

С обзиром на разноврсност и употребљивост паса, у свету се организује велики број различитих такмичења паса у раду, међу којима су утакмице птичара, утакмице гонича, утакмице ретривера и других група ловачких раса паса, али и такмичења службених паса, пастирских паса и друга. Ова такмичења, углавном, окупљају мањи број такмичара у односу на такмичења у лепоти, с обзиром да је процес оцењивања компликованији што условљава и дуже трајање манифестације. Представници српске кинологије на светским и европским кинолошким такмичењима у раду су управо такмичари са ловачким псима птичарима²³.

Најпосећенија су велика међународна такмичења у раду службених паса и такмичења у агилитију, с обзиром да је њихова реализација мање захтевна у односу на такмичења ловачких паса. Ово се, пре свега, огледа у чињеници да је за такмичење ловачких паса неопходно обезбедити одређену ловну површину различиту за сваког пса, док се такмичења службених паса и агилитија одржавају на знатно мањим површинама. Тринаести Светски шампионат у агилитију одржан је 2008. године у Хелсинкију, у Финској, са учешћем 315 паса из 34 земаља. Према проценама организатора, ово такмичење је посматрало 14.000 људи (FCI, 4/2008). Веома посећен је био и деветнаести Светски шампионат службених паса одржан 2008. године у организацији Кинолошког савеза Белгије. На овом кинолошком догађају учествовало је 119 паса (65 немачких овчара, 44 белгијских овчара, ердел теријер, доберман, велики шнауцер и три ротвајлера) из 32 земље (Европа, САД, Бразил, Венецуела, Јапан, Хонг Конг, Русија) (Jansen, 2008). Србија до сад није имала своје представнике на овим догађајима.

У октобру 2008. године у Задру у Хрватској је одржано 30. Светско Првенство у раду птичара и Светски шампионат у ловачко-кинолошком купу, Куп Светог Хуберта. Учествовала су 99 пса (45 енглеска птичара и 51 континентални птичар) из 17 земаља (Korritsch, Fernández, 2008). Овде је 2012. године одржано и Светско првенство за немачке краткодлаке птичаре, на којем је учествовао 51 пас из 11 земаља, а српска репрезентација је заузела 4. место. На истој територији је, 2013. године, одржано и 35. Светско Првенство у раду птичара на којем је Србија освојила златну медаљу у категорији енглеских птичара.

²³ Детаљнији подаци дати су на странама 120-122.

Шведска је у новембру 2008. године била домаћин 16. Европског Купа за гониче. Судијски жири, који се састојао од судија из Шведске, Француске, Италије, Норвешке, Швајцарске и Аустрије, оцењивао је 17 паса гонича из Финске, Норвешке, Шведске, Швајцарске, Немачке и Аустрије (Dobrovolny, 2009).

Прикупљени и приказани подаци о европским и светским кинолошким такмичењима у лепоти и раду показују да су кинолошке манифестације феномен који, у зависности од својих карактеристика, привлачи значајан број учесника и посетилаца и свакако треба бити циљ српским организаторима кинолошких догађаја. Да би се добила могућност организовања великих кинолошких манифестација, неопходно је, пре свега, усавршити организацију националних такмичења.

3.7.6.2. КИНОЛОШКЕ МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СРБИЈИ

Кинолошка сезона у Србији обилује различитим кинолошким манифестацијама које су организоване на националном или интернационалном нивоу. У табели 10 може се видети да се у Србији, на годишњем нивоу, организује заиста велики број кинолошких манифестација различитог типа и карактера. Највећи број је специјализованих изложби паса одређене расе (100 у 2013. години). Ово је можда и разумљиво, ако се има у виду да је организовање истих доста једноставније у односу на друге манифестације, с обзиром на очекивани број такмичарских паса. Колико је ловна кинологија у Србији развијена и интересантна ловцима и кинолозима показује податак да је 2011. године друга врста манифестација по бројности била управо међународна утакмица паса птичара, односно утакмице птичара са доделом кандидатура за интернационалног првака у раду – САСИТ. Следе савезне и међународне изложбе паса свих раса које током целог посматраног периода карактерише тренд пораста.

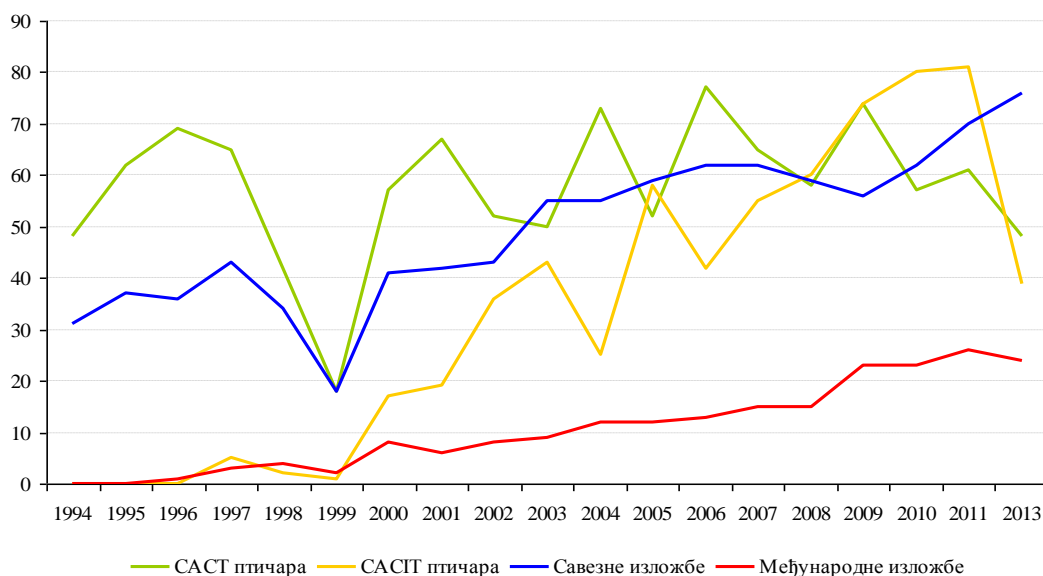
На графикону 15 може се уочити да је исти редослед углавном важио и у претходних 20 година, при чему је бројност свих манифестација уопште порасла. Овај тренд се уочава и у годишњем броју регистрованих штенаци у Србији за исти посматрани период (графикон 17).

Табела 10. Број манифестација у Србији током године, у претходних 20 година

	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13
ИУО птичара	31	33	24	27	22	2	15	13	18	3	10	12	16	19	0	0	0	0	0	0
САСТ птичара Б и Ц	48	62	69	65	42	18	57	67	52	50	73	52	77	65	58	74	57	61	61	48
САСИТ птичара	0	0	0	5	2	1	17	19	36	43	25	58	42	55	60	74	80	81	36	39
ИУО гонича	15	10	9	20	20	6	1	4	6	3	8	10	15	18	0	0	0	0	0	0
ИУО гонича у гатеру	7	0	9	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Утак. гонича у гатеру	15	11	8	7	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Реп. утакмице гонича	2	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Куп гонича	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
САСТ гонича	12	13	11	16	16	12	13	15	19	20	31	27	33	40	24	30	21	25	25	23
САСИТ гонича	0	0	0	2	4	0	3	6	7	9	7	8	9	12	10	11	9	8	8	11
ИУО јамара	11	21	8	4	4	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
САСТ јамара у рову	27	27	24	31	31	8	19	31	29	50	55	69	80	78	1	1	2	0	0	0
Утак. јамара у гатеру	10	15	4	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Свестране утак. јамара	3	2	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
САСИТ јамара	0	0	0	31	31	8	19	31	7	8	9	19	10	19	0	1	0	0	0	3
САСТ јазавичара	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0
САСИТ јазавичара	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5	4	1	0	0	0	0
ИУО цуњаваца	2	2	2	3	2	2	0	0	2	1	1	0	4	5	0	0	0	0	0	0
САСТ цуњаваца	0	0	0	0	0	1	1	1	2	3	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
САСИТ цуњаваца	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
САСТ шпанијела	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	1	1	1	5	5	5	9
САСИТ шпанијела	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	4	4	0	1	1	2
ИУО ретривера	2	2	2	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
САСТ ретривера	0	0	0	0	0	1	5	10	6	11	9	9	14	15	9	12	13	11	11	12
САСИТ ретривера	0	0	0	0	0	0	1	4	2	2	2	8	1	3	2	5	5	3	3	6
Лов.-кин. куп	0	0	0	1	1	1	3	7	5	5	5	4	6	7	8	12	8	13	14	17
САСТ службених паса	4	2	6	4	4	1	5	10	6	5	4	6	5	4	6	6	4	5	6	2
САСИТ служб. паса	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2
Ривије паса	1	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Смотре паса	23	17	15	13	15	12	22	18	3	19	11	16	25	42	43	35	42	45	40	44
Узгојне смотре паса	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Специјал. изложбе	11	17	11	12	17	8	28	20	42	48	46	43	47	56	62	74	81	82	82	100
Репуб. изложбе	10	6	7	3	6	2	7	7	5	4	7	4	0	0	0	0	0	0	0	0
Савезне изложбе	31	37	36	43	34	18	41	42	43	55	55	59	62	62	59	56	62	70	69	76
Међун. изложбе	0	0	1	3	4	2	8	6	8	9	12	12	13	15	15	23	23	26	26	25
Укупан број манифестација	269	277	249	295	263	110	267	314	299	349	372	423	462	522	367	421	415	439	389	428

Извор: Кинолошки савез Србије

Графикон 15. Најбројније кинолошке манифестације у Србији у периоду од 1994 до 2013.године

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

ТАКМИЧЕЊА У ЛЕПОТИ ПАСА

Годинама, а може се рећи и деценијама, уназад међународне изложбе паса свих раса у Београду и Новом Саду представљају најбројније кинолошке манифестације у Србији.

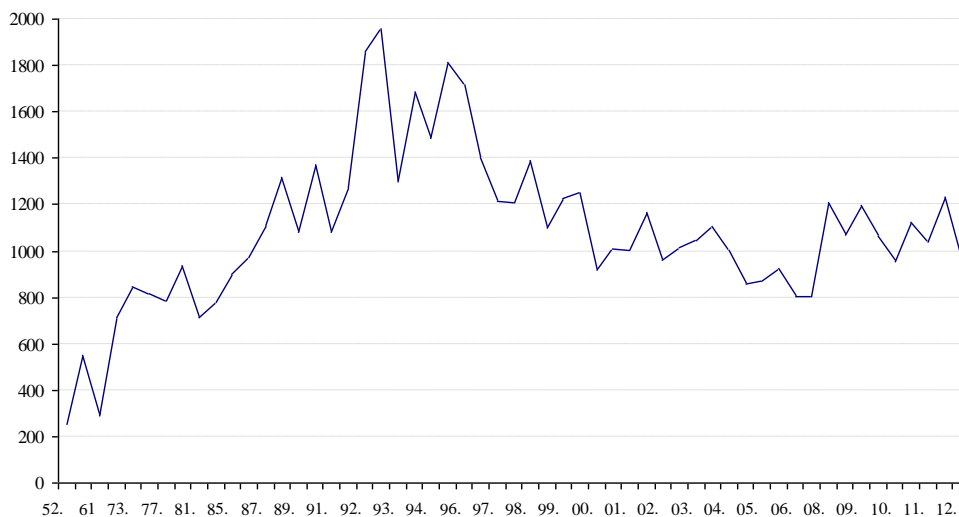
Табела 11. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Београду

година	број пријављених паса	година	број пријављених паса	година	број пријављених паса	година	број пријављених паса
1952.	252	1990.	1.373	1999.	1225	2007.	802
1958.	552	1991.	1079	2000.	1253	2008.	1211
1961.	290	1992.	1277	2000.	916	2009.	1070
1971.	716	1992.	1864	2001.	1009	2009.	1195
1973.	846	1993.	1960	2001.	1002	2010.	1066
1975.	814	1993.	1301	2002.	1167	2010.	954
1977.	785	1994.	1688	2002.	962	2011.	1124
1979.	937	1994.	1486	2003.	1016	2011.	1040
1981.	716	1995.	1811	2003.	1045	2012.	1230
1983.	779	1996.	1717	2004.	1103	2012.	981
1985.	901	1997.	1404	2004.	1005	2013.	1168
1986.	975	1997.	1217	2005.	855		
1987.	1.111	1998.	1206	2005.	873		
1988.	1.315	1998.	1390	2006.	922		
1989.	1080	1999.	1102	2006.	804		

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Београдска међународна изложба паса свих раса традиционално је најпосећенија кинолошка манифестација у Србији. Она се, већ две деценије уназад, организује два пута годишње и то на почетку и на крају кинолошке сезоне. Према подацима из табеле 11, а који су и графички приказани на графикону 16, може се уочити тренд пораста у броју пријављених паса на овој манифестацији до половине деведесетих година прошлог века (тачније до 1996.). Изложба која је отворила кинолошку сезону 1993. године била је најуспешнија за организаторе београдске изложбе паса, ако се има у виду 1960 пријављена пса, што је и највећи број пријављених паса за целокупни посматрани период. Одмах након ње уочава се пад у броју такмичара, што је узроковано тадашњим економским приликама у земљи.

Графикон 16. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Београду

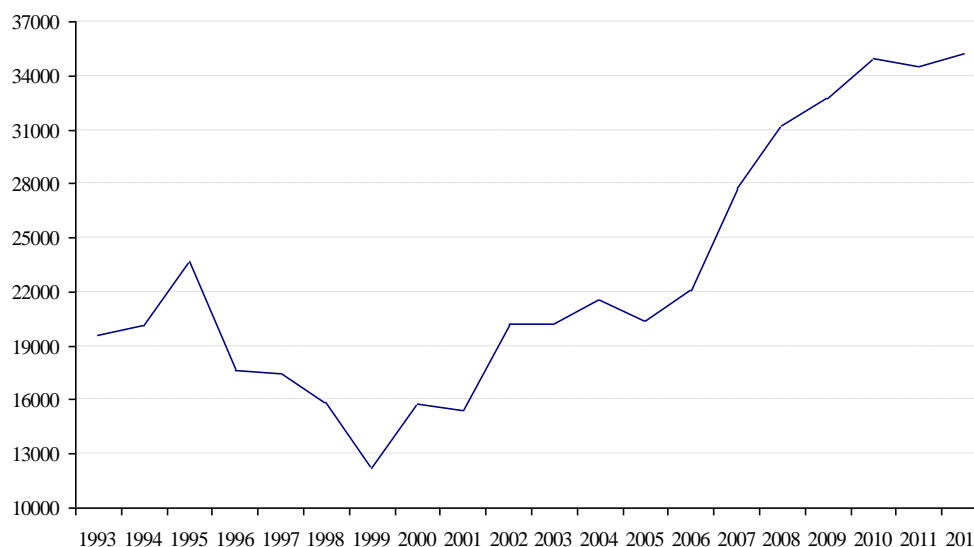

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Године 1995. и 1996. број пријављених паса поново расте и приближава се максималном броју из 1993. године, а затим се уочава тренд опадања, који се уз мање амплитуде, одржао све до данас, односно до 2013. године.

Ако се посматра број регистроване штенаци на годишњем нивоу, може се приметити да је најмањи број новоуписаних паса у години забележен 1999. године, када је регистровано 12.232 пса, а што је свакако последица тадашњих политичких прилика у земљи. Након 1999. године уочава се константан пораст у бројности регистрованих штенаци на годишњем нивоу, уз мања или већа одступања (графикон 17).

Графикон 17. Број регистрованих паса у Србији од 1994 до 2013. године

Извор: Архив Кинолошког савеза Србије

Тренд пораста, који се одржава и даље, за последицу има 35.222 новоуписане штенади у 2012. години, што је скоро двоструко већи број у односу на сам почетак посматраног периода, када је 1993. године регистровано 19.566 пса. Дакле, упркос тренду пораста броја регистрованих паса у години (графикон 17), број пријављених паса на највећој међународној изложби паса у Србији опада (графикон 16).

Табела 12. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Новом Саду

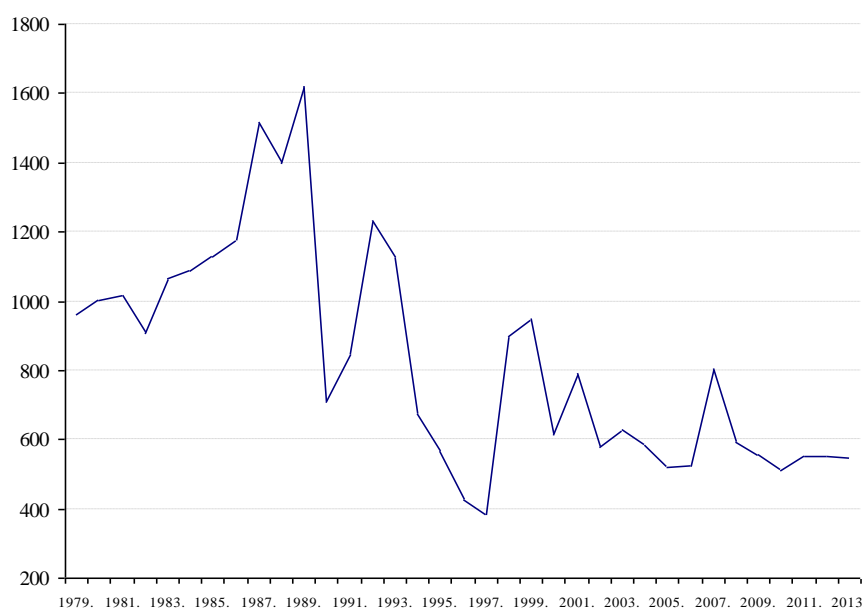
година	број пријављених паса	година	број пријављених паса	година	број пријављених паса	година	број пријављених паса
1972.	275	1986.	1176	1996.	427	2006.	526
1973.	650	1987.	1517	1997.	386	2007.	806
1976.	881	1988.	1400	1998.	900	2008.	590
1979.	962	1989.	1621	1999.	950	2009.	558
1980.	1001	1990.	711	2000.	613	2010.	510
1981.	1017	1991.	849	2001.	790	2011.	551
1982.	906	1992.	1232	2002.	579	2012.	550
1983.	1066	1993.	1122	2003.	629	2013.	549
1984.	1086	1994.	672	2004.	582		
1985.	1129	1995.	564	2005.	522		

Извор: Архив Кинолошког савеза Војводине

Подаци из табеле 12. показују да су изложбе паса свих раса које су у Новом Саду организоване у другој половини осамдесетих и почетком деведесетих година двадесетог века биле најпосећеније у последњих 35 година. Највећи број пријављених паса окупила

је изложба одржана 1989. године на којој је учествовало 1621 пас. На графикону 18 јасно се уочава нагли пад у бројности забележен 1990. и 1991. и он се уз мале варијације одржао до 1997. године када је на изложби учествовао и најмањи број паса у целокупном посматраном периоду, 386. Крајем прошлог века следи благи пораст у бројности такмичара, а достигнути ниво од око пет стотина паса се у последњих десет година одржава, уз одређене амплитуде.

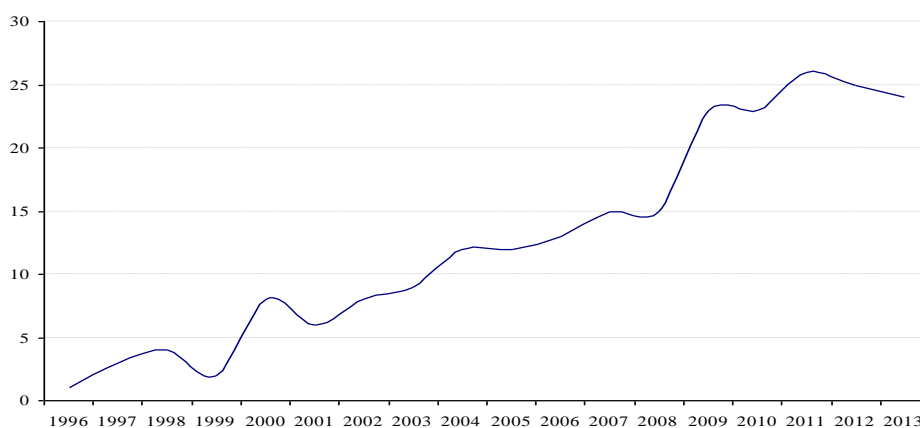
Графикон 18. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Новом Саду

Извор: Кинолошки савез Војводине

Графикон 19 приказује број међународних кинолошких манифестација у Србији у периоду од 1996. године до 2013. године, управо за период који карактерише пад бројности паса на међународним изложбама у Београду. Са графикона се види да је од почетка посматраног периода, број међународних изложби паса растао и од једне међународне изложбе у 1996. години порастао на чак 25 међународних изложби у 2012. години. Дакле, са порастом броја регистроване штенади расте и број међународних изложби у Србији, а смањује се број пријављених паса на најзначајнијим кинолошким изложбама паса свих раса. Данас, када је бројност паса на годишњем нивоу удвостручена у односу на бројност почетком деведесетих година прошлог века, на најпрестижнијим међународним изложбама у Србији посећеност је скоро двоструко мања.

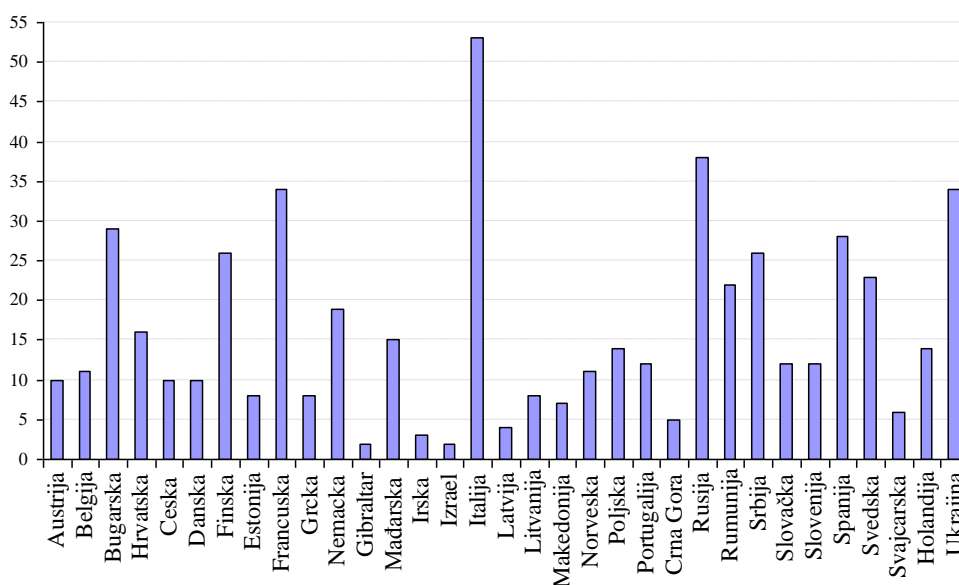
Графикон 19. Број међународних изложби паса свих раса у Србији

Извор: Кинолошки савез Србије

Посматрајући податке из 2012. године, а које Међународна кинолошка организација прикупља од својих чланица на годишњем нивоу, примећује се да су већи број међународних изложби од Србије у 2012. години имале само Русија, Француска, Италија, Украјина, Шпанија и Бугарска (графикон 20). При том, треба имати у виду да су Русија, Француска и Италија чланице које имају највећи број пријављених штенади годишње у односу на све остале чланице.

Графикон 20. Број међународних изложби паса у земљама чланицама ФЦИ-а у 2012. год

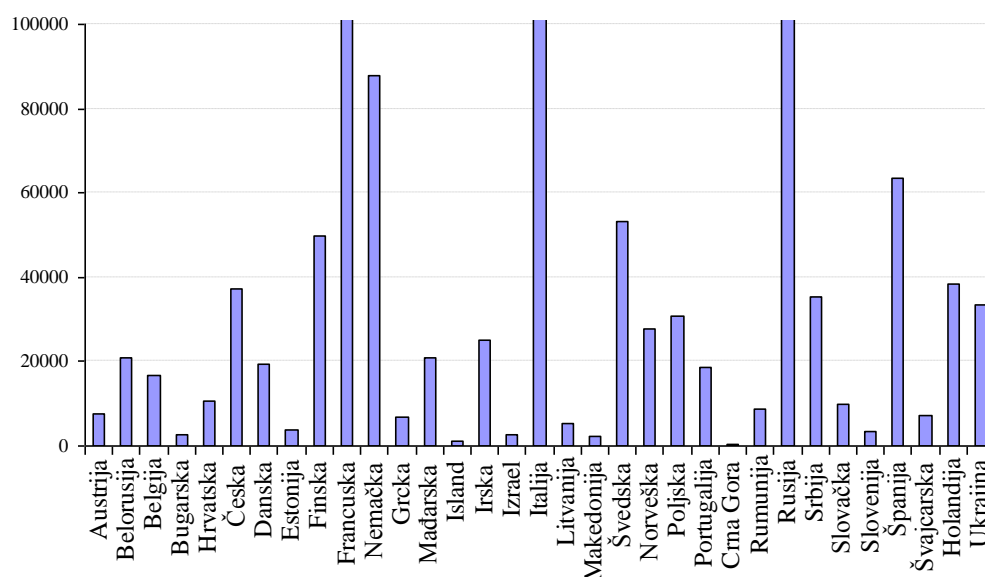
Извор: ФЦИ, прилагођено

У Русији је 2012. године регистровано 300.001 штене (8,5 пута више него у Србији), у Француској 204.680 (5,8 пута више него у Србији), док је у Италији број

регистрованих штенади достигао 120.175 што је 3,4 пута више него у Србији (ФЦИ, Fact sheet, 2012). Дакле, Србија свакако припада оној групи чланица ФЦИ-а које имају највећи број међународних изложби паса, с обзиром да заузима 6. место, а притом има значајно мањи број паса у односу на чланице које следи.

Са друге стране, према броју регистроване штенади Србија је у 2012. години била на 10. месту у односу на остале европске чланице ФЦИ-а. Испред ње су се нашле Русија, Француска, Италија, Шпанија, Холандија, Шведска, Немачка, Финска и Чешка. Међутим, само су Русија, Француска и Италија имале значајно већи број међународних изложби паса свих раса у току 2012. године. Приближно исти број манифестација овог карактера, као и у Србији, имале су Шпанија и Финска, док су остале наведене чланице имале значајно мањи број оваквих манифестација. Србија има већи број регистроване штенади на годишњем нивоу у односу на Швајцарску, Словачку, Словенију, Румунију, Португалију, Пољску, Норвешку, Ирску, Мађарску, Данску, Хрватску, Белгију, Аустрију и остале чланице ФЦИ-а (графикон 21).

Графикон 21. Број регистроване штенади у земљама чланицама ФЦИ-а у 2012. год

Извор: ФЦИ, прилагођено

ТАКМИЧЕЊА ПАСА У РАДУ

Најбројнија такмичења паса у раду у Србији су утакмице ловачких паса, међу којима се издвајају међународне утакмице птичара (табела 10). Оцењивање рада птичара се до 2003. године вршило за енглеске и континенталне птичаре одвојено и кроз испите

урођених особина (тип А), утакмице птичара у пољу без одстрела (тип Б), утакмице птичара у пољу са одстрелом (тип Ц), утакмице птичара у пољу и води (тип Д) и свестране утакмице птичара (тип Е). Према члану 30. важећег Правилника за оцењивање рада птичара из 2003. године утакмице птичара су разврстане на следећи начин:

1. Утакмице у широком тражењу на јаребице за псе енглеских раса
2. Класичне утакмице на јаребице за псе енглеских раса
3. Ловачке утакмице на природну дивљач за све расе птичара:
 - а) Ловачке утакмице за јаребице
 - б) Ловачке утакмице на сву природну дивљач са/без одстрела дивљачи
4. Специјалне ловачке утакмице за птичаре свих раса:
 - а) Ловачке утакмице на шљуке
 - б) Ловачке утакмице на камењарке
5. Дерби на јаребице за птичаре свих раса
6. Утакмице на пуштене препелице за птичаре свих раса

Манифестација која је отворена на све птичаре мора бити обавезно састављена од утакмице за континенталне птичаре и утакмице за енглеске птичаре посебно, с обзиром на другачији стил рада ових група птичара.

Важећи Правилник за оцењивање рада паса гонича предвиђа да се гоничи могу оцењивати и такмичити у појединачној конкуренцији на испитима и утакмицама гонича, а у екипној конкуренцији на куповима. У оквиру ових такмичења рад гонича се испитује кроз дисциплине тражење, гоњење, глас, квалитет њуха, понашање на пуцањ, послушност, водљивост, крвни траг, понашање код мртве дивљачи, одложљивост и друге. У 2013. години одржано је 23 националних и 11 међународних утакмица гонича.

Према Правилнику о испитима урођених особина и утакмицама ретривера употребна вредност рада ретривера оцењује се на испитима урођених особина, утакмицама у доношењу и проширеним утакмицама у доношењу. У оквиру ових манифестација рад ретривера се процењује кроз дисциплине водљивост, понашање на пуцањ, одложљивост, доношење пернате дивљачи, доношење патке из дубоке воде, доношење пернате дивљачи по влечки, доношење зеца по влечки и доношење из воде са

потапањем. У 2013. години у Србији је организовано 12 националних и 6 међународне утакмице ретривера.

Важећи Правилник о раду паса јазавичара предвиђа следеће испите у којима се проверавају радне способности јазавичара:

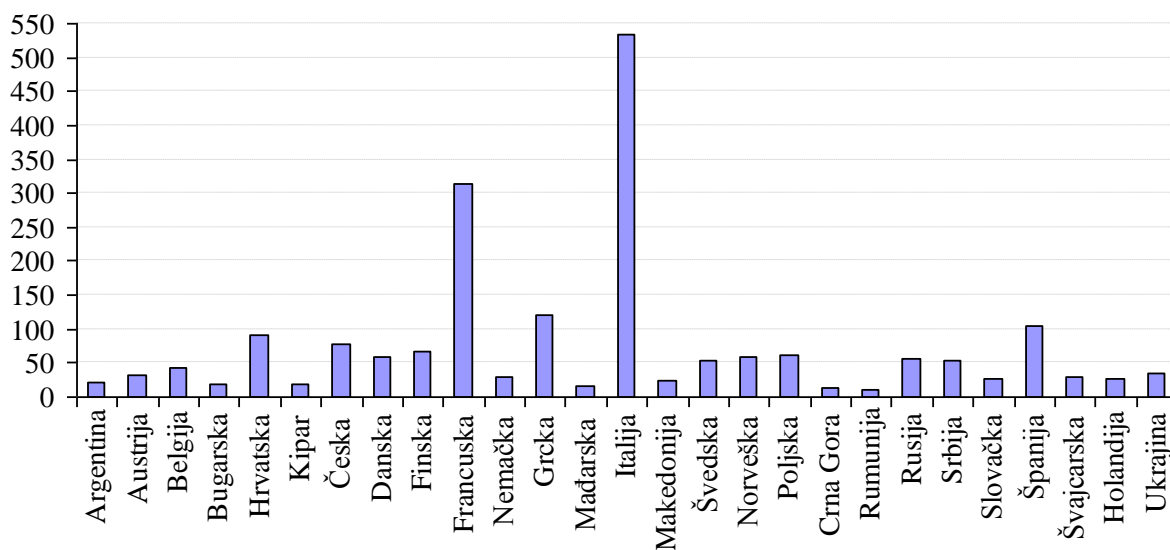
1. Испит урођених особина
 - а. Испит урођених особина изнад земље
 - б. Испит урођених особина под земљом
 - в. Рад у води
 - г. Испит следегласности
2. Главни испити
 - а. Испит изнад земље
 - б. Испит под земљом
 - в. Пуни радни испит
 - г. Специјални испит на крвном трагу
 - д. Специјални испит на дивљу свињу

У оквиру свих ових испита, јазавичари се оцењују у дисциплинама међу којима су рад на крвавом трагу, грмарење, претраживање рова, оштрина, апорт, понашање на стајалишту. Међутим, ове врсте такмичења сада се не организују.

Према важећем Правилнику такмичења за ловне шпанијеле, пси ове групе паса се испитују у оквиру испита урођених особина и утакмица паса шпанијела. Шпанијели морају показати довољно квалитетан рад у дисциплинама нос, гласно гоњење, поузданост и воља за рад на трагу, тражење и шарање, склоност за рад у води, водљивост, послушност, рад на крвном трагу, апорт, рад у води и рад на влачки. Нажалост, и ова такмичења се у Србији врло ретко организују.

Према броју међународних утакмица паса у 2012. години, Србија заузима 11. место у Европи, након драстичног смањења броја међународних утакмица паса птичара (графикон 22) у односу на претходне године (табела 10).

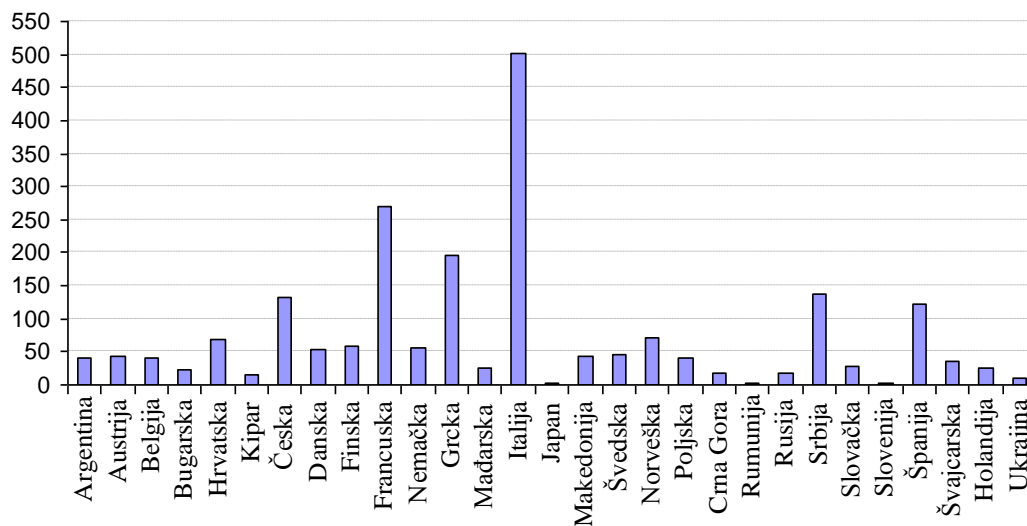
Графикон 22. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2012. год

Извор: статистички подаци ФЦИ-а

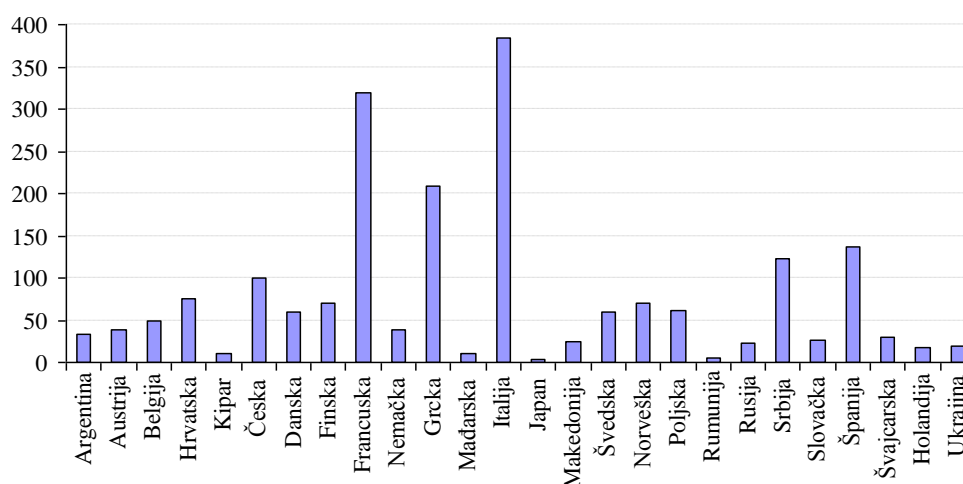
Пре овог пада у бројности интернационалних утакмица птичара, Србија је у 2010. и 2011. години заузимала четврто и пето место по бројности ових манифестација. Италија, Француска, Грчка, а 2011. и Шпанија су једине на европском континенту организовале већи број ових такмичења (графикон 23 и 24).

Графикон 23. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2010. год

Извор: статистички подаци ФЦИ-а, www.fci.be

Графикон 24. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2011. год

Извор: статистички подаци ФЦИ-а, www.fci.be

Србија је последњих година, у кинолошком и ловачком окружењу, позната по теренима веома погодним за обуку паса птичара и за организовање квалитетних утакмица ових раса паса, с обзиром да се у ловиштима јужне Србије још увек успешно гаји пољска јаребица која је због свог мириса посебно цењена код ловаца и водича паса птичара. Велики број иностраних ловаца и водича долазе у Србију са својим псима како би им омогућили најбоље услове за обуку и тренинг. У ловиштима Србије, овим псима се пружа могућност да остваре контакт са природном дивљачи, односно природном пољском јаребицом, која је у ловиштима у земљама из којих пси долазе најчешће донета из вештачке производње.

У Србији је 20. и 21. марта 2010. по први пут, одржан „Европски Куп за Енглеске Птичаре“ на ловним теренима нишког региона који је у Србији и у највећој мери експлоатисан у овакве сврхе. На овом такмичењу су учествовала 45 енглеска птичара из 14 земаља. Судијски жири био је састављен од тројице судија, из Белгије, Италије и Грчке. Победник у индивидуалној конкуренцији био је енглески сетер *Hectore del Zagnis* водича из Швајцарске. Селекција Италије победила је у екипној конкуренцији, док је друго место припало Гибралтару, а треће Грчкој (Darrigade, 2010). Исте године, након неколико дана, у Француској је одржан и „Пролећни Европски Куп“ за континенталне птичаре на којем је учествовало 55 паса из 12 земаља (Белгија, Хрватска, Данска, Шпанија, Француска, Грчка, Холандија, Италија, Пољска, Чешка, Русија и Шведска).

Судијски жири чинило је 12 судија из пет земаља (Шпанија, Италија, Хрватска, Бразил и Холандија) (Fernández, 2010).

На ловним површинама ловачких удружења из Ниша, Житорађе, Дољевца и Мерошине, у октобру 2012. године (18-21.) одржано је 34. Светско првенство паса птичара, а на ловним теренима ловачких удружења из Наталинаца, Раче, Баточине, Лапова, Аранђеловца и Смедеревске Паланке и 34. Светски шампионат у ловачко-кинолошком купу, Куп Светог Хуберта. Ова ловна подручја обилују природно гајеном пољском јаребицом што подиже ниво квалитета утакмица паса које се на њима организују. Учествовало је више од 300 такмичара, односно 225 пса из 22 државе. Такмичиле су се екипе из Аустрије, Бугарске, Хрватске, Француске, Грчке, Италије, Норвешке, Русије, Шпаније, Швајцарске, Белгије, Чешке, Данске, Немачке, Мађарске, Црне Горе, Португалије, Сан Марина, Словачке, Шведске, Украјне и Србије. Дакле, поред Србије, учествовали су пси из 21 земље. Као што показују подаци из табеле 13, рад паса оцењивало је 19 судија, од којих је чак 17 било из иностранства, и то из 12 земаља (Италије, Швајцарске, Шпаније, Холандије, Немачке, Хрватске, Бразила, Чешке, Словачке, Аустрије, Норвешке, Данске). У оквиру Светског првенства за птичаре, код континенталних птичара, првопласирана екипа била је репрезентација Италије, а светски шампион у индивидуалној конкуренцији био је такмичар из Словачке. Такмичари Србије освојили су 4. место у екипној, 3. у индивидуалној конкуренцији. Код британских птичара, првопласирана екипа била је поново репрезентација Италије, а светски шампион у индивидуалној конкуренцији био је такмичар из Италије. Светски шампион у лову за 2012. годину био је такмичар из Данске, а у женској конкуренцији, такмичарка из Италије.

Табела 13. Судијска листа светских такмичења у раду у Србији 2012. године

		34. Светско првенство паса птичара у практичном лову	34. Светски шампионат у ловачко-кинолошком купу
1	енглески	Silvio Marelli , Италија	1 Corrado Ottoviani , Италија
2		Andreas Rogger , Швајцарска	2 Мирослав Николић , Србија
3		Joaquin Bonilla , Шпанија	3 Klaus peter Farber, Немачка
4		Peter Bahlke , Холандија	4 Franz Wolfmayr , Аустрија
5		Ronni Stelter , Немачка	5 Andreas Rogger, Швајцарска
6		Марко Митровић , Србија	6 Ronni Stelter, Немачка
7	континентални	Antonio Collantes Yllera , Шпанија	7 Fracisco Javier Sanmartin Catalan , Шпанија
8		Nenad Vujanović , Хрватска	8 Kjeli Duedahal , Норвешка
9		Anne Brigitte Du Lavallaz Бразил	9 Luca Bartoli , Немачка
10		Klaus Peter Farber , Немачка	10 Valdemar Larsen , Данска
11		Vlastimil Novotny , Чешка	11 Peter Bahlke, Холандија
12		Ladislav Balogh , Словачка	12

Извор: Кинолошки савез Србије

Српску репрезентацију на овим такмичењима чинили су Милорад Срећковић са поентерима *K-Militom* и *K-Oskarom*, Драган Стојановић са поентром *K-Adađo* и селектор Душко Шормаз (код енглеских птичара); Радомир Савић са немачким краткодлаким птичаром *Govinco del Rade Savić*, Пеца Драгачевац са немачким краткодлаким птичаром *Tango del Cakić*, Милан Срдановић са немачким краткодлаким птичаром *Mamba del Grande Mimasic*, Слободан Лукавац са немачким краткодлаким птичаром *Cobra* и селектор Зоран Марковић (код континенталних птичара); Јасмина Силашки са немачким краткодлаким птичаром *Venus*, Биљана Азашевац са мађарском вижлом *Bis*, и резерва Даница Ковач са епањел бретоном *Indios-Rex* (женска екипа на Светом Хуберту); Новица Спасојевић са немачким краткодлаким птичаром *Deks of Bert-Haus*, Горан Шестић са немачким оштродлаким птичаром *Brik*, резерва Миломир Ранковић са епањел бретоном *Dik* и селектор Владимир Виденовић.

Светско првенство за немачке краткодлаке птичаре 2013. године одржано је у Србији у организацији Кинолошког савеза Србије, на територији Ниша, 26. марта 2013. године. У оквиру овог престижног такмичења од укупно 43 пса, поред српских паса, такмичили су се и пси из 16 земаља - Италије, Бугарске, Русије, Украјине, Црне Горе, Шведске, Шпаније, Француске, Хрватске, Словачке, Норвешке, Грчке, Чешке, Белгије, Пољске и са Кипра. Судило је 12 судија из 11 земаља (Хрватска, Холандија, Немачка, Италија, Грчка, Француска, Бугарска, Шпанија и Србија). Србија је имала највише пласмане на овом такмичењу. У појединачној конкуренцији победио је пас репрезентације Србије *Giovinco del Rade Savić*, водича Радета Савића, док је и у екипној конкуренцији репрезентација Србије освојила прво место. Пар дана пре овог такмичења, 24. марта 2013. године, у организацији истог клуба, на истој територији, одржао се и Европски пролећни куп за континенталне птичаре, на којем су се такмичило 57 паса из 15 земаља. У екипној конкуренцији победила је репрезентација Шпаније, а у појединачној пас из репрезентације Италије.

У 2005. години Србија је била домаћин 13. Европског шампионата у раду гонича који се одржао на ловним теренима којима газдују ловачка удружења Трстеник, Рековац, Крагујевац, Параћин, Бунар, Крушевац, Алексинац и Јагодина. Учествовало је 20 паса из 8 земаља (2 из Аустрије, 2 из Босне и Херцеговине, 3 из Финске, 3 из Хрватске, 2 из Словеније, 3 из Швајцарске, 3 из Србије и 2 из Сан Марина). Судијску листу чинило је 14 иностраних и 22 домаћих кинолошких судија.

3.8. НОРМАТИВНО-ПРАВНА РЕГУЛАТИВА УПОТРЕБЕ ПАСА У ЛОВУ И ЛОВНОМ ТУРИЗМУ

Употреба ловачких паса у лову, најпре, треба бити у примењена у складу са одредбама Закона о добробити животиња („Сл. гласник РС“ број 41/09) који чланом 12. предвиђа да коришћење мора бити примерено врсти, раси, полу, старости и здравственом стању животиње, те се болесне, повређене, изнемогле и бремените животиње (почев од трећине гравидитета) не могу се користити за рад.

Закон о дивљачи и ловству („Сл. гласник РС“ број 18/2010), у члану 74. прописује да ловац који користи ловачког пса у лову мора имати родовник и потврду о употребљивости у лову или идентификациону картицу издату на основу родовника и потврде о употребљивости у лову, а корисник ловишта дужан је да води евиденцију о ловачким псима који се користе у лову. Истим Законом, члан 76, је забрањено ловити ловостајем заштићену дивљач употребом паса који нису ловачки расни пси, који нису вакцинисани и обележени у складу са прописима којима се уређује ветеринарство и паса оних раса чија употреба није предвиђена ловном основом. У ловишту се може дозволити обучавање ловачких паса, ако је ловном основом одређен ограђени део ловишта намењен за обучавање ловачких паса ради усавршавања и испитивања урођених особина (члан 4., Сл. гл. РС“ број 18/2010).

На основу члана 74. став 3. Закона о дивљачи и ловству донет је Правилник о ловачким псима („Службени гласник РС”, број 80/11) којим се, између осталог, ближе прописује начин обуке и коришћења ловачких паса у ловиштима Србије. Овај правилник прописује да ловачки пси који се користе у лову у ловиштима у Србији морају бити способни за учествовање у лову. Да би пас био употребљив за лов, он мора, најпре, да положи испит урођених особина, испит у раду и/или испит у раду на крвном трагу. На основу родовника и потврде о употребљивости у лову, односно о положеном испиту, Кинолошки савез Србије издаје *идентификациону картицу* ловачког пса коју власник или водич пса носе приликом лова, као доказ о употребљивости пса. Према члану 8. овог Правилника, ловачки пси до навршених 24 месеци живота могу учествовати у лову и без положеног испита, с обзиром да на испиту урођених особина учествују пси од навршених девет до навршених 24 месеца живота. У члану 6. Правилник прописује да се обука ловачких паса врши на ограђеном терену за обуку ловачких паса (када се пси

обучавају за групни лов на дивље свиње) или на на неограђеном/отвореном терену за обуку ловачких паса (када се пси обучавају за лов на ситну дивљач и крупне звери). Пси јамари се обучавају за лов дивљачи под земљом у вештачком рову за обуку паса јамара. Радни испити у којима се проверава употребљивост ловачких паса у лову на ситну дивљач, као и у лову на дивље свиње, зеца и крупне звери (вук, шакал, лисица и друге ловостајем заштићене врсте звери) организују се и одржавају у отвореном ловишту, а приликом полагања радног испита ловачки пси не смеју да узнемире, а нарочито не да гоне, крупне дивље преживаре (члан 10). Ово важи и код одржавања испита употребљивости ловачког пса за рад на крвном трагу дивљачи, као и при испитивању употребљивости јамара у лову (под и над земљом) који приликом полагања радног испита не смеју да остваре директан контакт са дивљачи.

Према члану 13. Правилника о ловачким псима у групном лову користи се најмање један ловачки пас одговарајуће расе на групу до десет ловаца („Службени гласник РС”, број 80/11), а ловачки пас који има положен испит у раду на крвном трагу користи се за препознавање и праћење крвног трага крупне дивљачи или крупне звери рањене у појединачном лову, односно за препознавање и праћење крвног трага дивље свиње или крупне звери рањене у групном лову.

Ценовнике уловљене дивљачи и услуга у лову у ловиштима којима газдују јавна предузећа, доносе Управни одбори тих предузећа за сваку ловну годину. Према важећем ценовнику ЈП „Војводинашуме“ за ловну 2013/14. годину дневна употреба сопственог ловачког пса наплаћује се 494,07 динара, а дневно коришћење пса који припада ловишту 998,31 динара.

4. РЕЗУЛТАТИ ЕМПИРИЈСКОГ ИСТРАЖИВАЊА

4.1. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТИРАЊА ЛОВАЦА

Анкетирање ловаца спроведено је помоћу инструмента из Прилога 1. Према подацима из табеле 14 може се видети да већина испитаних ловаца поседује више ловачких пса. Највише је оних који у власништву имају више од три ловачка пса (34,5%), нешто мањи број испитаника поседује два (33,6%) или три ловачка пса (20%), значајно мањи проценат испитаника поседује једног ловачког пса (10%). Српски ловци најчешће лове ситну дивљач (80,9%) са два своја ловачка пса (57,3% ловаца), док нешто мањи број њих у лов одлази са једним ловачким псом (30%).

Табела 14. Ангажовање ловачких паса у лову од стране домаћих ловаца

		Фреквенција	%	Валидни проценат	Кумулативни проценат
Колико ловачких паса поседујете?	ниједног	2	1,8	1,8	1,8
	једног	11	10,0	10,0	11,8
	два	37	33,6	33,6	45,5
	три	22	20,0	20,0	65,5
	4 и више	38	34,5	34,5	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
У којој врсти лова најчешће учествујете?	у лову на ситну дивљач	89	80,9	80,9	80,9
	у лову на крупну дивљач	11	10,0	10,0	90,9
	у лову на предаторе	10	9,1	9,1	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
Са колико својих паса најчешће учествујете у лову	ниједним	3	2,7	2,7	2,7
	једним	33	30,0	30,0	32,7
	два	63	57,3	57,3	90,0
	3 и више	11	10,0	10,0	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
Колико често учествујете у туристичким лововима?	никада	7	6,4	6,4	6,4
	1-3 годишње	68	61,8	61,8	68,2
	4-6 годишње	26	23,6	23,6	91,8
	више од 6 пута годишње	9	8,2	8,2	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
Када учествујете у комерцијалном лову:	водите своје ловачке псе	96	87,3	93,2	93,2
	изнајмљујете у ловишту	7	6,4	6,8	100,0
	Укупно	103	93,6	100,0	
Да ли сте задовољни понашањем Вашег пса у лову?	нисам задовољан	2	1,8	1,8	1,8
	делимично сам задовољан	17	15,5	15,6	17,4
	задовољан				
	задовољан сам	55	50,0	50,5	67,9
	веома сам задовољан	35	31,8	32,1	100,0
Укупно	109	99,1	100,0		

Више од трећине испитаних ловаца гаји псе расе немачки краткодлаки птичар (36,4%), затим следе пси расе немачки оштродлаки птичар (13,6%) и епањел бретон (10%). Немачки ловни теријер је, такође, врло распрострањен (9,1%).

Табела 15. Којих су раса ваши ловачки пси?

	Фреквенција	%	Валидни проценат
Нем.краткодлаки птичар	40	36,4	37,0
Нем.оштродлаки птичар	15	13,6	13,9
Епањел бретон	11	10,0	10,2
Енглески поентер	6	5,5	5,6
Енглески сетер	9	8,2	8,3
Српски гонич	4	3,6	3,7
Нем.ловачки теријер	10	9,1	9,3
Српски тробојни гонич	2	1,8	1,9
Јазавичар	4	3,6	3,7
Посавски гонич	2	1,8	1,9
Вајмарски птичар	2	1,8	1,9
Енглески шпрингер шпанијел	1	,9	,9
Лабрадор ретривер	1	,9	,9
Немачки препеличар	1	,9	,9
Укупно	108	98,2	100,0
Недостаје	2	1,8	
Укупно	110	100,0	

Као што се може видети у табели 15, резултати добијени анкетирањем су релативно слични резултатима архивског истраживања о распрострањености ловачких раса у Србији (графикон 10). Према подацима прикупљеним у Кинолошком савезу Србије, немачки краткодлаки птичар је најзаступљенија ловачка раса паса у Србији, како у 2013. години, тако и читаве последње деценије. За њим следи лабрадор ретривер, који је међу анкетираним ловцима као гајена раса наведен само једанпут. Наиме, компарацијом ових резултата, може се претпоставити да лабрадор ретривер представља ловачку расу која се у данашње време у Србији гаји пре свега ради разоноде. Лабрадор ретривери су врло интересантни као кућни љубимци, а, неоправдано, све мање као помоћници у лову. Испитивани ловци се даље опредељују за немачког оштродлаког птичара, епањел бретона и немачког ловачког теријера, који и по званичним статистичким подацима Кинолошког савеза, заједно са немачким краткодлаким птичарем, спадају у четири најбројније ловачке расе у Србији. У остале ловачке расе паса за које се испитани ловци опредељују спадају поентер, енглески сетер, јазавичар, српски гонич, а доста мање српски тробојни гонич, посавски гонич, вајмарски птичар, енглески шпрингер шпанијел и немачки препеличар. Аутохтоне расе ловачких паса се,

према овим резултатима анкетног истраживања, налазе међу слабо распрострањеним ловачким расама, што свакако не показују резултати прикупљани у архиви Кинолошког савеза (графикон 1 и 2), као и искуство са терена приликом посматрања и учествовања у кинолошким активностима. Међутим, ову супротност у резултатима треба посматрати са резервом, имајући у виду, најпре релативно мали број испитаника учесника у лову на крупну дивљач (табела 16), али и одсуство заинтересованости власника аутохтоних гонича за учешће у процесу анкетања. Стога је неопходно посебно мотивисати ову групу ловаца за учешће у испитивању како би се обезбедио што већи број испитаника власника гонича чиме би и закључци у вези са овом групом паса били што релевантнији и прецизнији.

Табела 16. Поседовање ловачких раса у односу на преферирану врсту лова

	У којој врсти лова најчешће учествујете?			Укупно	
	у лову на ситну дивљач	у лову на крупну дивљач	у лову на предаторе		
Којих су раса Ваши ловачки пси?	Нем.краткодлаки птичар	38	2	0	40
	Нем.оштродлаки птичар	14	0	1	15
	Епањел бретон	11	0	0	11
	Енглески поентер	6	0	0	6
	Енглески сетер	9	0	0	9
	Српски гонич	1	2	1	4
	Нем.ловачки теријер	3	0	7	10
	Српски тробојни гонич	1	1	0	2
	Јазавичар	0	3	1	4
	Посавски гонич	2	0	0	2
	Вајмарски птичар	1	1	0	2
	Енг. шпрингер шпанијел	0	1	0	1
	Лабрадор ретривер	0	1	0	1
	Немачки препеличар	1	0	0	1
	Укупно	87	11	10	108

Из табеле 16. примећује се да највећи број ловаца испитаника који преферирају лов ситне дивљачи поседују псе из групе птичара (79 испитаника), док само два испитаника поседују псе из групе цуњаваца. По три испитаника из ове групе поседује немачке ловачке теријере који су представници јамара и псе из групе гонича (српског и српског тробојног гонича). Испитаници који преферирају лов крупне дивљачи поседују углавном јазавичаре, српске гониче и српске тробојне гониче, који су наравно и најпогоднији за ову врсту лова, док само по један испитаник поседује псе из других ловних група – немачког краткодлаког птичара, лабрадор ретривера и вајмарског

птичара (расе које се лако могу обучити за праћење крвног трага рањене крупне дивљачи). Скоро сви испитаници који преферирају лов предатора поседују псе расе немачки ловачки теријер (њих 7).

Највећи број испитаних ловаца учествује у комерцијалним лововима једном до три пута годишње (61,8%), док је четвртина испитаних ловаца 4 до 6 пута годишње учесник у комерцијалном лову (23,6%). Најмањи је број оних који никада не учествују у комерцијалном лову (6,4%), а нешто већи број ловаца који учествују више од 6 пута годишње (8,2%). Готово сви ловци који учествују у комерцијалним (туристичким) лововима са собом у лов воде своје ловачке псе (93,2%), док веома мали проценат ловаца изнајмљује ловачке псе у ловишту (6,8%), што говори о томе да ловци највише поверења имају управо у рад својих ловачких паса. Овакав резултат треба посматрати и кроз чињеницу да су испитаници становници Србије и да им није проблем да своје псе поведу са собом, што са иностраним ловцима-туристима који лове у Србији, као и са српским ловцима-туристима који лове у иностранству, није случај.

Табела 17. Број паса у власништву у зависности од префериране врсте лова

		Колико ловачких паса поседујете?					Укупно
		ниједног	једног	два	три	4 и више	
У којој врсти лова најчешће учествујете?	у лову на ситну дивљач	2	8	28	18	33	89
	у лову на крупну дивљач	0	0	5	4	2	11
	у лову на предаторе	0	3	4	0	3	10
	Укупно	2	11	37	22	38	110

Табела 17 показује да највећи број паса поседују ловци који најчешће одлазе у лов ситне дивљачи - 37,1% ових ловаца гаји четири и више ловачких паса, 31,4% има два пса, а 20,2% поседује три ловачка пса. Само мали број ловаца из ове групе поседује само једног (8,9%) или не поседује ловачког пса (2,2%), док скоро половина анкетираних ловаца на крупну дивљач најчешће поседују само два ловачка пса (45,45%).

Табела 18. Број паса у лову у зависности од префериране врсте лова

		Са колико својих паса најчешће учествујете у лову				Укупно
		ниједним	једним	два	3 и више	
У којој врсти лова најчешће учествујете?	у лову на ситну дивљач	3	25	55	6	89
	у лову на крупну дивљач	0	3	6	2	11
	у лову на предаторе	0	5	2	3	10
	Укупно	3	33	63	11	110

Дакле, ловци који преферирају лов ситне дивљачи у највећем проценту поседују у власништву више од два пса, али 62% ловаца из ове групе у лов са собом воде два пса, 28% ловаца једног пса, а само 6,7% води више од два пса са собом у лов (табела 18). Ловци на крупну дивљач, такође, најчешће лове са два пса (54,54%), док половина анкетираних ловаца на предаторе одлазе у лов са једним псом.

Српски ловци преферирају да обуку својих ловачких паса обављају сами (97,3%), док само 2,7% испитаника у ту сврху унајмљује професионалне дресере.

Само један од испитаних српских ловаца је незадовољан понашањем својих ловачких паса у лову, док су остали испитаници у већој или мањој мери задовољни њиховим приказаним радом (табела 19).

Табела 19. Задовољство ловаца радом свог пса у лову

		Да ли сте задовољни понашањем Вашег пса у лову?				Укупно
		нисам задовољан	делимично сам задовољан	задовољан сам	веома сам задовољан	
Колико ловачких паса поседујете?	ниједног	1	0	0	0	1
	једног	1	5	4	1	11
	два	0	11	22	4	37
	три	0	1	13	8	22
	4 и више	0	0	16	22	38
	Укупно	2	17	55	35	109
		Да ли сте задовољни понашањем Вашег пса у лову?				Укупно
		нисам задовољан	делимично сам задовољан	задовољан сам	веома сам задовољан	
Којих су раса Ваши ловачки пси?	Нем.крат.птичар	1	7	23	9	40
	Нем.оштр.птичар	0	1	6	8	15
	Епањел бретон	0	1	6	4	11
	Енглески поентер	0	1	2	3	6
	Енглески сетер	0	0	4	5	9
	Српски гонич	0	0	2	2	4
	Нем.ловачки теријер	0	4	5	1	10
	Срп.тробојни гонич	0	0	2	0	2
	Јазавичар	0	1	2	1	4
	Посавски гонич	0	0	2	0	2
	Вајмарски птичар	0	0	1	1	2
	Енг. шп. шпанијел	0	1	0	0	1
	Лабрадор ретривер	0	1	0	0	1
	Немачки препеличар	0	0	0	1	1
	Укупно	1	17	55	35	108

У табели 14 се види да су радом паса незадовољна два испитана ловца, али даљом анализом података утврђено је да један од њих не поседује ловачке псе, па је његов одговор на ово питање одбачен. Табела 19, такође, показује да су радом својих паса

најзадовољнији ловци који поседују четири и више паса, њих 57,9%, што је 20,1% од укупног броја анкетираних ловаца. Ако се посматра задовољство радом пса, с обзиром на расу, може се приметити да су процентуално најмање задовољни власници немачких ловачких теријера (њих 40% је само делимично задовољно радом свог пса). Сви испитани власници аутохтоних ловачких раса су задовољни радом својих паса. Власници немачког краткодлаког птичара, као најбројније ловачке расе у Србији, су у значајној мери задовољни радом својих паса. Само један испитани власник је незадовољан радом свог пса, а 17,5% власника су делимично задовољни. Највећи проценат власника немачких краткодлаких птичара, њих 57,5%, су задовољни ловним способностима својих паса, а њих 22,5% су и веома задовољни. Најзадовољнији су власници немачких оштродлаких птичара, чак 53,33% од укупног броја испитаних власника ових паса су веома задовољни радом свог пса, а 40% њих су задовољни радом. Овај последњи резултат свакако треба тумачити и у контексту свеупотребљивости немачког оштродлаког птичара. Наиме, може се претпоставити да је један од разлога задовољства његових власника управо свестраност коју ова раса показује током ловних активности.

На питање да прокоментаришу свој одговор о томе колико су задовољни испитаници су наводили да су задовољни јер њихов ловачки пас (или пси) испуњава основну улогу која му је првобитно и намењена (а то је да пронађе дивљач, прим.аут.). Поједини испитаници који су се изразили као задовољни радом свог ловачког пса, истичу да би волели да њихов пас „сигурније маркира“. Други ловци испитаници из групе делимично задовољних радом својих паса наводе да њихов ловачки пас често „иде далеко“ (има широк радијус претраживања терена, прим.аут), док неколико испитаника је навело да им смета што њихов пас невољно улази у воду или не улази уопште.

Резултати из табеле 20. показују да су такмичења у раду ловачких паса веома интересантна српским ловцима. Чак 81,8% испитаника активно или пасивно учествује на утакмицама паса, а њима су подједнако атрактивне и утакмице са одстрелом (42,7%) као и утакмице без одстрела (42,7%), мада власници аутохтоних гонича преферирају утакмице са одстрелом.

Табела 20. Ангажовање ловачких паса у обуци и такмичењима у раду

		Фреквенција		Валидни проценат	Кумулативни проценат
			%		
Обуку својих ловачких паса обављате:	сами	107	97,3	97,3	97,3
	унајмљујући дресере	3	2,7	2,7	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
Учествујете ли на утакмицама паса?	да	90	81,8	81,8	81,8
	не	20	18,2	18,2	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	
Које врсте утакмица ловачких паса посећујете?	утакмице са одстрелом	47	42,7	50,0	50,0
	утакмице до пуцња	47	42,7	50,0	100,0
	Укупно	94	85,5	100,0	
	Недостаје	16	14,5		
Да ли учествујете на Ловачко-кинолошком купу?	да	57	51,8	51,8	51,8
	не	53	48,2	48,2	100,0
	Укупно	110	100,0	100,0	

Најмањи проценат испитаника који учествују на утакмицама у раду, њих 50%, су власници аутохтоних ловачких раса паса (табела 21). На ловачко-кинолошком купу, као најкомплекснијем ловно-кинолошком такмичењу, учествује нешто више од половине испитаника (51,8%).

Табела 21. Учествовање на утакмицама

		Да ли учествујете на такмичењима у раду?		
		да	не	Укупно
Којих су раса Ваши ловачки пси?	Нем. крат. птичар	34	6	40
	Нем. оштр. птичар	13	2	15
	Епањел бретон	9	2	11
	Енглески поентер	6	0	6
	Енглески сетер	8	1	9
	Српски гонич	2	2	4
	Нем. ловачки теријер	8	2	10
	Срп. тробојни гонич	1	1	2
	Јазавичар	3	1	4
	Посавски гонич	1	1	2
	Вајмарски птичар	1	1	2
	Енг. шп. шпанијел	0	1	1
	Лабрадор ретривер	1	0	1
	Немачки препеличар	1	0	1
	Укупно	88	20	108

Међу испитаним ловцима који учествују на такмичењима у раду (табела 22) највећи је број оних који су задовољни радом својих паса (47,2%) и веома задовољни њиховим радом (35,9%). Међутим, и међу испитаницима који су само делимично

задовољни радом својих паса највећи број њих учествује на овим такмичењима (82,3%) што показује колико су манифестације овог типа популарне међу ловцима (табела 20).

Табела 22. Учествовање на утакмицама ~ Задовољство радом

		Да ли учествујете на такмичењима у раду?		Укупно
		да	не	
Да ли сте задовољни понашањем Вашег пса у лову?	нисам задовољан	1	1	2
	делимично сам задовољан	14	3	17
	задовољан сам	42	13	55
	веома сам задовољан	32	3	35
Укупно		89	20	109

С друге стране, посматрајући табелу 23 може се видети да је међу ловцима мање интересовање за такмичење „Ловац и пас“, односно за ловачко-кинолошки куп. Од анкетираних ловаца који учествују на овом такмичењу највише је оних који су задовољни и веома задовољни радом својих паса (њих 84,2%). Међутим, готово је подједнак проценат оних који су задовољни и веома задовољни радом својих паса у лову али који упркос томе не учествују у овој врсти такмичења.

Табела 23. Учествовање на утакмицама ~ Задовољство радом

		Да ли учествујете на такмичењу Ловац и пас?		Укупно
		да	не	
Да ли сте задовољни понашањем Вашег пса у лову?	нисам задовољан	1	1	2
	делимично сам задовољан	8	9	17
	задовољан сам	28	27	55
	веома сам задовољан	20	15	35
Укупно		57	52	109

Испитаници власници јамара, цуњаваца, ретривера и посавских гонича готово да уопште не учествују на овој врсти такмичења, док тачно 50% власника српских и српских тробојних гонича се такмичи на овој врсти манифестације (табела 24).

Табела 24. Учествовање на такмичењима у раду

		Да ли учествујете на такмичењу Ловац и пас?		Укупно
		да	не	
Којих су раса Ваши ловачки пси?	Нем.крат.птичар	26	14	40
	Нем.оштр. птичар	7	8	15
	Епањел бретон	7	4	11
	Енглески поентер	4	2	6
	Енглески сетер	4	5	9
	Српски гонич	2	2	4
	Нем.ловачки теријер	4	6	10
	Срп.тробојни гонич	1	1	2
	Јазавичар	0	4	4
	Посавски гонич	0	2	2
	Вајмарски птичар	1	1	2
	Енг. шп. шпанијел	0	1	1
	Лабрадор ретривер	0	1	1
	Немачки препеличар	0	1	1
	Укупно	56	52	108

Табела 25 показује оцене значаја обученог пса за одређене елементе лова, при чему су у табели ајтеми поређани од највише оцењеног до најниже оцењеног.

Табела 25. Оцена значаја обученог ловачког пса за одређене елементе лова

	N	Мин.	Макс.	Средња вредност	Станд. девијација
квалитет укупног ловачког доживљаја	110	4	5	4,90	,301
успешан проналазак рањене дивљачи	110	3	5	4,88	,377
проналазак дивљачи пре одстрела	110	4	5	4,85	,363
успешан проналазак одстрељене дивљачи	110	1	5	4,84	,516
успешна реализација одстрела	110	1	5	4,20	,956
Валидни N	110				

Према испитаним ловцима, добро обучен ловачки пас у лову значајно доприноси квалитету укупног ловачког доживљаја ($M=4,90$; $SD=,301$), при чему ниједан испитаник није оценио значај ловачких паса за овај параметар оценом мањом од 4. Испитаници су оценили да је употреба добро обученог ловачког пса врло значајна, односно најзначајнија, за успешан проналазак рањене ($M=4,88$; $SD=,377$) и одстрељене дивљачи ($M=4,84$; $SD=,516$), као и за проналазак дивљачи пре одстрела ($M=4,85$; $SD=,363$). Испитаници су оценили да обучен ловачки пас најмање доприноси успешној

реализацији одстрела, али и даље значајно утиче на овај елемент лова ($M=4,20$; $SD=,956$).

Табела 26. Оцена одређених параметара утакмица ловачких паса у Србији

	Н	Мин.	Макс.	Средња вредност	Станд. девијација
Величина обезбеђеног ловног терена по псу	102	1	5	3,65	1,011
Годишњи број утакмица у Србији	102	1	5	3,58	1,112
Бројност предметне дивљачи	102	1	5	3,51	1,175
Квалитет ловног терена	102	1	5	3,47	,951
Квалитет предметне дивљачи	102	1	5	3,30	,973
Квалитет судијске листе	102	1	5	3,30	,993
Професионалност организације	102	1	5	3,13	1,158
Број учесника на међународним	102	1	5	3,11	1,014
Број учесника на савезним	102	1	5	3,03	,949
Праћење и архивирање података	102	1	5	2,92	1,158
Валидни N	102				

Саме утакмице ловачких паса које се организују у Србији, као одвојени сегмент кинолошких манифестација, добро су оцењене (табела 26). Највише оцењени параметри ових манифестација се односе на квалитет ловних потенцијала терена на којима се такмичења одржавају. Треба имати у виду да су се питања у упитнику односила на утакмице паса свих ловачких раса, односно и на утакмице птичара и на утакмице гонича, као две најзаступљеније врсте такмичења у раду у Србији.

Учесници на српским такмичењима у раду ловачких паса врло су задовољни бројношћу ($M=3,51$; $SD=1,175$) и квалитетом предметне дивљачи ($M=3,30$; $SD=,973$), као и квалитетом ($M=3,47$; $SD=,951$) и величином обезбеђеног ловног терена по ловачком псу ($M=3,65$; $SD=1,011$). Ово указује да је предметна дивљач из природног узгоја, чиме се стварају основни услови за квалитетан и успешан рад ловачких паса.

Параметри оцењени нешто нижим оценама односе се на број учесника на савезним ($M=3,03$; $SD=,949$) и међународним такмичењима у раду ($M=3,11$; $SD=1,014$), као и на професионалност организације ($M=3,13$; $SD=1,158$), што се показало као генерални проблем организованих кинолошких активности у Србији. Континуирани и систематско праћење и архивирање података о постигнутим резултатима паса оцењено је најнижом оценом ($M=2,92$; $SD=1,158$), што је поражавајући резултат с обзиром на њихов значај у узгоју и селекцији ловачких раса паса.

4.2. АНАЛИЗА РЕЗУЛТАТА НА УЗГОЈНИМ ИСПИТИМА У ПЕРИОДУ ОД 2006. ДО 2013. ГОДИНЕ У СРБИЈИ

Првих неколико година од обнове клуба немачких оштродлаких птичара, мали број водича се са својим псима такмичио на узгојним испитима, нарочито на јесењим узгојним испитима, да би се тај број постепено увећавао. У необрађеним подацима прикупљеним за потребе овог рада постојали су подаци о више паса него што је овде приказано, јер су се поједини пси појављивали на такмичењима два пута (што је утврђено наведеним родовним бројем). За анализу су узети само бољи резултати које су ти пси постигли, односно у приказаним табелама нема паса и резултата који се понављају.

Према подацима Кинолошког савеза Србије (графикон 5), немачки оштродлаки птичар је раса која је, по броју регистрованих штенади на годишњем нивоу, у порасту, ако се посматра период од 1994. године до 2012. Међутим, број паса који се привеле на испитивање на узгојним испитима је и даље мали. Наиме, у 2006. години испитано је на пролећним узгојним испитима укупно 8 паса, што је само 2,14% од броја пријављених штенади у 2005. години (јер се испитују пси оштењени у претходној календарској години). У 2007. години испитано је 3,66% паса (26 паса од 709 штенади у 2006. години); у 2008. години испитано је 2,54% (16 паса од 628 штенади); у 2009. години 2,96% (26 паса од 877 штенади); у 2010. години 2,38% (24 пса од 1006 штенади); у 2011. години 2,75% (31 пас од 1127 штенади); у 2012. години 7,29% (78 пса од 1069 штенади) и у 2013. години 4,48 % (47 паса од 1049 штенади у 2012. години).

4.2.1. ПРОЛЕЋНИ УЗГОЈНИ ИСПИТИ У ПЕРИОДУ ОД 2006-2013. ГОДИНЕ

За потребе овог рада анализирани су резултати 236 немачких оштродлаких птичара, колико их је учествовало на пролећним узгојним испитима у посматраном периоду, од 2006. до 2013. године. У току обраде података одбачени су резултати 18 немачких оштродлаких птичара који нису положили пролећни узгојни испит, али су затим одбачени и резултати 7 паса за које није било потпуних података о освојеним бодовима по свим дисциплинама. Дакле, коначан узорак чинила су 211 пса. Однос

полова у оквиру целокупног узорка био је приближно једнак, с обзиром да је јединки мушког пола било незнатно више (табела 27).

Табела 27. Полна структура

		Фреквенција	Процент
Валидни	мушјаци	108	51,2
	женке	103	48,8
Укупно		211	100,0

Најпре се приступило анализи постигнутих резултата по годинама, како би се увидело да ли рад на узгоју немачких оштродлаких птичара у Србији има позитивне резултате, и колико су радне способности представника ове расе у Србији приближне оним које се очекују од свестрано употребљивог ловачког пса какав је немачки оштродлаки птичар. Међутим, с обзиром да је у прве три године, веома мали број паса учествовао на узгојним испитима, њихови постигнати укупни и резултати по дисциплинама су обрађени дескриптивном статистиком. Разлог овако малог броја учесника на узгојним испитима треба тражити у чињеници да су 2006. године први пут у Србији организовани пролећни узгојни испити и као такви су били извесна непознаница власницима и одгајивачима немачких оштродлаких птичара у Србији.

Табела 28. Пролећни узгојни испит 2006

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	6	7	11	8,83	1,602
Нос	6	7	11	8,50	1,378
Претраживање	6	4	9	7,50	1,871
Стајање	6	7	10	8,67	1,211
Водљивост	6	3	9	7,50	2,345
Крајњи резултат	6	52	68	58,33	7,840

Валидни N 6

Табела 28 показује резултате са пролећних узгојних испита одржаних у 2006. години у организацији Српског клуба оштродлаких немачких птичара, а на теренима у Вршцу. Од укупно 8 паса који су учествовали у 2006. години, пролећни узгојни испит те године положило је 6 паса. Процент неположених је 25%. Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у праћењу трага зеца ($M=8,83$; $SD=1,602$) и апортирању ($M=8,67$; $SD=1,211$).

У табели 29 приказани су резултати са пролећних узгојних испита одржаних у 2007. години, а на теренима у Сиригу и Ритишеву (Вршац). Од укупно 26 паса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је 14 паса. Процент

неположених је 46,15%. Међутим само за 7 паса постоје забележени резултати и по дисциплинама. Дакле, пси су се најбоље показали, односно оних 7 паса са забележеним поенима по дисциплинама, у претраживању ($M=8,86$; $SD=1,345$) и раду на трагу зеца ($M=8,57$; $SD=2,440$). Ако се посматра просечан крајњи резултат свих 7 паса, не може се рећи да је он већи од истих резултата паса у претходној години, већ напротив, обележен је значајним падом ($M=50,14$; $SD=15,441$).

Табела 29. Пролећни узгојни испит 2007

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	7	4	12	8,57	2,440
Нос	7	5	10	8,43	2,070
Претраживање	7	7	11	8,86	1,345
Стајање	7	4	10	8,00	2,769
Водљивост	7	2	9	7,71	2,563
Крајњи резултат	7	26	67	50,14	15,441

Валидни N 7

Табела 30 приказује резултате са пролећних узгојних испита одржаних у 2008. години, а на теренима у Челареву и Ритишеву. Од укупно 16 паса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је 11 паса, који су постигли најбоље резултате у претраживању ($M=9,00$; $SD=1,095$) и стајању ($M=8,73$; $SD=1,009$).

Табела 30. Пролећни узгојни испит 2008

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	11	3	10	7,91	2,071
Нос	11	6	10	8,45	1,214
Претраживање	11	7	10	9,00	1,095
Стајање	11	7	10	8,73	1,009
Водљивост	11	6	10	8,64	1,804
Крајњи резултат	11	41	69	59,18	8,412

Валидни N 11

Процент оних који нису положили је 31,25%. Ако се посматра просечан укупан успех ових 11 паса, примећује се значајан пораст у просечном крајњем броју поена ($M=59,18$; $SD=8,412$) у односу на резултат у 2007. години, али и благи пораст у односу на резултате из 2008.

У табели 31 приказани су резултати са пролећних узгојних испита одржаних у 2009. години, а на теренима у Челареву, Бечеју и Ритишеву. Од укупно 26 паса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је 19 паса. Испит није положио 26,93% од укупног броја представљених паса. Пси су се најбоље показали у

водљивости ($M=8,32$; $SD=1,455$) и раду на трагу зеца ($M=8,16$; $SD=1,608$). Ако се посматра просечан крајњи резултат свих 19 паса, он је у опадању ($M=55,21$; $SD=9,337$) у односу на све претходно посматране године.

Табела 31. Пролећни узгојни испит 2009

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	19	6	11	8,16	1,608
Нос	19	6	10	7,95	1,393
Претраживање	19	5	10	7,53	1,645
Стајање	19	2	10	7,26	2,377
Водљивост	19	5	10	8,32	1,455
Крајњи резултат	19	42	69	55,21	9,337

Валидни N 19

Табела 32 приказује резултате са пролећних узгојних испита одржаних у 2010. години, а на теренима у Ковину, Кањижи и Великом Градишту. Од укупно 24 паса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је 20 паса, који су постигли најбоље резултате у водљивости ($M=8,65$; $SD=1,694$) и нос ($M=8,50$; $SD=1,504$). Процент неположених је 16,7%. Ако се посматра просечан крајњи резултат ових 20 паса, примећује се благи пораст у просечном укупном броју поена ($M=57,15$; $SD=10,241$) у односу на 2009. годину, али је то и даље мање него 2008. и 2006. године. И индивидуални резултати показују да се 2010. напредовало, с обзиром да је максимални укупан постигнут резултат 72 поена, за разлику од претходних година када он није прелазило 69 поена. Овакав тренд ће се наставити и наредних година.

Табела 32. Пролећни узгојни испит 2010

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	20	3	11	7,85	2,434
Нос	20	6	11	8,50	1,504
Претраживање	20	5	10	8,25	1,585
Стајање	20	4	11	7,55	2,188
Водљивост	20	4	10	8,65	1,694
Крајњи резултат	20	39	72	57,15	10,241

Валидни N 20

У табели 33 приказани су резултати са пролећних узгојних испита одржаних у 2011. години, а на теренима у Огарима (Шабац), Врбасу, Ковину и Ритишеву. Поред пораста броја паса који учествују на овим такмичењима, расте и број самих такмичења. Од укупно 31 пса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је 28 паса. Процент оних који нису положили је доста мањи у односу на претходне године и

износи 9,68%. Пси су се најбоље показали у водљивости ($M=8,89$; $SD=1,197$) и претраживању ($M=8,75$; $SD=1,323$). Ако се посматра просечан крајњи резултат ових 28 паса, он је у благом порасту ($M=58,43$; $SD=8,600$). Максимални укапан резултат је 71 поен.

Табела 33. Пролећни узгојни испит 2011

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	28	5	11	7,93	1,923
Нос	28	6	10	8,50	1,453
Претраживање	28	6	10	8,75	1,323
Стајање	28	3	11	7,93	2,210
Водљивост	28	5	10	8,89	1,197
Крајњи резултат	28	43	71	58,43	8,600

Валидни N 28

Табела 34 приказује резултате са пролећних узгојних испита одржаних у 2012. години, а на теренима у Ковину, Огарима (Шабац), Сомбору, Бечеју, Ритишеву и Смољинцу. Од укупно 78 паса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положила су 73 пса, који су постигли најбоље резултате у водљивости ($M=8,84$; $SD=1,811$) и претраживању ($M=8,38$; $SD=1,721$). Процент неположених је 6,41%. Одржан је тренд пораста максималног броја бодова у крајњим резултатима, и он је у 2012. години 75.

Табела 34. Пролећни узгојни испит 2012

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	73	0	11	7,70	2,277
Нос	73	0	11	8,05	1,936
Претраживање	73	0	10	8,38	1,721
Стајање	73	0	11	7,63	2,306
Водљивост	73	0	10	8,84	1,811
Крајњи резултат	73	35	75	57,03	9,621

Валидни N 73

У табели 35 приказани су резултати са пролећних узгојних испита одржаних у 2013. години, а на теренима у Огарима (Шабац), Сомбору, Гајдобри, Пландишту и Ковину. Од укупно 47 пса који су учествовали, пролећни узгојни испит те године положило је свих 47 паса. Пси су се најбоље показали у водљивости ($M=9,59$; $SD=1,024$) и претраживању ($M=9,00$; $SD=1,633$). Ако се посматра просечан крајњи резултат ових 47 паса, он је највиши у целокупном посматраном периоду ($M=59,40$; $SD=11,236$). Ако се посматрају индивидуални постигнути крајњи резултати, види се њихов тренд пораста који је настављен и у 2013. години када је један пас постигао укупно 77 бодова.

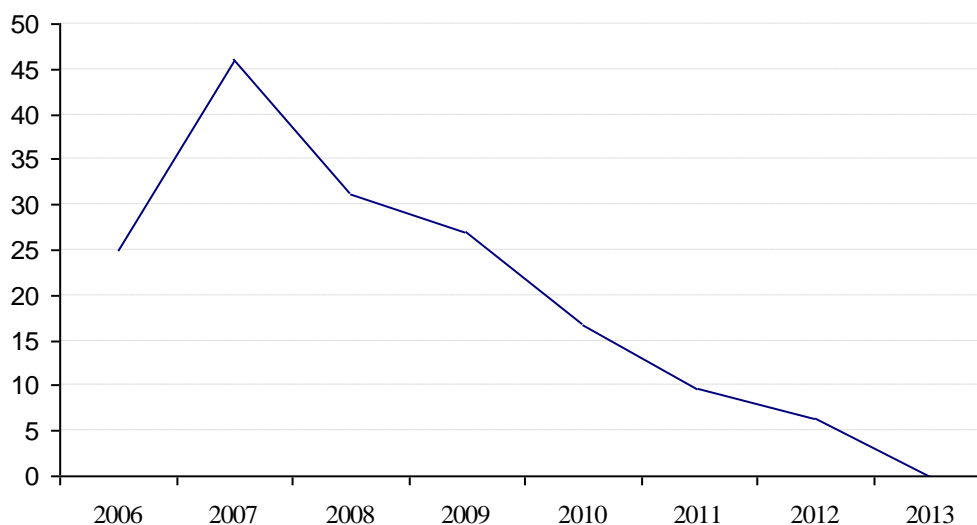
Табела 35. Пролећни узгојни испит 2013

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	47	3	12	8,13	2,315
Нос	47	3	11	8,30	2,053
Претраживање	47	3	11	9,00	1,633
Стајање	47	3	11	8,02	2,718
Водљивост	47	7	12	9,59	1,024
Крајњи резултат	47	28	77	59,40	11,236

Валидни N 47

Резултати који су приказани у претходним табелама показују да расте квалитет немачких оштродлаких птичара у Србији, односно њихових урођених радних и ловачких способности које се проверавају на пролећним узгојним испитима. На овим испитима се из године у годину такмиче млади пси са све квалитетнијим и израженијим урођеним радним карактеристикама. Ово показују не само индивидуални постигнути крајњи резултати и резултати по дисциплинама, већ и просечни крајњи постигнути резултати.

Графикон 25. Процент паса који нису положили пролећни узгојни испит

Графикон 25 показује проценат паса, на годишњем нивоу, који нису положили пролећни узгојни испит у односу на укупан број паса који су на њима учествовали у току године. Јасан је тренд опадања, односно све је мањи број паса који нису способни да положе пролећни узгојни испит. Последње године посматраног периода, 2013. године, чак је 100% паса који су положили. Ово је заиста завидан резултат који показује не само да је квалитет паса и саме расе у Србији побољшан, већ и да је напредак

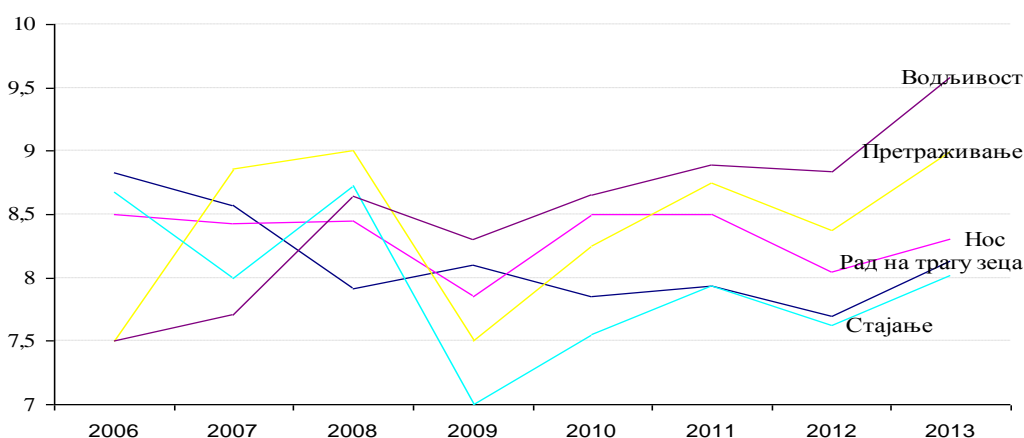
остварен како у организацији испита, а тако и у едукацији водича и власника немачких оштродлаких птичара.

Табела 36. Просечни резултати по дисциплинама - пролећни узгојни испити

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Рад на трагу зеца	8,83	8,57	7,91	8,16	7,85	7,93	7,7	8,13
Нос	8,5	8,43	8,45	7,95	8,5	8,5	8,05	8,3
Претраживање	7,5	8,86	9	7,53	8,25	8,75	8,38	9
Стајање	8,67	8	8,73	7,26	7,55	7,93	7,63	8,02
Водљивост	7,5	7,71	8,64	8,32	8,65	8,89	8,84	9,59

Ако су додељени бодови мерило квалитета урођених радних особина (а то им је и намена) онда се највећи напредак паса (пораст од 2.09 поена) може уочити код водљивости паса која је, последње године посматраног периода, просечно процењена као врло добра, односно са 9,59 поена (табела 36, графикон 26). И у већини осталих дисциплина, уз мање варијације, пси су показали напредак, нарочито у претраживању. Првобитни благи пад, са каснијом тенденцијом пораста забележен је једино у дисциплини рад на трагу зеца. Али, просечни крајњи резултати, код већине дисциплина, имају тренд пораста, при чему су присутне одређене варијације. Међутим, ове варијације не морају имати велики значај, јер треба имати у виду, да су ипак ови испити јединствени догађаји на којима резултат паса не мора зависити само од квалитета паса, већ на њега могу директни или индиректни утицати и бројни други фактори (водичи, организација, временски услови, дивљач..) Зато је и неопходно да се резултати на узгојним испитима континуирано и систематски прате и анализирају, јер се тек након вишегодишње анализе може доћи до општих закључака.

Графикон 26. Просечни постигнути резултати по дисциплинама

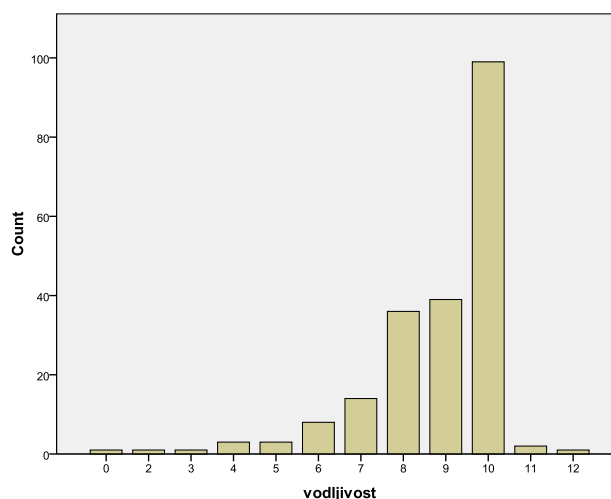
Дакле, анализа резултата паса на пролећним узгојним испитима на годишњем нивоу, показала је извешан напредак у квалитету урођених радних карактеристика немачких оштродлаких птичара у Србији. Да би се овај генерацијски напредак и статистички доказао неопходан је већи број паса у узорку, као и систематско праћење и унос података свих јединки и њених потомака.

Даља статистичка обрада, подразумевала је да анализу постигнутих резултата свих паса који су током посматраног периода положили пролећних узгојни испит. Просечни укупни резултати за целокупан узорак приказани су у табели 37. Најбоље резултате пси су постигли у дисциплинама Водљивост ($M=8,85$; $SD=1,651$) и Претраживање ($M=8,50$; $SD=1,642$).

Табела 37. Пролећни узгојни испити 2006-2013

	N	Средња вред.	Ст. девијација
Рад на трагу зеца	211	7,96	2,173
Нос	211	8,24	1,771
Претраживање	211	8,50	1,642
Стајање	211	7,79	2,321
Водљивост	211	8,85	1,651
Крајњи резултат	211	57,07	10,487
Валидни N	211		

Ако се посматра расподела постигнутих бодова у оквиру дисциплине водљивости (графикон 27) може се приметити да се врх расподеле налази на постигнутим 10 бодова, односно скоро половина од укупног броја паса у узорку, тачније 47,60% постигла је високу врло добру оцену у овој дисциплини, а највећи број осталих постигао је 9 (18,75%) и 8 бодова (17,31%). Најмањи је проценат оних паса који су освојили најмањи и највећи број поена, 0,48%, односно по један пас освојио је 2, 3 и 12 поена.

Графикон 27. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Водљивост“

Женке су постигле нешто бољи просечан резултат у дисциплини „водљивост“ у односу на мужјаци (табела 38, $M=8,94$), али је примена Т-теста показала да ова разлика није статистички значајна ($t = 0,772$; $df=206$; $Sig=0,441$).

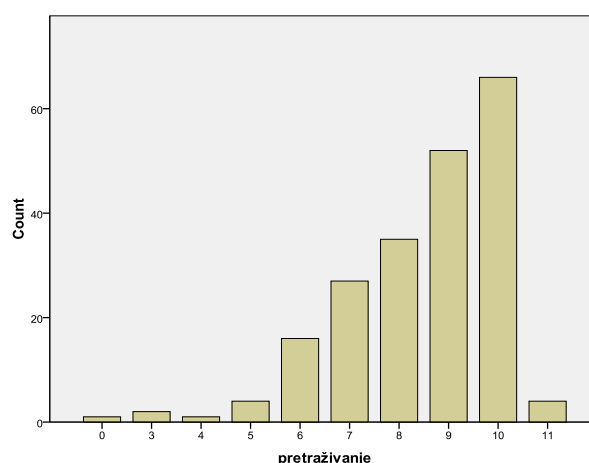
Табела 38. Просечни постигнуту резултати по полу у дисциплини Водљивост

пол	Средња вред.	N	Ст. девијација
мужјаци	8,76	108	1,642
женке	8,94	103	1,664
укупно	8,85	211	1,651

Independent Samples Test

	Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина					95% интервал поузданости	
	F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметичких средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Водљивост	,490	,485	-,772	206	,441	-,177	,229	-,629	,275

Расподела постигнутих бодова у оквиру дисциплине „претраживање„ (графикон 28) показује, такође, да се врх расподеле налази на постигнутим 10 бодова, колико је добио 31,73% испитаних паса. Нешто мањем броју паса, тачније 52 пса, 25% испитаних немачких оштродлаких птичара додељено је 9 поена. Најмањи број паса оцењен је са прелазним оценама, 0,96% је добило три, а 0,48% четири поена.

Графикон 28. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Претраживање“

Иако су мужјаци нешто боље оцењени у претраживању терена у односу на женке (табела 39, $M=8,60$), применом Т-теста ова разлика није потврђена као статистички значајна ($t = ,972$; $df=206$; $Sig=0,332$).

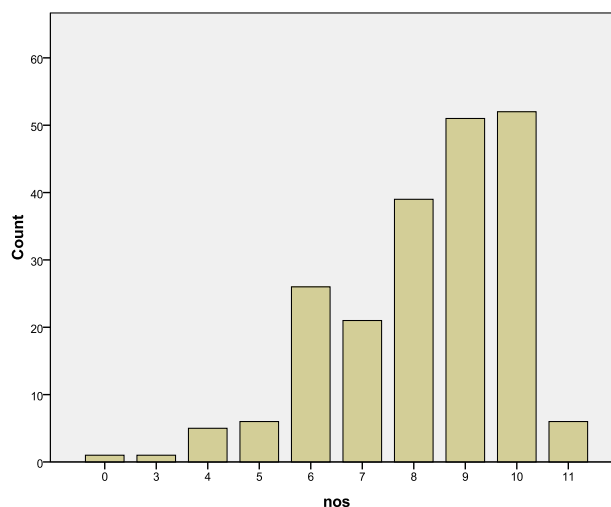
Табела 39. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Претраживање

пол	Средња вред.	N	Ст. девијација
мужјаци	8,60	8,60	108
женке	8,38	8,38	103
укупно	8,50	8,50	211

Independent Samples Test

	Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						95% интервал поузданости	
	F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметичких средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши	
Претпоставља се једнака варијанса	1,609	,206	,972	206	,332	,221	,228	-,228	,670	
Не претпоставља се једнака варијанса			,970	200,424	,333	,221	,228	-,229	,672	

Према графикону 29, квалитет носа испитаних паса оцењен је најчешће са оценом врло добар, односно са 10 колико је освојило 25% испитаних паса и 9 бодова колико је добило 24,52% испитаних немачких оштродлаких птичара, односно укупно скоро половина испитаних паса. Осам бодова добило је 18,75% испитаних паса. Најмање је паса са ниским и високим оценама, односно један пас, 0,48%, са три поена, 2,4% са четири поена, а по 2,88% са 5 и 11 поена.

Графикон 29. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Нос“

Нема статистички значајних разлика у постигнутим просечним бодовима према полу (табела 40, $t = ,545$; $df=206$; $Sig=.586$).

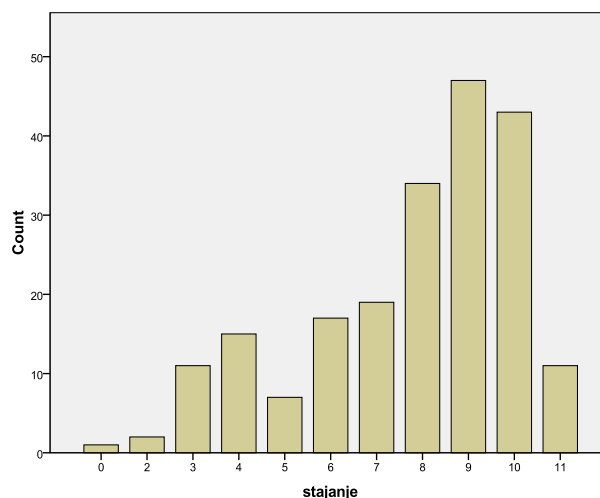
Табела 40. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Нос

пол	Средња вред.	N	Ст. девијација
мушјаци	8,17	108	1,759
женке	8,30	103	1,790
укупно	8,24	211	1,771

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
									95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметичких средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Нос	Претпоставља се једнака варијанса	,471	,493	-,545	206	,586	-,134	,246	-,619	,351
	Не претпоставља се једнака варијанса			-,545	205,357	,587	-,134	,246	-,619	,351

Према просечним постигнутим бодовима приказаним у табели 37, пси су најлошије приказали у маркирању ($M=7,79$; $SD=2,321$), односно у дисциплини „стајање“, што није охрабрујући податак с обзиром да им је то једна од основних и најважнијих урођених карактеристика. Међутим, крива расподеле постигнутих бодова у овој дисциплини (графикон 30) показује да је највише паса, 22,71% испитаних, са постигнутих 9 поена, а нешто мање, 20,77%, са 10 и 8 поена колико је постигло 16,34%. Два пса, односно 0,97% добило је прелазан број бодова.

Графикон 30. Распoдела постигнутих бодова у дисциплини „Стајање“

Разлика у просечним постигнутим резултатима у маркирању у корист женки (табела 41), такође, није статистички значајна ($t = 1,030$; $df=205$; $Sig=0,304$).

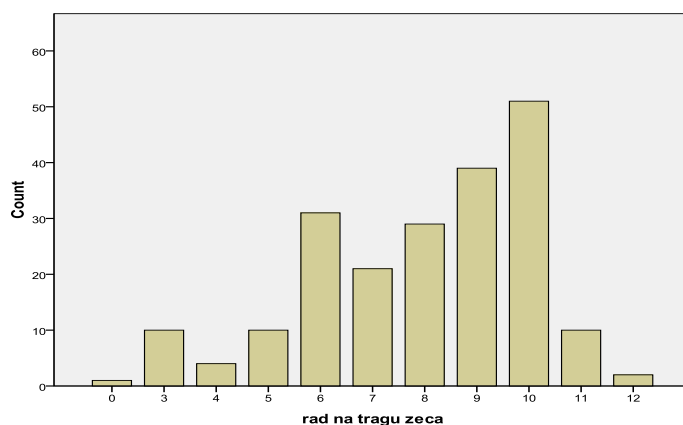
Табела 41. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Стајање

пол	Средња вред.	N	Ст. девијација
мушјаци	7,63	108	2,342
женке	7,96	103	2,299
укупно	7,79	211	2,321

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина					95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметичких средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Стајање	Претпоставља се једнака варијанса	,764	,383	-1,030	205	,304	-,332	,323	-,968	,304
	Не претпоставља се једнака варијанса			-1,030	204,977	,304	-,332	,323	-,968	,304

Ако се посматра расподела постигнутих бодова у оквиру дисциплине Рад на трагу зеца (графикон 31) уочава се да се врх расподеле налази на постигнутим 10 бодова, односно скоро четвртина од укупног броја паса у узорку, 24,52%, постигла је високу врло добру оцену у овој дисциплини, а највећи број осталих постигао је просечне резултате постигавши 9 (18,75%), 8 (13,94%) и 6 (14,9%) поена. Два пса која представљају 0,96% укупног узорка од 207 паса добила су максималних 12 поена.

Графикон 31. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Рад на трагу зеца“

Разлике у просечним постигнутим резултатима у овој дисциплини (табела 42) су незнатне и статистички безначајне ($t = 0,323$; $df=206$; $Sig=0,747$).

Табела 42. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Рад на трагу зеца

пол	Средња вред.	N	Ст. девијација
мушјаци	8,01	108	2,127
женке	7,91	103	2,230
укупно	7,96	211	2,173

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
									95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметички х средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Рад на трагу зеца	Претпоставља се једнака варијанса	,076	,782	,323	206	,747	,098	,302	-,498	,693
	Не претпоставља се једнака варијанса			,323	204,493	,747	,098	,302	-,498	,694

Резултати Пирсонове корелације, приказани у табели 43, показују значајну статистичку корелацију између дисциплина у којима се оцењују урођене радне особине немачких оштродлаких птичара. Наиме, дисциплине „Нос“, „Рад на трагу зеца“, „Претраживање“ и „Стајање“ међусобно су у позитивној корелацији. Овакви резултати и произилазе из чињенице да се квалитет носа и процењује током израде осталих наведених дисциплина, па бољи резултати по овим дисциплинама повећавају и број додељених бодова за квалитет носа.

Табела 43. Корелација између дисциплина

		Рад на трагу зеца	Нос	Претраживање	Стајање
Рад на трагу зеца	Пирсонова корелација	1	,772**	,417**	,343**
	Значајност		,000	,000	,000
	N	208	208	208	207
Нос	Пирсонова корелација	,772**	1	,553**	,663**
	Значајност	,000		,000	,000
	N	208	208	208	207
Претраживање	Пирсонова корелација	,417**	,553**	1	,399**
	Значајност	,000	,000		,000
	N	208	208	208	207
Стајање	Пирсонова корелација	,343**	,663**	,399**	1
	Значајност	,000	,000	,000	
	N	207	207	207	207

** Корелација је значајна на нивоу 0.01

4.2.2. ЈЕСЕЊИ УЗГОЈНИ ИСПИТИ У ПЕРИОДУ ОД 2007-2013. ГОДИНЕ

За потребе овог рада анализирани су резултати 35 немачких оштродлаких птичара из Србије, колико их је положило јесењи узгојни испит у посматраном периоду, од 2007. до 2012. године.

Табела 44 показује резултате са јесењег узгојног испита одржаног 2007. године у организацији Српског клуба оштродлаких немачких птичара, а на теренима у Вршцу. Треба напоменути да је ово био први међународни јесењи узгојни испит, за немачке оштродлаке птичаре организован у Србији.

Табела 44. Јесењи узгојни испит 2007: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	4	4	10	7,25	2,754
Нос	4	10	10	10,00	,000
Претраживање	4	10	11	10,25	,500
Стајање	4	10	11	10,50	,577
Воља за рад	4	9	11	10,00	,816
Водљивост	4	9	10	9,75	,500
Апорт изгубљене патке	4	8	12	9,50	1,732
Рад на живу патку	4	8	10	9,50	1,000
Влечка фазана	4	10	10	10,00	,000
Влечка зеца	4	10	10	10,00	,000
Апорт	4	7	10	9,25	1,500
Послушност	4	10	10	10,00	,000
Крајњи резултат	4	185	209	200,25	10,689
Валидни N	4				

Од укупно 8 паса који су учествовали, два пса су била из Немачке. С обзиром да се за потребе овог рада анализирају само немачки оштродлаки птичари власника из Србије, резултати које су постигла ова два пса нису ушли у анализу. Од укупно 6 паса из Србије који су учествовали, испит су положила четири паса. Процент неположених је 33,3%. Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у дисциплини влечка зеца где су сви оцењени са максимално могућим бројем бодова ($M=10,00$; $SD=,000$) и влечка фазана ($M=9,60$; $SD=,894$). У дисциплинама урођених особина, најбољи просечни резултати били су у стајању ($M=10,50$; $SD=,577$) и претраживању ($M=10,25$; $SD=,500$).

У табели 45 приказани су резултати са јесењих узгојних испита одржаних 2008. године на теренима у Челареву и Ритишеву (Вршац). Од укупно 15 паса који су учествовали, испит су положила 8 пса, односно проценат неположених је 46,66%.

Просечне вредности резултата израчунате су за пет пса за које постоје појединачни резултати. Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у дисциплини влечка фазана ($M=9,80$; $SD=,447$) и влечка зеца ($M=9,20$; $SD=1,304$), где је и максимални број бодова који се може доделити 10. Просечан крајњи резултат значајно је мањи у односу на исти у 2007. години.

Табела 45. Јесењи узгојни испит 2008: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	0				
Нос	5	6	10	8,20	1,483
Претраживање	5	7	10	8,80	1,304
Стајање	5	6	10	8,40	1,517
Воља за рад	5	7	10	8,80	1,304
Водљивост	5	8	10	9,00	1,000
Апорт изгубљене патке	5	8	9	8,20	,447
Рад на живу патку	5	5	10	7,20	2,588
Влечка фазана	5	9	10	9,80	,447
Влечка зеца	5	7	10	9,20	1,304
Апорт	5	6	10	8,20	1,483
Послушност	5	8	10	9,00	1,000
Крајњи резултат	5	104	171	148,00	26,599
Валидни N	0				

Табела 46 показује резултате са јесењих узгојних испита одржаних 2009. године на теренима у Ковину.

Табела 46. Јесењи узгојни испит 2009: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	3	6	11	8,33	2,517
Нос	3	8	9	8,67	,577
Претраживање	3	7	11	8,67	2,082
Стајање	3	3	10	7,33	3,786
Воља за рад	3	9	11	9,67	1,155
Водљивост	3	6	10	8,67	2,309
Апорт изгубљене патке	3	9	11	10,00	1,000
Рад на живу патку	3	7	8	7,33	,577
Влечка фазана	3	8	9	8,67	,577
Влечка зеца	3	7	10	8,33	1,528
Апорт	3	8	10	9,00	1,000
Послушност	3	3	10	7,33	3,786
Крајњи резултат	3	163	215	186,00	26,514
Валидни N	3				

Од укупно 13 паса који су учествовали, испит су положила само три паса, односно проценат неположених је 76,9%. Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у апорту изгубљене патке ($M=10,00$; $SD=1,000$) и вољи за рад ($M=9,67$; $SD=1,155$). Просечан крајњи резултат је у порасту у односу на претходно посматране године.

У табели 47 приказани су просечни резултати са јесењих узгојних испита одржаних 2010. године на теренима у Огарима (Шабац) и Ковину. Од укупно 11 паса који су учествовали, испит су положила 7 пса, односно проценат неположених је 27,27%.

Табела 47. Јесењи узгојни испит 2010: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	7	7	11	9,71	1,254
Нос	7	10	11	10,14	,378
Претраживање	7	7	10	9,43	1,134
Стајање	7	10	11	10,14	,378
Воља за рад	7	7	10	9,14	1,215
Водљивост	7	8	10	9,43	,787
Апорт изгубљене патке	7	4	10	7,00	2,082
Рад на живу патку	7	5	11	8,00	2,160
Влечка фазана	7	8	10	9,57	,787
Влечка зеца	7	9	10	9,57	,535
Апорт	7	7	10	9,14	1,069
Послушност	7	6	10	9,00	1,528
Крајњи резултат	7	172	210	193,43	12,830
Валидни N	7				

Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у дисциплинама влечка зеца ($M=9,57$; $SD=,535$) и влечка фазана ($M=9,57$; $SD=,787$). У дисциплинама урођених особина, најбољи просечни резултати били су у маркирању ($M=10,14$; $SD=0,378$) и раду на трагу зеца ($M=9,71$; $SD=1,254$). Просечан крајњи резултат је у порасту у односу на претходно посматране године ($M=193,34$; $SD=12,830$).

Табела 48 показује резултате са јесењих узгојних испита одржаних 2011. године на теренима у Огарима (Шабац) и Ковину. Од укупно 12 паса који су учествовали, испит су положила само 5 паса, односно проценат неположених је 41,6%. Ових пет паса су, у просеку, постигли најбоље резултате у дисциплинама маркирање, воља за рад и влечка зеца ($M=9,80$; $SD=,447$). Просечан крајњи резултат је значајно нижи у односу на претходну годину ($M=186,40$; $SD=23,180$).

Табела 48. Јесењи узгојни испит 2011: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	5	4	10	8,20	2,490
Нос	5	9	11	9,80	,837
Претраживање	5	7	11	9,60	1,673
Стајање	5	9	10	9,80	,447
Воља за рад	5	9	10	9,80	,447
Водљивост	5	8	10	9,60	,894
Апорт изгубљене патке	5	6	10	8,00	1,871
Рад на живу патку	5	0	11	6,40	4,393
Влечка фазана	5	6	10	9,20	1,789
Влечка зеца	5	9	10	9,80	,447
Апорт	5	5	10	8,40	2,074
Послушност	5	10	10	10,00	,000
Крајњи резултат	5	156	208	186,40	23,180
Валидни N	5				

У табели 49 приказани су просечни резултати са јесењих узгојних испита одржаних 2012. године на теренима у Огарима (Шабач), Ритишеву (Вршац) и Ковину. Од укупно 32 пса која су учествовала, испит су положила 12 пса, односно проценат неположених је 62,5%. За потребе овог истраживања није узет у обзир резултат пса који је у власништву водича из Сарајева, с обзиром да је циљ био да се утврди квалитет паса у Србији. Тако да је коначан број паса у статистичкој обради за 2012. годину био 11.

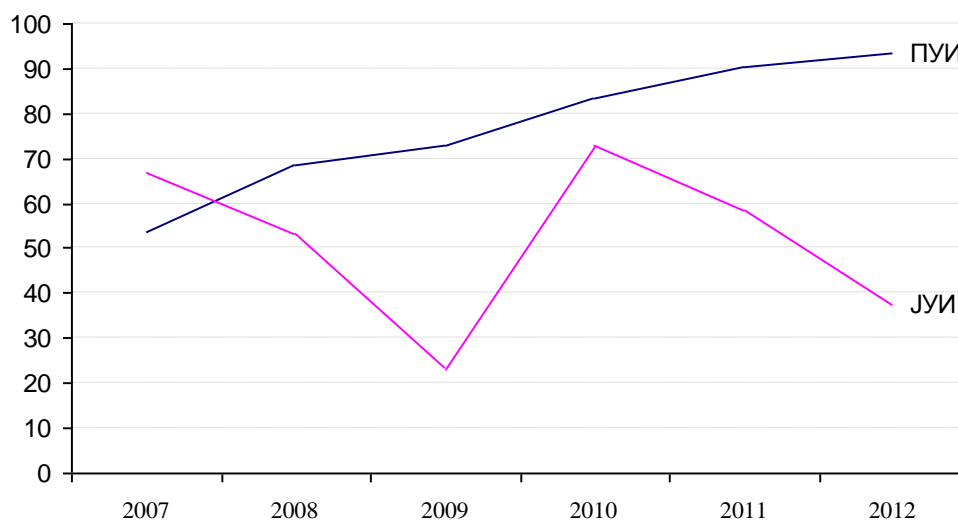
Табела 49. Јесењи узгојни испит 2012: Дескриптивна статистика

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	11	3	11	8,55	2,252
Нос	11	8	11	9,73	,786
Претраживање	11	8	11	9,91	,831
Стајање	11	3	11	8,64	2,461
Воља за рад	11	1	10	9,00	2,720
Водљивост	11	9	11	9,82	,603
Апорт изгубљене патке	11	3	10	7,91	2,119
Рад на живу патку	11	7	12	10,18	1,471
Влечка фазана	11	6	10	8,64	1,502
Влечка зеца	11	7	10	9,18	,982
Апорт	11	7	10	8,91	1,136
Послушност	11	8	10	9,73	,647
Крајњи резултат	11	182	217	198,45	9,913
Валидни N	11				

Пси који су положили су, у просеку, показали најбоље резултате у раду на живу патку ($M=10,18$; $SD=1,471$) и у претраживању ($M=9,91$; $SD=,831$). Просечан крајњи резултат је

у порасту у односу на претходно посматране године ($M=198,45$; $SD=9,913$), али и највиши у целокупном посматраном периоду.

На јесењем узгојном испиту (ЈУИ) се поред урођених радних особина испитују и дисциплине обуке. Резултати који су приказани у горњем тексту показују да на јесењим узгојним испитима учествује знатно мањи број паса него што је то случај на пролећним узгојним испитима (ПУИ), али и да је проценат паса који положи јесењи узгојни испит много мањи у односу на пролећне узгојне испите.

Графикон 32. Пролазност на узгојним испитима (%)

Графикон 32 јасно приказује колико је проценат паса који положе јесењи узгојни испит мања у односу на проценат оних који положе пролећни узгојни испит. Док се константно смањује број паса који не положе пролећни узгојни испит, а задње посматране године таквих паса није ни било, јесењи узгојни испит, уз одређене варијације, полаже све мањи број паса. Само 2007. и 2010. године је тај број прешао 60% од укупног броја испитаних паса.

Подаци из табеле 49 указују да не постоји значајнији напредак у раду по дисциплинама. Постигнути просечни резултати по дисциплинама су из мање варијације веома приближни. С обзиром на овако мали број паса који, на годишњем нивоу, учествује на јесењим узгојним испитима, приступило се статистичкој обради постигнутих резултата свих паса испитаних током целокупног посматраног периода од 2007. до 2012. године.

Табела 50. Просечни резултати по дисциплинама - јесењи узгојни испити

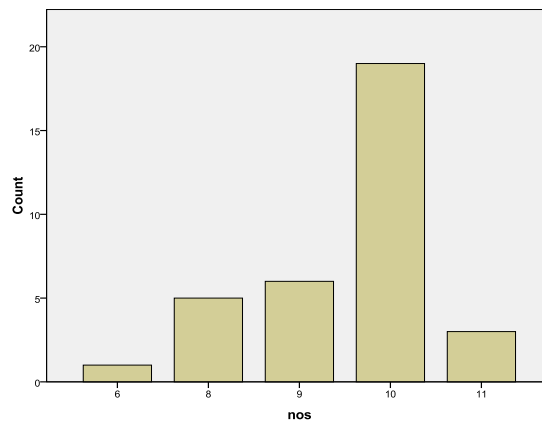
	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Рад на трагу зеца	7,25		8,33	9,71	7,83	8,55
Нос	10,00	8,2	8,67	10,14	9,5	9,73
Претраживање	10,25	8,8	8,67	9,43	9,17	9,91
Стајање	10,50	8,4	7,33	10,14	9,83	8,64
Воља за рад	10,00	8,8	9,67	9,14	9	9,00
Водљивост	9,75	9	8,67	9,43	9,33	9,82
Апорт изгубљене патке	9,50	8,2	10	7	7,83	7,91
Рад на живу патку	9,50	7,2	7,33	8	7	10,18
Влечка фазана	10,00	9,8	8,67	9,57	8,83	8,64
Влечка зеца	10,00	9,2	8,33	9,57	9,33	9,18
Апорт	9,25	8,2	9	9,14	8,67	8,91
Послушност	10,00	9	7,33	9	9,67	9,73

Као што се види у табели 50, за одређен број паса не постоје забележени постигнути резултати по свим дисциплинама, па су, сходно томе, добијени резултати приказани у табели.

Табела 51. Јесењи узгојни испити 2007-2012

	N	Мин.	Макс.	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на трагу зеца	30	3	11	8,63	2,059
Нос	35	6	11	9,51	1,040
Претраживање	35	7	11	9,49	1,292
Стајање	35	3	11	9,17	1,978
Воља за рад	35	1	11	9,14	1,865
Водљивост	35	6	11	9,43	,979
Апорт изгубљене патке	35	3	12	8,06	1,893
Рад на живу патку	35	5	12	8,74	2,147
Влечка фазана	35	6	10	9,14	1,264
Влечка зеца	35	7	10	9,29	1,017
Апорт	35	5	10	8,86	1,332
Послушност	35	3	10	9,29	1,447
Крајњи резултат	35	104	217	188,06	23,029
Валидни N	35				

Према добијеним резултатима, квалитет носа је урођена особина немачких оштродлаких птичара у Србији која је најбоље оцењена на јесењим узгојним испитима у Србији ($M=9,51$; $SD=1,040$). На графикону 33 се може видети да је врх криве расподеле управо на постигнутих 10 бодова, колико је освојило више од половине испитаних паса, тачније 55,88%. Најмањи проценат испитаних паса, 2,94%, односно само један пас, оцењен је најмањим бројем бодова у оцени добар. Квалитет носа је на пролећним узгојним испитима, у готово истом посматраном периоду, али на знатно већем узорку, у просеку оцењен са 8,24.

Графикон 33. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Нос“

Женке су показале нешто бољи просечан резултат у овој дисциплини (табела 52), али Т-тестом је утврђено да ове разлике нису статистички значајне ($t=,729$; $df=33$; $Sig=0,471$).

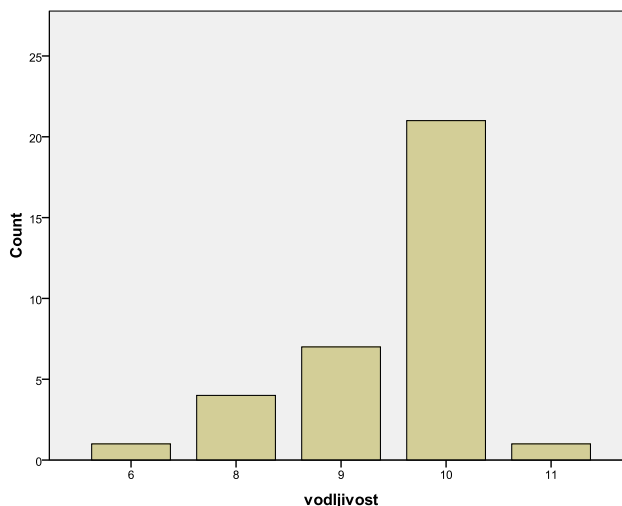
Табела 52. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Нос

пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
мушки	18	9,39	1,145
женски	17	9,65	,931
укупно	35		

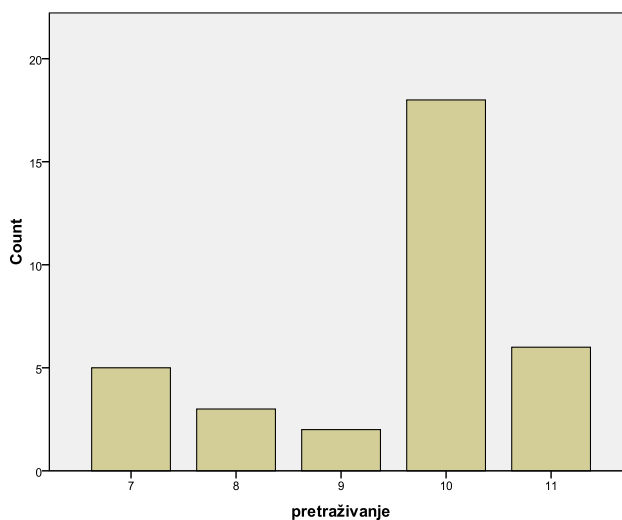
Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
								95% интервал поузданости		
		F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност аритметички х средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Нос	Претпоставља се једнака варијанса	,325	,573	-,729	33	,471	-,258	,354	-,978	,462
	Не претпоставља се једнака варијанса			-,734	32,316	,468	-,258	,352	-,975	,458

Готово исти квалитет пси су показали и у претраживању терена ($M=9,49$; $SD=1,292$) и водљивости ($M=9,43$; $SD=,979$). Највећи број паса, 76,47%, оцењен је оценом врло добар у претраживању, и то 52,94% са 10 бодова, а 17,65% са 11 бодова (графикон 35). Са врло добром оценом у водљивости било је 84,29 паса, од којих је највише било паса са освојених 10 поена (61,76%) и 9 поена (20,59%) (графикон 34). И у овим дисциплинама су пси постигли боље резултате у односу на исте дисциплине на пролећним узгојним испитима, на којима су просечни освојени бодови у дисциплини „Водљивост“ 8,85 ($SD=1,651$), а и дисциплини „Претраживање“ 8,50 ($SD=1,642$).

Графикон 34. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Водљивост“

Графикон 35. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Претраживање“

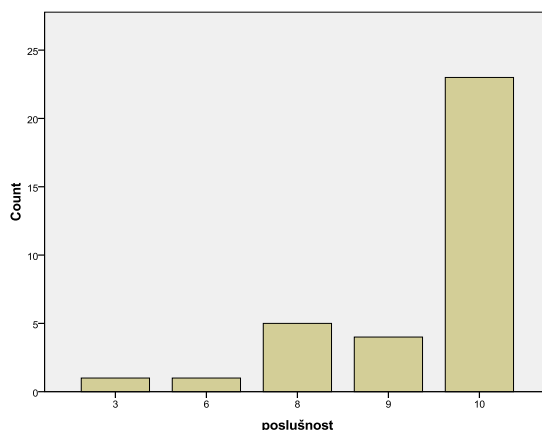
Разлике у постигнутим резултатима које постоје између полова (табела 53), нису статистички значајне ($t=,325$; $df=33$; $Sig=0,747$ и $t=,785$; $df=33$; $Sig=0,438$).

Табела 53. Просечни постигнуте резултати по полу у дисциплини Претраживање и Водљивост

	пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
<i>Претраживање</i>	мушки	18	9,56	1,294
	женски	17	9,41	1,326
	укупно	35		
	пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
<i>Водљивост</i>	мушки	18	9,56	,856
	женски	17	9,29	1,105
	укупно	35		

Током јесењих узгојних испита послушност паса је, у просеку, оцењена врло добром оценом ($M=9,29$, $SD=1,447$), а графикон 36 показује да је 67,65% оцењених

немачких оштродлаких птичара из Србије управо добило 10 поена. Само један пас освојио је три поена за послушност.

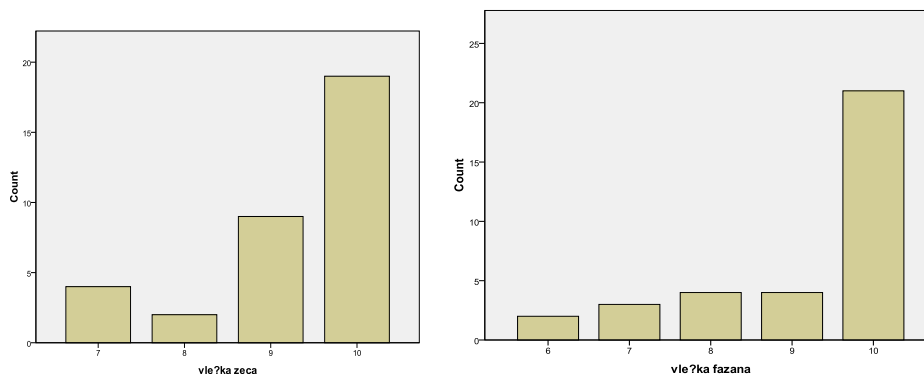
Графикон 36. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Послушност“

Забележене разлике у постигнутим поенима између мужјака и женки (табела 54) су статистички безначајне ($t=0,662$; $df=33$; $Sig=0,512$).

Табела 54. Просечни постигнуту резултати по полу у дисциплини „Послушност“

пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
мушки	18	9,44	1,097
женски	17	9,12	1,764
укупно	35		

У дисциплинама „Влечка зеца“ и „Влечка фазана“ пси су такође оцењени просечно врло добрим оценама ($M=9,29$ $SD=1,017$; $M=9,14$ $SD=1,264$) и то 73,52% од укупног броја испитаних паса, при чему је 61,76% паса освојило 10, а 11,76% је добило 9 бодова за израду влечке фазана. Најмањи број паса, 5,88%, је освојио 6 поена (графикон 37). Графикон 37 показује да су пси незнатно боље израдили влечке зеца, с обзиром да је 82,35% паса оцењено врло добром оценом (55,88% са 10 бодова и 26,47% са 9 бодова).

Графикон 37. Расподела постигнутих бодова у дисциплинама „Влечка зеца“ и „Влечка фазана“

Табела 55 показује да су јединке мушког пола биле нешто боље у изради влечке у односу на женке. Применом Т-теста утврђено је да ове разлике нису статистички значајне ($t=1,296$; $df=33$; $Sig=0,204$ и $t=0,113$; $df=33$; $Sig=0,911$), односно не може се тврдити да мужјаци немачких оштродлаких птичара заиста израђују влечку зеца и фазана боље од женки.

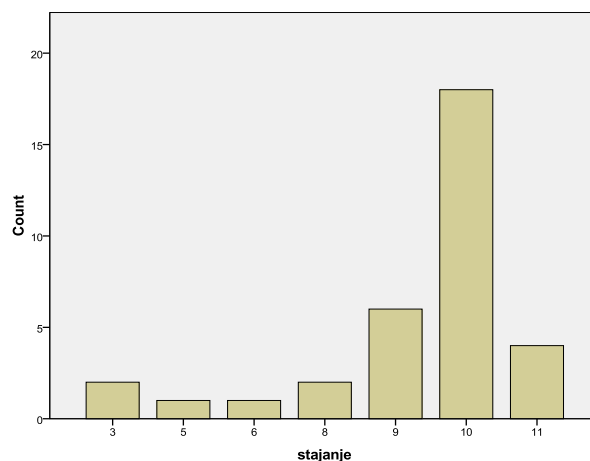
Табела 55. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплинама „Влечка зеца“ и „Влечка фазана“

	пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
Влечка зеца	мушки	18	9,50	,985
	женски	17	9,06	1,029
	укупно	35		
Влечка фазана	мушки	18	9,17	1,295
	женски	17	9,12	1,269
	укупно	35		

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
									95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајно ст	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Влечка зеца	Претпоставља се једнака варијанса	,058	,811	1,296	33	,204	,441	,340	-,251	1,134
	Не претпоставља се једнака варијанса			1,294	32,658	,205	,441	,341	-,253	1,135
Влечка фазана	Претпоставља се једнака варијанса	,006	,937	,113	33	,911	,049	,434	-,833	,931
	Не претпоставља се једнака варијанса			,113	32,950	,911	,049	,433	-,833	,931

У дисциплини „Стајање“ пси су такође оцењени просечно врло добрим оценама ($M=9,175$; $SD=1,978$), при чему је ову оцену добило 82,35% паса. Највећи број бодова у врло доброј оцени добило је 11,76% испитаних паса, док је 52,94% освојило 10 бодова (графикон 38). Маркирање на јесењим узгојним испитима је дисциплина у којој су пси показали највећи напредак у односу на пролећне узгојне испите на којима је просечан резултат у маркирању 7,79 ($SD=2,321$).

Графикон 38. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Стајање“

Женке су постигле више просечне резултате у дисциплини „Стајање“ у односу на мужјаке (табела 56), али Т-тест је показао да су ове разлике и статистички безначајне ($t=1,402$; $df=33$; $Sig=,170$).

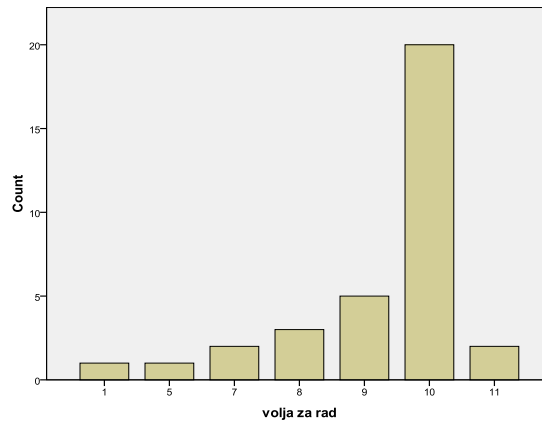
Табела 56. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Стајање“

пол	Средња вр.	N	Станд. девијација
мушки	18	8,72	2,630
женски	17	9,65	,702
укупно	35		

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
									95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајно ст	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Стајање	Претпоставља се једнака варијанса	14,997	,000	-1,402	33	,170	-,925	,660	-2,267	,417
	Не претпоставља се једнака варијанса			-1,439	19,542	,166	-,925	,643	-2,268	,418

Највећем броју оцењених паса, 58,82% од укупно оцењених немачких оштродлаких птичара на јесењем узгојном испиту, додељено је 10 бодова за вољу за радом коју су показали током испита (графикон 39), а просечни резултат свих паса у овој дисциплини био је 9,14 ($SD=1,865$). Само један пас добио је минимални број бодова.

Графикон 39. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Воља за рад“

Као и у већини других дисциплина, разлике у постигнутим резултатима мужјака и женки немачких оштроглаких птичара у Србији нису статистички значајне ($t = ,799$; $df = 33$; $Sig = ,430$).

Табела 57. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Воља за рад“

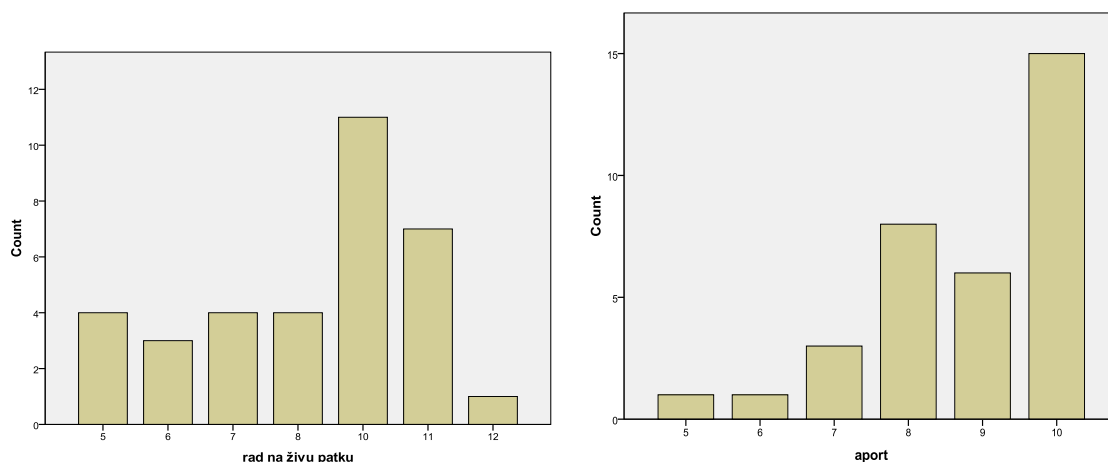
пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
мушки	18	9,39	1,092
женски	17	8,88	2,446
укупно	35		

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		t-тест једнакости аритметичких средина						
									95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајно ст	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Воља за рад	Претпоставља се једнака варијанса	2,600	,116	,799	33	,430	,507	,634	-,784	1,797
	Не претпоставља се једнака варијанса			,783	21,861	,442	,507	,647	-,835	1,848

У дисциплинама обуке „Рад на живу патку“, „Апорт“, „Рад на трагу зеца“ и „Апорт изгубљене патке“, односно у дисциплинама у којима се оцењује рад заснован на обуци, пси су у просеку освојили мање од 9 бодова. У просеку је најбоље оцењен апорт немачких оштроглаких ($M = 8,86$; $SD = 1,332$) и рад немачких оштроглаких на живу патку ($M = 8,74$; $SD = 2,147$). Скоро половина испитаних паса, 44,12%, добила је 10 бодова за урађен апорт (графикон 40). Упркос томе да су у овим дисциплинама пси, у просеку, показали нешто лошији рад, у дисциплини „Рад на живу патку“ и „Апорт изгубљене

патке“ први пут су поједини пси оцењени одличном оценом, односно додељено им је максималних 12 поена (графикон 40).

Графикон 40. Расподела постигнутих бодова у дисциплинама „Рад на живу патку“ и „Апорт“

Нису утврђене статистички значајне разлике у постигнутим резултатима у овим дисциплинама између мужјака и женки (Табела 58, $t = ,369$; $df=33$; $Sig=,715$ и $t = ,107$; $df=33$; $Sig=,915$).

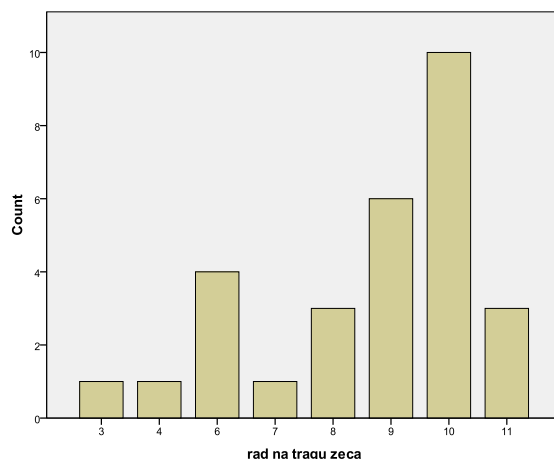
Табела 58. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Рад на живу патку“

	пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
Рад на живу патку	мушки	18	8,61	2,330
	женски	17	8,88	1,996
	укупно	18	8,61	2,330
	пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
Апорт	мушки	18	8,83	1,543
	женски	17	8,88	1,111
	укупно	18	8,83	1,543

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина					95% интервал поузданости	
		F	Sig.	t	df	значајност	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Рад на живу патку	Претпоставља се једнака варијанса	,384	,540	-,369	33	,715	-,271	,735	-1,767	1,225
	Не претпоставља се једнака варијанса			-,370	32,705	,713	-,271	,732	-1,761	1,219
Апорт	Претпоставља се једнака варијанса	1,108	,300	-,107	33	,915	-,049	,457	-,979	,881
	Не претпоставља се једнака варијанса			-,108	30,896	,914	-,049	,453	-,973	,875

Највећем броју испитаних паса, 34,48%, је у дисциплини „Рад на трагу зеца“ додељено 10 бодова (графикон 41), али је просечан број додељених бодова 8,63 (SD=2,059), што је, такође, више у односу на просечне резултате у истој дисциплини на пролећним узгојним испитима (M=7,96; SD=2,173). Дакле, 65,51% испитаних немачких оштродлаких птичара оцењено је врло добром оценом.

Графикон 41. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Рад на трагу зеца“

Разлике у просечним постигнутим резултатима између мужјака и женки немачких оштродлаких птичара у Србији нису статистички значајне ($t=,910$; $df=28$; $Sig=,371$).

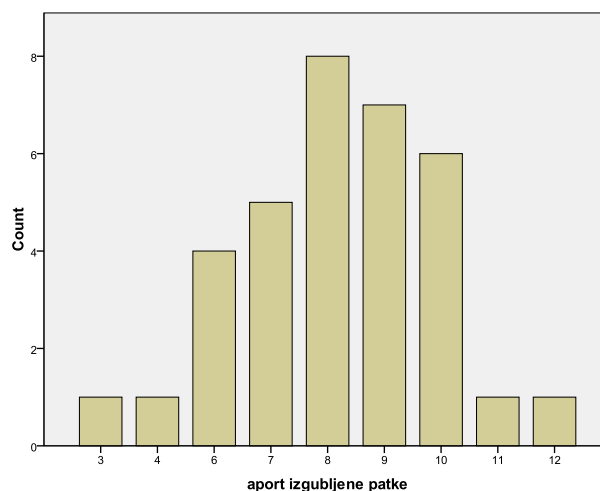
Табела 59. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Рад на трагу зеца“

пол	Ср. вредност	N	Станд. девијација
мушки	8,31	16	2,024
женски	9,00	14	2,112
укупно	8,63	30	2,059

Independent Samples Test

	Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
	F	Sig.						95% интервал поузданости	
			t	df	значајност	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Рад на трагу зеца	,010	,921	-,910	28	,371	-,688	,756	-2,236	,861
Претпоставља се једнака варијанса			-,907	27,112	,372	-,688	,758	-2,243	,868
Не претпоставља се једнака варијанса									

Најмањи просечан број постигнутих бодова забележен је у дисциплини „Апорт изгубљене патке“ ($M=8,06$; $SD=1,893$). На графикону 42 види се да је врх криве расподеле на осам освојених бодова колико је освојило 23,53% испитаних паса.

Графикон 42. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Апорт изгубљене патке“

Нису утврђене статистички значајне разлике у постигнутим резултатима у овој дисциплини између мужјака и женки (табела 60, $t=,181$ $df=33$; $Sig=,857$).

Табела 60. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Апорт изгубљене патке“

пол	N	Средња вр.	Станд. девијација
мушки	18	8,00	1,910
женски	17	8,12	1,933
укупно	35	8,06	1,893

Independent Samples Test

		Levene-ов тест једнакости варијансе		т-тест једнакости аритметичких средина						
		F	Sig.	т-тест једнакости аритметичких средина					95% интервал поузданости	
				t	df	значајност	Средња вредност арит. средина	Разлика стандардне грешке	нижи	виши
Апорт изгубљене патке	Претпоставља се једнака варијанса	,004	,951	-,181	33	,857	-,118	,650	-1,439	1,204
	Не претпоставља се једнака варијанса			-,181	32,835	,857	-,118	,650	-1,440	1,205

Резултати Пирсонове корелације (табела 61) показују да позитивна корелација постоји између дисциплина „Нос“ и дисциплина „Претраживање“ ($r=,444$; $Sig=,008$) и „Стајање“ ($r=,514$; $Sig=,002$), што је био резултат Пирсонове корелације и код пролећних узгојних испита, али, за разлику од њих, код јесењих узгојних испита нема

статистички значајне корелације између квалитет носа и дисциплина „Рад на трагу зеца“ и „Рад на живу патку“. Позитивна корелација постоји и између дисциплина „Нос“ и „Водљивост“ ($r=,529$; $Sig=,001$).

Табела 61. Корелација између дисциплина

		нос	претражи вање	стајање	воља за рад	водљив ост	рад на живу патку	влечка зеца	послушн ост
нос	Пирсонова корелација	1	,444**	,514**	,219	,529**	,061	,246	,369*
	Значајност		,008	,002	,207	,001	,728	,153	,029
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
претраживање	Пирсонова корелација	,444**	1	,300	,373*	,435**	,152	,429*	,349*
	Значајност	,008		,080	,027	,009	,382	,010	,040
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
стајање	Пирсонова корелација	,514**	,300	1	,033	,052	-,010	,267	,085
	Значајност	,002	,080		,851	,766	,954	,120	,627
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
воља за рад	Пирсонова корелација	,219	,373*	,033	1	,207	,009	,366*	,126
	Значајност	,207	,027	,851		,233	,957	,031	,470
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
водљивост	Пирсонова корелација	,529**	,435**	,052	,207	1	,264	,287	,680**
	Значајност	,001	,009	,766	,233		,125	,094	,000
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
влечка фазана	Пирсонова корелација	,122	,100	,143	,553**	,187	-,029	,563**	,170
	Значајност	,487	,566	,413	,001	,282	,867	,000	,329
	N	35	35	35	35	35	35	35	35
послушност	Пирсонова корелација	,369*	,349*	,085	,126	,680**	,394*	,403*	1
	Значајност	,029	,040	,627	,470	,000	,019	,016	
	N	35	35	35	35	35	35	35	35

Квалитет носа, према статистичкој обради података, нема статистички значајан утицај на рад паса при изради влечке, како фазана ($r=,122$; $Sig=,487$), тако ни зеца ($r=,246$; $Sig=,153$), али ни рад у осталим дисциплинама обуке – „Апорт“ ($r=,259$; $Sig=,140$), „Апорт изгубљене патке“ ($r=-,137$; $Sig=,438$), „Рад на живу патку“ ($r=,061$; $Sig=,728$), „Послушност“ ($r=,369$; $Sig=,029$).

У табели 61. може се видети да је дисциплина „Водљивост“ у позитивној корелацији са дисциплинама „Претраживање“ ($r=,435$; $Sig=,009$) и „Послушност“ ($r=,680$; $Sig=,000$). Дисциплине „Влечка фазана“ и „Влечка зеца“, такође, су у позитивној корелацији ($r=,563$; $Sig=,000$), као и дисциплина „Влечка фазана“ и „Воља за рад“ ($r=,366$; $Sig=,031$).

4.3. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА ТАКМИЧАРА ИЗ СРБИЈЕ

4.3.1. ОПИС УЗОРКА СРПСКИХ ИСПИТАНИКА

Узорак из Србије у истраживању чинило је 152 испитаника који су желели да учествују у анкетирању. Током процеса уношења података, 43 упитника је одбачено јер нису били у потпуности попуњени и нису се могли користити за даљу анализу. Коначан узорак из Србије је чинило 109 попуњених анкетних упитника.

У овом узорку од 109 испитаника доминирају мушкарци (N=80) који чине 73,4% испитаника. Испитаници су били старосног доба од 16, колико је имао најмлађи испитаник, до 68 година колико је имао најстарији испитаник. Просечна старост испитаника је 35,68 година. У образовној структури анкетираних кинолога највећа је заступљеност испитаника са завршеном средњом школом (48,6%), а затим следе испитаници са високим (26,6%) и вишим образовањем (22%). Највећи број испитаника (48,6%) пријавио приходе од 250 до 500 евра, односно, материјални статус испитаника обележавају они са просечним примањима у Србији (48,6%), док они са испод просечним примањима чине 33% узорка, а најмање је оних са изнад просечним примањима 18,3%²⁴.

4.3.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ СРПСКИХ ИСПИТАНИКА/ТАКМИЧАРА

Спрам преференција, испитаници су се изјаснили да најрадије посећују изложбе паса свих раса (њих 58,7%), док нешто мање њих преферира специјализоване изложбе паса (30,3%), а најмање испитаника за посету најрадије бира такмичења у раду (само 11%). Већина испитаника, односно такмичара на кинолошким манифестацијама, има своју одгајивачницу паса (N=56) и они чине 51,4% узорка. Чак 67,9% испитаника посећује кинолошке манифестације и када не изводи свог пса на такмичење. Када изводе пса на такмичење, већина испитаника (49,5%) изводи само једног пса, док 37,6% испитаних кинолога изводи два пса. Најмање је оних, само 12,8% испитаника, који на такмичење изводе више од два пса. Међу домаћим анкетираним кинолозима око једне трећине испитаника (33,9%) посећује ове манифестације ретко (једанпут месечно или ређе). Истовремено, 32,1% испитаника посећује овакве манифестације у просеку, два

²⁴ према подацима из Статистичког годишњака Србије Републичког завода за статистику за 2012. годину, висина просечне зараде у Србији износила 55.903 динара (брuto), односно 40.258 динара (нето)

пута месечно, док преосталих 33,9% испитаника каже да посећује овакве манифестације још чешће /у просеку, чешће од два пута месечно.

Међутим, учесталост посета кинолошким манифестацијама у иностранству показује да се чак 45,9% испитаника изјаснило да овакве манифестације не посећује, или их посећује врло ретко (у просеку ређе од једанпут годишње). Од оних испитаника који посећују манифестације у иностранству (N=59), њих 43 (39,4% укупног узорка) посећује овакве манифестације у просеку до три пута у току године, док само 14,7% испитаних такмичара (N=16) одлази у иностранство на кинолошке манифестације у просеку више од 4 пута годишње.

Највећи број анкетираних кинолога који не посећују манифестације у иностранству као примарни узрок наводи „недостатак финансијских средстава“ (38,5%), док као следеће битне факторе изостајања са манифестација у иностранству, наводе „недостатак слободног времена“ (14,8%) и „удаљеност места одржавања“ (13,8%). Јака конкуренција, или недовољан квалитет пса нису се показали као значајни узроци избегавања посета иностраних кинолошких манифестација.

Испитаници се о кинолошким манифестацијама у највећој мери обавештавају и информичу на интернету, чак 89% испитаника користи овај извор, док упоредо њих 38,5% користи и специјализоване часописе, као и пријатеље и познанике (32,1%), као извор информисања. Флајери и леци су корисни извор информисања за само 10,1% испитаника, док је телевизија готово небитна као извор информисања, и користи је свега 2,8% испитаника.

Највећи број испитаника посећује манифестације у друштву, па тако 49% испитаника посећује манифестације најчешће са пријатељима, док 43,1% испитаника то најчешће чини у друштву породице. Најмање је оних који најчешће сами посећују ове манифестације, само 7,3%.

Табела 62. Питање: „Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?“

	Фреквенција	Процент
да	14	12.8
не	16	14.7
понекад	79	72.5
укупно	109	100.0

У оквиру упитника, испитаницима је постављено и питање „Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?“ како би се увидело да ли је и колико ова група људи, у оквиру свог путовања, уопште

заинтересована за туристичке активности. Приликом посете и учешћа на кинолошким манифестацијама, мали број је оних којима је туристичка сврха посете врло битна. Само се 12,8% испитаника изјаснило да редовно обилази туристички свако место у коме се одржавају кинолошке манифестације (табела 62). Истовремено, врло мали је удео оних којима је туристички аспект кинолошке манифестације потпуно небитан, јер само 14,8% испитаника се изјаснило да никад не обилази туристички место у коме се одржава манифестација. Убедљиво највише испитаника 72,5% узима у обзир и туристичку димензију ових манифестација, те повремено обилази туристички знаменитости у месту одржавања манифестације.

Кроз опис узорка, као и кроз одговоре на нека основна питања о социодемографским карактеристикама и понашањима такмичара, добијен је профил просечног српског такмичара на кинолошким манифестацијама. То је мушкарац, у тридесетим годинама, солидног образовања, али просечног, или лошег материјалног стања. Воли да посећује кинолошке манифестације у својој земљи, посебно изложбе паса свих раса, чак и када не изводи свог пса на такмичење. Кинолошке манифестације посећује у друштву пријатеља или породице, а повремено и туристички посети знаменитости у месту одржавања манифестације. Дакле, то су заљубљеници у псе и кинологију уопште, који су свој хоби развили у професионалну (пословну) активност као извор додатног профита. Они своје слободно време користе да са породицом или пријатељима, уколико се не такмиче са својим псима, бар посматрају ток такмичења других власника паса и тако квалитетно проведу слободно време информишући се о најновијим збивањима у свету кинологије. Истовремено, због недостатка финансија, или слободног времена, ретко обилазе манифестације у иностранству, али се активно информишу о свему путем интернета или од других такмичара.

Обзиром да је Србија ипак у овом тренутку у врло лошој финансијској и економској ситуацији, овај опис се, можда, у овом сегменту не би могао генерализовати на шире подручје. Ипак, осим лошег материјалног статуса, може се претпоставити да су неке од карактеристика такмичара на кинолошким манифестацијама сличне на ширем подручју, као и да су мотивација и фактори који привлаче такмичаре на одређене манифестације, ипак знатно захвалнији за генерализацију.

4.3.3. АНАЛИЗА ФАКТОРА МОТИВАЦИЈЕ КОД СРПСКИХ ИСПИТАНИКА

Пре него што се приступи анализи фактора мотивације, анализираће се резултати мотиватора засебно.

Табела 63. Листа значајности мотиватора за учеснике на кинолошким манифестацијама

	N	Средња вредност	Станд. девијација
Праведност при оцењивању	109	4.73	.603
Искуство одређеног кинолошког судије	109	4.52	.765
Квалитет судијске листе	109	4.37	.969
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса	109	4.37	.801
Репутација одређеног кинолошког судије	109	4.35	.854
Дружење са пријатељима	109	4.28	.806
Сигурност и безбедност паса и посетилаца у месту одржавања манифестације	109	4.28	.932
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе	109	4.23	.959
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса	109	4.21	.914
Функционалност места одржавања манифестације	109	4.21	1.001
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	109	4.20	.960
Стварање нових кинолошких познанстава	109	4.14	.822
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	109	4.14	.897
Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	109	4.13	.914
Могућност квалитетно проведеног времена са породицом, пријатељима...	109	4.12	1.025
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	109	4.12	.868
Престиж оцена/титула које се додељују	109	4.07	.879
Професионалност у организацији кинолошке манифестације	109	4.06	.951
Стицање искуства у излагању паса	109	4.04	.981
Добра репутација одређене кинолошке манифестације	109	4.03	.855
Дружење са љубитељима одређене расе паса	109	4.00	.943
Гостопримљивост организатора	109	3.96	1.027
Тачност временске организације манифестације	109	3.88	1.120
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације	109	3.83	1.198
Приступачност простора на којем се одржава манифестација	109	3.74	1.182
Финансијски издаци и трошкови путовања, боравка, излагања...	109	3.71	1.021
Приступачност одређеног кинолошког судије	109	3.66	1.047
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	109	3.37	1.259
Приступачност чланова организационог тима	109	3.35	1.174
Величина простора на којем се одржава манифестација	109	3.27	1.230
Квалитет смештаја у месту одржавања манифеастације	109	3.27	1.127
Удаљеност града, односно места одржавања манифестације	109	3.13	1.187
Кинолошко знање и искуство осталих такмичара	109	3.13	1.187
Очекивани број пријављених паса (такмичара)	109	2.83	1.304
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	109	2.81	1.142
Близина одређених туристичких атрактивности	109	2.75	1.256
Близина одређених природних атрактивности	109	2.69	1.136
Истовремено одржавање других манифестација	109	2.63	1.207
Близина одређених културно историјских знаменитости	109	2.61	1.240
Исплативост учешћа на манифестацији	109	2.39	1.147
Могућност слабе конкуренције у такмичењу	109	2.12	1.103
Валидни N	109		

У табели 63 приказани су најјачи и најслабији мотиватори (са списка од 41 мотиватора).

Као најјачи мотиватори издвојили су се они у вези са квалитетом суђења и судија. Тако такмичари, као најзначајнији мотив за пријаву на неко кинолошко такмичење, означавању мотиватор „Праведност при оцењивању“. Истовремено, као други најснажнији мотиватор такмичари процењују „искуство одређеног кинолошког судије“, док су „квалитет судијске листе“ и „репутација одређеног кинолошког судије“ пласирани као 3. и 5. мотиватор по снази. Овакви резултати указују на то да је такмичарима најбитнији принцип праведности, односно њихова перцепција квалитета оцењивања паса, а који се на оваквим манифестацијама огледа кроз репутацију и искуство судија, односно кроз уверење да ће судије праведно и квалитетно судити. Ово не чуди, обзиром на то да су испитаници, пре свега такмичари на овим манифестацијама. Пошто се такмичари не такмиче међусобно, него их представљају пси као њихов „производ“, тј. „производ њиховог уложеног рада, знања и материјалних средстава“, такмичари првенствено очекују да такмичење буде праведно, а њихова улагања праведно просуђена. Да би се боље разумео значај овог мотиватора, треба имати у виду профил учесника, односно такмичара на кинолошким такмичењима, а нарочито на великим међународним такмичењима, с обзиром да они нису само обични заљубљеници у псе, већ и професионални одгајивачи паса којима је кинологија не само љубав него пре свега посао.

Са друге стране, ако се овај резултат посматра у контексту Србије и српског друштва, не чуди што у држави у којој грађани перципирају огромну корупцију у већини друштвених сфера, такмичари вапе и теже што праведнијем суђењу, и то им је примарни мотив за појављивање на некој од манифестација. Међутим, принцип праведности, посебно у такмичењу је етички принцип, који је доминантан и у друштвима која се не боре са великом корупцијом. У том смислу, могло би се очекивати да је овај принцип праведног суђења подједнако значајан мотиватор и за друге такмичаре, у другим државама, те би се могао генерализовати. То би значило да организатори кинолошких манифестација, ако желе да привуку што више такмичара (а тиме и публике), морају да понуде, пре свега, праведне и искусне судије, са изузетном репутацијом.

Мотиватори који су се показали као врло значајани, а не потпадају под принцип праведности, су мотиватори „Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса“ и „Дружење са пријатељима“, који би се могли, једним

делом, протумачити као социјални фактори, а другим као „повезивање“ (Networking), док мотиватор „Сигурност и безбедност паса и посетилаца у месту/држави одржавања манифестације“ представља базичну потребу за сигурношћу, која је присутна у значајној мери у свим областима живота, па тако и у туризму. Овај фактор сигурности је већ идентификован у ранијим истраживањима о посети догађајима (Yoo, Chon, 2008; Mair, Thompson, 2009) где је и описан као последица појаве тероризма и здравствених криза.

Са друге стране, као најмање битан мотиватор показао се „Могућност слабе конкуренције у такмичењу“ ($M=2,12$), што говори о такмичарском духу наших испитаника, односно о потреби да се такмиче у што јачој конкуренцији, вероватно да би и њихова, евентуална, признања више вредела. Дакле, управо је јака конкуренција, а што значи велики број пријављених паса и такмичара на кинолошком такмичењу, оно што привлачи кинолошке такмичаре. Такмичења са великим бројем паса представљају престижне догађаје, па самим тим и титуле добијене на њима имају исти карактер. И не само то, јер изложбе паса са великим бројем такмичара не представљају само изазов за такмичарски настројене кинологе, већ и могућност стварања нових контаката и познанстава из света кинологије који би могли бити како од кинолошко-пословног тако и од друштвеног (социјалног) значаја.

Као прилично небитан мотиватор ($M=2,39$) показао се и „Исплативост учешћа на манифестацији“. Оно што је посебно интересантно је да су мотиватори, њих четири, који се везују за туристичке атрактивности, манифестације и сл. у месту одржавања кинолошке манифестације, или у близини, на самом дну ове листе значајности мотиватора. Они су реално, врло ниско оцењени по снази коју имају на такмичаре (од $M=2,61$ до $M=2,75$). Практично, такмичаре, при избору кинолошке манифестације на којој ће учествовати, скоро уопште не опредељују туристички мотиви, или фактори привлачења који се односе на туристичке атрактивности дестинације. Ипак, узимајући у обзир да су испитаници већином у првом делу упитника одговорили да понекад обилазе туристички места у којима се одржавају кинолошке манифестације, а само 14,8% се изјаснило да то не чини, можемо закључити да туристичке атрактивности у месту или близини одржавања кинолошке манифестације нису примаран, па ни значајан фактор привлачења који делује на такмичаре, али ако им се на дестинацији или самом месту одржавања манифестације понуди некаква туристичка атрактивност, неки, или већина од такмичара би је обишли, и тиме и узели учешће у типичним туристичким кретањима.

4.3.4. ФАКТОРСКА АНАЛИЗА МОТИВАЦИОНИХ ФАКТОРА

Факторска анализа спроведена је на 41 ајтему мотиватора такмичара при избору кинолошке манифестације на којој ће учествовати. На овај начин издвојено је четири фактора са карактеристичним кореном већим од два (табела 64, прилог 4: табела 1), док је истовремено било издвојено једанаест фактора са карактеристичним кореном већим од 1. Ради лакше анализе, генерализације и поређења са до сад добијеним факторима у ранијим истраживањима, опредељење аутора је било да се издвоје оне са кореном већим од 2. Фактори су ротирани Вирамксовом ротацијом, са Кајзеровом нормализацијом. Ова четири фактора објашњавају 48,01% укупне варијансе (прилог 4: табела 2).

Интерна конзистентност инструмента мерења (са 41 ајтемом) потврђена је добијеним Кронбахов алфа коефицијентом ($\alpha = .913$), а о адекватности узорковања говори добијени КМО (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling) који износи .827.

Табела 64. Издвојени фактори

Фактори	Факторско засићење	Процент објашњене варијансе	Кронбахов коефицијент алфа (α)
Фактор 1: Квалитет и престиж манифестације		25.412	.864
Праведност при оцењивању	.733		
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	.728		
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	.673		
Престиж оцена/титула које се додељују	.651		
Тачност временске организације манифестације	.641		
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	.628		
Сигурност и безбедност паса и посетилаца у месту одржавања манифестације	.616		
Квалитет смештаја у месту одржавања манифестације	.554		
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације	.534		
Квалитет судијске листе	.518		
Величина простора на којем се одржава манифестација	.517		
Фактор 2: Социјализација / Повезивање		9.832	.787
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса	.712		
Стварање нових кинолошких познанстава	.676		
Дружење са пријатељима	.593		
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе	.552		
Фактор 3: Туристички мотиви		6.478	.848
Близина одређених културно историјских знаменитости	.823		
Близина одређених природних атрактивности	.800		
Близина одређених туристичких атрактивности	.760		
Атрактивност града/места одржавања манифестације	.747		
Могућност слабе конкуренције у такмичењу	.560		
Фактор 4: Судије		6.297	.712
Репутација одређеног кинолошког судије	.682		
Искуство одређеног кинолошког судије	.641		

Први издвојени фактор вишег реда односи се на 11 ајтема који говоре о организацији, квалитету и престижу манифестације, односно о ономе што је заслуга организатора манифестације. Овај фактор је именован као „Квалитет и престиж манифестације“. Други издвојени фактор обухвата укупно 4 ајтема, који се односе директно на социјалне контакте и „netwoккинг“, док је пети ајтем, који се првобитно груписао у овај фактор, у негативној корелацији са осталим ајтемима, а односи се на удаљеност града и места одржавања манифестације. Међутим, тај ајтем је филтрацијом одбачен, јер не припада овом континууму. Трећи фактор назван је „Туристички мотиви“, јер садржи 5 ајтема који су везани за туристичку мотивацију такмичара.

Четврти издвојени фактор смо назвали „Судије“ – првобитно су се ту груписала три ајтема, од којих се два односе на репутацију и искуство одређеног судије, што би требало да условљава квалитетно суђење током такмичења. Трећи ајтем који негативно корелира, односи се на финансијске издатке приликом посете такмичењу, и он је одбачен, јер није део овог континуума, а овим је и Кронбахов алфа коефицијентом постао значајнији и прихватљив.

Као што се види у табели 65, три од четири издвојена фактора по значају су у просеку врло битни мотиватори за такмичаре. Као фактор са највишим просечним скором ($M=4,43$) појављује се Фактор 4 (Судије), док је нешто слабије снаге Фактор 2 (Социјализација / Повезивање; $M=4,25$), а врло битан фактор је и Фактор1 (Квалитет и престиж манифестације).

Табела 65. Приказ показатеља дескриптивне статистике за сва 4 фактора

	N	Средња вредност	Станд. девијација
F 1: Квалитет и пресиж манифестације	109	4.0150	.63895
F 2: Социјализација / Повезивање	109	4.2546	.61046
F 3: Туристички мотиви	109	2.5945	.92914
F 4: Судије	109	4.4358	.70086
Валидни N	109		

Значајно нижу снагу, у просеку, има Фактор 3 (Туристички мотиви). Овакви налази још једном потврђују раније исказан закључак о знатно мањем значају туристичких мотива и атрактивности у месту одржавања манифестације, у односу на друге мотиве, односно факторе.

4.3.5. ТЕСТИРАЊЕ ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА

Да би се установило постојање статистички значајних разлика у аритметичким срединама одређених фактора, приступило се тестирању статистичке значајности

разлика (т-тестом и Ф-тестом) између различитих група испитаника, за сваки издвојени фактор. Великим бројем укрштања варијабли издвојених фактора и различитих социодемографских обележја такмичара, добијен је врло мали број разлика међу групама у односу на факторе мотивације. Овакви резултати тестирања указују нам да су учесници, односно такмичари на кинолошким манифестацијама, углавном, хомогена група, што не мора бити случај ако се посматрају посетиоци уопште, дакле не само такмичари.

Применом т-теста утврђено је да не постоје статистички значајне разлике између испитаника различитог пола у односу на сва четири фактора, као што не постоје статистички значајне разлике ни између две групе испитаника различитог нивоа образовања (средње и више/високо), нити између оних који поседују или не поседују одгајивачницу). Применом Ф-теста (АНОВА), утврђено је да не постоје разлике у снази деловања четири фактора мотивације ни на испитанике различитих примања, као ни на испитанике који изводе различит број паса на такмичења, нити на оне који посећују манифестације у друштву породице, пријатеља или сами.

Табела 66. Ф-тест (ANOVA): Да ли туристички посећујете место одржавања манифестације – Фактор 3

		Сума квадрата	Степени слободe	Средњи квадрат	F	Значајност
Фактор 1	Између група	.495	2	.248	.602	.549
	Унутар група	43.596	106	.411		
	Укупно	44.091	108			
Фактор 2	Између група	1.266	2	.633	1.722	.184
	Унутар група	38.981	106	.368		
	Укупно	40.248	108			
Фактор 3	Између група	23.399	2	11.700	17.758	.000
	Унутар група	69.837	106	.659		
	Укупно	93.237	108			
Фактор 4	Између група	.074	2	.037	.074	.928
	Унутар група	52.976	106	.500		
	Укупно	53.050	108			

Значајне стаистичке разлике смо пронашли, применом Ф-теста (АНОВА-једносмерне анализе варијансе), са *Post Hoc LSD* тестом, код Фактора 3 (туристички мотиви), код три различите групе испитаника а у односу на то да ли посећују туристички места одржавања манифестације (увек, понекад или никад). Резултат ове анализе (табела 66; $F = 17.758$; $df = 2$; $Sig. = .000$) указује да постоје 3 субсета података (прилог 4: табела 3), а према очекивањима, они који редовно туристички посећују место одржавања манифестације у статистички значајно већој мери вреднују Фактор 3 као значајан за њих

($M=3,73$), у односу на друге две групе испитаника (оних који понекад посећују место, и оних који то никада не чине). Други субсет података чине они који понекад посећују место одржавања манифестације (Фактор 3; $M=2,50$) и они се статистички значајно разликују у односу на Фактор 3 од групе која никада не посећује место ($M=2,05$).

Занимљив налаз добијен је применом Пирсонове корелације између година старости испитаника и Фактора 3 – Туристички мотиви. Овде је добијена позитивна корелација ($r=.226$) између година старости и снаге туристичких мотива, што значи да испитанике који су старији више подстичу туристички мотиви (прилог 4: Табела 5). Ово би се могло објаснити и тиме да такмичари са годинама губе такмичарски дух који их је претходно дуго пратио, и могу пронаћи мотивацију за учешће на некој кинолошкој манифестацији и у туристичким атракцијама места одржавања. Такође, иако је не претерано јака, постоји и корелација између година старости и фактора 4 (Судије), што говори да са годинама, (а можда и са искуством такмичара) мотив квалитетних судија на манифестацији, добија на значају.

4.4. ОДНОС ДОМАЊИХ И ИНОСТРАНИХ МАНИФЕСТАЦИЈА

Као што је већ наведено у опису упитника, трећи део упитника састојао се од скале од 29 питања која су се односила на различите елементе и карактеристике кинолошких манифестација у Србији. Претходно су се испитаници изјаснили о томе које две иностране земље, према њиховом мишљењу, организују најатрактивније кинолошке манифестације, а затим су, на петостепеној Ликертовој скали, оцењивали сваки од 29 елемената српских кинолошких манифестација у односу на кинолошке манифестације земаља које су навели, заокруживањем једног од бројева на скали са значењем од 1 – у Србији је знатно лошије; до 5 - у Србији је много боље.

Највећи број испитанка сматра да су кинолошке манифестације најатрактивније у Немачкој (32 испитаника) и Великој Британији (23 испитаника), док нешто мањи број оцењује њих оцењује мађарске (18 испитаника), аустријске (17), италијанске (15) и француске (15 испитаника) кинолошке догађаје као најинтересантније.

У табели 67 приказана је оцена сваког параметра понаособ. Резултати показују да су испитаници, генерално, врло лоше оценили кинолошке манифестације у Србији.

Као високо оцењен параметар српских кинолошких догађаја издвојила се гостопримљивост и приступачност организатора, који су приближно једнаки оним код иностраних организатора кинолошких манифестација ($M=2,88$; $M=2,70$).

Табела 67. Параметри за компарацију односа домаћих и иностраних манифестација

	N	Средња вредност	Станд. девијација
Гостопримљивост организатора	94	2.88	1.125
Близина одређених природних атрактивности	94	2.79	.788
Близина одређених културно-историјских знаменитости	94	2.76	.900
Пристапачност чланова организационог тима	94	2.70	.814
Туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација	94	2.69	.790
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	94	2.60	.965
Кинолошка традиција	94	2.54	.863
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	94	2.51	.852
Истовремено одржавање других манифестација у близини	94	2.49	.925
Могућност упознавања власника квалитетних паса ради будуће репродукције паса	94	2.45	1.054
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса	94	2.37	.973
Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким манифестацијама	94	2.31	1.006
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	94	2.28	1.020
Величина простора на којем се одржава манифестација	94	2.27	.882
Могућност стварања доброг имица и познатог имена у свету узгајивача паса	94	2.26	1.067
Кинолошко знање такмичара	94	2.21	.890
Могућност финансијске добити на основу оцена и титула на одређеној кинолошкој манифестацији	94	2.18	1.047
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	94	2.18	.915
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	94	2.18	1.077
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	94	2.16	1.040
Праведност при оцењивању паса	94	2.09	1.064
Атрактивност судијских листа	94	2.02	.880
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	94	2.02	.842
Имиц кинолошких манифестација	94	2.01	.898
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	94	2.01	.898
Репутација кинолошких манифестација	94	1.96	.775
Квалитет судијске листе	94	1.89	.956
Бројност такмичарских паса по манифестацији	94	1.83	.851
Кинолошка култура такмичара	94	1.78	.918
Валидни N	94		

Врло је интересантно да су испитаници дали предност комплементарни туристичким вредностима у односу на остале параметре, односно оценили су да кинолошке манифестације имају добар туристички значај, скоро као и иностране манифестације. Дакле, атрактивност места одржавања манифестације ($M=2.51$), близина природних ($M=2.79$) и других туристичких вредности ($M=2.76$), као и културно-историјских знаменитости ($M=2.76$) оцењене су много боље него параметри који се односе на саму организацију, репутацију и значај кинолошких манифестација у Србији у односу на иностране манифестације.

У односу на кинолошке манифестације у иностранству, српска такмичења су оцењена као најлошија по кинолошкој култури такмичара ($M=1.78$) и бројности такмичарских паса по манифестацији ($M=1.83$). „Квалитет судијске листе“ ($M=1.89$) и „Репутација кинолошких манифестација“ ($M=1.96$) показали су се као далеко лошији у односу на инострана такмичења. С обзиром да су резултати претходно изведене факторске анализе издвојили „Судије“ као врло значајан фактор мотивације, онда је ово свакако забрињавајући резултат, а нарочито ако се има у виду да су испитаници навели да се, између осталог, у околним земљама организују атрактивне кинолошке манифестације.

4.4.1. ФАКТОРСКА АНАЛИЗА

У оквиру анализе резултата извршена је факторска анализа уочених разлика између карактеристика домаћих и иностраних кинолошких такмичења (табела 68).

Интерна конзистентност инструмента мерења (са 29 ајтема) потврђена је добијеним Кронбаховим алфа коефицијентом ($\alpha = .913$), а о адекватности узорковања говори добијени КМО (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling) који износи .827. Факторском анализом издвојена су два фактора вишег реда која су ротирана Вирамксовом ротацијом, са Кајзеровом нормализацијом. Ова два фактора објашњавају 52,76% укупне варијансе (прилог 5: табела 1 и 2).

Први издвојени фактор вишег реда односи се на 17 ајтема који говоре о организацији, квалитету и репутацији манифестације. Овај фактор је именован као „Организација и престиж манифестације“ и обухвата имиџ и репутацију манифестације, значај и престиж добијених оцена и титула, као и све аспекте организације. Други издвојени фактор обухвата укупно 6 ајтема, од који се 5 односе директно на туристичке карактеристике, због чега је овај фактор назван „Туристички аспекти“.

У претходном истраживању, где је испитивана мотивација учесника и фактори привлачења кинолошких манифестација, установљено је да су за српске кинологе изразито битни фактори привлачења „Социјализација“ ($M=4.0294$), „Судије“ ($M=4.0275$) и „Квалитет и престиж манифестације“ ($M=4.0150$). Као што се види у табели 63, ови фактори су, на српским кинолошким такмичењима, оцењени врло лоше, што значи да не задовољавају потребе кинолога и потенцијалних учесника манифестација.

Табела 68. Издвојени фактори

Фактори	Факторско засићење	Процент објашњене варијансе	Кронбахов коэффициент алфа (α)
Фактор 1: Организација и престиж		40.156	0,948
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	.846		
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	.846		
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	.806		
Имиџ кинолошких манифестација	.802		
Праведност при оцењивању паса	.792		
Могућност упознавања власника квалитетних паса ради будуће репродукције паса	.778		
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса	.755		
Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким манифестацијама	.749		
Кинолошка култура такмичара	.734		
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса	.724		
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	.692		
Атрактивност судијских листа	.682		
Репутација кинолошких манифестација	.663		
Приступачност простора на којем се одржава манифестација	.649		
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	.644		
Величина простора на којем се одржава манифестација	.637		
Квалитет судијске листе	.600		
Гостопримљивост организатора	.515		
Фактор 2: Туристички аспекти		12.590	0,834
Близина одређених природних атрактивности	.861		
Туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација	.819		
Близина одређених културно-историјских знаменитости	.735		
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	.697		
Истовремено одржавање других манифестација у близини	.608		
Могућност финансијске добити на основу оцена и титула	.606		

Посматрајући статистичке податке које Међународна кинолошка организација сваке године прикупља од својих чланица, у 2012. години, Србија је имала већи број међународних изложби паса свих раса у односу на већину земаља са европског контента које су испитаници издвојили (графикон 20).

Са друге стране, фактор „Туристички мотиви“ који је у претходном истраживању окарактерисан као најмање битан мотиватор ($M=2.5945$), овде је оцењен као приближно једнак туристичким карактеристикама иностраних кинолошких такмичења (табела 69).

Табела 69. Приказ показатеља дескриптивне статистике за оба фактора

	N	Мин.	Макс.	Средња вредност	Станд. девијација
Ф 2: Туристички аспекти	94	1.00	4.67	2.5691	.65647
Ф1: Организација и престиж	94	1.00	4.53	2.1564	.70718
Валидни N	94				

4.5. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА ТАКМИЧАРА ИЗ ИНОСТРАНСТВА

4.5.1. ОПИС УЗОРКА ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА

Узорак из иностранства чинило је 290 испитаника који су желели да учествују у анкетирању. Током процеса уношења података, 38 упитника је одбачено јер нису били у потпуности попуњени и нису се могли користити за даљу анализу. Коначан узорак из иностранства је чинило 252 попуњених анкетних упитника.

Табела 70. Земља пребивалишта испитаника

	Фреквенција	Процент
Турска	2	.8
Чешка	11	4.4
Словачка	16	6.3
Пољска	13	5.1
Летонија	8	3.2
Бугарска	12	4.8
Финска	7	2.8
Норвешка	10	3.9
Румунија	6	2.4
Украјина	4	1.6
Литванија	14	5.5
Русија	11	4.4
Италија	11	4.4
Холандија	14	5.5
Белгија	8	3.2
Данска	6	2.4
Мађарска	6	2.4
Француска	19	7.5
Шведска	9	3.6
Немачка	19	7.5
Аустрија	3	1.2
Хрватска	9	3.6
Швајцарска	16	6.3
Португал	2	.8
Словенија	14	5.5
Бразил	1	.4
Ирска	1	.4
Укупно	252	100.0

У полној структури испитаника највећа је заступљеност испитаника женског пола (N=157). Оне чине 62,3% испитаника, за разлику од домаћег узорка где су мушкарци били доминантни. Табела 70 показује из којих су земаља испитаници. Највећи број испитаника је из Немачке и Француске (N=19; 7,5%), затим из Словачке и Швајцарске (N=16; 6,3%), Холандије, Литваније и Словеније (N=14; 5,5%), а најмањи број је из Турске и Ирске. Као што се види и из табеле, велики део узорка је са подручја европског континента, и то из 26 земаља.

Испитаници су били старосног доба од 19, колико је имао најмлађи испитаник, до 74 година колико је имао најстарији испитаник. Просечна старост испитаника је 43,76 година, односно виша у односу на просечну старост у српском узорку (35,68 година). У образовној структури највећа је заступљеност високо образованих (45,2%), а затим следе испитаници са вишим (27,4%) и средњим образовањем (24,4%). Дакле, примећује се значајно већи удео високо образованих испитаника него што је то био случај у домаћем узорку. Међутим, треба имати у виду да је анкетни упитник био написан на енглеском језику, те је можда то била и ограничавајућа околност за испитанике који су желели да учествују у испитивању, али нису имали довољно знања како би у потпуности разумели питања из упитника.

4.5.2. КАРАКТЕРИСТИКЕ ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА/ТАКМИЧАРА

Већина иностраних испитаника, односно такмичара на кинолошким манифестацијама, има своју одгајивачницу паса (N=223) и они чине чак 88,5% узорка. Истовремено, већи број испитаника посећује кинолошке манифестације и када не изводи свог пса на такмичење (чак 67,5%). Овај резултат је апсолутно исти као код домаћег узорка без обзира на разлику у величини узорка, те се, заиста, може закључити да кинолози и љубитељи паса редовно посећују кинолошке манифестације, без обзира да ли се на њима такмиче или не. Прикупљени анкетни одговори упућују да највећи број иностраних испитаника на такмичење изводи више од једног пса, односно најчешће (44%) изводи два пса, док 32,9% испитаника изводи више од два пса. Најмање је оних који на такмичење изводе само једног пса, 23% испитаника, за разлику од српских такмичара који на такмичењу најчешће изводе само по једаног пса, а узрок је највероватније финансијске природе.

Од укупног броја анкетираних иностраних кинолога 50% се изјаснило да најрадије посећује изложбе паса свих раса, док нешто мање њих преферира

специјализоване изложбе паса (38,1%), а најмање испитаника за посету најрадије бира такмичења у раду (само 11,9%). Ово је, такође, врло сличан резултат као и код домаћег узорка. Прикупљени анкетни упитници показали су да инострани кинолози у највећој мери, односно 54,8% њих, ретко посећује кинолошке манифестације у својој земљи (једанпут месечно или ређе), док готово једнак број њих посећује овакве манифестације два пута месечно (23,8%) и чешће од два пута месечно (21,4%). Међутим, при тумачењу ових резултата, треба имати у виду и број манифестација у њиховој земљи на годишњем нивоу. Наиме, бројност кинолошких догађаја варира од земље до земље, што опет зависи од бројности пријављених легала и штенади током године, па у појединим земљама и не постоји могућност посете манифестацијама више од два пута месечно, јер се оне и не организују у том броју. Резултати теоријског истраживања показују да је Србија једна од чланица ФЦИ-а са највећим бројем кинолошких манифестација на годишњем нивоу, што и јесте разлог разлике у одговорима домаћих и иностраних испитаника.

Са друге стране, резултати истраживања показују да већина иностраних кинолога посећује кинолошке манифестације у иностранству. Док у српском узорку чак нешто мање од половине испитаника не посећује или их посећује врло ретко (у просеку ређе од једанпут годишње), у иностраном узорку чак 35,7% испитаника посећује изложбе у иностранству до три пута годишње, а 22,6% испитаника и до шест пута годишње. Дакле, већина иностраних испитаника (75,4%) путује у иностранство ради посете или учешћа на кинолошким такмичењима, што такође треба посматрати са аспекта финансијских могућности.

За разлику од српских испитаника којима је недостатак финансијских средстава био најчешћи разлог да не посећују иностране кинолошке манифестације, иностраним испитаницима је готово подједнако ограничавајући фактор „недостатак финансијских средстава“ (27,8%), „недостатак слободног времена“ (26,%) и „удаљеност места одржавања“ (25,8%). Јака конкуренција, или недовољан квалитет пса, као и код српских испитаника, нису се показали као значајни узроци избегавања посета иностраних кинолошких манифестација. Готово сви инострани анкетирани кинолози се о кинолошким манифестацијама обавештавају и информишу на интернету, чак 96,8% испитаника користи овај извор, а упоредо са интернетом њих 32,5% користи и специјализоване часописе, а још чешће и пријатеље и познанике (40,9%), као извор информисања. Флајери и леци су корисни извор информисања за само 14,7%

испитаника, док је телевизија готово небитна као извор информисања, и користи је свега 0,8% испитаника.

Прикупљени анкетни одговори упућују да највећи број испитаника посећује манифестације у друштву пријатеља и чланова породице, 42,5% испитаника посећује манифестације најчешће са пријатељима, док 39,3% испитаника то најчешће чини у друштву породице. Најмање је оних који најчешће сами посећују ове манифестације, 18,3%, што је нешто већи удео у односу на исти у домаћем узорку, али и даље не довољно значајан.

Табела 71. Питање: „Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?“

	Фреквенција	Процент
да	58	23.0
не	46	18.3
понекад	148	58.7
укупно	252	100.0

Приликом посете кинолошким манифестацијама, мали број је оних којима је туристичка сврха посете врло битна, али је тај број ипак значајно већи у иностраном узорку у односу на домаћи. Тако се 23% испитаника изјаснило да редовно обилази туристички свако место у коме се одржавају кинолошке манифестације (табела 71), за разлику од 12,8% српских испитаника. Истовремено, нешто мањи је удео оних којима је туристички аспект кинолошке манифестације потпуно небитан, јер 18,3% испитаника се изјаснило да никад не обилази туристички место у коме се одржава манифестација. Највише иностраних испитаника 58,7% узима у обзир и туристичку димензију ових манифестација, те повремено обилази туристички знаменитости у месту одржавања манифестације, што је у српском узорку много израженије (72,5%).

4.5.3. АНАЛИЗА ФАКТОРА МОТИВАЦИЈЕ КОД ИНОСТРАНИХ ИСПИТАНИКА

У табели 72 приказани су најјачи и најслабији мотиватори (са списка од 41 мотиватора). Упоредивањем са значајем појединачних мотиватора за домаће испитанике (табела 63) могу се приметити велике сличности.

Међу мотивима при одлучивању за пријављивање на одређено кинолошко такмичење, доминантно место има мотиватор „праведност при оцењивању“ ($M=4,50$; $SD=0,835$), а као врло снажни мотиватори показали су се и „квалитет судијске листе“ ($M=4,34$; $SD=0,852$) и „искуство одређеног кинолошког судије“ ($M=4,11$, $SD=0,955$).

Табела 72. Листа значајности мотиватора за иностране учеснике на кинолошким такмичењима

	N	Сред. вред.	Стд. девијација
Праведност при оцењивању паса	252	4.50	.835
Сигурност и безбедност посетилаца и паса у месту/држави одржавања манифестације	252	4.36	.856
Квалитет судијске листе	252	4.34	.852
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	252	4.25	.800
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса	252	4.15	.969
Искуство одређеног кинолошког судије	252	4.11	.955
Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	252	4.08	1.017
Професионалност у организацији кинолошке манифестације	252	4.01	.868
Репутација одређеног кинолошког судије	252	4.02	.990
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење, величина рингова, повезаност...)	252	3.98	.899
Престиж оцена/титула које се додељују	252	3.94	.962
Добра репутација одређене кинолошке манифестације	252	3.91	.835
Финансијски издаци и трошкови путовања, боравка, излагања....	252	3.85	.982
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе	252	3.87	1.216
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	252	3.83	.917
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	252	3.83	1.049
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације	252	3.81	1.032
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса	252	3.79	1.051
Гостопримљивост организатора	252	3.78	.874
Приступачност одређеног кинолошког судије	252	3.65	.988
Приступачност простора на којем се одржава манифестација	252	3.64	.953
Приступачност чланова организационог тима	252	3.58	1.012
Дружење са пријатељима	252	3.56	1.090
Стварање нових кинолошких познанстава	252	3.57	1.052
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	252	3.48	1.039
Дружење са љубитељима одређене расе паса	252	3.46	1.182
Могућност квалитетно проведеног времена са породицом, пријатељима.....	252	3.45	1.158
Квалитет смештаја у месту одржавања манифестације	252	3.36	1.021
Удаљеност града, односно места одржавања манифестације	252	3.32	1.212
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	252	3.29	1.171
Стицање искуства у излагању паса	252	3.21	1.405
Кинолошко знање и искуство осталих такмичара	252	3.04	1.127
Величина простора на којем се одржава манифестација	252	3.02	1.198
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	252	2.89	1.079
Очекивани број пријављених паса (такмичара)	252	2.80	1.148
Истовремено одржавање других манифестација	252	2.59	1.277
Исплативост учешћа на манифестацији	252	2.57	1.190
Могућност слабе конкуренције у такмичењу	252	2.48	1.138
Близина одређених културно-историјских знаменитости	252	2.36	1.118
Близина одређених туристичких атрактивности	252	2.35	1.069
Близина одређених природних атрактивности	252	2.33	1.129
Валидни N	237		

Дакле, у процесу доношења одлуке о учешћу, најзначајнији је управо избор судије који ће оцењивати одређене расе паса на том такмичењу, односно судијска листа, при чему је пожељно да њу чине искусне судије познате по праведном оцењивању паса. Овакви резултати управо потврђују и претходну претпоставку да је овај принцип

праведности може генерализовати, и да је подједнако значајан мотиватор за све такмичаре, без обзира на националност.

Мотиватори који су се показали као врло значајани, а не потпадају под принцип праведности, су мотиватори „сигурност и безбедност посетилаца и паса у месту/држави одржавања манифестације“ ($M=4,36$; $SD=0,856$), „ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом“ ($M=4,25$; $SD=0,800$) и „могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса“ ($M=4,15$; $SD=0,969$). Дакле, веома слични резултати као и код домаћег узорка, што је случај и код мање битних мотиватора, јер су се и иностраним испитаницима као безначајни мотиватори показали „могућност слабе конкуренције у такмичењу“ ($M=2,48$, $SD=1,138$) и „исплативост учешћа на манифестацији“ ($M=2,57$, $SD=1,190$).

Из анкетног истраживања уочава се да су туристички мотиватори који се везују за туристичке атрактивности, манифестације и сл. у месту одржавања кинолошке манифестације, или у близини, и код иностраних такмичара на самом дну листе значајности мотиватора. Они су ниско оцењени по снази коју имају на такмичаре и најмањом снагом делују на кинологе (од $M=2,33$ до $M=2,36$).

Нешто већи значај инострани испитаници су дали ајтему “Истовремено одржавање других манифестација” $M=2,59$ и ајтему “Атрактивност града, односно места одржавања манифестације” $M=2,89$. Иако је ајтем “Атрактивност града, односно места одржавања манифестације” у односу на велику већину других ајтема има слабију снагу и дејство, он ипак у односу на остала три туристичка фактора привлачења мотивације, показује статистички значајно већу снагу ($t=42,569$; $df=252$; $p=0,000$).

4.5.4. ФАКТОРСКА АНАЛИЗА МОТИВАЦИОНИХ ФАКТОРА КОД ИНОСТРАНОГ УЗОРКА

Факторска анализа спроведена је на 41 ајтему мотиватора такмичара при избору кинолошке манифестације на којој ће учествовати. Ова анализа требала је да покаже да ли постоје фактори, односно да ли се ајтеми могу груписати у одређене факторе вишег реда и на који начин. На овај начин издвојено је четири фактора са карактеристичним кореном већим од два (табела 73, прилог 4: табела 2а). Фактори су ротирани Вирамксовом ротацијом, са Кајзеровом нормализацијом, а добијена четири фактора објашњавају 49,57% варијансе.

Табела 73. Факторска анализа мотивационих фактора за иностране испитанике

Фактори	Факторско засићење	Процент објашњене варијансе
Фактор 1: Квалитет организације манифестације		23,206%
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење, величина рингова, повезаност...)	.743	
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	.717	
Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	.683	
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	.653	
Гостопримљивост организатора	.644	
Сигурност и безбедност посетилаца и паса у месту/држави одржавања манифестације	.533	
Величина простора на којем се одржава манифестација	.515	
Професионалност у организацији кинолошке манифестације	.481	
Фактор 2: Престиж манифестације		9,99%
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	.709	
Престиж оцена/титула које се додељују	.684	
Репутација одређеног кинолошког судије	.615	
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	.544	
Искуство одређеног кинолошког судије	.510	
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	.426	
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	.397	
Очекивани број пријављених паса (такмичара)	.305	
Фактор 3: Социјализација / Повезивање		9,44%
Стварање нових кинолошких познанстава	.767	
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса	.689	
Дружење са пријатељима	.648	
Дружење са љубитељима одређене расе паса	.625	
Стицање искуства у излагању паса	.566	
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса	.563	
Стварање нових кинолошких познанстава	.767	
Фактор 4: Туристички мотиви		7,94%
Близина одређених туристичких атрактивности	.840	
Близина одређених културно-историјских знаменитости	.771	
Близина одређених природних атрактивности	.729	
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	.678	

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization. a Rotation converged in 10 iterations.

Обзиром да су у претходном истраживању на српском узорку, са идентичном скалом од 41 ајтема, такође добили 4 фактора мотивације, са приближно истим процентом објашњене варијансе, у овој анализи ајтеми који не припадају нити једном континууму, нити фактору, и који не доприносе бољем скору Кронбаховог алфа теста, при факторској анализи су одстрањени. На тај начин, скала се свела на 26 ајтема. Тако је

интерна конзистентност инструмента мерења (са 26 ајтема) потврђена добијеним Кронбаховим алфа коефицијентом ($\alpha = .862$), а о адекватности узорковања говори добијени КМО (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling) који износи .824; $df=323$; $p=0.000$.

Први издвојени фактор вишег реда, објашњава 23,206% варијансе и обухвата 8 ајтема који се, пре свега, тичу организације и квалитета манифестације, односно о ономе што је заслуга организатора манифестације. Овај фактор је именован као „Квалитет организације манифестације“.

Други издвојени фактор објашњава 9,99% варијансе и садржи 8 ајтема, који се директно или индиректно односе на престижни статус манифестације. Наиме, 5 ајтема се односе управо на значај, а самим тим и престиж одређене оцене и титуле добијена на такмичењу. Добре оцене, пласмани и титуле на великим такмичењима са великим бројем такмичара имају посебан значај за учеснике, и врло су престижне. То је нарочито значајно ако их је доделио искусан кинолошки судија са добром репутацијом.

Трећи издвојени фактор вишег реда односи се на 6 ајтема који представљају различите социјалне контакте, па је овај фактор и назван „Социјализација/ Networking“. Овај фактор објашњава 9,44% варијансе.

Четврти издвојени фактор објашњава 7,94% варијансе и обухвата укупно 4 ајтема који се односе директно на туристичке мотиве и назван је „Туристички мотиви“.

Као што се види у табели 74, три од четири издвојена фактора по значају су у просеку битни мотиватори за такмичаре. Као фактор са највишим просечним скором ($M=3,93$) појављује се Фактор 2 (Престиж манифестације), а такође значајни су и Фактор 1 (Квалитет организације манифестације, $M=3,83$) и Фактор 3 (Социјализација / Повезивање, $M=3,63$). Значајно нижу снагу, у просеку, има Фактор 4 (Туристички мотиви, $M=2,48$).

Табела 74. Просечне вредности и стандардне девијације добијених фактора

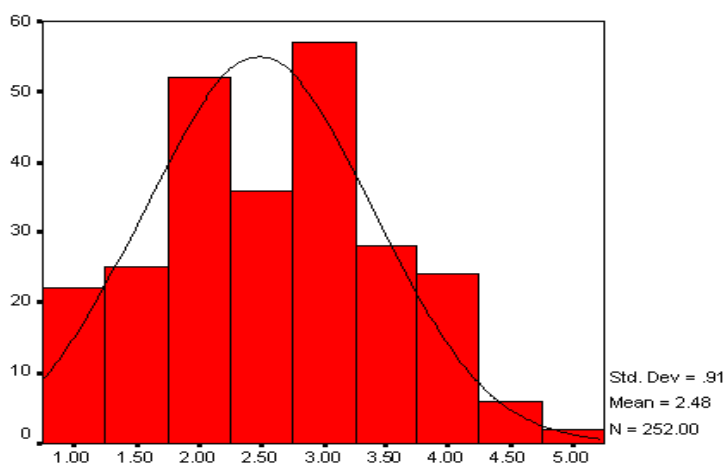
	N	Мин.	Макс.	Средња вредност	Станд. девијација
Ф1 : Квалитет организације манифестације	252	1.88	5.00	3.8368	.61801
Ф2 Престиж манифестације	252	2.00	5.00	3.9320	.61282
Ф3 Социјализација / Повезивање	252	1.33	5.00	3.6349	.79248
Ф4 Туристички мотиви	252	1.00	5.00	2.4821	.91233
Валидни N	252				

Због овако ниског просечног скорa фактора туристичке мотивисаности и код европских кинолога, питање је да ли нешто већа стандардна девијација код овог фактора

ипак указује на то да постоје и они кинолози који јесу туристички значајно мотивисани када одлазе на кинолошка такмичења. У ту сврху израђен је графикон који показује расподелу просечних скорова на фактору „туристичка мотивација“ (графикон 43).

Као што се види у графикону, „врх“ расподеле налази се на просечном скору 3, који показује амбивалентност овим видом мотивације, док је крива нормалне расподеле закривљена у лево, ка туристичкој немотивисаности. Ипак, ако се пажљивије анализира, сви испитаници који имају просечан скор преко 3,5 могли би се окарактерисати као мотивисани туристичким атрактивностима дестинације (између осталих фактора мотивације). Овакви испитаници чине укупно, само 12,7% целог узорка. Истовремено, они који не показују никакву мотивисаност туристичким атрактивностима као фактором привлачења чине чак 53,6% узорка (мањи просечан скор од 2,5).

Графикон 43. Расподела просечних скорова на фактору „туристичка мотивација“ (и крива нормалне расподеле)

Овакви резултати свакако нису обећавајући за туристичке посленике и делатнике у местима одржавања кинолошких манифестација. За организаторе манифестација, а још више за туристичке и угоститељске раднике на самој дестинацији, од великог значаја су ови испитаници који су „амбивалентни“ (просечни скор од 2,5 до 3,5; њих је 33%). Они свакако нису у великој мери опредељени туристичким атрактивностима и имицом дестинације, у тренутку када праве избор на коју манифестацију ће се пријавити да учествују. Ипак, слањем информација и другим пропагандним активностима могуће је побудити њихову мотивацију (посебно у фази одлуке о куповини, тј. пријави) и учинити туристичке атрактивности дестинације значајнијим фактором привлачења за кинологе.

Такође, сам налаз који говори да се најмањи проценат испитаника изјаснио да приликом посете кинолошким манифестацијама никада не обилази туристички место или град где се манифестација одржава (18,3%, табела 71), може охрабрити туристичке делатнике на самој дестинацији, јер ипак нешто већи проценат, 23%, испитаника увек и редовно учествује у туристичким активностима, а највише испитаника 58,7% повремено узима у обзир и туристичку димензију ових манифестација, те повремено обилази туристички знаменитости у месту одржавања манифестације. Дакле, ову групу испитаника треба додатно туристички мотивисати, кад су већ на самој дестинацији, јер они свакако имају некакве туристичке потребе које могу задовољити на самој дестинацији, када се већ ту нађу. С обзиром да им туристички мотив није примарни мотив путовања, треба им понудити различите туристичке програме на самој дестинацији, како би се ова група специјализованих туриста што боље туристички валоризовала. Туристички радници на дестинацији треба да имају у виду релативно кратку дужину боравка ових специјализованих туриста, и да у сарадњи са организатором манифестације посебно осмисле и понуде одређен туристички програм који ће моћи да привуче ову циљну групу, а у најбољем случају и да им продужи боравак.

4.5.5. ТЕСТИРАЊЕ ЗНАЧАЈНОСТИ РАЗЛИКА

Примени т-теста и Ф-теста (АНОВА) приступило се како би се утврдило постојање статистички значајних разлика у аритметичким срединама одређених фактора између различитих група испитаника, за сваки издвојени фактор. Укрштањем варијабли издвојених фактора и различитих социодемографских обележја такмичара, добијен је мали број разлика међу групама у односу на факторе мотивације.

Применом т-теста и Ф-теста (АНОВА), и касније LSD теста за утврђивање статистички значајних разлика независних узорака, добијени су следећи налази: испитаници различитог пола статистички значајно се разликују само у значају процене фактора „социјализација“, и то тако што су мушкарци овај фактор препознали као значајнији ($M=3,78$), у односу на жене ($M=3,54$) ($t=2.291$; $df=250$; $p=0.23$). Не постоје статистички значајне разлике ни између две групе испитаника различитог нивоа образовања што је утврђено применом Ф-теста. Применом Ф-теста (АНОВА), утврђено је да не постоје разлике у снази деловања четири фактора мотивације на иностране испитанике који имају различиту учесталост посете манифестацијама у својој земљи, што није случај код домаћих испитаника, где је мање присутним домаћим излагачима на

манifestацијама значајније остваривање социјалних контаката. Статистички значајне разлике не постоје ни између оних који посећују различите врсте манифестација, нити на оне који посећују манифестације у друштву породице, пријатеља или сами. Применом Пирсонове корелације између година старости испитаника није утврђена значајна статистичка разлика у односу на сва четири фактора.

Значајне статистичке разлике пронађене су, применом АНОВА анализе, са Post Hoc LSD testom, код Фактора 3 - Престиж манифестације ($F=5,391$; $df=2$; $p=0.005$) између испитаника који на једном такмичењу учествују са различитим бројем паса, и то на начина да су учесницима који се такмиче са више паса на једној манифестацији у статистички значајној мери важнија овај фактор, односно престиж манифестације. Ово не чуди, с обзиром, да се са више паса истовремено такмиче углавном озбиљни одгајивачи паса, односно они који се, на одређен начин, и професионално баве кинологијом, па су им титуле на познатим манифестацијама веома значајне.

Табела 75. Ф-тест: Да ли повремено и туристички обилазите место одржавања изложбе

		Сума квадрата	Степени слободe	Средњи квадрат	F	Значајност
Квалитет организације манифестације	Између група	1.089	2	.544	1.430	.241
	Унутар групе	94.778	249	.381		
	Укупно	95.867	251			
Престиж манифестације	Између група	.873	2	.436	1.163	.314
	Унутар групе	93.390	249	.375		
	Укупно	94.262	251			
Социјализација / Повезивање	Између група	7.487	2	3.743	6.208	.002
	Унутар групе	150.148	249	.603		
	Укупно	157.635	251			
Туристички мотиви	Између група	24.209	2	12.104	16.317	.000
	Унутар групе	184.711	249	.742		
	Укупно	208.920	251			

Са становишта основне теме овог рада, од највећег значаја је налаз који указује да постоје статистички значајне разлике између испитаника који редовно, повремено или никад не учествују у туристичким кретањима на дестинацији одржавања манифестације, и те разлике утврђене су код два фактора: социјализација и „туристички мотиви“ (Прилог 4: табела 3а).

Применом Ф-теста, на фактору „социјализација“, добијена су два субсета података, односно оне који никада не обилазе туристички место одржавања манифестације уједно и много мање мотивише фактор „социјализација“, за разлику од испитаника који повремено или редовно обилазе место одржавања манифестације.

Истовремено, применом Ф-теста установљено је да на фактору „туристичке атрактивности“ постоје три субсета података, односно да се све три групе статистички значајно разликују међу собом обзиром на то да ли испитаници стално ($M=2.81$), повремено ($M=2,54$) или никад ($M=1.87$) не учествују у туристичким кретањима на дестинацији одржавања манифестације.

4.6. РЕЗУЛТАТИ АНКЕТНОГ ИСТРАЖИВАЊА МЕЂУ КИНОЛОШКИМ СУДИЈАМА

На основу захтева иностраних кинолошких савеза и сагласности Кинолошког савеза Србије за суђење српских кинолошких судија у иностранству, прикупљени су подаци о броју суђења у иностранству. Ови подаци су показали да из године у годину, расте број српских судија и број њихових суђења у иностранству (табела 76).

Табела 76. Кинолошка суђења у иностранству

	број судија	број суђења
2008	76	304
2009	82	294
2010	95	342
2011	97	365
2012	100	411

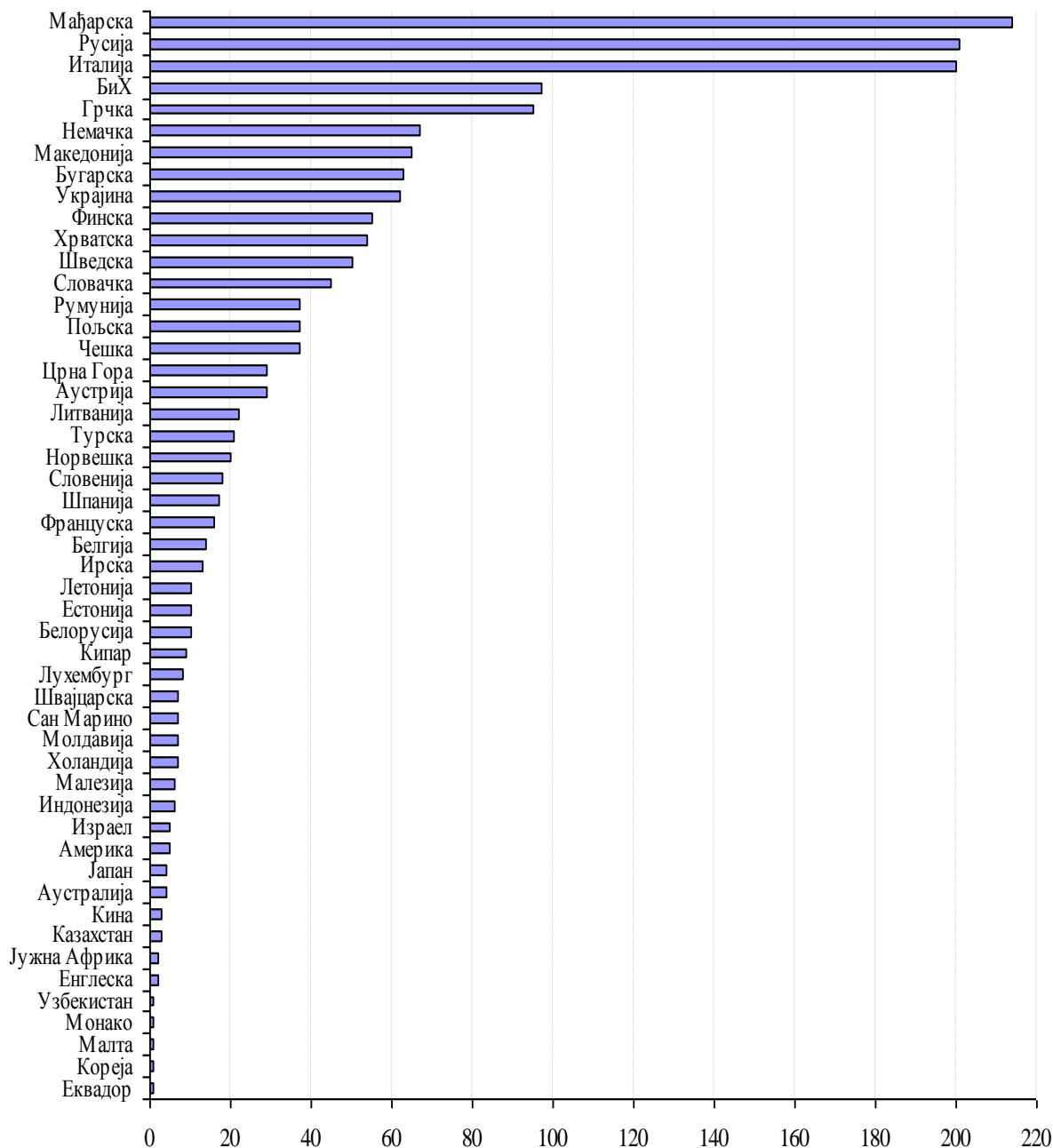
Извор: архива КСС-а

На графикону 44 приказан је број суђења српских кинолошких судија у иностраним земљама. Мађарска, Русија и Италија су земље у којима они најчешће учествују на кинолошким догађајима. Судије са подручја Војводине, од свих иностраних земаља, најпре суде на кинолошким манифестацијама у Мађарској, где су током последње четири године имали 214 суђења. Могућност путовања друмским саобраћајем, а самим тим мањи трошкови транспорта погодују организаторима мађарских кинолошких манифестација. С обзиром да због мање удаљености српске судије често и немају потребу за преноћиштем, укупни судијски трошкови се знатно смањују, те је ово један од основних разлога за најчешћу кинолошку сарадњу српских кинолошких судија и мађарских клубова паса.

С друге стране, упркос томе што су трошкови транспорта до руских градова у којима се одржавају кинолошке манифестације значајно већи, српске судије врло често оцењују псе на руским изложбама паса. Током последње четири године забележено је 201 суђење судија из Србије. Треба имати у виду да је Русија чланица ФЦИ-а са највећим бројем пријављених штенаци годишње у односу на све остале чланице

(графикон 21), као и готово највећим бројем манифестација на годишњем нивоу (графикон 20).

Графикон 44. Број суђења српских судија у иностранству у периоду од 2008-2012

Извор: Кинолошки савез Србије

Заједно са Мађарском и Русијом, Италија је земља која се у односу на остале значајно издваја по броју суђења српских судија на њеним кинолошким манифестацијама. Међутим, разлог овоме је, поред релативно мале удаљености, и врста

кинолошких манифестација на којим српске судије најчешће суде у Италији, а то су националне и међународне утакмице паса птичара. Ове врсте такмичења паса се често организују не само викендом већ и радним данима, па се на тај начин повезује већи број утакмица у току једног месеца, а организаторима се на тај начин значајно смањују трошкови транспорта судија. Управо највећи број од укупног броја суђења српских судија у Италији оствариле су судије за рад паса птичара које у Италији, понекад, остају и више десетина дана. Српске судије се ретко могу пронаћи на судијским листама кинолошких манифестација организованим на другим континентима и то су појединачни случајеви (графикон 44).

На судијским листама готово свих међународних изложби паса свих раса одржаних у 2013. години у Србији нашле су се и кинолошке судије из иностраних земаља и то најчешће из суседних земаља. Највећи број иностраних судија био је пореклом из Црне Горе, Македоније, Хрватске, Бугарске, Мађарске и Словеније, а нешто мањи број судија из Русије, Италије, Шпаније, Израела, Летоније, Пољске, Словачке, Немачке, Грчке, Ирске, Аустрије, Француске, Швајцарске и Холандије. У односу на укупан број судија, на судијским листама ових манифестација у просеку је 34% судија иностраног порекла, при чему је на одређеним манифестацијама тај проценат био и 83%, док на појединим стране судије нису ни учествовале.

Београдска изложба паса свих раса, као најпосећенија током кинолошке сезоне, традиционално окупља највећи број кинолошких судија. Ако се посматра период од 1987. до 2013. године, на судијским листама 37 београдских изложби паса у просеку је било 27,6% судија из иностраних земаља (табела 77), међу којима је било највише судија из Мађарске, чак 31 судија. Почетком посматраног периода, на суђење су позиване углавном судије из Аустрије, Немачке, Француске, Пољске, Италије, Словачке, Чешке и Велике Британије, а крајем овог периода судије из Црне Горе, Македоније, Хрватске и Бугарске.

Табела 77. Учешће иностраних судија на судијским листама у Београду

	N	Мин.	Макс.	Средња вредност	Станд. девијација
Учешће иностраних судија на судијској листи	37	6%	50%	27,61%	10,364%
Валидни N	37				

Примена Пирсонове корелације показала је да веће учешће иностраних судија на београдској изложби паса свих раса не повећава број пријављених такмичара (табела 78). Дакле, имајући у виду да су, претходно наведени резултати анкетних истраживања

кинолошких такмичара показали да је судијска листа један од значајнијих мотиватора у доношењу одлуке за учешће на одређеној манифестацији, може се претпоставити да за српске кинолошке такмичаре атрактивна и квалитетна судијска листа највеће српске кинолошке манифестације не подразумева само велики број иностраних судија у оквиру исте.

Табела 78. Пирсонова корелација: Број пријављених паса – Процент иностраних судија

		Број пријављених паса	Учешће иностраних судија
Број пријављених паса	Пирсонова корелација	1	-,179
	Значајност		,288
	N	37	37
Учешће иностраних судија	Пирсонова корелација	-,179	1
	Значајност	,288	
	N	37	37

Анкетни упитници послати су електронском поштом на адресе 95 судија, од њих 100 колико их је током 2012. године судило у иностранству. Правилно попуњен анкетни упитник послало је 23 судија, односно проценат одговора био је 24,2%. Упркос великом проценту одговора, узорак испитаника је био мањи од очекиваног, тако да су одговори испитаника били анализирани само методама дескриптивне статистике.

Највећим делом на анкетни упитник су одговориле кинолошке судије мушког пола, њих 19 (82,6%). Испитаници су били старосног доба од 29, колико је имао најмлађи анкетирани кинолошки судија, до 61 године. У образовној структури анкетираних кинолошких судија највећа је заступљеност испитаника са завршеним високим образовањем (56,5%), а затим следе испитаници са средњим образовањем (17,4%). Међу испитаним судијама највећи број је оних који у Србији и иностранству суде до три пута у току године, и то најчешће на изложбама паса свих раса. Више од половине испитаника користи авиопревоз када путује на суђења у иностранству, али је значајан број и оних који одлазе на пут својим аутомобилом. Треба имати у виду да, у односу на остале иностране земље, највећи број српских судија суди у Мађарској. Током кинолошког ангажмана у иностранству српске судије готово увек узимају учешће у туристичким активностима на дестинацији у којој се одржавају кинолошки догађаји на којима суде, или у сопственој режији или у оквиру плана организатора манифестације (табела 79). Дакле, судије углавном обилазе знаменитости дестинације и понашају се

попут класичних туриста, што су бројни аутори у стручној литератури и навели као једну од карактеристика пословних туриста (Davidson, Core, 2003, Штетић, 2006, Шимчевић, Ницић, 2007, Драгичевић, 2012). За разлику од српских кинолошких такмичара, кинолошке судије су се изјасниле да се најатрактивније кинолошке манифестације организују у Русији (6 испитаника) и Шведској (5 испитаника). Као врло интересантне кинолошке манифестације, према кинолошким судијама, издвојиле су се и оне које се организују у Сједињеним Америчким Државама, Немачкој и Финској.

Табела 79. Карактеристике понашања кинолошких судија

		Фреквенција	Процент
Учесталост суђења у Србији	1-3 пута годишње	16	69,6
	4-6 пута годишње	3	13,0
	7-11 пута годишње	2	8,7
	12-24 пута годишње	2	8,7
Учесталост суђења у иностранству	1-3 пута годишње	15	65,2
	4-6 пута годишње	4	17,4
	7-11 пута годишње	1	4,3
	12-24 пута годишње	3	13,0
Врста такмичења	специјализоване изложбе	4	17,4
	изложбе паса	14	60,9
	утакмице паса	5	21,7
Врста транспорта	Авио превоз	14	60,9
	Сопствени превоз (аутомобилом)	9	39,1
Туристички обилазак дестинације	да	13	56,5
	не	1	4,3
	повремено	9	39,1
Организација туристичког обиласка дестинације	у сопственој режији	3	13,0
	у оквиру плана организатора	4	17,4
	и у сопственој режији и у оквиру плана организатора	16	69,6

У последњем делу упитника, кинолошке судије су оцењивале карактеристике српских кинолошких манифестација у односу на она инострана кинолошка такмичења која су претходно окарактерисали као најатрактивнија. Табела 80 приказује просечне оцене сваког параметра понаособ.

У односу на кинолошке манифестације у иностранству, кинолошке судије су српска такмичења оцењиле као најлошија по бројности такмичарских паса по манифестацији ($M=1.74$). Значај, престиж и репутација коју српске кинолошке манифестације имају ниже су оцењени него параметри који се односе на саму организацију кинолошких манифестација у Србији у односу на иностране манифестације.

Табела 80. Оцена сваког параметра понаособ

	N	Мин.	Макс.	Средња вредност	Стандардна девијација
Гостопримљивост организатора	23	1	5	3,35	1,027
Квалитет обезбеђеног obroка и освежења за судије	23	1	5	3,17	1,154
Висина дневница	23	1	4	2,91	,996
Пристапачност чланова организационог тима	23	1	5	2,87	1,100
Могућност стварања нових кинолошких познанстава	23	1	5	2,83	1,072
Близина одређених природних атрактивности	23	1	4	2,74	,689
Близина одређених културно-историјских знаменитости	23	1	4	2,74	,619
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	23	1	4	2,70	1,020
Кинолошка традиција	23	1	5	2,65	1,112
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	23	1	4	2,61	,941
Величина простора на којем се одржава манифестација	23	1	4	2,61	,891
Истовремено одржавање других манифестација у близини	23	1	5	2,57	,896
Кинолошко знање такмичара	23	1	5	2,57	,992
Квалитет обезбеђеног смештаја за судије	23	1	4	2,48	1,082
Туристичке атрактивности у близини места одржавања	23	1	3	2,39	,722
Квалитет судијске листе	23	1	5	2,30	,876
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	23	1	4	2,30	,926
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	23	1	4	2,26	1,054
Репутација кинолошких манифестација	23	1	4	2,26	,810
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	23	1	4	2,22	,902
Праведност при оцењивању паса	23	1	3	2,22	,795
Значај освојених титула на одређеној манифестацији	23	1	4	2,17	,778
Могућност стварања доброг имица и познатог имена у свету	23	1	4	2,09	,848
Могућност унапређења судијске каријере	23	1	5	2,09	1,041
Кинолошка култура такмичара	23	1	4	2,04	,878
Имиц кинолошких манифестација	23	1	4	2,04	,706
Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким	23	1	3	2,00	,739
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са	23	1	3	2,00	,739
Атрактивност судијских листа	23	1	5	2,00	,953
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	23	1	3	2,00	,603
Бројност такмичарских паса по манифестацији	23	1	3	1,74	,619
Валидни N	23				

Према мишљењу кинолошких судија кинолошке манифестације у Србији не заостају за иностраним, најпре, по гостопримљивости ($M=3.35$) и пристапачности

($M=2.87$) људи у организацији, а ови параметри, као најбоље оцењени, издвојили су и на узорку српских такмичара.

Туристички аспекти српских кинолошких манифестација (близина одређених природних атрактивности ($M=2.74$) и културно-историјских знаменитости ($M=2.74$), туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација ($M=2.39$), атрактивност места одржавања манифестације ($M=2.61$) и истовремено одржавање других манифестација у близини ($M=2.57$)) оцењени су као приближно једнаки туристичким аспектима иностраних кинолошких догађаја, односно, боље су оцењени него параметри који се односе на саму организацију, репутацију и значај кинолошких манифестација у Србији у односу на иностране манифестације, што је мишљење и испитаних српских такмичара.

Атрактивност судијских листа је, неочекивано, лоше оцењена и од стране српских кинолошких судија ($M=2.00$), док оцене квалитета судијске листе ($M=2.30$) показују да се судијске листе на српским кинолошким такмичењима морају иновирати и мењати.

5. ДИСКУСИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација имала је, између осталог, за циљ да утврди утицај кинологије и организованих кинолошких активности на ловнотуристичку и туристичку понуду Србије. Према задацима овог истраживања, а који су формулисани ради остваривања научно-теоријског и практичног циља ове дисертације, истраживање је довело до следећих научних сазнања:

Задатак 1. Утврђивање бројности ловачких раса паса у ловном туризму Србије у последњих 20 година.

Бројност расних паса у Србији на годишњем нивоу је удвостручена у односу на бројност почетком деведесетих година прошлог века, а од ловачких раса паса највећи удео у целокупној бројности штенади у Србији имају птичари који су уједно и најзаступљенија ловачка група паса у Србији. Њихова бројност далеко превазилази бројност гонича. Најзаступљенија ловачка раса и раса птичара у Србији је немачки краткодлаки птичар чија је бројност у константном порасту, а за њим следе епањел бретон, немачки оштродлаки птичар и немачки ловачки теријер. Поменуте расе птичара представљају и неке од најбројнијих раса у Србији, односно спадају у првих десет најбројних раса паса у Србији, што указује на чињеницу да је бројност различитих ловачких раса паса и бројност јединки ловачких паса које се потенцијално могу користити у ловнотуристичким активностима у Србији на задовољавајућем нивоу. Међутим, аутохтоне српске ловачке расе, иако су најбројније расе у групи гонича, свакако заслужују већу заступљеност у ловиштима Србије. Наиме, српски гонич је у Србији чак скоро четири пута мање заступљен по бројности у односу на немачког краткодлаког птичара као најбројнију ловачку расу паса у Србији.

Задатак 2. Утврђивање употребне вредности и значаја најзаступљенијих раса ловачких паса у туристичким лововима у Србији.

Употреба ловачких паса у лову, од његовог припитомљавања до данас, заснована је, пре свега, на чулу мириса и квалитету носа. У зависности од потреба проналажења различитих извора мириса, створене су и различите расе, најпре ловачке, а затим и друге службене расе. Директан значај ловачког пса огледа се кроз указивање ловцу на дивљач и њено проналажење пре одстрела, а проналажење рањене или одстрелене дивљачи након одстрела има индиректан (ловно-етички и економски) значај у ловству, а нарочито

у ловном туризму. Кинологија је, према намени паса у лову, све ловачке псе поделила на неколико група чије су главне заједничке одлике управо начин рада у лову. Јамари раде под земљом у циљу извлачења или истеривања дивљачи напоље. Гоничи проналазе траг дивљачи коју затим дигну, гоне и истерају пред ловца, док крвоследници проналазе рањену крупну дивљачи по трагу крви. Птичари маркирају дивљач, док цуњавци проналазе дивљач у густишу и дижу је гласним лавежом, а затим ретривери након пуцња доносе одстрелјену дивљач. Одстрелјена или рањена дивљач²⁵, као основни мотив ловно-туристичких кретања, мора се пронаћи у најкраћем временском периоду, како би се избегао финансијски губитак како за кориснике ловишта, тако и за ловца-туристу. Имајући ово у виду, као и нормативно-правну обавезу коришћења најмање једног обученог ловачког пса у лову групе од десет ловаца, сваки одговоран корисник ловишта мора сматрати обавезом гајење паса способних да пронађу рањену дивљач.

Дакле, у туристичком лову крупне дивљачи најзначајнију улогу међу ловачким псима имају крвоследници. Хановерски и баварски крвоследник, иако врло значајне ловачке расе у лову на крупну дивљач, у Србији бележе готово занемарљиву бројност. Међутим, у стручној литератури се често наводи да уколико су правилно обучене и јединке осталих раса гонича могу се користити за рад на крвном трагу (Урошевић, 2002, 2006; Ристић, 2011). Данас се тежи узгоју гонича специјалиста за одређену дивљач, односно специфичном обуком стварају се гоничи специјализовани за гоњење само одређене врсте дивљачи (Крстић, 2009; Ђурђевић, 2010). Међутим, у Србији су такве јединке и даље ретке, те је дуго на снази била забрана употребе високоногих гонича на ловним теренима испод 500 м надморске висине, управо из разлога честе појаве гоњења срнеће дивљачи. Гоњење срне је исконски нагон код гонича који се правилном обуком свакако успешно елиминише. Ово је неопходно, пре свега, ради успешног коришћења гонича и на нижим надморским висинама, чиме би се и његова употреба у ловном туризму повећала. Стога је значајно вршити континуирану едукацију ловаца власника аутохтоних гонича, како би им се указало на значај и методе правилне обуке. Поред овог вида повећавања свести о значају и могућностима српских гонича, неопходно је увести и одређену обавезу проверавања радних способности јединки ових раса, што се може постићи заједничким и синхронизованим активностима и ловних и кинологских радника. Обавезни узгојни испити, прилагођени правилним очекиваном раду гонича, допринели

²⁵ Сходно нормама ловачке етике неопходно је што хитније пронаћи рањену дивљач да би јој се прекинули бол и патња.

би јаснијем увиду у предности и недостатке рада српских гонича у Србији и дали смернице за правилнију обуку и квалитетнију селекцију у гајењу ових раса гонича.

С друге стране, у туристичком лову ситне дивљачи до пуног изражаја долазе радне способности паса птичара. Рад обученог ретривера врло лако се може заменити правилно обученим птичаром који лако испуњава задатке апортирања, али рад птичара не могу обавити друге групе ловачких паса. Због квалитетног чула мириса, поједине расе птичара се могу обучити и за успешан рад на крвном трагу крупне дивљачи (Девећ, Ристић, 2008). Ово је значајно за ловце у Србији, имајући у виду да су овде птичари најбројније расе ловачких паса, те правилном обуком ловци, као и ловци туристи у Србији, могу у једном псу имати вишеструко употребљивог пратиоца у лову, који ловце туристе може пратити и током лова на ситну дивљач и након одстрела крупне дивљачи.

Ловна кинологија, не подразумева само такмичења у раду ловачких паса, већ и практичну примену свега што је ловачки пас научио током обуке, што у многоструке може позитивно утицати на финансијске ефекте ловно-туристичких аранжмана. Међутим, корисници ловишта у Србији немају ловачке псе у свом власништву, већ, када се укаже потреба, користе ловачке псе који су власништво неког ловца мештанина, а њихово коришћење је понајвише засновано на добровољној бази. Тада често настају несугласице између власника паса и корисника ловишта. За кориснике ловишта финансијски трошкови су се показали као највећа препрека у гајењу ловачких паса, па треба пронаћи решење које би омогућило лакшу набавку квалитетних јединки ловачких паса који би уз одређен уговор могли бити дати на гајење и обуку одабраним ловно-кинолошким радницима. Када такви пси постану зрели и способни ловни пси, морали би се, према уговору, дати на употребу корисницима ловишта кад им је њихова помоћ неопходна (услед рањавања крупне дивљачи, изнајмљивања ловцима туристима или слично).

Задатак 3. Утврђивање специфичности ловно-туристичких аранжмана обуке паса у Србији

Српски ловци мање учествују у комерцијалном лову, већ се превасходно ослањају на ловне активности у оквиру својих ловачких удружења. Наиме, они су врло заинтересовани за комерцијални лов, али најчешће у таквим учествују мање од три пута годишње, али и тада обавезно у лов воде и своје ловачке псе. Употреба добро обученог ловачког пса у лову веома значајно доприноси квалитету укупног ловачког доживљаја, а најзначајнија је за успешан проналазак рањене и одстрелене дивљачи, као и за проналазак дивљачи пре одстрела. Испитаници су оценили да обучен ловачки пас

најмање доприноси успешној реализацији одстрела, али и даље значајно утиче на овај елемент лова. Наиме, управо мирноћа птичара на полетање дивљачи, која се стиче обуком, може позитивно утицати на одстрел. Колико је обучен ловачки пас значајан за ловца показују и резултати анкетног истраживања према којима највећи број српских ловаца поседује два или више од два ловачка пса, а и у лов одлазе најчешће са два ловачка пса. Ловачки пас подједнако је важан како за учеснике у лову ситне, тако и за учеснике у лову крупне дивљачи. Ловци на ситну дивљач најчешће поседују више од три ловачка пса, а у лов воде најчешће два пса. Поред тога што обука ловачких паса и употреба добро обученог ловачког пса у лову значајно доприносе успешној реализацији активности током лова, ловци су и законским актима условљени да у лову користе обучене псе. Наиме, Правилник о употреби ловачких паса прописује да се у лов могу водити чистокрвни ловачки пси који су положили испит урођених особина што се доказује одређеним документима. Иако се на овим испитима процењује квалитет урођених радних карактеристика, неопходно је да се пас подвргне одређеној обуци како би се ове особине иницирале и активирале. Истовремено, да би приступио испиту потребно је да пас најпре задовољи екстеријерне специфичности које су прописане стандардом расе и које се оцењују на изложбама паса. Српски ловци, најрадије, обављају сами обуку својих ловачких паса, при чему су радом својих паса у лову најзадовољнији ловци који поседују четири и више ловачких паса.

Обука паса, као процес који активира урођене и ствара условне рефлексе, представља један од најзначајних фактора у формирању квалитетног радног пса, који, у контексту ловног туризма, има значајну улогу у реализацији ловно-туристичких аранжмана. Уз правилну употребу ловачких паса, веће су могућности за ефикаснијим проналажењем рањене или одстрелене дивљачи што има и директан позитиван финансијски ефекат како за корисника ловишта, тако и за ловца туристу. Ловац туриста за уплаћени новац добија жељени трофеј (који би у случају изгубљене дивљачи делом морао свакако платити), док корисник ловишта наплаћује пуну цену трофеја и могућност коришћења и продаје осталих делова дивљачи који нису од интереса ловцу туристи.

Међутим, обука паса у Србији добија на значају не само као неопходна помоћна активност, већ и као посебан феномен и основни разлог доласка одређеног броја туриста у Србију. Наиме, имајући у виду потребу за обуком и тренингом ловачких паса, а нарочито паса учесника у такмичењима у раду, власници паса, а нарочито они власници

који преферирају учешће на такмичењима у раду, имају често проблем да у својим домицилним ловиштима пронађу и „остваре контакт“ са природном предметном дивљачи. С обзиром да им дивљач из вештачке производње није интересантна, они су у потрази за теренима богатим природном дивљачи. Дакле, ова група туриста није примарно заинтересована за сам одстрел, већ је њихов долазак у ловиште мотивисан, пре свега, жељом и могућношћу да се псу омогући „квалитетан мирис дивљачи“, односно што квалитетнији услови за правилну обуку. Ово је ловиштима у Србији која испуњавају ове услове, што, пре свега, подразумева богат фонд пољске јаребице, отворило могућности за пријем ове специфичне групе туриста. Долазак водича паса у Србију одвија се у два периода током године, почетком године (фебруар-април) и крајем године (октобар-децембар). Имајући у виду зимску ловну сезону која се завршава управо почетком године, аранжмани „продаје мириса“ могу представљати значајан фактор продужетка ове ловнотуристичке сезоне. С друге стране, јесењи и зимски ловнотуристички производ у Србији може се значајно обогатити овим видом понуде. Водичи паса у једном ловишту остају до десет дана, након чега продужују боравак у другим ловиштима, те често у Србији остају и до 30 дана, током којих обучавају од 10 до 20 паса. Корисници ловишта добијају могућност да ова додатна финансијска средства, која се остварују продајом мириса, делом даље улажу у ловство и ловни туризам. Боравак водича паса треба искористити за што бољу промоцију ловнотуристичких потенцијала Србије, али и њених комплементарних туристичких вредности. Имајући у виду да ова група туриста врло специфичана и није у могућности да се одваја од паса са којима је допутовала, требају се понудити посебно осмишљени комплементарни туристичку програми. С обзиром да су пси у средишту пажње значајно је водиче паса задржати и укључити у учествовање на кинолошким такмичењима у раду у Србији и на тај начин повећати атрактивност ових манифестација, и у крајњем циљу остварити додатне финансијске ефекте. Боравак водича паса се на тај начин продужава и псима се пружа могућност стицања кандидатура и титула за интернационалне шампионе у раду.

Од великог значаја је и чињеница да организовање и реализација ловнотуристичких аранжмана обуке паса подразумева активности које у потпуности одговарају одрживом концепту развоја ловства и ловног туризма, односно одрживом ловном туризму. Током реализације аранжмана обуке паса не долази до непосредног физичког уништавања основног природног ресурса (дивљачи) који је од значаја за сам развој ловног туризма, а што је и једна од суштинских карактеристика ловног туризма.

Задатак 4. Утврђивање квалитета урођених и стечених радних (ловачких) карактеристика немачких оштродлаких паса, као свеупотребне ловачке расе, у Србији на основу анализе постигнутих резултата на пролећним и јесењим узгојним испитима у раду одржаним у Србији у периоду од 2006. до 2013. године.

Узгојни испити ловачких паса су радни испити на којима учествују млади ловачки пси који се током испита доводе у стандардне ловачке ситуације, а све у циљу оцене њиховог понашања и реакције у тим ситуацијама. Циљ ових активности је да се процене урођене и стечене особине младих ловачких паса и да се тиме утврди колико ће млади пси у будућности бити употребљиви као радни и приплодни пси. Селекција добрих приплодних јединки је веома важна у узгоју одређене расе како би се побољшали, или макар одржали, генетски квалитет и радна ловачка способност паса, јер циљ узгоја одређене расе јесте да се побољша просечан квалитет целокупне популације. Са аспекта ловне кинологије, то је пре свега просечна употребна вредност ловачких раса паса у лову. Управо испитивање радних особина младих паса указује на њихов генетски потенцијал. Из овог разлога значајно је да на узгојним испитима учествује што већи проценат популације одређене расе, као и читава легла, јер би се једино тако могли извести значајнији закључци о наследним вредностима одређених јединки.

С обзиром да корисници ловишта у Србији, најчешће истичу велике финансијске трошкове као препреку у гајењу ловачких паса, свеупотребљивост ловачких паса постаје врло значајна карактеристика у данашњим околностима које прате ловце и ловне раднике. Управо је немачки оштродлаки (птичар) раса ловачких паса чији се узгој заснивао на принципу свестраности, односно употребљивости пре и након пуцња. Радни испити на којима се проверава квалитет радних способности паса ове расе представљају смерницу узгоја и средство провере квалитета паса, при чему је свестрани испит за немачке оштродлаке (птичаре) показатељ максималних ловачких могућности паса ове расе. Преглед 27 дисциплина које се на овим испитима оцењују, као и рад који се од пса очекује, указао је на широк спектар могућности коришћења немачких оштродлаких (птичара) у туристичком лову ситне и крупне дивљачи. Ловци који су најзадовољнији радом својих ловачких паса у Србији су управо власници немачких оштродлаких птичара, што се свакако може тумачити са аспекта свеупотребљивости немачког оштродлаког птичара.

Увидом у постигнуте резултате немачких оштродлаких птичара, као свестране ловачке расе, и статистичком анализом истих утврђено је да расте квалитет њихових

урођених радних и ловачких способности, односно да постоји релативно добар генетски потенцијал немачких оштродлаких птичара у Србији. Посматрани пси су највећи напредак показали у водљивости и претраживању терена, а, уз мање варијације, и у већини осталих дисциплина. Квалитет *урођених* радних карактеристика немачких оштродлаких птичара у Србији је у порасту. Сваке године се смањује проценат паса који није способан да положи пролећни узгојни испит, али је, истовремено, проценат паса који положи јесењи узгојни испит знатно мањи. Док се константно повећава број паса способних да положи пролећни, јесењи узгојни испит, уз одређене варијације, полаже све мањи број паса. Квалитет рада паса у дисциплинама обуке се не бележи значајнији напредак, осим у индивидуалним резултатима, што је резултат рада и обуке са овим псима. Дакле, уочава се да, за разлику од *урођених* радних карактеристика, квалитет *стечаних* радних карактеристика немачких оштродлаких птичара у Србији није у порасту.

Ако се посматрају целокупни резултати и пролећних и јесењих узгојних испита, може се закључити да постоји релативно добар генетски потенцијал немачких оштродлаких птичара у Србији. Ипак, просечне оцене свих испитаних паса са пролећног узгојног испита показале су лошије резултате у дисциплинама уско повезаним са квалитетом носа, односно у дисциплинама „рад на трагу зеца“, „стајање“ и „нос“. Треба имати у виду да су ово резултати младих паса, те постоји могућност да се ове особине код појединих паса у том периоду нису у потпуности испољиле. Стога је значајно да се резултати на пролећним упоређују са резултатима јесењих испита, како би се увидело има ли напретка у овим дисциплинама. Значајан број паса се одликује добрим урођеним радним карактеристикама које и јесу генетски наследне, и то се огледа у све бољим резултатима на пролећним узгојним испитима. Током протекле деценије издвојило се неколико паса који се одликују изузетним ловним способностима, а остали део популације показао је врло добре перформансе у претраживању и водљивости, а добре у осталим дисциплинама у којима се оцењују наследне радне карактеристике. Не постоје статистички значајне разлике у раду и просечном квалитету урођених радних особина између мужјака и женки немачких оштродлаких птичара. У дисциплинама у којима се проверавају урођене особине, немачки оштродлаки птичари су показали квалитетнији рад на јесењим узгојним испитима у односу на пролећне, што је свакако показатељ да се пси временом усавршавају и напредују стицањем искуства на терену. Међутим, у дисциплинама обуке се не бележи значајнији напредак, осим у индивидуалним

результатима, што је резултат индивидуалног рада и обуке са овим псима. Најчешћи разлог због којег немачки оштроглаки птичари у Србији не положе јесењи узгојни испит, управо су лоши резултати приказани при испитивању у дисциплинама обуке (влечка, апорт). Наведени показатељи упућују на то да је у Србији могућа успешна сврсисходна употреба немачких оштроглаких (птичара) у ловнотуристичким активностима, али да је неопходно правилном и сталном обуком радити на побољшању стечених урођених особина, како би се они били у потпуности искористити током ловнотуристичких активности. Резултати су показали да ови пси могу значајно допринети квалитету услуга у ловнотуристичком производу Србије.

Задатак 5. Дефинисање кинолошких манифестација у контексту туризма догађаја.

Прегледом домаће и иностране научне литературе која обилује истраживањима из области туризма догађаја, увидело се да је мало писано о кинолошким догађајима и њиховим туристичким потенцијалима. Основна карактеристика кинолошких манифестација је да су то догађаји са учешћем („participant event“) који се у научној литератури описују као догађаји који се организују и одржавају управо да би људи у њима учествовали, а не само посматрали, и у којима су учесници више од посетилаца (Getz, 2007; Бјељац, 2006). Ово је суштинска карактеристика кинолошких догађаја, јер без учесника, односно такмичара, кинолошка такмичења се не би могла ни одржати. Дакле, специфичност кинолошких догађаја се огледа управо у међусобној интеракцији свих учесника што даје непредвидивост и јединственост сваком догађају и што Getz (2007) истиче као важан елемент у препознатљивости једног догађаја.

Учесници, односно такмичари, представљају и туристички најзначајнију групу посетилаца, имајући у виду да ради учешћа на кинолошким такмичењима прелазе значајну удаљеност. Они се врло често и професионално баве кинологијом, односно узгојем, селекцијом, репродукцијом и продајом паса одређене расе, те им је учешће на кинолошким догађајима неопходно како би учврстили своју тржишну позицију. То кинологију данас чини специфичном производном делатношћу. Током ових догађаја, одгајивачи представљају своје псе као специфичне „производе“ истовремено испитујући конкуренцију и тржиште и стварајући нове пословне контакте, што их чини пословним туристима. С друге стране, остали учесници и посетиоци, заинтересовани за куповину паса, имају могућност да током манифестације добију јаснији увид у „понуду“ расних паса. Значајан садржај великих кинолошких такмичења су често и потрошачке изложбе

на којима се излажу и продају различити производи за псе. У овом контексту, кинолошки догађаји, осим основног спортско-рекреативног карактера, добијају и привредни значај. Забавни и фестивалски карактер ових догађаја огледа се у томе да у оквиру њих, поред самог такмичења, посетиоци могу посматрати и презентације различитих спортова са псима и друге пратеће забавно-рекреативне активности и садржаје. Спроведена теоријска и теренска истраживања допринела су да се кинолошке манифестације (такмичења у раду и лепоти паса) окарактеришу као специфични, тематски, интерактивни и јавни догађаји са спортско-рекреативним, привредним, пословним и забавним карактером, а у оквиру којих се пси оцењују и класификују у лепоти или одређеној врсти рада, и као такви могу значајно допринети побољшању ловнотуристичког производа одређеног подручја, као и целокупног туристичког производа Србије.

Задатак 6. Утврђивање бројности кинолошких такмичења ловачких паса у Србији и степена посећености на истим у последњих 20 година.

Увидом у прикупљене податке, утврђено је да, према бројности кинолошких манифестација, Србији припада високо место међу свим чланицама Међународне кинолошке организације, без обзира на значајно мањи број регистроване штенади. Према броју организованих међународних изложби паса на годишњем нивоу Србија је на шестом месту, док је према броју организованих међународних утакмица паса, Србија заузима једанаесто место. У Србији се највише организују специјализоване и националне изложбе паса свих раса, а за њима следе међународне изложбе и утакмице птичара. У 2010. и 2011. години, већи број међународних утакмица у раду од Србије, организовале су само Италија, Француска, Грчка и Шпанија. Међутим, прикупљени подаци су показали да упркос тренду пораста броја регистрованих паса у Србији на годишњем нивоу (који се удвостручио у односу на почетак посматраног периода, односно пре двадесет година), број пријављених паса на београдској и новосадској изложби паса свих раса, као највећим међународним изложбама паса у Србији, константно опада (скоро двоструко је мањи у поређењу са бројем на почетку посматраног периода). Дакле, број активних кинолошких такмичара се смањује, док се број кинолошких манифестација повећава, што, на први поглед, делује врло опречно.

Дакле, имајући у виду да број регистрованих расних паса (графикон 17), као и број кинолошких манифестација у Србији (графикон 15), расте, што је истовремено

праћено падом броја пријављених паса на тим манифестацијама (графикон 16), долази се до питања да ли је пораст броја манифестација реална потреба српских кинолога. Ово нарочито треба посматрати у контексту оцењеног квалитета српских кинолошких догађаја. Узимајући у обзир врло лошу оцену српских кинолошких догађаја, условљену, између осталог, лошим избором судијске листе и малим бројем пријављених паса, организатори ових догађаја, али и њихове надређене организације, морају да спроведу корените системске и организационе промене како би временом унапредили квалитет српских кинолошких догађаја.

С друге стране, и у свету расте број кинолошких манифестација упркос релативно константном броју штенади који се у свету бележи на годишњем нивоу (табела 8). У периоду од последњих осам година, уочава се да је број пријављених паса на највећим такмичењима паса (на светским изложбама) која су се одржавала на европском континенту, углавном уједначен и креће се око 20.000 пријављених паса. На европским изложбама број пријављених паса је значајно мањи у односу на светске изложбе, са изузетком у 2008. години када је у Будимпешти било пријављено скоро 15.000 паса. Међутим, број учесника се годинама одржава на релативно сличном нивоу, уз одређене мање осцилације. На „Crufts“-у, као једној од највећих изложби паса у Великој Британији, годишње учествује више од 20.000 паса и број учесника има константан тренд пораста. Београдска међународна изложба се свакако, у контексту броја учесника, не може поредити са светским и европским кинолошким догађајима као највећим те врсте, али имајући у виду да она представља најпосећеније такмичење паса у Србији и да број штенади у Србији расте, очекивано је да се број њених учесника повећава.

Компикованији процес оцењивања, већа дужина трајања манифестације и значајни просторни захтеви условљавају да такмичења у раду паса, генерално, окупљају мањи број такмичара у односу на такмичења у лепоти. Стога се посећеност екстеријерних и радних такмичења не могу упоређивати. Такмичења ловачких паса предствалају најзахтевнија радна такмичења и за њих се морају обезбедити посебне ловне површине, које морају испуњавати различите услове, у зависности од групе ловачких паса које се оцењују, али и већи број судија по псу што додатно оптерећује организаторе. За одржавање осталих радних такмичења потребне су знатно мање површине по псу и мањи број судија, те је и организација олакшана. Припрема такмичарских ловачких паса изискује значајне трошкове, како при самој селекцији паса тако и при обуци, што је један од могућих разлога мање посећености ових

манifestација. Резултати су показали да су светска такмичења ловачких паса која су се одржала на територији Србије посећенија у односу на она која су се одржала у окружењу. На 34. Светском првенству паса птичара одржаном 2012. године у Србији такмичило се чак 225 пса из 22 државе. Српска кинологија свакако испуњава услове за одржавање великих такмичења паса, нарочито радних, те треба стремити ка побољшању квалитета и осталих видова такмичења паса, који би касније могли да допринесу и развоју туризма у Србији.

Задатак 7. Утврдити предности и недостатке такмичења ловачких паса која се организују на ловним теренима Србије.

Анкетно истраживање спроведено међу српским ловцима показало је да је највећи проценат њих задовољан понашањем својих паса у лову, а нарочито они који поседују више од три ловачка пса. Власници немачких оштроглавих птичара су међу испитаницима најзадовољнији радним карактеристикама које њихови пси испољавају у лову. Имајући у виду, могућности ове расе, претпоставка је да управо његова свеупотребљивост у лову пружа посебно задовољство његовим власницима. Међутим, без обзира колико су задовољни радом паса, највећи број испитаника изјаснио се да директно (као такмичари) или индиректно (као посматрачи) учествује на утакмицама у раду ловачких паса. С друге стране, доста мањи проценат испитаника учествује на Ловачко-кинолошком купу, без обзира колико су задовољни радом свог пса. Дакле међу српским ловцима постоји велика заинтересованост да директно или индиректно учествују у спровођењу такмичења у раду ловачких паса. За разлику од кинолошких манифестација уопште, чији су квалитет и атрактивност оцењене доста ниским оценама, квалитет утакмица ловачких паса је, према испитаним српским ловцима, окарактерисан као веома добар. Ово се, пре свега, огледа у високом квалитету и великој бројности предметне дивљачи, што је и основни услов за успешну реализацију такмичења у раду ловачких паса, без обзира на групу или расу ловачких паса. Велика бројност предметне дивљачи, односно велика густина популације, на одређеном ловном терену на којем се одржава такмичење, превасходно пружа такмичарским псима већу могућност међусобног контакта у којем радне карактеристике ловачких паса долазе до изражаја. Без могућности овог контакта судије могу проценити само поједине особине пса, што свакако није довољно за комплетан увид у ловне способности одређене јединке. Са друге стране, висок квалитет предметне дивљачи подразумева здраве јединке, по могућству из природног узгоја, које се карактеришу добрим мирисним трагом, а што је,

подједнако значајно за позитивну реализацију свих дисциплина које се оцењују на утакмицама ловачких паса. Број учесника на утакмицама међународног и савезног значаја, као и континуирано и систематско праћење и архивирање података о постигнутим резултатима паса, оцењени су најнижим, али и даље добрим, оценама, што даље потврђује да су учесници такмичења ловачких паса у раду задовољни квалитетом ловачких утакмица које се одржавају у Србији. Дакле, квалитет радних кинолошких такмичења у Србији је на задовољавајућем нивоу, те их је неопходно што више промовисати и иностраним такмичарима. Утакмице птичара већ и јесу интересантне и одређеном броју страних ловаца, које у Србију привлаче ловни терени богати природном пољском јаребицом. Они у Србију долазе ради обуке ловачких паса птичара, а затим боравак продужавају и током сезоне утакмица у раду птичара, чиме њихов укупан боравак у Србији траје и до месец дана. Имајући у виду да највећи проценат испитаника поседује псе птичаре, ови резултати требају се тумачити у контексту утакмица птичара. Добра организација ових такмичења од стране српских кинолошких и ловних радника условила је и одржавање неколико светских првенстава за све или одређене расе птичара, што свакако представља идеалну прилику за промоцију ловнотуристичког производа Србије.

За разлику од власника паса птичара, власници српских ловачких раса у Србији, односно српских гонича и српских тробојних гонича, показују мању заинтересованост за учешће на такмичењима у раду, упркос томе што су у великој мери задовољни радом својих паса. Ово указује на то да су власници гонича у Србији више заинтересовани за најосновнија и законски прописана испитивања у раду, односно испите урођених особина, како би своје псе могли водити у лов и да немају амбиција за гајење такмичарских паса који захтевају посебну обуку. Ово, свакако, може бити један од значајних проблема у очувању аутохтоних ловачких раса паса у Србији. Наиме, посматрајући бројност утакмица ловачких паса, уочава се одржавање троструко већег броја међународних утакмица у раду птичара у односу на број међународних утакмица у раду гонича, што је, с једне стране, и разумљиво, с обзиром на бројност ових ловачких раса у Србији. С друге стране, треба имати у виду у утврђену незаинтересованост власника гонича за учешће на такмичењима у раду, те је и то могући разлог одржавања мањег броја истих. Међутим, како утакмице у раду представљају основни начин прикупљања података и праћења и процене квалитета радних способности паса, неопходно је да на њима учествује што већи број паса. Већа бројност и утакмица и

учесника створили би услове за постављање одређених смерница у узгоју у циљу побољшања радних карактеристика расе, што би допринело значајнијој употреби српских аутохтоних гонича у ловнотуристичким активностима у Србији. Као предуслов овоме, требало би најпре формирати клубове српских и српских тробојних гонича, одредити вође узгоја и органе клубова који би предлагали и надгледали активности на узгоју расе.

Задатак 8. Утврђивање основних карактеристика такмичара на кинолошким манифестацијама и фактора мотивације ових учесника кинолошких догађаја: који су то фактори и колика је снага њиховог дејства на саме такмичаре да се определе да буду учесници одређеног кинолошког догађаја, односно који су то фактори привлачења кинолошких манифестација за такмичаре.

Анализа одговора испитаника показала је да је просечни српски такмичар на кинолошким манифестацијама мушкарац, у тридесетим годинама, просечног образовања и лошег материјалног стања. Воли да у друштву пријатеља или породице посећује кинолошка такмичења у својој земљи, чак и када не изводи свог пса на такмичење, а повремено и туристички посети знаменитости у месту одржавања манифестације. Кинолози воле да, уколико се не такмиче са својим псима, бар посматрају ток такмичења других власника паса и тако квалитетно проведу слободно време информишући се о најновијим збивањима у свету кинологије. Истовремено, због недостатка финансија, или слободног времена, генерално ређе обилазе манифестације у иностранству, али се активно информишу о свему путем интернета или од других такмичара.

Организаторима кинолошких такмичења најзначајније је питање како привући што већи број такмичара и који су то мотиви који ће утицати на такмичаре да се одлуче на учешће баш на том кинолошком догађају. Спроведено истраживање указало је да су међу најзначајнијим факторима привлачења кинолошких манифестација, који делују на домаће и иностране такмичаре, *судије*, односно праведност, стручност, искуство и репутација судија. Организатори који би желели да привуку што више учесника/такмичара, требало би да понуде, пре свега, што квалитетнију судијску листу, а уз сигурност и безбедност посетилаца и паса, као и добру конкуренцију у такмичењу, добили би и могућност за корисне и пријатне социјалне контакте којима такмичари такође теже. Туристичке вредности на дестинацији одржавања манифестације, могле би бити значајније искоришћене, али уз добру и адекватну понуду такмичарима на лицу места. Као самостални фактор привлачења, уобичајне комплементарне туристичке

вредности нису од великог значаја за такмичаре на кинолошким манифестацијама, односно, оне су издвојени фактор који делује најслабијим интензитетом на такмичаре када се опредељују на којој манифестацији ће учествовати. Ипак, овакав резултат можда произилази и из чињенице да организатори ни не информишу такмичаре о туристичким атрактивностима места одржавања, нити их рекламирају, те самим тим такмичаре нема шта да мотивише у туристичком смислу, пошто немају информације о самој дестинацији. Истовремено, такмичари који допутују на неку дестинацију, у малом проценту исказују потпуну незаинтересованост за комплементарне туристичке мотиве, док највећи проценат њих показује мање или веће интересовање за туристичке атрактивности дестинације. Дакле учесници кинолошких манифестација најчешће учествују у туристичким активностима на дестинацији у којој се одржава одређени кинолошки догађај. Ову групу испитаника треба додатно туристички мотивисати, јер она не искључује туристичке активности у потпуности. С обзиром да им комплементарне туристичке вредности нису примарни мотив путовања, треба им понудити различите туристичке програме на самој дестинацији, а који су посебно осмишљени према њиховим особеностима, како би се ова група људи што боље туристички валоризовала. Туристички радници на дестинацији треба да имају у виду релативно кратку дужину боравка ових специјализованих туриста, и да у сарадњи са организатором манифестације посебно осмисле и понуде алтернативни туристички програм који ће моћи да привуче ову циљну групу, а у најбољем случају и да им продужи боравак. Резултати анкетања су показали да се о кинолошким манифестацијама такмичари најчешће информишу на интернету, што се мора узети у обзир у планирању маркетинг стратегије. Званичне интернет стране Светских изложби паса често имају врло скромне туристичке информације, које се често свде само на понуду „dogfriendly“ хотела и информације о самом изложбеном комплексу. На званичном сајту WDS 2013, одржане у Будимпешти, нема чак ни ових најосновнијих туристичких информација, осим кратког промотивног филма на којем су углавном емитовани кадрови са претходне европске изложбе паса у организацији њиховог националног кинолошког савеза. Свакако да су за саме кинологе други фактори привлачења (судије, квалитет и престиж манифестације, социјализација) од већег значаја него туристичке атрактивности и имиџ дестинације, али не би требало занемаривати ни овај фактор. Ово је од посебног значаја за кинологе који ретко могу себи да приуште то задовољство (што због финансијске ситуације, или велике удаљености места становања)

да узму учешће на оваквим манифестацијама. Код оваквих кинолога комплементарни туристички мотиви могу бити значајан фактор привлачења, те би интернет презентације манифестација требале да имају у виду и овај фактор.

Сам квалитет и престиж манифестације је очекивано врло значајан фактор мотивације за посетиоце и излагаче на било којим манифестацијама, посебно оним сајамског и такмичарског типа и може се наћи у готово свим ранијим истраживањима као значајан фактор сајамских манифестација. Фактор „Квалитет и престиж манифестације“ се може, у одређеној мери, повезати са факторима „квалитет изложбе“ и „репутација изложбе“ које су идентификовали Breiter и Milman (2006) у својим истраживањима о посети изложбама, али се, такође, може повезати и са „квалитет програма“ и сличним факторима од значаја који су у директној вези са програмом конференција (Oppermann and Chon, 1997; Severt et al., 2007; Tanford et al., 2012). Обзиром на ранија истраживања у којима се истиче „повезивање (умрежавање)“ као најчешћи разлог за посету изложбама (Breiter, Milman, 2006; Rittichainuwat, Mair, 2012), али и конференцијама (Oppermann, Chon, 1997; Rittichainuwat et al., 2001; Severt et al., 2007; Yoo, Chon, 2008; Mair, Thompson, 2009; Tanford et al., 2012), можемо закључити да су социјални мотиви и повезивање у овом истраживању издвојени и препознати као значајан фактор и кинолошких манифестација. Фактор „Социјализација / Повезивање“ у овој студији има шире значење, јер не представља само могућност размена идеја са другима и упознавања експерата као у наведеним истраживањима, већ и све остале контакте.

Дакле, статистичка анализа је показала да се, и код домаћих и код иностраних испитаника, најачи мотиватори односе на судије и квалитет суђења, односно на њихову праведност, стручност, искуство и репутацију, што указује и на могућу корупцију међу кинолошким судијама. У процесу доношења одлуке о учешћу на одређеној манифестацији, најзначајнији је избор судије који ће на том такмичењу оцењивати одређене расе паса, те квалитетна судијска листа, заснована на искусним и праведним судијама, представља предуслов за успешно реализовано кинолошко такмичење. Ако се има у виду да кинолошке манифестације имају и такмичарски карактер, не чуди што су судије и њихов квалитет издвојени као посебан фактор. Имајући у виду да су се и код европских, као и код српских, испитаника издвојила четири фактора мотивације, може се закључити да кинолози ипак јесу прилично хомогена популација, која није примарно мотивисана туристичким атрактивностима дестинације при доношењу одлуке о пријави

на одређену манифестацију, него управо оним што чини квалитетну манифестацију (престижом, организацијом и могућношћу ставарања и одржавања контаката). Дакле, процес избора кинолошких манифестација је мотивисан, пре свега, такмичарским факторима (фактори организације и квалитета), али се комплементарни туристички мотиви никако не могу искључити.

Задатак 9. Анализа степена атрактивности радних и екстеријерних кинолошких такмичења у Србији и компарација са афирмисаним такмичењима паса у Европи.

Српски такмичари, као и српске кинолошке судије, који су били у прилици да посете или учествују на одређеним кинолошким такмичењима у иностранству, оценили су да су организација, квалитет и репутација српских кинолошких такмичења, генерално, далеко лошији од већине иностраних такмичења. Резултати показују да је најниже оцењена карактеристика српске кинологије, управо, кинолошка култура наших такмичара, а да је због лошег квалитета судијске листе, репутација ових такмичења врло ниска што проузрокује и веома мали број такмичарских паса на манифестацији. Према мишљењу домаћих испитаника, такмичара и судија, инострани кинолошки догађаји су потпуна супротност нашим. Туристичке вредности ових манифестација у Србији издвојене су као највише оцењене (иако са врло ниским оценама, табеле 61 и 63), а да би биле валоризоване у највећој могућој мери, организатори и туристички радници морају заједно учествовати у осмишљавању и организовању кинолошких манифестација. С обзиром да ни домаћи такмичари нису мотивисани да учествују на српским кинолошким догађајима, не може се очекивати ни значајније учешће иностраних такмичара.

Резултати указују на чињеницу да је и поред константног пораста бројности расних паса и кинолошких манифестација у Србији, квалитет кинолошких догађаја у Србији на врло незадовољавајућем нивоу, а инострана такмичења паса су и кинолошки и туристички привлачна српским такмичарима. Посебно је забрињавајући податак да су такмичарима врло атрактивне манифестације које се организују у земљама из ближег окружења. Треба имати у виду да се кинолошким такмичарима удаљеност дестинације није показала као значајна препрека при учествовању на манифестацији, те организатори морају унапредити квалитет манифестација како би потенцијалне учеснике привукли, односно задржали у Србији. Такмичари из Србије нису мотивисани да посете највећу међународну изложбу паса у Србији, с обзиром да у понуди имају још најмање 20 изложби истог ранга широм земље, па се одлучују за учешће на оним које се организују у њима ближем окружењу, што проузрокује пад у бројности пријављених тамичара,

атрактивности и значаја манифестације. Низак квалитет српских кинолошких догађаја условљен је, између осталог, лошим избором судијске листе и непрофесионалном организацијом. Са овако великим бројем такмичења на годишњем нивоу, просечан излагач врло брзо може освојити све кандидатуре које су му потребне за постизање одређене титуле, нарочито ако се има у виду слаба конкуренција, лоша судијска листа, односно лоше оцењена праведност и репутација судија

Организатори кинолошких догађаја који желе да привуку што већи број такмичара, морају да створе услове за јаку конкуренцију што на такмичењима у раду представља предуслов за квалитетну промоцију ловно-туристичких потенцијала, док велика бројност такмичара на такмичењима у лепоти паса обезбеђује и већи број излагача у оквиру потрошачких изложби као пратећег сегмента великих изложби паса. Велики број такмичарских паса на одређеном такмичењу, који подразумева јаку конкуренцију и висок квалитет паса, фактор је који значајно, ако не и најзначајније, утиче на посећеност манифестације. С друге стране Бјељац, који је изложбе паса сврстао у спортско-рекреативне манифестације, истиче да „квалитету оваквих приредби, не доприноси првенствено реноме учесника, већ и квалитет садржајне компоненте манифестације“ (Бјељац, 2006, 47), те се осим добре судијске листе треба освежити и иновирати и пратећи програм ових манифестација. Додатни садржаји привлаче и посетиоце који нису такмичарски настројени, већ своје слободно време желе искористити на квалитетан и забаван начин. Кинолошка такмичења одржавају се од почетка марта до почетка новембра, те могу допринети и продужетку туристичке сезоне и проширивању туристичке понуде одређене дестинације. Резултати ових истраживања могу користити организаторима кинолошких манифестација, као смерница за усавршавање организације и постизање одређеног квалитета такмичења, јер квалитетно кинолошко такмичење може донети, поред других, и значајне економске бенефите како за организатора, тако и за локалну заједницу.

6. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Спроведена истраживања и реализација постављених задатака довели су до следећих закључака:

- Бројност расних паса у Србији на годишњем нивоу је у константном порасту, што се односи и на бројност паса ловачких раса. У Србији се узгајају јединке свих група ловачких паса (птичари, гоничи, крвоследници, јамари, цуњавци и ретривери), те се учесницима ловнотуристичких активности пружа могућност коришћења различитих ловачких раса паса у складу са потребама и преференцијама. Међутим, ловачка удружења у Србији немају податке о броју активних ловачких паса домицилних ловаца, односно њихових чланова, нити матичне организације у овој области (Ловачки и Кинолошки савез) имају податке о броју активних ловачких паса. Једини податак о ловачким псима који се користе у лову јесте број издатих идентификационих картица за ловачке псе на годишњем нивоу, што је свакако недовољна информација за озбиљније закључке. Неопходно је формирати адекватну базу података у којој би о сваком активном ловачком псу могле да се пронађу значајније информације (нарочито о резултатима на екстеријерним и радним такмичењима), а што би учесницима ловнотуристичких активности у многоне олакшало процес избора одговарајућег ловачког пса.

- У Србији постоје свестрано употребљиви ловачки пси чији рад може бити од значаја у реализацији ловно-туристичких аранжмана. Корисници ловишта у Србији немају оптималне услове за гајење ловачких паса у свом власништву, те најчешће, користе ловачке псе који су власништво ловаца из локалне средине. Неопходно је пронаћи адекватна решења која би корисницима ловишта олакшала куповину, гајење, обуку и употребу квалитетних јединки ловачких раса паса. У циљу сврсисходније употребе ловачких паса, кинолошки радници у Србији морају радити на унапређењу радних карактеристика паса, а пре свега стечених чији квалитет у многоне зависи од самих власника и водича паса. Неопходно је спроводити правилну и строгу селекцију, а резултате рада паса континуирано и систематски пратити и анализирати, како би закључци изведени након вишегодишње анализе могли представљати смернице у формирању узгојних циљева одређене ловачке расе паса. Међутим, иако су ловци у Србији, генерално, задовољни радом својих ловачких паса у лову, ниво рада у

дисциплинама обуке стагнира што указује да се обука ловачких паса не врши или лоше спроводи. Ловци су свесни значаја ловачког пса, али неопходно је да ловни и кинолошки радници врше едукацију ловаца како би их детаљније упознали са могућностима специфичних ловачких раса паса и методама њихове обуке, а све у циљу унапређења радних карактеристика ловачких паса у Србији. У оквиру овакве врсте едукације потребно је и популаризовати специфичне ловачке расе склоне изради крвног трага као и указати на свеупотребљивост одређених раса птичара у лову, с обзиром да су птичари најбројније расе ловачких паса у Србији. Неопходно је да се укаже и на економску корист коју корисници ловишта могу имати правилном употребом обучених ловачких паса. Наравно, кроз овакве форме едукације потребно је нагласити значај аутохтоних српских ловачких раса паса. Њихови власници у Србији се морају мотивисати за учешће у такмичењима, како у раду тако и у екстеријеру, како би се омогућио увид у квалитет урођених и стечених радних и ловних способности, а што би указало и на неопходне активности којима је могуће унапредити квалитет урођених и стечених радних способности српских и српских тробојних гонича. На основу анализе рада паса на утакмицама и евентуалним обавезним узгојним испитима ловно-кинолошки стручњаци би могли дати смернице за даљи узгој и обуку ових аутохтоних српских раса ловачких паса, као и предлоге за даљу репродукцију, а све у циљу одржавања и унапређења радних карактеристика ових ловачких раса у Србији. Један од почетних корака био би формирање клубова српских и српских тробојних гонича и одређивање вођа узгоја који би имали увид у све активности на узгоју расе. Осим тога, неопходна су даља истраживања посвећена сагледавању проблематике аутохтоних домаћих раса ловачких паса.

- *Обука паса, као сегмент ловнотуристичког производа, тзв. „продаја мириса“, у Србији данас добија све више на значају, с обзиром да овакви ловно-туристички аранжмани у потпуности одговарају принципима одрживог газдовања у ловству и одрживости у ловном туризму. Стога је неопходно радити на њиховом унапређењу, што, пре свега, подразумева очување дивљачи и станишта. Међутим, приликом продаје ловно-туристичких аранжмана обуке, мора се имати у виду и степен нарушавања неопходног мира у ловишту. Стога је неопходно одредити и специфичну врсту „носећег капацитета“, односно оптималан број ловачких паса који се могу обучавати у том ловишту или делу ловишта у одређеном временском периоду. Наредна истраживања треба да имају за циљ да идентификују основне параметре којима се треба руководити у*

планирању туристичких аранжмана обуке ловачких паса. Колики је то оптималан број паса који се може обучавати на одређеном терену, а да при том ти пси имају одговарајуће услове за тренинг? Ово је важно питање, с обзиром да су водичи паса ти који требају бити задовољни условима на терену, што се може сматрати и туристичком сатисфакцијом. С друге стране, при одређивању оптималног броја паса на одређеној ловној површини, треба, пре свега, имати у виду управо очување популације пољских јаребица које, у овом случају, представљају својеврсну туристичку атракцију и основни покретач ловнотуристичких активности ове врсте. Деструкција овог драгоценог природног ресурса (иначе, веома девастираног)²⁶ условила би и незадовољство самих туриста, односно водича ловачких паса, чиме би се довело у питање и даље пружање ових ловнотуристичких услуга у Србији.

- *Немачки оштродлаки птичари у Србији могу значајно допринети квалитету услуга у ловнотуристичком производу Србије, али је неопходно радити на побољшању њихових стечених особина, пре свега, правилном и сталном обуком, како би се популација ове расе у Србији могла сврсисходније користити током ловнотуристичких активности.*

- *Кинолошке манифестације (такмичења паса у раду и лепоти) представљају специфичне, тематске, интерактивне и јавне догађаје са спортско-рекреативним, привредним, пословним и забавним карактером, који могу значајно допринети побољшању ловнотуристичког производа одређеног подручја, као и целокупног туристичког производа Србије. Међутим, посећеност на кинолошким манифестацијама у нашој земљи свакако није примерена броју регистрованих расних паса у Србији на годишњем нивоу. Ово указује на чињеницу да је неопходно спровести озбиљне промене у њиховој организацији, а најпре у састављању судијске листе, осмишљавању програма и додатних садржаја манифестације, припремању каталога такмичења, уређивању изложбеног простора, као и других активности. Одржавање квалитетно испланираних такмичења паса могло би да допринесе и развоју туризма у Србији.*

- *Квалитет ловачких утакмица које се одржавају у Србији је на задовољавајућем нивоу, упркос томе што је квалитет српских такмичења паса испод нивоа оних која се организују у иностранству. Понашање српских такмичара као и мала бројност паса на манифестацијама, највише утичу на лошу репутацију ових догађаја. Приликом осмишљавања кинолошких такмичења организатори требају посебан акценат ставити на*

²⁶ Неопходно је посебну пажњу усмерити на ревитализацију пољске јаребице кроз очување и стварање оптималних услова за живот (очување станишта и мира у ловишту, зимска прихрана).

избор судија, њихово искуство, репутацију и праведност. Остали значајни фактори привлачења (социјализација, квалитет и престиж такмичења), на српским кинолошким манифестацијама не испуњавају очекивања такмичара и не достижу ниво атрактивних иностраних кинолошких догађаја. Српска кинологија поседује капацитете за спровођење квалитетних такмичења, али се, пре свега, мора побољшати репутација која их прати. Са друге стране, као самостални фактор привлачења, комплементарне туристичке вредности дестинације су такмичарима од мањег значаја приликом избора манифестације на којој ће учествовати, али оне ипак нису безначајне, с обзиром да највећи број такмичара увек или повремено конзумира туристичке вредности на дестинацији. Комплементарне туристичке вредности нису примарни разлог туристичких кретања кинолога, али статистички значајан број њих преферира учествовање у другим туристичким активностима на дестинацији у којој се одржава одређени кинолошки догађај. Да би се такмичари у већој мери заинтересовали за учешће и у другим потенцијалним туристичким активностима на дестинацији, неопходно је заједничко деловање организатора манифестације и туристичких радника у дестинацији на осмишљавању садржајнијег програма манифестације који ће обухватити и понуду различитих туристички атрактивних програма прилагођених специфичностима овог сегмента туриста. Сва сазнања о самим такмичарима као носиоцима туристичке тражње могу у великој мери користити самим организаторима кинолошких манифестација у побољшању понуде, тј. организације и спровођења манифестације, као и туристичким посленицима у местима одржавања кинолошких манифестација у проналажењу конкретних решења у креирању и побољшавању укупне туристичке понуде и ефеката туристичке потрошње.

- *Кинолошка друштва и клубови паса, као и њихове матичне организације, требало би да спроведу значајне организационе промене како би унапредили квалитет српских кинолошких догађаја, задржали потенцијалне и привукли нове учеснике, јер се у супротном не може очекивати ни значајније учешће иностраних такмичара.* Неопходно је редуковати број манифестација што ће обезбедити већу конкуренцију, потребу за већим бројем искусних и реномираних судија и теже освајање шампионских титула. Самим тим, и имиџ и репутација српских манифестација била би у порасту, што би проузроковало и долазак већег броја иностраних такмичара. Кинолошки догађаји су пре свега манифестације такмичарског карактера, па највећа пажња организатора овог типа манифестација свакако треба бити на стварању доброг имиџа, па чак и брэнда, тако

што ће поштовати изречене потребе и жеље кинолога. Иако су комплементарне туристичке вредности кинолошких манифестација учесницима мање значајне, резултати овог истраживања показују да оне ипак нису занемарљиве, те стога, туристички потенцијал дестинације не треба занемаривати, него би га, напротив, требало потенцирати и популаризовати, јер није могуће побудити туристичку мотивацију код кинолога ако они нису информисани нити упућени у укупне туристичке потенцијале дестинације на коју ће путовати. Организатори кинолошке манифестације и туристички радници дестинације у којој се она организује, требало би заједно да учествују у осмишљавању, организацији и промоцији манифестације. Додатном понудом различитих туристички атрактивних комплементарних програма, осмишљених управо према специфичностима ове групе туриста, они се могу додатно мотивисати за учешће у туристичким активностима на дестинацији што би оставило позитиван ефекат и на локалну заједницу.

Са аспекта ловнотуристичког производа, кинолошке активности сврставају се, с једне стране, у пратеће услуге чија је функција успешно спровођење туристичког лова, и као такве могу утицати на побољшање тржишне позиције ловнотуристичког производа Србије. С друге стране, оне могу представљати и основни мотив туристичких кретања одређеног броја туриста. Специфичност кинолошких догађаја огледа се у њиховим разноврсним функцијама, а основна функција се изражава кроз избор и селекцију најквалитетнијих јединки које се могу користити у ловном туризму у Србији. Такмичења паса могу представљати и својеврсну атракцију сама по себи, те је неопходно перманентно радити на усавршавању кинолошких активности и догађаја у Србији. Професионалне и аматерске активности у ловној кинологији у Србији могу значајно допринети побољшању квалитета понуде у ловном туризму Србије, кроз бољу реализацију ловнотуристичких активности правилном и одговарајућом употребом ловачких паса, као и осмишљавањем и планирањем нових облика понуде попут ловнотуристичких аранжмана обуке паса.

С обзиром да је ово истраживање прво на ову тему у Србији, то је природно што није дало исцрпна решења неких проблема, али исто, као такво, својим сазнањима обезбеђује знатан фонд хипотетичког материјала, који треба да представља, пре свега, полазну тачку за даља истраживања која би на већем и репрезентативнијем узорку, са већим бројем информација по свим аспектима дате проблематике, дала значајније резултате на основу којих би се могли извести валиднији закључци и смернице за даље

унапређивање праксе ловне кинологије, а тиме и ловног туризма. Стога је неопходно прикупљати све релевантне информације о ловачким псима, нарочито оним активним, и временом формирати адекватну базу коју би чинили подаци о свакој јединки, како они основни о имену, полу, датуму рођења, броју у родовној књизи, родитељима, величини легла, односу полова у леглу, власнику, тако и они о резултатима на испитима урођених особина, као и укупним резултатима и резултатима по дисциплинама на пролећним и јесењим узгојним и другим испитима, али и подаци о фенотипским карактеристикама јединке, односно о димензијама, пропорцијама, боји и квалитету длаке и другим. Такође, неопходно је и прикупљати и складиштити информације о грешкама у узгоју, односно о аномалијама тестиса, недостацима у зубној формули или у загризу, дисплазији кукова, неадекватном квалитету или боји длаке. Резултати који би се могли добити на основу обраде овако великог броја података за сваку јединку, а на узорку већег броја паса и за дужи временски период, могли би суштински допринети узгоју одређене расе ловачких паса у Србији. Издвајање најквалитетнијих јединки за приплод утицало би на генетско одржавање и унапређење радних карактеристика популације одређене ловачке расе у Србији. Такође би ваљало вршити даља емпиријска истраживања у вези са обуком паса за рад у лову и самим радом у лову свих заступљених раса ловачких паса у нашој земљи, а стечена научна сазнања примењивати на плану унапређивања кинологских аспеката ловног туризма.

7. ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ ПОДАТАКА

1. Allen, J., O'Toole, W., McDonnell, I., & Harris, R. (2002): *Festivals and special event management* (3rd ed.). Australia: John Wiley & Sons Ltd.
2. Ал Дагистани, М. (2013): Кинологија Србије, Историјат Кинолошког савеза Србије до 2012. године, КСС, Београд
3. Алибашић, Х. (2006): Савремени трендови у развоју међународног туризма, Туризам 10, стр. 7-10, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
4. Antonio M. Fernández, The 2010 European Cup For Continental Pointers, Fci magazin, 2/2010).
5. Архива Кинолошког савеза Србије
6. Avgousti, K. (2012): The use of events in the developmnet of the tourism industry: The Case of Cyprus, *Event Management*, Vol. 16, pp. 203–221
7. Backman, K. F, Backman, S. J, Uysal, M & Sunshinem K. M. (1995): Event tourism: An examination of motivations and activities. *Festival Management and Event Tourism* 3(1): 15–24.
8. Bauer, J., Herr, A. (2004): Hunting and Fishing Tourism, In Higgenbottom, K. (eds). *Wildlife Tourism: Impacts, Management and Planning*. CRC for Sustainable Tourism, Common Ground Publishing, Brisbane, 57-75
9. Билтен ЈКС-а, број 25-26,27,28/1983; 29,30/1984; 31,32/1985; 33,34/1986; 35,37/1987; 40/1988, ЈКС, Београд
10. Бинић, М., Огњановић, Г. (2008): Стандарди расних паса по ФЦИ групама, КСС, Београд
11. Бјељац, Ж. (2006): Теоријско-методолошке основе манифестационог туризма, Географски институт „Јован Цвијић“, посебна издања, Књ.67, ISBN 86-80029-31-9, Београд
12. Blešić I., Wallranbestein K., Dević M. (2008): Motivation of Novi Sad (Vojvodina, Serbia) visitors out of the tourist season, *Geographica Pannonica*, Vol. 12, Department of Geography, Tourism and Hotel Management, Novi Sad, 45-52.
13. Bohlin, M. (2000). Traveling to events. In L. Mossberg (Ed.), *Evaluation of events: Scandinavian experiences* (pp. 13–29). New York: Cognizant
14. Bošković, I., Florijančić, T., Opačak, A., Puškadija Z., Gros-Bošković, A. (2008). Utjecaj ekoloških čimbenika na rad pasa po krvnom tragu. *Krmiva*, Vol. 50(3): 129-136
15. Bowdin, G. A. J., Allen, J., O'Toole, W., Harris, R., & McDonnell, I. (2011). *Events management* (3rd ed). Great Britain: Oxford, Elsevier Butterworth-Heinemann.
16. Brainerd, S. (2007): European Charter on Hunting and Biodiversity, Convention on the Conservation of European Wildlife Natural Habitats, Norwegian Association of Hunters & Anglers
17. Breiter D, Milman A. 2006. Attendees' needs and service priorities in a large convention center: application of the importance–performance theory. *Tourism Management*, 27: 1364–1370.

18. Brenøe, U. T., Larsgard A.G., Johannessen, K-R. & Uldal, S.H. (2002): Estimates of genetic parameters for hunting performance traits in three breeds of gun hunting dogs in Norway, *Applied Animal Behaviour Science* 77: 209–215, ПИ: S0 168-1591(02)00050-3
19. Catalogue officiel, FCI WORLD DOG SHOW PARIS 2011
20. Catalogue, Dansk Kennel Klubs, World Dog Show, Herning, Denmark, 2010.
21. Chiang, C.-C., King, B. E. and Nguyen, T.-H. (2012): Information Searching and the Travel Behaviours of MICE Travellers: a Cross-cultural Study, *International Journal of Tourism Research*, Vol. 14, pp. 103–115
22. Crockford S.J., Kuzmin Y.V. (2012) Comments on Germonpre´ et al., *Journal of Archological Science* 36, 2009 “Fossil dogs and wolves from palaeolithic sites in Belgium, the Ukraine and Russia: osteometry, ancient DNA and stable isotopes”, and Gerrmonpre´, La´zickova´ - Galetova´, and Savin, *Journal of Archiological Science* 39, 2012 “Palaeolithic dog skulls at the Gravettian Predmostı site, the Czech Republic”. *J. Archaeological Sci.*, 39, 2797–2801.
23. Crompton, J.L & McKay, S.L. (1997): Motives of visitors attending festival events. *Annals of Tourism Research* 24 (2): 425–439
24. Дакић, Р. (2003): Енциклопедија теријери, ауторско издање, Типо Штампа, Београд
25. Darrigade, J.C., Secretary of the Commission for British Pointers, First Ever Starters From Monaco. *Fci magazin*, 2/2010
26. Davidson, R., Cope, B. (2003). *Business Travel - Conferences, Incentive Travel, Exhibitions, Corporate Hospitality and Corporate Travel*, Pearson Education.
27. Девић М., Ристић З. (2008): Економска оправданост употребе паса крвоследника у ловиштима, Међународни научни скуп у организацији Ловачког удружења Жагубица, 12-13. мај 2008., Међународно саветовање о крупним зверима и трагачима по крви, Зборник радова, стр. 81 - 85
28. Девић, М. (2007): Туристички аспекти организовања међународних изложби паса, Туризам бр. 11, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Нови Сад, стр. 242 – 244
29. Девић, М., Ристић, З. (2008): Економска оправданост коришћења крвоследника у ловишту, Међународно саветовање о крупним зверима и трагачима по крви, Жагубица, Ловачки Савез Србије, 81-85
30. Dewar, K., Meyer, D. & Wen, M. (2001): Harbin, lanterns of ice, sculptures of snow. *Tourism Management* 22(5): 523-532.
31. Dobrovolny, G., *Membre de la commission des chiens courants de la FCI*, European Cup Only For Solo Hounds, *Fci Magazin*, 1/2009
32. Драгин, А. (2006): Ловно-туристички ресурси Бачке, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
33. Dragičević V., Blešić, I., Stankov, U. (2010): Satisfaction and Behavioural Intentions of Congress Attendees: Evidence from an International Congress in Novi Sad (Serbia), *Geographica Pannonica*, Volume 14, Issue 1, pp. 23-30
34. Драгићевић, В. (2012): Конкурентност Војводине као дестинације пословног туризма, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад

35. Ђурђевић, С. (2010): Лов са гоничима у условима које имамо данас, 5. Међународни стручни скуп о ловству, Жагубица
36. ETC - European Travel Commission (2013). European Tourism in 2013: Trends and Prospects (Q1,Q2/2013)
37. Exhibition Catalogue FCI World Dog Show Stockholm, Sweden, 2008, Svenska Kennelklubben
38. FACE (2010). Annual Report 2009-2010
39. Fédération Cynologique Internationale (FCI) Magazine, Issue 1-4/2008, Stratego Werbe- und Verlagsgesellschaft m.b.H., A-7221 Marz, Mühlenweg 4
40. Fédération Cynologique Internationale (FCI) Magazine, Issue 1-4/2009, Stratego Werbe- und Verlagsgesellschaft m.b.H., A-7221 Marz, Mühlenweg 4
41. Fédération Cynologique Internationale (FCI) Magazine, Issue 1-4/2010, Stratego Werbe- und Verlagsgesellschaft m.b.H., A-7221 Marz, Mühlenweg 4
42. Felsenstein, D., Fleischer, A. (2003). Local festivals and tourism promotion: the role of public assistance and visitor expenditure. *Journal of Travel Research*, 41(4), 385-392.
43. Formica, S., Uysal, M. (1996): A market segmentation of festival visitors: Umbria Jazz Festival in Italy. *Festival Management & Event Tourism* 3: 175-82.
44. Formica, S., Uysal, M. (1998). Market segmentation on an international cultural-historical event in Italy. *Journal of Travel Research*, 36(4), 16-24.
45. Geiger, Gerhard (1973): Prüfungswesen und Leistungsvererbung beim Deutschen Drahthaarigen Vorstehhund (DD), Dissertation, Institut für Erbpathologie und Zuchthygiene der Justus Liebig, Universität zu Gießen, 150 p.
46. Getz, D. (1991): *Festivals, special events, and tourism*. New York: Van Nostrand Reinhold.
47. Getz, D. (1993). Festivals and special events. In M. A. Khan, M. D. Olsen, & T. Var (Eds.), *Encyclopedia of hospitality and tourism* (pp. 789–810). New York, NY: Van Nostrand Reinhold.
48. Getz, D. (2007): *Event Studies. Theory, research and policy for planned events*, 1st edition, Elsevier Ltd.
49. Getz, D. (2008): Event tourism: Definition, evolution, and research, *Tourism Management* Vol. 29 No. 3, pp.403–428
50. Grado, S. C., Strauss, C. H., & Lord, B. E. (1998). Economic impacts of conferences and conventions. *Journal of Convention & Exhibition Management*, 1(1), 19–33.
51. Gursoy, D., Kimb, K., Uysalc, M. (2004): Perceived impacts of festivals and special events by organizers: an extension and validation, *Tourism Management* 25, 171–181
52. Herz, J. (1976). Zhodnotenie jarnych a jesennych skusok stavacov na Slovensku roku 1972. *Folia venatoria* 5-6,
53. Higham, J., & Hinch, T. (2002). Tourism, sport and seasons: The challenges and potentials of overcoming seasonality in the sport and tourism sectors. *Tourism Management*, 23(2):175–185. PII: S0261-5177(01)00046-2

54. Хаџи-Павловић, М. (2008): Учинак школованог оштроглавог јазавичара у ловишту крупне дивљачи, Међународно саветовање о крупним зверима и трагачима по крви, Жагубица, Ловачки Савез Србије, 5-10.
55. Хаџић, О. (2006). Стејкхолдерски приступ управљању одрживим развојем културног туризма, докторска дисертација, Департаман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Универзитет у Новом Саду
56. Jackson, L. (2008): Residents' perceptions of the impacts of special event tourism, *Journal of Place Management and Development*, Vol. 1 No. 3, pp. 240-255. DOI 10.1108/17538330810911244
57. Jago, L.K. and Shaw, R.N. (1998), A conceptual and differential framework. *Festival Management and Event Tourism*, 5(1/2), 21–32.
58. Јањић, Д. (1991): Основи ловне кинологије, Трстеник
59. Jansen, F., President of the FCI Working Dog Commission, Fci World Championships For Utility Dogs In Wavre A Success, Fci Magazin 4/2008)
60. JGHV – Jagdgebrauchshundverband e.V. (2012): Regulation for Association Utility Test (VGPO) and Regulation for Association Test after the Shot (VPSO), 1st edition
61. ЈКС (1991): Правилник за испитивање и оцењивање рада паса птичара, Београд
62. Karjalainen, L., Ojala, M., Vilva, V. (1996): Environmental effects and genetic parameters for measurements of hunting performance in the Finnish Spitz, *Journal of Animal Breeding and Genetic*. 113: 525-534, ISSN 0931-2668
63. Katalog, Euro Dog Show, Zagreb, Hrvatska, 2007, Hrvatski kinološki savez
64. Katalog, Svetová Výstava Psov, World Dog Show, Bratislava, Slovakia, 2009.
65. Кинолошки Савез Србије (2007): Правилник о стручном раду Кинолошки Савез Србије, Београд
66. Кинолошки Савез Србије и Црне Горе (2003): Правилник за оцењивање рада паса гонича, Кинолошки Савез Србије и Црне Горе, Београд
67. Кинолошки Савез Србије и Црне Горе (2003): Правилник за оцењивање рада паса птичара, Кинолошки Савез Србије и Црне Горе, Београд
68. Кинолошки Савез Србије и Црне Горе (2003): Правилник такмичења за ловне шпанијела, Кинолошки Савез Србије и Црне Горе, Београд
69. Кинолошки Савез Србије и Црне Горе (2005): Правилник раду паса јазавичара, Кинолошки Савез Србије и Црне Горе, Београд
70. Коен, М., Нејгел, Е. (1965): Увод у логику и научни метод, Завод за издавање уџбеника, Београд
71. Komppula, R., Gartner, W. C. (2012). Hunting as a travel experience: An auto-ethnographic study of hunting tourism in Finland and the USA, *Tourism Management*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.tourman.2012.06.014>
72. Koppitsch, O., Fernández, A. 2008 World Championships For Pointers: Golden Days In Croatia. Fci magazin, 4/2008

73. Kozak, N., Kazar, C.H. (2009): Visitors' Objectives for Trade Exhibition Attendance: A Case Study on the East Mediterranean International Tourism and Travel Exhibition (EMITT), *Event Management* 12 (3-4): 133-141
74. Ковјанић, Г. (2006): Конгресни туризам – прилагођавање понуде и шанса за Србију, Туризам 10, стр. 32-34, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
75. Королев, С. (2005): Дратхаар. Аквариум, Москва
76. Крстић, Д. (2009): Промоција и омасовљавање одгајања српских раса гонича, Међународно саветовање о ловству, Жагубица
77. Lee, C., Lee, Y. & Wicks, B. E. (2004): Segmentation of festival motivation by nationality and satisfaction. *Tourism Management* 25(1): 61-70.
78. Lee, M.J, Yeung, S. & Dewald, B. (2010): An exploratory study examining the determinants of attendance motivations as perceived by attendees at Hong Kong exhibitions. *Journal of Convention and Event Tourism* 11: 195–208
79. Lee, T.H. & Park, J.Y. (2002) Study on the degree of importance of convention service factors: focusing on the differences in perception between convention planners and participants, *Journal of Convention and Exhibition Management*, 3(4), pp.69–85.
80. Lee, M., Back, K.-J. (2007): Effects of Destination Image on Meeting Participation Intentions: Empirical Findings from a Professional Association and its Annual Convention. *The Service Industries Journal*, 27(1): 59–73, DOI: 10.1080=02642060601038676
81. Light, D. (1996). Characteristics of the audience for “events” at a heritage site. *Tourism Management*, 17(3):183–190. S0261-577(96)00005-Z
82. Lindberg, S., Strandberg, E., & Swenson, L. (2004) Genetic analysis of hunting behaviour in Swedish Flatcoated Retrievers, *Applied Animal Behaviour Science* 88: 289–298 doi:10.1016/j.applanim.2004.03.007
83. Љубојевић Ч, Андрејевић А (2002). *Маркетинг догађаја*, Факултет за услужни бизнис, Нови Сад
84. Mair, J., Thompson, K. (2009): The UK association conference attendance decision-making process. *Tourism Management* 30: 400–409
85. Марић, Р. (2003): Ловство, Институт економских наука, Београд
86. Matejevic, M., Wallrabenstein, K. & Ristic, Z. (2014): Dog show participants as tourist: attendance motivation factors. *European Journal of Tourism Research*, EJTR 7(1), in press, ISSN (ONLINE): 1314 – 0817
87. Милас, Г. (2005): Истраживачке методе у психологији и другим друштвеним знаностима, НАКЛАДА СЛАП, Јастребарско
88. Миљевић, М. (2007): Методологија научног рада, скрипта, Филозофски факултет, Универзитет у исочном Сарајеву, Пале
89. Mehndiratta, V. (2008): *Event Management*. Chandigarh, IND: Abhishek Publications, <http://site.ebrary.com/lib/belgrade/Doc?id=10416533&ppg=42>
90. Mistilis N., Dwyer, L. (1999): Tourism Gateways and Regional Economies: the Distributional Impacts of MICE, *International journal of tourism research*, 1, 441-457

91. MOE, Katalogus, FCI World Dog Show, Budapest, 2013
92. Mohr, K., Backman, K.F., Gahan, L.W. & Backman, S.J. (1993): An investigation of festival motivations and event satisfaction by visitor type. *Festival Management and Event Tourism*, 1(3): 89–97.
93. Mossberg, L. L. (2000). *Evaluation of events: Scandinavian experiences*. New York: Cognizant Communication Corporation.
94. Munuera, J.L., Ruiz, S. (1999): Trade fairs as services: a look at visitors' objectives in Spain. *Journal of Business Research* 44: 17–24
95. Мужих, В. (1973): Методологија педагошког истраживања, Завод за издавање уџбеника, Сарајево
96. Nicholson, R., Pearce, D.G. (2001): Why do people attend events: A comparative analysis of visitor motivations at four south island events. *Journal of Travel Research* 39: 449–460.
97. O'Sullivan, D., Pickernell, D., & Senyard, J. M. (2009). Public sector evaluation of festivals and special events. *Journal of Policy research in Tourism, Leisure and Events*, 1(1), 19–36.
98. Oppermann, M. (1995) Professional conference attendees' and non-attendees' participation decision factors, *Society of Travel and Tourism Educators*, 7(1), pp.25–37.
99. Oppermann, M., Chon, K. S. (1997): Convention participation decision-making process, *Annals of Tourism Research* 24(1): 178–191
100. Pang, J., Kluetsch, C., Zou, X., Zhang, A., Luo, L., Angleby, H., Ardalan, A., Ekstrom, C., Skolleremo, A., Lundeberg, J., Matsumura, S., Leitner, T., Zhang, Y. & Savolainen, P. (2009). mtDNA Data Indicate a Single Origin for Dogs South of Yangtze River, Less Than 16,300 Years Ago, from Numerous Wolves, *Mol. Biol. Evol.* 26(12):2849–2864. doi:10.1093/molbev/msp195
101. Parker H.G., Kim L.V., Sutter N.B., Carlson S., Lorentzen T.D., Malek T.B., Johnson G.S., DeFrance H.B., Ostrander E.A., Kruglyak L. (2004) Genetic structure of the purebred domestic dog. *Science*, 304: 1160.
102. Parra, D., Mendez, S., Canon, J., Dunner, S. (2008). Genetic differentiation in pointing dog breeds inferred from microsatellites and mitochondrial DNA sequence, *Animal Genetics*, 39, 1–7, doi:10.1111/j.1365-2052.2007.01658.x
103. Педагошка енциклопедија, 2. том, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1989.
104. Pedersen, N., Liu, H., Theilen, G. & Sacks, B. (2013): The effects of dog breed development on genetic diversity and the relative influences of performance and conformation breeding, *Journal of Animal Breeding and Genetic*. 13: 236–248 doi:10.1111/jbg.12017
105. Пјевач, Д. (2009): Обука гонича – пут савременог ловства, Међународно саветовање о ловству, Жагубица
106. Попеску, Ј. (2002): Маркетинг у туризму, Чигоја, Београд
107. Правилник о ловачким псима, „Службени гласник РС”, број 80/11

108. Правилник о условима и начину организовања и извођења лова и обуке ловачких паса за ловце туристе у ловиштима којима газдује Ловачки савез Србије преко ловачких удружења, „Сл. гласник РС“, бр. 35/94
109. Прентовић, Р. (2005а): Ловно-туристички производ, „Туризам“, бр. 9, стр.161-163, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
110. Прентовић, Р. (2005б): Туристички аспекти ловачких манифестација, Зборник ДГТХ 36, стр. 265-279, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
111. Прентовић, Р. (2005в): Ловни туризам, уџбеник, Департман за географију, туризам и хотелијерство, Нови Сад
112. Прентовић, Р. (2006): Основи ловства (универзитетски уџбеник), Департман за географију, туризам и хотелијерство ПМФ-а, Нови Сад.
113. Прентовић, Р. (2007). Нормативно-правна регулатива ловног туризма. Зборник ДГТХ 36, стр. 192 – 204
114. Прентовић, Р. (2009). Агенцијско пословање у ловном туризму. Зборник ДГТХ 38, стр. 210 – 227
115. Прентовић, Р. (2011). Измене нормативно-правне регулативе ловног туризма. Зборник ДГТХ 40, стр. 144 – 161
116. Прентовић, Р. (2012). Епистемолошки аспект ловне туризмологије, Научни скуп ловства и ловног туризма, Жагубица
117. Прентовић, Р. (2014). Ловнотуристичка делатност, Уџбеник, ДГТХ, ПМФ
118. REDES (2002): Strategic Feasibility Study of the Hunting Tourism Segment in Mexico, Executive Summary, Study prepared by REDES Consultores with the assistance of the National Cattle Ranchers' Association
119. Richterbuch für Verbands-Gebrauchsprüfung (VGP), Verein Deutsch-Drahthaar e.V.
120. Riddell M. (1997) The Complete Brittany Spaniel. Howel Book House (Wiley), Hoboken, NJ, USA
121. Ristic, Z., Marković, V, Devic, M. (2009): Development of Hunting Tourism in Vojvodina, *Geographica Pannonica*, Volume 13, Issue 3, 105-114
122. Ристић, Ж. (2006). О истраживању, методу и знању. Институт за педагошка истраживања, Београд
123. Ристић, З. (2000): Кинологија Војводине од оснивања до 2000. године, Кинолошки савез Војводине, Нови Сад
124. Ристић, З. (2006). Динамика бројности и степен коришћења мегапопулације пољских јаребица у Војводини у периоду од 1965. до 2000. године, Зборник ДГТХ 35, стр. 188 – 198
125. Ристић, З. (2007): „Историјат ловног туризма у Војводини“, Ловство у Војводини, КИД Пчеса, Нови Сад, 587-597
126. Ристић, З. (2011). Ловна кинологија, (универзитетски уџбеник), Департман за географију, туризам и хотелијерство ПМФ-а, Нови Сад

127. Ristić, Z., Marković, V., Kovačević, M., Nađ, I., Matejević, M., Jovanović, T. (2013) "The Significance of Egg Shell Collor on the Pheasant Hatching Production Results", *Pakistan Journal of Zoology*, vol 46(6), pp 1549-1553
128. Rittichainuwat, B., Beck, J.A., LaLopa, J. (2001): Understanding motivations, inhibitors, and facilitators of association members in attending international conferences. *Journal of Convention & Exhibition Management* 3(3): 45–62.
129. Rittichainuwat, B., Mair, J. (2012): Visitor attendance motivations at consumer travel exhibitions *Tourism Management*, Vol. 33, pp.1236-1244
130. Rogers, T. (2006): *Conferences and Conventions: A Global Industry*. Butterworth-Heinemann.
131. Rutherford, D.G. and Kreck, L.A. (1994) Conventions and tourism: financial add-on or myth? Report of a study in one state, *Journal of Travel and Tourism Marketing*, 3(1), pp.49–63.
132. S.S. Kim , Chon, K., Chung, K.Y. (2003): Convention industry in South Korea: an economic impact analysis, *Tourism Management*, Vol. 24, pp. 533–541
133. Schofield, P., Thompson, K. (2007): Visitor Motivation, Satisfaction and Behavioural Intention: The 2005 Naadam Festival, Ulaanbaatar. *International Journal of Tourism Research* 9: 329–344
134. Schoon G.A.A., De Bruin, J.C. (1994): The ability of dogs to recognize and cross-match human odours, *Forensic Science International*, 69 (1994) 111-118, *SSDI* 0379-0738(94)01565-M
135. Schoon, G.A.A. (1996): Scent identification lineups by dogs (*Canis familiaris*): experimental design and forensic application, *Applied Animal Behaviour Science* 49: 257-267, *SSDI* 0168-1591(95)00656-7
136. Scott, D.(1996): A comparison of visitors' motivations to attend three urban festivals. *Festival Management and Event Tourism* 3(3): 121–128.
137. Seeliger, Maria (1976): *Englische Vorstehhunde in der Bundesrepublik Deutschland - Ihre Zucht und ihre Bedeutung als Jagdgebrauchshund*. Dissertation, Institut der Tierärztlichen Hochschule, Hannover
138. Severt D, Wang Y, Chen P.-J., Breiter D. 2007. Examining the motivation, perceived performance, and behavioral intentions of convention attendees: Evidence from a regional conference. *Tourism Management*, 28: 399–408
139. Smith, T.M., Hama, K., Smith, P.M. (2003): The effect of successful trade show attendance on future show interest: exploring Japanese attendee perspectives of domestic and offshore international events. *Journal of Business and Industrial Marketing* 18(4/5): 403–418.
140. СТАТ. ГОД. СРБ. 2012, Статистички годишњак републике Србије 2012, Републички завод за статистику, Београд
141. Stojšić, I. (2001): *Nemački lovački terijer, odgoj i obuka*, Jugoslovenski kinološki savez, GIK „Ljubostinja“, Trstenik, Beograd
142. Swarbrooke, J. and Horner, S. 2001. *Business Travel and Tourism*, Butterworth-Heinemann

143. Taubert, H., Agena, D. & Simianer, H. (2007): Genetic analysis of racing performance in Irish greyhounds, *Journal of Animal Breeding and Genetic* 124:117–123, ISSN 0931-2668
144. Tanford, S., Montgomery, R., Nelson, K.B. (2012): Factors that Influence Attendance, Satisfaction, and Loyalty for Conventions. *Journal of Convention & Event Tourism*, 13(4): 290-318
145. Tanner, J.F., Chonko, L.B., Ponzurick, T.V. (2001): A learning model of trade exhibition attendance. *Journal of Convention and Exhibition Management* 3(3): 3-26.
146. Тешановић, Д., Шкрињар, М. (2005): Утицај начина лова и поступка са одстреленом дивљачи на квалитет меса, Туризам 8: 143-145, Департам за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад, YU ISSN 1450-6661
147. Tretyakevich, N., Maggi, R. (2012): Not just for business: some evidence on leisure motivations of conference attendees. *Current Issues in Tourism* 15(4): 391-395
148. Trošt, K., Klarić, S., Dropulić-Ružić, M. (2012): Events as a Framework for Tourist Destination Branding – Case Studies of Two Cultural Events in Croatia, *Turizam*, Vol. 16 Issue 2, p. 65-77, Department of Geography and Tourism, Faculty of Sciences in Novi Sad
149. Trošt, Klarić, S., Dropulić-Ružić (2012a): Management Attitudes towards Event Impacts in the Tourist Destination: The Case of Istria, Croatia, *Event Management*, Vol. 16, pp. 37–50
150. Турјачанин, В., Чекрлија, Ђ. (2006): Основне статистичке методе и технике у СПСС-у – Примена СПСС-а у друштвеним наукама, Центар за културни и социјални поправак, Бања Лука
151. Uysal, M., Hagan, L.(1993): Motivations of pleasure travel and tourism. In M. Khan, M. Olsen, T. Var (Eds.), *Encyclopaedia of hospitality and tourism* (pp 798–810). New York: Van Nostrand Reinhold.
152. Видак, Д., Девић, М. (2008): Употреба паса птичара у лову на ситну дивљач, Зборник научног скупа 1, „Савремене тенденције у туризму, хотелијерству и гастрономији 2008“, Департам за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Нови Сад
153. Veres, D., Clark, H., Golbourne, D. (2008): Increasing the contribution of special events to Niagara’s tourism industry, *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, Vol. 20 No. 3, pp. 313-319
154. Урошевић, М. (2002): Наши гоничи, Кинолошки савез Србије и Црне Горе, Љубостиња, Трстеник
155. Урошевић, М. (2006): Српски и слични гоничи, Кинолошки савез Србије и Црне Горе, Љубостиња, Трстеник
156. Урошевић, М. (2008): Хановерски крвоследник – дуг пут, Међународно саветовање о крупним зверима и трагачима по крви, Жагубица, Ловачки Савез Србије, 131-132.
157. Урошевић, М. (2009): Велики швајцарски сененхунд, ауторско издање, Земун

158. Урошевић, М., Матаругић, Д., Дробњак, Д. (2012): Ширење и перцепција мириса дивљачи, Ветеринарски журнал Републике Српске - *Veterinary Journal of Republic of Srpska*, XII (2): 104-110, UDK 639.1.02:639.1.08.1
159. Урошевић, М., Новаковић, Б., Дробњак, Д., Матаругић, Д. (2012а): Величина легла и однос полова српског тробојног гонича у Републици Српској, Ветеринарски журнал Републике Српске - *Veterinary Journal of Republic of Srpska*, XI (1): 24-29, UDK 636.7.046(497.6)
160. Урошевић, М., Шпољарић, Б. (1993): Јазавичари, Таурис ММ, Земун
161. Walo, M, Bull, A & Breen, H 1996, 'Achieving economic benefit at local events: a case study of a local sports event', *Journal of Festival Management and Event Tourism*, vol. 4, no. 3/4, pp. 95-106.
162. Whitfield, J., Dioko, L., Webber, D. & Zhang, L. (2012): Attracting Convention and Exhibition Attendance to Complex MICE Venues: Emerging Data from Macao. *International Journal of Tourism Research*, published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/jtr.1911
163. Whitfield, J., Webber, D. J. (2011): Which exhibition attributes create repeat visitation? *International Journal of Hospitality Management*, 30: 439–447
164. World Tourism Organization (2008): *International Recommendations for Tourism Statistics 2008*, Statistical Papers, United Nations Publication ST/ESA/STAT/SER.M/83/Rev.1, Sales No. E.08.XVII.28, ISBN 978-92-1-161521-0, Madrid and New York
165. World Tourism Organization (2011): *Annual Report 2010*, UNWTO, Madrid, Spain
166. World Tourism Organization (2011a) *Tourism Towards 2030*, Madrid, Spain, (<http://media.unwto.org/en/press-release/2011-10-11/international-tourists-hit-18-billion-2030>)
167. World Tourism Organization (2012): *Annual Report 2011*, UNWTO, Madrid, Spain
168. World Travel & Tourism Council (2011): *Travel & Tourism 2011*
169. Yoo, J. J.-E., Chon, K. (2008): Factors Affecting Convention Participation Decision-Making: Developing a Measurement Scale. *Journal of Travel Research* 47: 113-122
170. Закон о дивљачи и ловству, „Сл. гласник РС“ број 18/2010
171. Закон о ловству, "Сл. гласник РС" број 39/93, 44/93, 60/93
172. Закон о туризму, „Сл. гласник РС“, 36/2009
173. Шешић Б. (1988). Основи методологије друштвених наука, Научна књига, Београд
174. Шимчевић, Д., Ницић, М. (2007): Основни елементи и правци развоја дестинација пословног туризма, Туризам 11, стр 52-54, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
175. Штетић, С (2002): Нове тенденције светских туристичких кретања, Туризам 6, стр. 7-8, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад
176. Штетић, С., (2006): М.И.Ц.Е. индустрија – будућност развоја туристичке дестинације, Туризам 10, стр 21-24, Департман за географију, туризам и хотелијерство, ПМФ, Нови Сад

177. Шурбатовић, Н. (1991): Птичар краљ мириса, Таквовекспрес, Београд

ЕЛЕКТРОНСКИ ИЗВОРИ ПОДАТАКА

178. FCI (2012). Fact Sheet, www.fci.be
179. FCI REGULATIONS FOR SHOW JUDGES, <http://www.fci.be/circulaires/48-2012-annex2-en.pdf>
180. <http://ksm.org.mk>
181. <http://media.unwto.org/en/press-release/2011-10-11/international-tourists-hit-18-billion-2030>
182. <http://web2.nkk.no/om-nkk/dette-gjor-nkk/historie>
183. <http://www.cmku.cz/index2.php?stranka=historie>
184. <http://www.cpc.pt/?cpc/historial,en>
185. <http://www.dkk.dk/OmDKK>
186. <http://www.enci.it/en/institutional/index.php>
187. <http://www.fci.be/nomenclature.aspx>
188. <http://www.kennelliitto.fi/EN>
189. <http://www.kinoloska.si/o-nas>, Мирослав Зидар – записи и белешке
190. <http://www.rsce.es>
191. <http://www.scc.asso.fr>
192. <http://www.srsh.be/pages-fr/index.html>
193. <http://www.traffic.org>
194. <http://www.worlddogshow2011.fr/en/>
195. <http://www.zkwp.pl>
196. REGULATIONS FOR FCI DOG SHOWS, FCI, <http://www.fci.be/circulaires/48-2012-annex1-en.pdf>

СПИСАК ТАБЕЛА, СЛИКА И ГРАФИКОНА

ТАБЕЛЕ

Табела 1. Подаци о броју ловаца у појединим земљама.....	49
Табела 2. Три сегмента тражње у ловном туризму.....	50
Табела 3. Предмети испитивања на ПУИ-у.....	62
Табела 4. Предмети испитивања на ЈУИ-у.....	64
Табела 5. Дисциплине на свестраном испиту.....	67
Табела 6. Цена услуга у обуци ловачких паса.....	81
Табела 7. Број итенади, легла, националних и међународних изложби паса.....	101
Табела 8. Светске изложбе паса свих раса 2002-2013.....	102
Табела 9. Европске изложбе паса свих раса 2006-2013.....	105
Табела 10. Број манифестација у Србији током године, у претходних 20 година.....	110
Табела 11. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Београду.....	111
Табела 12. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Новом Саду.....	113
Табела 13. Судијска листа светских такмичења у раду у Србији 2012. године.....	121
Табела 14. Ангажовање ловачких паса у лову од стране домаћих ловаца.....	125
Табела 15. Којих су раса ваши ловачки пси?.....	126
Табела 16. Поседовање ловачких раса у односу на преферирану врсту лова.....	127
Табела 17. Број паса у власништву у зависности од префериране врсте лова.....	128
Табела 18. Број паса у лову у зависности од префериране врсте лова.....	128
Табела 19. Задовољство ловаца радом свог пса у лову.....	129
Табела 20. Ангажовање ловачких паса у обуци и такмичењима у раду.....	131
Табела 21. Учествовање на утакмицама.....	131
Табела 22. Учествовање на утакмицама ~ Задовољство радом.....	132
Табела 23. Учествовање на утакмицама ~ Задовољство радом.....	132
Табела 23а. Учествовање на такмичењима у раду.....	133
Табела 24. Оцена значаја обученог ловачког пса за одређене елементе лова.....	133
Табела 25. Оцена одређених параметара утакмица ловачких паса у Србији.....	134
Табела 26. Полна структура.....	136
Табела 27. Пролећни узгојни испит 2006.....	136
Табела 28. Пролећни узгојни испит 2007.....	137
Табела 29. Пролећни узгојни испит 2008.....	137
Табела 30. Пролећни узгојни испит 2009.....	138
Табела 31. Пролећни узгојни испит 2010.....	138
Табела 32. Пролећни узгојни испит 2011.....	139
Табела 33. Пролећни узгојни испит 2012.....	139
Табела 34. Пролећни узгојни испит 2013.....	140
Табела 35. Просечни резултати по дисциплинама - пролећни узгојни испити.....	141
Табела 36. Пролећни узгојни испити 2006-2013.....	142
Табела 37. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Водљивост.....	143
Табела 38. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Претраживање.....	144
Табела 39. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Нос.....	145
Табела 40. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Стајање.....	146
Табела 41. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Рад на трагу зеца.....	147
Табела 42. Корелација између дисциплина.....	147
Табела 43. Јесењи узгојни испит 2007: Дескриптивна статистика.....	148
Табела 44. Јесењи узгојни испит 2008: Дескриптивна статистика.....	149
Табела 45. Јесењи узгојни испит 2009: Дескриптивна статистика.....	149
Табела 46. Јесењи узгојни испит 2010: Дескриптивна статистика.....	150
Табела 47. Јесењи узгојни испит 2011: Дескриптивна статистика.....	151
Табела 48. Јесењи узгојни испит 2012: Дескриптивна статистика.....	151

Табела 49. Просечни резултати по дисциплинама - јесењи узгојни испити	153
Табела 50. Јесењи узгојни испити 2007-2012	153
Табела 51. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини Нос	154
Табела 52. Просечни постигнути резултати по полу у д. Претраживање и Водљивост	155
Табела 53. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Послушност“	156
Табела 54. Просечни постигнути резултати по полу у д. „Влечка зеца“ и „Влечка фазана“ ...	157
Табела 55. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Стајање“	158
Табела 56. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Воља за рад“	159
Табела 57. Просечни постигнути резултати по полу у дисциплини „Рад на живу патку“	160
Табела 58. Просечни постигнути резултати.....	161
Табела 59. Просечни постигнути резултати.....	162
Табела 60. Корелација између дисциплина	163
Табела 61. Питање: „Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?“	165
Табела 62. Листа значајности мотиватора за учеснике на кинолошким манифестацијама ...	167
Табела 63. Издвојени фактори.....	170
Табела 64. Приказ показатеља дескриптивне статистике за сва 4 фактора	171
Табела 65. Ф-тест (ANOVA): Да ли туристички посећујете место одржавања манифестације – Фактор 3	172
Табела 66. Параметри за компарацију односа домаћих и иностраних манифестација	174
Табела 67. Издвојени фактори.....	176
Табела 68. Приказ показатеља дескриптивне статистике за оба фактора.....	177
Табела 69. Земља пребивалишта испитаника.....	177
Табела 70. Питање: „Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?“	180
Табела 71. Листа значајности мотиватора за иностране учеснике на кинолошким такмичењима	181
Табела 72. Факторска анализа мотивационих фактора за иностране испитанике.....	183
Табела 73. Просечне вредности и стандардне девијације добијених фактора	184
Табела 74. Ф-тест: Да ли повремено и туристички обилазите место одржавања изложбе ...	187
Табела 75. Кинолошка суђења у иностранству	188
Табела 76. Учешће иностраних судија на судијским листама у Београду	190
Табела 77. Пирсонова корелација: Број пријављених паса – Процент иностраних судија	191
Табела 78. Карактеристике понашања кинолошких судија	192
Табела 79. Оцена сваког параметра понаособ.....	193

СЛИКЕ

Слика 1. Учесници прве изложбе паса у Србији, 1925. године	27
Слика 2. Кретање птичара при претраживању	77
Слика 3. Ротехро – изложбени простор Европске изложбе паса 2012	91
Слика 4. Сегмент пратеће потрошачке изложбе.....	93
Слика 5. Презентација националне кухиње током.....	97

ГРАФИКОНИ

Графикон 1. Број регистрованих итенади појединих раса гонича у Србији.....	40
Графикон 2. Број регистроване итенади раса гонича у Србији у 2013. год	41
Графикон 3. Број регистрованих итенади појединих раса гонича у Србији.....	42
Графикон 4. Број регистроване итенади раса птичара у Србији у 2013.год.....	42
Графикон 5. Број регистрованих итенади појединих раса птичара у Србији	43
Графикон 6. Број регистрованих итенади појединих раса птичара у Србији	44

Графикон 7. Број регистрованих итенади појединих раса јамара у Србији	44
Графикон 8. Број регистрованих итенади ретривера у Србији у последњих 19 година ..	45
Графикон 9. Број регистрованих итенади цуњаваца у Србији у последњих 19 година ...	46
Графикон 10. Број регистрованих итенади најзаступљенијих ловачких раса у Србији ..	46
Графикон 11. Густина ловаца у Европи	48
Графикон 12. Посете италијанских туриста одређеним дестинацијама јун-новембар 2012 ...	80
Графикон 13. Посете италијанских туриста одређеним дестинацијама јануар-март 2013 ...	81
Графикон 14. Број пријављених паса на Crufts-у од 1891. до 2014. године	107
Графикон 15. Најбројније кинолошке манифестације у Србији од 1994 до 2013.год...	111
Графикон 16. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Београду.....	112
Графикон 17. Број регистрованих паса у Србији од 1994 до 2013. године	113
Графикон 18. Број пријављених паса на изложбама паса свих раса у Новом Саду.....	114
Графикон 19. Број међународних изложби паса свих раса у Србији	115
Графикон 20. Број међународних изложби паса у земљама чланицама ФЦИ-а у 2012.	115
Графикон 21. Број регистроване итенади у земљама чланицама ФЦИ-а у 2012. год ..	116
Графикон 22. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2012. год	119
Графикон 23. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2010. год	119
Графикон 24. Број међународних утакмица паса у чланицама ФЦИ-а у 2011. год	120
Графикон 25. Процент паса који нису положили пролећни узгојни испит.....	140
Графикон 26. Просечни постигнути резултати по дисциплинама	141
Графикон 27. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Водљивост“	142
Графикон 28. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Претраживање“	143
Графикон 29. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Нос“	144
Графикон 30. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Стајање“	145
Графикон 31. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Рад на трагу зеца“	146
Графикон 32. Пролазност на узгојним испитима (%)	152
Графикон 33. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Нос“	154
Графикон 34. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Водљивост“	155
Графикон 35. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Претраживање“	155
Графикон 36. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Послушност“	156
Графикон 37. Расподела постигнутих бодова у д. „Влечка зеца“ и „Влечка фазана“ ..	156
Графикон 38. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Стајање“	158
Графикон 39. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Воља за рад“	159
Графикон 40. Расподела постигнутих бодова у д. „Рад на живу патку“ и „Апорт“ ..	160
Графикон 41. Расподела постигнутих бодова у дисциплини „Рад на трагу зеца“	161
Графикон 42. Расподела постигнутих бодова у д. „Апорт изгубљене патке“	162
Графикон 43. Расподела просечних скорова на фактору „туристичка мотивација“ ..	185
Графикон 44. Број суђења српских судија у иностранству у периоду од 2008-2012	189

ПРИЛОЗИ

Прилог 1. Анкетни упитник за ловце

АНКЕТНИ УПИТНИК

Анкета је део истраживања докторске дисертације „Кинолошки аспекти ловног туризма у Србији“ Милосаве Матејевић, на катедри за ловни туризам, Природно-математички факултет (Нови Сад). Анкета је анонимна, а резултати истраживања користе се искључиво у научне сврхе, због тога бисте дали значајан допринос одговорима на питања у упитнику.

1. У којој врсти лова најчешће учествујете?

а) у лову на ситну дивљач б) у лову на крупну дивљач в) у лову на предаторе г) _____

2. Колико често учествујете у туристичким (комерцијалним) лововима?

а) 1-3 пута годишње б) 4-6 пута годишње в) _____

3. Колико ловачких паса поседујете? _____

4. Којих су раса ваши ловачки пси? _____

5. Са колико својих паса најчешће ловите?

а) једним б) два в) _____

6. Када учествујете у комерцијалном лову:

а) са собом водите свог ловачког пса б) ловачке псе изнајмљујете у ловишту

7. Заокруживањем бројева од 1 до 5 у табели, оцените колико је, према Вашем мишљењу, употреба добро обученог пса значајна за следеће елементе лова:

1 - безначајна, 2 – углавном безначајна, 3 – углавном значајна, 4 - значајна, 5 – врло значајна

Проналазак дивљачи пре одстрела	1	2	3	4	5
Успешна реализација одстрела	1	2	3	4	5
Успешан проналазак одстрелене дивљачи	1	2	3	4	5
Успешан проналазак рањене дивљачи	1	2	3	4	5
Квалитет укупног ловачког доживљаја	1	2	3	4	5

8. Да ли сте и колико задовољни понашањем Вашег ловачког пса?

а) нисам задовољан б) делимично сам задовољан в) задовољан сам г) веома сам задовољан

9. Прокоментаришите, молим Вас, претходни одговор:

10. Да ли, као посматрач или такмичар, учествујете на такмичењима у раду паса?

а) Да б) Не

11. Које врсте такмичења најчешће посећујете?

а) Утакмице са одстрелом б) Утакмице до пуцња

12. Обуку својих ловачких паса обављате:

а) сами б) унајмљујући професионалне дресере

13. Колико сте паса шампиона у раду одгајили?

а) једног б) два в) _____

14. Да ли учествујете у такмичењу „Ловац и пас“ (Ловачко-кинолошки куп)?

а) Да б) Не

15. Оцените, у табели, наведене елементе утакмица паса у Србији (оценама од 1 до 5)

1 – врло лоше, 2- лоше, 3 – добро, 4 – врло добро, 5 – одлично

Бројност предметне дивљачи	1	2	3	4	5
Квалитет предметне дивљачи (природна/дивљач из вештачког узгоја)	1	2	3	4	5
Величина обезбеђеног ловног терена по псу	1	2	3	4	5
Квалитет обезбеђеног ловног терена	1	2	3	4	5
Годишњи број утакмица у Србији	1	2	3	4	5
Број учесника на међународним утакмицама	1	2	3	4	5
Број учесника на савезним утакмицама	1	2	3	4	5
Квалитет судијске листе	1	2	3	4	5
Професионалност организације	1	2	3	4	5
Континуирано праћење и архивирање резултата на утакмицама	1	2	3	4	5

Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	1	2	3	4	5
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	1	2	3	4	5
Истовремено одржавање других манифестација	1	2	3	4	5
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	1	2	3	4	5
Гостопримљивост организатора	1	2	3	4	5
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	1	2	3	4	5
Могућност слабе конкуренције у такмичењу	1	2	3	4	5
Добра репутација одређене кинолошке манифестације	1	2	3	4	5
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење, величина рингова, повезаност...)	1	2	3	4	5
Престиж оцена/титула које се додељују	1	2	3	4	5
Квалитет смештаја у месту одржавања манифестације	1	2	3	4	5
Пристапачност одређеног кинолошког судије	1	2	3	4	5
Кинолошко знање и искуство осталих такмичара	1	2	3	4	5
Могућност квалитетно проведеног времена са породицом, пријатељима.....	1	2	3	4	5
Близина одређених туристичких атрактивности	1	2	3	4	5
Могућност стварања доброг имица и познатог имена у свету узгајивача паса	1	2	3	4	5
Финансијски издаци и трошкови путовања, боравка, излагања....	1	2	3	4	5
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса	1	2	3	4	5
Пристапачност чланова организационог тима	1	2	3	4	5
Квалитет судијске листе	1	2	3	4	5
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације	1	2	3	4	5
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	1	2	3	4	5
Близина одређених културно-историјских знаменитости	1	2	3	4	5
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	1	2	3	4	5
Сигурност и безбедност посетилаца и паса у месту/држави одржавања манифестације	1	2	3	4	5
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	1	2	3	4	5

14. Да ли, након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржала манифестација?

а) Да б) Не в) Понекад

15. Наведите две иностране земље које, према Вашем мишљењу, организују најатрактивније кинолошке манифестације?

а) _____ б) _____

16. Оцените, у табели, наведене елементе кинолошких манифестација у Србији (оценама од 1 до 5) у односу на ове две земље које сте навели, при чему је значење оцена:

1 – у Србији је знатно лошије, 2 – у Србији је лошије, 3 – поједнако, 4 – у Србији је боље, 5 – у Србији је много боље

Величина простора на којем се одржава манифестација	1	2	3	4	5
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	1	2	3	4	5
Гостопримљивост организатора	1	2	3	4	5
Квалитет судијске листе	1	2	3	4	5
Репутација кинолошких манифестација	1	2	3	4	5
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	1	2	3	4	5
Бројност такмичарских паса по манифестацији	1	2	3	4	5
Близина одређених културно-историјских знаменитости	1	2	3	4	5
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	1	2	3	4	5
Праведност при оцењивању паса	1	2	3	4	5
Имиц кинолошких манифестација	1	2	3	4	5
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	1	2	3	4	5
Кинолошка култура такмичара	1	2	3	4	5
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	1	2	3	4	5
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	1	2	3	4	5
Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким манифестацијама	1	2	3	4	5
Кинолошка традиција	1	2	3	4	5
Туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација	1	2	3	4	5
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса	1	2	3	4	5
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	1	2	3	4	5
Атрактивност судијских листа	1	2	3	4	5
Близина одређених природних атрактивности	1	2	3	4	5
Кинолошко знање такмичара	1	2	3	4	5
Могућност упознавања власника квалитетних паса ради будуће репродукције паса	1	2	3	4	5
Пристапачност чланова организационог тима	1	2	3	4	5
Могућност финансијске добити на основу оцена и титула на одређеној кинолошкој манифестацији	1	2	3	4	5
Истовремено одржавање других манифестација у близини	1	2	3	4	5
Могућност стварања доброг имица и познатог имена у свету узгајивача паса	1	2	3	4	5
Могућност јаке конкуренције у такмичењу	1	2	3	4	5

Хвала на сарадњи!

Милосава Матејевић
milosava_devic@yahoo.com

Прилог 3. Анкетни упитник за судије на кинолошким манифестацијама

АНКЕТНИ УПИТНИК

Анкета је део истраживања докторске дисертације „Кинолошки аспекти ловног туризма у Србији“ Милосаве Матејевић на катедри за ловни туризам, Природно-математички факултет – Департман за географију, туризам и хотелијерство (Нови Сад) и део пројекта Министарства просвете и науке (бр. 176020). Резултати истраживања користеће се искључиво у научне сврхе, због тога бисте дали значајан допринос одговорима на питања у упитнику.

1. Пол: а) мушки б) женски

2. Године старости:

3. Ниво образовања: а) основна школа б) средња школа в) виша школа д) факултет њ) магистар/доктор

4. Месечна примања по члану домаћинства: а) до 100€ б) 100–250 в) 250–500 г) 500–750 д) више од 750€

5. Колико често судите на кинолошким манифестацијама у Србији?

- а) 1 до 3 пута годишње
 б) 4–6 пута годишње (у просеку једном у 2 месеца)
 в) 7–11 пута годишње
 г) 12–24 пута годишње (у просеку 1–2 пута месечно)
 д) _____

6. Колико често судите на кинолошким манифестацијама у иностранству?

- а) 1 до 3 пута годишње
 б) 4–6 пута годишње (у просеку једном у 2 месеца)
 в) 7–11 пута годишње
 г) 12–24 пута годишње (у просеку 1–2 пута месечно)
 д) _____

7. На којим врстама кинолошких такмичења најчешће судите? (поред заокруженог одговора упишете и Вашу процену у процентима, нпр. око 80% суђења су утакмице паса)

- а) специјализоване изложбе паса одређене расе
 б) изложбе паса свих раса
 в) утакмице паса

8. Које врсте транспортних услуга најчешће користите при одласку на суђење у иностранство? (можете заокружити два одговора, ако их у подједнакој мери користите)

- а) Авио-превоз
 б) Железнички превоз
 в) Аутобуски превоз
 г) Сопствени превоз (аутомобилом)

9. Да ли, пре или након такмичења, обилазите град, односно место у коме се одржава манифестација на којој судите?

- а) Да б) Не в) Повремено

Ако је Ваш одговор ДА, да ли то радите у сопственој режији или у оквиру организације манифестације?

- а) у сопственој режији
 б) у оквиру плана организатора
 в) и у сопственој режији и у оквиру плана организатора

10. Наведите две иностране земље које, према Вашем мишљењу, организују најатрактивније кинолошке манифестације?

- а) _____ б) _____

Оцените, у табели, наведене елементе кинолошких манифестација у Србији (оценама од 1 до 5) у односу на ове две земље које сте навели, при чему је значење оцена:

1 – у Србији је знатно лошије, 2 – у Србији је лошије, 3 – исто (подједнако), 4 – у Србији је боље, 5 – у Србији је много боље

Атрактивност судијских листа	1	2	3	4	5
Величина простора на којем се одржава манифестација	1	2	3	4	5
Туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација	1	2	3	4	5
Гостопримљивост организатора	1	2	3	4	5
Имиџ кинолошких манифестација	1	2	3	4	5
Истовремено одржавање других манифестација у близини	1	2	3	4	5
Бројност такмичарских паса по манифестацији	1	2	3	4	5
Приступачност чланова организационог тима	1	2	3	4	5
Кинолошка култура такмичара	1	2	3	4	5
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације	1	2	3	4	5
Могућност стварања нових кинолошких познанстава	1	2	3	4	5
Праведност при оцењивању паса	1	2	3	4	5
Близина одређених културно-историјских знаменитости	1	2	3	4	5
Квалитет обезбеђеног смештаја за судије	1	2	3	4	5
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са оцењивањем одређене расе паса	1	2	3	4	5
Кинолошка традиција	1	2	3	4	5
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	1	2	3	4	5
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	1	2	3	4	5
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	1	2	3	4	5

Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким манифестацијама	1	2	3	4	5
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	1	2	3	4	5
Могућност унапређења судијске каријере	1	2	3	4	5
Квалитет судијске листе	1	2	3	4	5
Близина одређених природних атрактивности	1	2	3	4	5
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету кинолошких судија	1	2	3	4	5
Висина дневница	1	2	3	4	5
Кинолошко знање такмичара	1	2	3	4	5
Приступачност простора на којем се одржава манифестација	1	2	3	4	5
Квалитет обезбеђеног оброка и освежења за судије	1	2	3	4	5
Репутација кинолошких манифестација	1	2	3	4	5
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	1	2	3	4	5

Хвала на сарадњи!

Милосава Матејевић(milosava_devic@yahoo.com)

Прилог 4. Факторска анализа мотивационих фактора

Табела 1.

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	10.419	25.412	25.412	10.419	25.412	25.412	7.786	18.991	18.991
2	4.031	9.832	35.244	4.031	9.832	35.244	4.681	11.417	30.408
3	2.656	6.478	41.722	2.656	6.478	41.722	4.438	10.825	41.233
4	2.582	6.297	48.019	2.582	6.297	48.019	2.782	6.786	48.019
5	1.822	4.445	52.464						
6	1.567	3.821	56.285						
7	1.470	3.585	59.870						
8	1.426	3.477	63.347						
9	1.259	3.072	66.418						
10	1.159	2.826	69.245						
11	1.042	2.541	71.785						
12	.991	2.417	74.203						
13	.867	2.115	76.318						
14	.835	2.037	78.355						
15	.726	1.771	80.125						
16	.698	1.703	81.828						
17	.673	1.642	83.470						
18	.609	1.486	84.957						
19	.562	1.371	86.327						
20	.536	1.306	87.634						
21	.495	1.208	88.842						
22	.457	1.115	89.957						
23	.417	1.018	90.975						
24	.390	.952	91.927						
25	.366	.894	92.820						
26	.332	.809	93.630						
27	.326	.795	94.424						
28	.280	.682	95.106						
29	.269	.655	95.761						
30	.226	.550	96.311						
31	.206	.503	96.814						
32	.193	.470	97.284						
33	.171	.416	97.700						
34	.163	.397	98.097						
35	.148	.361	98.457						
36	.141	.345	98.802						
37	.128	.313	99.116						
38	.112	.274	99.389						
39	.106	.258	99.647						
40	.076	.186	99.833						
41	.068	.167	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Табела 2.

	Component			
	1	2	3	4
Праведност при оцењивању	.733			
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	.728			
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење, величина рингова, повезаност...)	.676	.361		-.305
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	.673			
Гостопримљивост организатора	.659	.373		
Престиж оцена/титула које се додељују	.651			
Тачност временске организације манифестације	.641			
Професионалност у организацији кинолошке манифестације	.634			.476
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом	.628			
Сигурност и безбедност паса и посетилаца у месту одржавања манифестације	.616			
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	.612		.320	
Пристапачност чланова организационог тима	.606	.373		
Добра репутација одређене кинолошке манифестације	.574			.491
Квалитет смештаја у месту одржавања манифестације	.554			
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације	.534			
Квалитет судијске листе	.518			
Величина простора на којем се одржава манифестација	.517			
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса		.712		
Стварање нових кинолошких познанстава		.676		
Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	.468	.639		
Стицање искуства у излагању паса	.323	.630		
Дружење са пријатељима		.593		
Могућност квалитетно проведеног времена са породицом, пријатељима.....		.553	.349	
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе		.552		
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса	.339	.511		
Пристапачност одређеног кинолошког судије	.445	.487		
Дружење са љубитељима одређене расе паса		.421	.372	
Удаљеност града, односно места одржавања манифестације		-.319		
Близина одређених културно историјских знаменитости			.823	
Близина одређених природних атрактивности			.800	
Близина одређених туристичких атрактивности			.760	
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације			.747	
Могућност слабе конкуренције у такмичењу			.560	
Истовремено одржавање других манифестација			.557	-.357
Очекивани број пријављених паса (такмичара)			.499	.410
Исплативост учешћа на манифестацији	.300		.349	
Репутација одређеног кинолошког судије				.682
Искуство одређеног кинолошког судије				.641
Финансијски издаци и трошкови путовања, боравка, излагања....				-.439
Кинолошко знање и искуство осталих такмичара		.302		.354
Могућност јаке конкуренције у такмичењу				

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.
a. Rotation converged in 22 iterations.

Табела 2а.

	Component			
	1	2	3	4
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење, величина рингова, повезаност...)	.754			
Гостопримљивост организатора	.658			
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	.639			
Могућност добре бриге и добре припреме паса за излагање	.638			
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	.621			
Сигурност и безбедност посетилаца и паса у месту/држави одржавања манифестације	.604			
Пристапачност чланова организационог тима	.596			.313
Величина простора на којем се одржава манифестација	.492			
Пристапачност одређеног кинолошког судије	.468		.324	
Професионалност у организацији кинолошке манифестације	.442			
Праведност при оцењивању паса	.405		.302	
Финансијски издаци и трошкови путовања, боравка, излагања....	.305			
Лоша репутација одређене кинолошке манифестације				
Близина одређених туристичких атрактивности		.840		
Близина одређених културно-историјских знаменитости		.771		
Близина одређених природних атрактивности		.729		
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације		.678		
Квалитет смештаја у месту одржавања манифестације	.386	.527		
Могућност квалитетно проведеног времена са породицом, пријатељима.....		.481		.391
Кинолошко знање и искуство осталих такмичара		.475		.367
Могућност слабе конкуренције у такмичењу		.402	.314	
Истовремено одржавање других манифестација		.368	.312	
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији			.709	
Престиж оцена/титула које се додељују			.684	
Репутација одређеног кинолошког судије			.615	
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса			.586	.339
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији			.544	
Добра репутација одређене кинолошке манифестације	.312		.531	
Квалитет судијске листе	.436		.525	
Искуство одређеног кинолошког судије			.510	
Могућност јаке конкуренције у такмичењу			.426	
Ранија позитивна искуства са одређеном манифестацијом			.397	
Очекивани број пријављених паса (такмичара)			.305	
Удаљеност града, односно места одржавања манифестације				
Стварање нових кинолошких познанстава				.767
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса				.689
Дружење са пријатељима				.648
Дружење са љубитељима одређене расе паса				.625
Стицање искуства у излагању паса				.566
Могућност упознавања власника квалитетних паса, ради будуће репродукције паса				.563
Исплативост учешћа на манифестацији				

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 10 iterations.

Табела 3а.

Dependent Variable	(I) Обилазак града	(J) обилазак града	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
Фактор 1	да	не	-.1315	.23470	.576	-.5968	.3338
		понекад	.0597	.18597	.749	-.3090	.4284
	не	да	.1315	.23470	.576	-.3338	.5968
		понекад	.1912	.17582	.279	-.1574	.5397
Фактор 2	понекад	да	-.0597	.18597	.749	-.4284	.3090
		не	-.1912	.17582	.279	-.5397	.1574
	да	не	.4063	.22193	.070	-.0337	.8462
		понекад	.2563	.17585	.148	-.0923	.6050
Фактор 3	не	да	-.4063	.22193	.070	-.8462	.0337
		понекад	-.1499	.16625	.369	-.4795	.1797
	понекад	да	-.2563	.17585	.148	-.6050	.0923
		не	.1499	.16625	.369	-.1797	.4795
Фактор 4	да	не	1.6786(*)	.29705	.000	1.0896	2.2675
		понекад	1.2248(*)	.23537	.000	.7581	1.6914
	не	да	-1.6786(*)	.29705	.000	-2.2675	-1.0896
		понекад	-.4538(*)	.22253	.044	-.8950	-.0126
Фактор 4	понекад	да	-1.2248(*)	.23537	.000	-1.6914	-.7581
		не	.4538(*)	.22253	.044	.0126	.8950
	да	не	.0536	.25872	.836	-.4594	.5665
		понекад	-.0208	.20500	.919	-.4272	.3856
Фактор 4	не	да	-.0536	.25872	.836	-.5665	.4594
		понекад	-.0744	.19381	.702	-.4586	.3099
	понекад	да	.0208	.20500	.919	-.3856	.4272
		не	.0744	.19381	.702	-.3099	.4586

* The mean difference is significant at the .05 level.

Табела 4.

Dependent Variable	(I) Колико паса изводите на такмичење?	(J) Колико паса изводите на такмичење?	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
						Lower Bound	Upper Bound
F1	једног	два	-.1249	.09935	.210	-.3206	.0708
		више од 2	-.2535(*)	.10495	.016	-.4602	-.0468
	два	једног	.1249	.09935	.210	-.0708	.3206
		више од 2	-.1286	.08899	.150	-.3039	.0467
F2	једног	два	-.1361	.09760	.165	-.3283	.0562
		више од 2	-.3294(*)	.10309	.002	-.5324	-.1264
	два	једног	.1361	.09760	.165	-.0562	.3283
		више од 2	-.1933(*)	.08741	.028	-.3655	-.0212
F3	једног	два	-.0329	.12884	.798	-.2867	.2208
		више од 2	-.0690	.13610	.613	-.3370	.1991
	два	једног	.0329	.12884	.798	-.2208	.2867
		више од 2	-.0360	.11540	.755	-.2633	.1912
F4	једног	два	.0360	.11540	.755	-.1912	.2633
		више од 2	-.0498	.14802	.737	-.3413	.2417
	два	једног	-.1671	.15635	.286	-.4751	.1408
		више од 2	-.1173	.13257	.377	-.3784	.1438
F5	једног	два	.1671	.15635	.286	-.1408	.4751
		више од 2	.1173	.13257	.377	-.1438	.3784

* The mean difference is significant at the .05 level.

Табела 5. Пирсонова корелација: године старости – фактори мотивације

		Фактор 1	Фактор 2	Фактор 3	Фактор 4
Године	Пирсонова корелација	-.036	-.070	.226(*)	.189(*)
	Значајност	.709	.472	.018	.048
	N	109	109	109	109

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Прилог 5. Факторска анализа за разлику између домаћих и страних манифестација

KMO and Bartlett's Test

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		.827
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2076.247
	df	406
	Sig.	.000

Табела 1.

	Component	
	1	2
Значај добијених оцена на одређеној манифестацији	.846	
Значај освојених кандидатура на одређеној манифестацији	.846	
Професионалност у организацији кинолошких манифестација	.806	
Имиџ кинолошких манифестација	.802	
Праведност при оцењивању паса	.792	
Могућност упознавања власника квалитетних паса ради будуће репродукције паса	.778	
Могућност стварања доброг имиџа и познатог имена у свету узгајивача паса	.755	
Престиж добијања оцена и освајања титула на кинолошким манифестацијама	.749	
Кинолошка култура такмичара	.734	
Могућност стицања нових знања и искустава у вези са узгајањем одређене расе паса	.724	
Функционалност места одржавања манифестације (паркинг, тоалет, освежење...)	.692	
Атрактивност судијских листа	.682	
Репутација кинолошких манифестација	.663	
Пристапачност простора на којем се одржава манифестација	.649	
Тачност временске организације манифестације (без застоја, одлагања, одуговлачења)	.644	
Величина простора на којем се одржава манифестација	.637	
Квалитет судијске листе	.600	

Могућност јаке конкуренције у такмичењу	.572	.388
Бројност такмичарских паса по манифестацији	.551	.344
Кинолошка традиција	.526	.349
Гостопримљивост организатора	.515	
Пристапачност чланова организационог тима	.475	.462
Близина одређених природних атрактивности		.861
Туристичке атрактивности у близини места одржавања манифестација		.819
Близина одређених културно-историјских знаменитости		.735
Атрактивност града, односно места одржавања манифестације		.697
Истовремено одржавање других манифестација у близини		.608
Могућност финансијске добити на основу оцена и титула на одређеној кинолошкој манифестацији		.606
Кинолошко знање такмичара	.438	.506

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

a. Rotation converged in 3 iterations.

Табела 2

Component	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	11.645	40.156	40.156	11.645	40.156	40.156	10.857	37.436	37.436
2	3.651	12.590	52.746	3.651	12.590	52.746	4.440	15.310	52.746
3	1.726	5.951	58.697						
4	1.536	5.297	63.995						
5	1.173	4.046	68.041						
6	1.116	3.848	71.888						
7	.893	3.079	74.968						
8	.730	2.516	77.484						
9	.713	2.460	79.944						
10	.620	2.138	82.081						
11	.584	2.014	84.096						
12	.530	1.826	85.922						
13	.517	1.781	87.703						
14	.451	1.556	89.258						
15	.410	1.412	90.671						
16	.382	1.318	91.989						
17	.342	1.180	93.169						
18	.316	1.091	94.260						
19	.276	.951	95.210						
20	.245	.845	96.055						
21	.201	.692	96.747						
22	.188	.648	97.395						
23	.168	.581	97.976						
24	.143	.494	98.470						
25	.136	.469	98.938						
26	.110	.379	99.317						
27	.088	.302	99.620						
28	.070	.242	99.862						
29	.040	.138	100.000						

Extraction Method: Principal Component Analysis.

БИОГРАФИЈА

Милосава Матејевић је рођена у Смедереву, 26.04.1983. године. Основну школу и Гимназију је завршила у Смедереву са одличним успехом. Године 2002. уписује се на Природно-математички факултет у Новом Саду, Департман за географију, туризам и хотелијерство, смер ловни туризам. Факултет завршава 27.09.2006. године са просеком 9,10. Школске 2005/06 је била стипендиста Министарства просвете и спорта, као и Фонда за младе таленте општине Смедерево, а два пута је награђивана и факултетском наградом за изузетан успех у студирању. По дипломирању, исте године уписује мастер студије, а октобра 2007. уписује докторске студије на Департману за географију, туризам и хотелијерство (Геонауке–Туризам). Од октобра 2007. је ангажована на Природно-математичком факултету, на Департману за географију, туризам и хотелијерство, као истраживач-приправник. Ангажована је у настави и у научно-истраживачком раду. До сада је држала вежбе из предмета: *Основи ловства, Познавање дивљачи са основама кинологије, Оружје, муниција и опрема за лов, Ловачки трофеји, Ловна кинологија, Биологија и класификација ловне дивљачи*. Учествовала је у извођењу теренских вежби по Војводини, Западној и Источној Србији, а 2008. године је била и пратилац студентске летње праксе у Црној Гори. Од 2008. године је стипендиста Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије. Члан је групе за оцењивање и постављање ловачких трофеја традиционалних изложби ловачких трофеја у оквиру сајма „Лорист“. Члан је Ловачке коморе, као и Управног одбора „Српског дамског ловачког клуба Артемида“. Од 2003. је кинолошки судија, а до сада је стекла ранг међународног кинолошког судије за облик паса IV, V, VII и VIII FCI групе и рад паса VII и VIII FCI групе. Облик и рад паса судила је у Србији, Турској, Русији, Финској, Литванији и Естонији. Од 2005. је активан ловац и члан ЛУ „Смедерево“.

Нови Сад, мај, 2015.

Милосава Матејевић

**УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРИРОДНО - МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ
КЉУЧНА ДОКУМЕНТАЦИЈСКА ИНФОРМАЦИЈА**

Редни број:

РБР

Идентификациони број:

ИБР

Тип документације:

ТД

Монографска документација

Тип записа:

ТЗ

Текстуални штампани материјал

Врста рада:

ВР

Докторска дисертација

Аутор:

АУ

Милосава Матејевић

Ментор:

МН

др Зоран Ристић, ванредни професор

Наслов рада:

НР

Кинолошки аспекти ловног туризма у Србији

Језик публикације:

ЈП

Српски (ћирилица)

Језик извода:

ЈИ

српски / енглески

Земља публикавања:

ЗП

Република Србија

Уже географско подручје:

УГП

Војводина

Година:

ГО

2015

Издавач:

ИЗ

Ауторски репринт

Место и адреса:

МА

Трг Доситеја Обрадовића 3, 21000 Нови Сад

Физички опис рада:

ФО

7 поглавља, 245 страна, 196 литературних цитата, 79 табела, 5 слика, 44 графикона, 5 прилога

Научна област:

Геонауке, Туризам

НО

Научна дисциплина:

Туризам, Ловни туризам

НД

Кључне речи:

Ловни туризам, Ловна кинологија

ПО**УДК:**

Чува се:

Библиотека Департмана за географију, туризам и хотелијерство, Природно-математички факултет, Нови Сад, Трг Доситеја Обрадовића 3, Нови Сад

ЧУ

Извод: Циљ докторске дисертације је да прикаже везу између кинологије, ловног туризма и других облика туризма, а ова проблематика није досад обрађивана у домаћој и иностраној литератури. Анализом садржаја и карактеристика пролећних, јесењих и свестраних узгојних испита ловачких паса представљен је значај ловачких паса у ловним активностима, а анализа резултата рада немачких оштродлаких паса, као свестрано употребљивих ловачких паса, на пролећним и јесењим узгојним испитима одржаним у Србији у периоду од 2006. до 2013. године показала је колико је популација ових паса у Србији способна да допринесе ловнотуристичким активностима. Резултати анкетних истраживања спроведених међу српским ловцима, домаћим и иностраним учесницима кинолошких манифестација, као и међу српским кинолошким судијама, допринели су схватању значаја и утицаја организовања и одржавања кинолошких манифестација на ловно-туристичка кретања и туристичка кретања уопште у Србији и дала смернице организаторима кинолошких манифестација за побољшање понуде тј. организације и спровођења манифестација, као и туристичким посленицима у местима одржавања кинолошких манифестација у проналажењу конкретних смерница у креирању и побољшавању укупне туристичке понуде и ефеката туристичке потрошње.

ИЗ

Датум прихватања теме од стране НН већа:

23. децембар 2013. године

ДП

Датум одбране:

ДО

Чланови комисије:

1. др Ристо Прентовић, ванредни професор, ПМФ, Нови Сад – председник комисије
2. др Гордана Ушћебрка, редовни професор, Пољопривредни факултет, Нови Сад – члан
3. др Снежана Бесермењи, редни професор, ПМФ, Нови Сад - члан
4. др Владимир Марковић, доцент, ПМФ, Нови Сад – члан
5. др Зоран Ристић, ванредни професор, ПМФ, Нови Сад - ментор

**UNIVERSITY OF NOVI SAD
FACULTY OF SCIENCE
KEY WORDS DOCUMENTATION**

Accession number:

ANO

Identification number:

INO

Document type:

DT

Monograph type

Type of record:

TR

Printed text

Contents Code:

CC

PhD dissertation

Author:

AU

Milosava Matejević

Mentor:

MN

Zoran Ristić, PhD, associate professor

Title:

XI

Cynological aspects of hunting tourism in Serbia

Language of text:

LT

Serbian / Cyrilic

Language of abstract:

LA

Serbian and English

Country of publication:

CP

Republic of Serbia

Locality of publication:

LP

Vojvodina

Publication year:

PY

2015

Publisher:

PU

Author's reprint

Publ. place:

PP

Trg Dositeja Obradovića 3, Novi Sad

Physical description:

PD

7 chapters, 245 pages, 196 citates, 79 tables, 5 photos, 44 graphs

Scientific field: Geo Science, Tourism
SF

Scientific discipline: Tourism, Hunting tourism

Key words: Hunting tourism, Hunting cynology

Holding data: Library of Department of Geography
Tourism and Hotel management, Novi Sad

Abstract:

The aim of the dissertation is to show the relationship between cynology, hunting tourism and other forms of tourism. The importance of using hunting dogs in hunting activities is presented by analyzing the content and characteristics of spring, autumn and versatility breeding tests for hunting dogs. One of the task was to determine the quality German wirehaired pointers population in Serbia and its capability to contribute hunting and touristic activities in Serbia. For the purpose of the study, surveys were conducted among serbian hunters, local and foreign participants of kennel events, as well as the Serbian kennel judges and hunters. Results could contribute to the understanding of the importance and impact of the dog event organization and maintenance on hunting tourism trends and the tourist industry in general. Results of the study could, be helpful to dog event organizers and tourism workers in destination for improving organization of events and finding specific guidelines in creating and improving tourist offer.

AB

Accepted by the Scientific Board on: 23.12.2013.

Defended:

Thesys Defend Board:

1. Risto Prentovic, PhD, associate professor, Faculty of Science, University of Novi Sad - **president**
2. Gordana Uscebrka, PhD, full professor, Agriculture faculty, University of Novi Sad - **member**
3. Vladimir Markovic, PhD, asisntant professor, Faculty of Science, University of Novi Sad – **member**
4. Snezana Besermenji, PhD, full professor, Faculty of Science, University of Novi Sad – **member**
5. Zoran Ristic, PhD, associate professor, Faculty of Science, University of Novi Sad - **mentor**